

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BİR AYDIN HAREKETİ OLARAK TÜRKİYE
GÜNLÜĞÜ DERGİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilşad Türkmenoğlu

Enstitü Anabilim Dalı : Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler

Bu tez 03/08/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Dilşad Türkmenoğlu

03.08.2007

ÖNSÖZ

“Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Dergisi” konu olarak, evrensel aydın tanımları ve kriterleri içerisinde Türk aydınlarının yerini ve daha özelde Türkiye Günlüğü Dergisi aydınlarının Türk aydın serüveni içerisindeki yerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Burhanettin Duran Hocama teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarımda maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Mustafa Çalık Hocama ve yine mülakat çalışmaları için değerli vakitlerini bana ayıran diğer tüm hocalarıma teşekkürler ederim. Son olarak, benden emeklerini ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Dilşad Türkmenoğlu

03.08.2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
GİRİŞ.....	7
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
1.1. Aydın Kavramı ve Diğer Kavramlarla İlişkisi	10
1.2. Aydının Kriterleri	15
1.3. Aydının Misyonu.....	18
1.4. Aydının Tipi	20
1.5. Modernleşme Süreci ve Türk Aydını	23
1.6. Cumhuriyet Dönemi ve Türk Aydını	28
1.7. Türk Aydınının Özellikleri	31
1.8. Türk Aydınının Misyonu.....	34
1.9. Türk Aydınının Tipi	36
1.10. Türk Aydını ve İdeolojileri	38
1.11. Türk Aydını ve Milliyetçilik İdeolojisi	42
BÖLÜM 2: BİR AYDIN HAREKETİ OLARAK TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ	
DERGİSİ	51
2.1. 1980 Sonrası Süreçte Türkiye Günlüğü Dergisi'nin İçinde Bulunduğu Siyasi Ortam.....	51

2.2. Türkiye Günlüğü Dergisi'nin Kurulduğu Dönemde Entelektüel Ortam.....	54
2.3. Türkiye Günlüğü Dergisinin Ortaya Çıkışı.....	57
2.4. Türkiye Günlüğü Dergisi Kuruluş Bildirgesi.....	62
2.5. Türkiye Günlüğü Çevresinin Gözü İle Türkiye Günlüğü Dergisi.....	65
2.6. Cedit Hareketi ve Türkiye Günlüğü Çevresi.....	68

BÖLÜM 3: TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ ÇEVRESİNİN SİYASİ GÖRÜŞLERİ..... 71

3.1. Kişisel Bilgiler.....	71
3.2. Türkiye Günlüğü Çevresinin Türk Aydını Hakkındaki Görüşleri	72
3.3. Türkiye Günlüğü Çevresinin Türk Modernleşmesi Hakkındaki Görüşleri.....	75
3.4. Türkiye Günlüğü Çevresinin Laiklik ve Kemalizm Kavramlarına Bakışı.....	79
3.5. Türkiye Günlüğü Çevresinin Demokrasi ve Liberalizm Kavramlarına Bakışı.....	82
3.6. Türkiye Günlüğü Çevresinin Milliyetçilik Hakkındaki Görüşleri	84
3.7. Türkiye Günlüğü Çevresinin Kürt Sorunu Hakkındaki Görüşleri	88
3.7. Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Çevresi	91

SONUÇ.....96

KAYNAKÇA 100

EKLER..... 112

ÖZGEMİŞ..... 203

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADD	: Atatürkçü Düşünce Derneği
AKP	: Ak Parti
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
ASALA	: Hayastani Azatagrut'yan Hay Gaghtni Banak (Ermenistan'nın Bağımsızlığı İçin Ermeni Gizli Ordusu)
AT	: Avrupa Topluluğu
BBP	: Büyük Birlik Partisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	: Doğru Yol Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ORG	: Orgenaral
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
SBF	: Siyasal Bilimler Fakültesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TV	: Televizyon

Tezin Başlığı: Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Dergisi**Tezin Yazarı:** Dilşad Türkmenoğlu**Danışman:** Doç Dr. Burhanettin Duran**Teslim Tarihi:** 03 Ağustos 2007**Sayfa Sayısı:** v1 (6) + 203 (tez)**Anabilim Dalı:** Kamu Yönetimi**Bilim Dalı:** Siyaset ve Sosyal Bilimler

“Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Dergisi” ile öncelikle dünyada aydın kavramının ortaya çıkışını ve aydın kavramına atfedilen anlamları incelenmiştir. Sonrasında Türk tarihi içerisinde aydının serüveni ele alınarak Türkiye Günlüğü Dergisi’nin bu serüvendeki yeri açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin amacı, Türk tarihi içerisinde aydının yaşadığı dönüşüm ve değişimleri ele almaktır. Bu çerçevede aydının konumu ve misyonu incelenerek var olan değişimler, Batı aydınlarından olan farklılıklar ve bu farklılıkların sebepleri üzerinde durulmuştur.

Tez temelde, aydın kavramından yola çıkarak Türk aydının tasnifini yapmaya çalışmış ve asıl olarak Türkiye Günlüğü Dergisi’nin temsilcisi niteliğindeki temel aydınların Türk aydın serüvenindeki yerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Bu araştırmada, literatür taraması ve yarı yapılandırılmış mülakat sistemi kullanılmıştır. Buradan hareketle, Türkiye Günlüğü Dergisi çevresi aydınlarının Türk aydınları içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Türk Aydını, Türkiye Günlüğü Dergisi, Osmanlı Devleti, Milliyetçilik.

Title Master: Journal Of Türkiye Günlüğü As An Intellectual Movement**Author:** Dilşad Türkmenoğlu**Supervisor:** Assoc. Prof. Burhanettin Duran**Date of delivery:** 03 August 2007**Number of pages:** vı (6) + 203 (thesis)**Department :** Public Administration**Subfield:** Political and Social Sciences

“Journal Of Türkiye Günlüğü As An Intellectual Movement” it is firstly scrutinized the implications attributed to the concept of appearance of Intellectual in the World and enlightenment concept. Afterwards, handling the adventure of intellectual during the Turkish history, the place of daily journal of Turkey within this adventure has been tried to define.

The aim of this thesis is to discuss the transformations and the changes that the intellectuals have been faced over the entire course of the Turkish history. Within this study, by delineating the position and the mission of the intellectuals it is focused on the differences between Turkish and from western intellectuals and the reasons for these differences.

The thesis tries to classify the Turkish intellectuals on the basis of the concept of “Intellectual” and to display the place of leading intellectuals representing the “Journal of Türkiye Günlüğü” in the adventure of Turkish intellectual.

In this way, the study aims to determine the place of the intellectuals of Türkiye Günlüğü within Turkish intellectual's community.

Key words: Intellectuals, Turkish intellectuals, Ottoman State, Nationalism.

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

“Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Dergisi” adlı tezin amacı, Türkiye Günlüğü Dergisi’ni analiz ederek, Türk demokrasisindeki gelişmelerde Türkiye Günlüğü çevresi aydının rolünün incelenmesi ve fikir dünyasında yaşanan değişim ve dönüşümlerin ortaya konulmasıdır. Literatürdeki, aydın olma kriterleri, aydın özellikleri ve benzeri kavramlar üzerinde durularak, 1980’lerden sonra yaşanan dönüşümle aydın kavramının ve milliyetçiliğin geçirdiği dönüşümlerle birlikte Türkiye Günlüğü Dergisi incelenmiştir.

Türkiye Günlüğü Dergisi analiz edilirken, “bir toplumsal hareket” olarak değil, özellikle dergi çevresi incelenerek “bir aydın hareketi” olarak ele alınmıştır. Zaten Türkiye Günlüğü Dergisi ve dergi çevresi etrafında yapılan incelemeler sonucunda, toplumsal hareket tanımı ve kıstasları içerisinde yer almadıkları görülmüştür.

Sosyal hareket; “parçası olduğu toplumda ya da grupta değişme meydana getirmek ya da değişmeyi engellemek üzere süreklilik içinde eylemde bulunan bir insan topluluğunu ifade eder. Değişmeyi engellemeye yönelik hareketlere daha çok karşı hareket adı verilmektedir” (Başer: 2000, 31).

Bir hareketin toplumsal hareket olarak tanımlanabilmesi için, “ideoloji”, “lider ve izleyiciler”, “taktik ve stratejiler” olmak üzere temel üç ögenin bünyesinde yer alması gereklidir. Toplumsal hareket “ideoloji” ile kendi görüşü ile karşıt görüşü arasındaki ayrımı belirginleştirir. Ayrıca bu hareketler ideoloji ile ileri yönelik beklentileri ve bu beklentiler için yapması gerekenleri ortaya koyar. “Lider ve izleyiciler” ögesi ile kast edilen, toplumsal hareket liderinin görevleri, hareketin üyeleri üzerindeki etkileri ve harekete katılamayıp izleyici konumunda faaliyetleri takip edenlerin üzerindeki etkileri belirtilmektedir. Hareket lideri, liderlik özellikleri ve etkinlikler aracılığı ile izleyicileri hareketin üyesi yapmada çok önemli bir etkiye sahiptir. Bir hareketin toplumsal hareket tanımına uygun olabilmesi adına son öge ise “strateji ve taktikler”dir. Hareketin başarıya ulaşması adına yapılan planlar stratejileri oluşturmaktadır. Taktikler ise hareketin başarıya ulaşması yolunda veya harekete yeni üyeler kazandırmak yolunda izlenen özel yöntemler veya etkinliklerdir (Başer, 2000: 40- 44).

Söz konusu tez Üç Bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Aydın'ın Batıda ve Türkiye'de gelişimi üzerine genel bir değerlendirme yer alacaktır. İkinci Bölümde, Türk Aydını'nın milliyetçilik anlayışı ve bu anlayışın 1980'lerden sonra geçirdiği dönüşüm üzerinde durulacaktır. Son Bölümde ise bir aydın hareketi olarak Türkiye Günlüğü Dergisi'nde ifade edilen siyasi fikirler analiz edilecektir. Böylece 1980'lerden sonra yaşanan dönüşümle aydın kavramının ve milliyetçiliğin geçirdiği dönüşümler Türkiye Günlüğü Dergisi örneğinde incelenmiştir.

Çalışmanın Önemi

Türkiye'deki aydın hareketleri üzerine çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, Türkiye Günlüğü Dergisi üzerine kapsamlı ve röportajlara dayanan bir tez çalışması yapılmamıştır. Bu tez sayesinde bu dergi çevresindeki aydınlarla mülakatlar yapılarak, Türk modernleşmesi, demokrasi, liberalizm, laiklik, Kemalizm gibi önemli kavramlara bakış açısı analiz edilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Günlüğü Dergi'nin analiz edilerek, Türkiye'de yaşanan değişim ve dönüşümlerde hem aydının fikir dünyasının ne yönde etkilendiğini hem de yaşanan bu süreçte aydının rolünün ne olduğunun incelenmesidir. Aydın'ın tanımı, aydın olma kriterleri, aydının misyonu ve benzeri kavramlar üzerinde durularak, 1980'lerden sonra yaşanan dönüşümle aydın kavramının ve milliyetçiliğin geçirdiği dönüşümlerle birlikte Türkiye Günlüğü Dergisi incelenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada izlenen yöntem, konunun belirlenmesi, belirlenen konunun temel çerçevesinin çizilmesi ve literatürün taranması ve değerlendirmesi yapılırken, dergi çevresinin aydınlarının yazdıkları makaleler analiz edilerek, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak bu aydınlarla yarı yapılandırılmış mülakat sistemine yapılması şeklinde olmuştur.

Çalışmanın Kapsamı

Türk dilinde özellikle yabancı kaynaklı kelimelerin alımından kaynaklanan anlam karmaşası yaşanabilmektedir. "Bir Aydın Hareketi olarak Türkiye Günlüğü

Dergisi'nin" Birinci Bölümünde bu kelimelerden biri olan Aydın kavramında yaşanan anlam karmaşasını çözümlemek adına aydın kavramının tanımını, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkışını ve Türk Düşünce tarihindeki yerini ortaya koymaya çalışılmıştır.

İkinci Bölümünde, Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı 1980 sonrası koşullar, derginin ortaya çıkış koşulları, Türkiye'de ve dolayısıyla Türkiye Günlüğü Dergisi'nde yaşanan dönüşümler ve Türk aydın serüveni içinde oynadığı rol ele alınmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise, Türkiye Günlüğü Dergisinin yazı kurulundaki aydınlar ile mülakatlar yapılarak Dergi'nin bir aydın hareketi olarak nereye yerleştirilebileceği, 1980 sonrası döneme bakışları, genel olarak Türkiye'nin gündemini meşgul eden konulara bakışları ve benzeri sorulara yanıtlar ve yorumlar aranmıştır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bazı kavramlar vardır ki ne anlam taşıdıklarını herkes tarafından bilinmektedir ancak bu gibi kavramların kesin tanımı yapılmaya kalkıldığında ortak bir tanımda buluşulamamaktadır. Türk Düşüncesinde özellikle dışarıdan alınan kavramların tercümesinde anlam kargaşası ortaya çıkmaktadır. Aydın kavramı da anlam kargaşasının yaşandığı kavramlar arasındadır. Batı toplumlarında ortaya çıkmış olan Intellectual – Intellectuals, intelligentsia, literati ve les clercs gibi kavramların getirdikleri ayrıntılı incelemelerin tamamı “Aydın” sözcüğü olarak tek bir kavramda toplandığında meydana gelen kavram kargaşası ortadan kaldırılmış gibi gözükse de bu kavramlar birbirlerinden çok farklı kavramlardır. Bu nedenle aydın kavramının bu kavramlarla ilişkisini incelemek yerinde olacaktır.

1.1. Aydın Kavramı ve Diğer Kavramlarla İlişkisi

Entelektüel sözcüğü’nün Fransızca kaynaklı olduğu söylenmektedir. Entelektüel kelimesi, Orta Çağ sonlarına doğru ortaya çıkmış olan, Latince intellectuals kelimesinden gelmektedir. Entelektüel, bilgi edinmeyi amaçlayan, var olan fikirlerle uğraşan ve kendi fikrini kendi oluşturan kimsedir. Yunan’da sofistler, Ortaçağ’da rahip ve 18. yüzyılda filozoflar, toplumun entelektüeli olarak bilinmektedirler. Ancak modern entelektüellerin kökenleri 12. ve 13. yüzyıl Ortaçağ Avrupa’sının üniversitelerine kadar gitmektedir. Üniversitelerin yaygınlaşması ile entelektüeller muhalefet ve kritik düşüncenin temsilcisi olmuşlardır (Kılıçbay, 1995:175). Rusya ve Avrupa’nın muhtelif yerlerinde öğrenimlerini tamamladıktan sonra Türkiye’ye dönen, toplumsal, siyasal sorunlara ilgi duyan ve çözüm yolları üretmeye çalışan, genellikle devlete bağlı bir kurumda çalışan bürokratik/ seçkin sınıf aracılığı ile “intelligentsia” (entelijansiya) sözcüğünden hareketle “münevver” ve sonrasında “entelektüel” kavramlarının Türkiye’de yerleşmesinde etkili olduğu söylenmektedir.

Selahattin Hilav’a göre (2002: 103-106) entelektüel, “düşünce ve kültür ürünlerine büyük ilgi duyan, bunlardan tat alan, zihinsel yaşantısı ağır basan kişi” anlamına gelmektedir. Türkiye’de yaklaşık olarak aynı anlama gelen ve 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmış “münevver” ve daha sonrasında bu kelimenin yerini almış olan “aydın” sözcükleri bulunmaktadır. Her iki sözcükte okumuşluğu, ön yargılardan sıyrılmışlığı,

eleştirel düşünceye sahip olmayı ifade etmektedir ki, bu da Fransızca “eclairer”den (aydınlanmış) sözcüğünden kaynaklanmıştır (Hilav, 2002: 103–106). Bu tanım modern toplumlar için uygun olsa da geleneksel toplumlarda aydın kavramına atfedilen anlam daha farklı olduğu söylenmektedir. Örneğin, geleneksel toplumda aydının bilgiyi muhafaza etme ve topluma iyi olanı gösterme çalışmalarına “les clercs” denmiştir (Subaşı, 1996: 42- 43).

“Eclairer” kavramı Türkçede Tanzimat döneminde münevver olarak karşılık bulmuştur. Daha sonrasında dilde arılaşma ile birlikte aydın kelimesine dönüşmüştür. “Aydın var olan bilgiyi öğrenmeye vurgu yapmaktadır”. Diğer bir ifade ile aydın, entelektüel gibi üretici değil tüketici konumundadır (Kılıçbay, 1995: 175).

Hilav (2002: 103- 106), ortaya çıkmış olan anlam karmaşasının, entelektüel ile eylem arasındaki farklı somut ve bağlantılardan kaynaklandığını söylemektedir. Bir tarafta resmi ideolojilerin, görüşlerin ya da eylemlerin bilmeyerek de olsa içinde bulunan entelektüeller bulunmaktadır. Diğer tarafta ise içinde bulundukları siyasal yapının, iktidarın, ideolojisini kabul etmek istemeyen olanı değil olması gerekeni vurgulayan kendi ideolojisi doğrultusunda ilerlemeye çalışan grup bulunmaktadır. Fransız Devriminin özgürlük ve eşitlik ilkeleri ile ortaya çıkan monarşilere karşı olana mücadeleler, ulusalcılık anlayışı, ütopyacı sosyalist uygulamaların hepsi aslında entelektüel ile eylem arasındaki ilişkinin belirginliğini göstermektedir.

Aydın kavramı ile ilişkili bir diğer kavram olan Literati ise, Batı Avrupa’da toplumunun değerlerini koruyucu özelliğe sahiptir. Literati Rönesans’la birlikte toplum değerlerini koruyuculuktan sorgulayıcı bir konuma geçmiştir (Bottomore, 1990: 74- 75). Intellectual ile literatus arasındaki fark, intellectual ‘in yalnız eleştirci olması değil bu eleştiriye grup içi yerine, kişisel olarak yapabilir olmasıdır.

Mesleği “bilme” olan kimse literatus (çoğul literati), toplum içinde en önemli sayılan işlerden biri olan toplumun temel değerlerinin nesillere aktırılması işini yüklenmiştir. Literatus içinde yaşadığı toplumun kültürünün özünü devam ettirmeye çalışmaktadır. Osmanlıdaki literati grupları; saray ve saray okullarında yetişenler, medrese ve tekkelerde yetişenler olmak üzere üç gruptadır. Bu üç grubun görüşlerinde kuşkusuz farklılıklar olmakla birlikte temel dini değerler birleştirici öge olmuştur (Oran, 1995: 387).

Edward Said'in aktardığına göre, Arapça'da aydın ve münevver kavramları yerine iki farklı sözcük olan "sekafe" ve "müsekkafe" sözcükleri kullanılmaktadır. Sekafe, kültür sözcüğünden gelmektedir. Müsekkafe ise, düşünce sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcüklere Osmanlıcada ve Türkçede rastlanılmamıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda ise aydın sözcüğünün, entelektüel, intellectuel, müfekkîr, münevver ve mütefekkir sözcükleri ile aynı anlama geldiği söylenmektedir (Said, 2002: 37- 58). Ancak bu kelimeler içerisinde mütefekkir (penseur), 18. yüzyılda entelektüeli ifade eden, filozoftur. Yani her entelektüel penseur değildir (Meriç, 2006: 16- 21). Diğer bir deyişle, 19. ve 20. yüzyılda her ne kadar entelektüel, intellectuel, müfekkîr, münevver ve mütefekkir sözcükleri aydın ile aynı anlama gelir şekilde kullanılsa da arada anlam farkları bulunmaktadır.

Toplumda çoğunluğun okur- yazar olmadığı bir dönemde okuma-yazma bilen ve Aydınlanma düşüncesinden etkilenmiş olan münevver günümüzdeki aydının konumundadır. Münevver kendisinden önce gelen entelektüel gibi toplumda en üst statüde değildir. Ancak yine de seçkin bir konumu vardır (Vergin, 2006: 12).

Münevver ile günümüz aydını arasındaki en dikkat çeken fark, sosyal konum yönünden olmuştur. Münevver bir kent soylusu olmanın yanı sıra, kendini geliştirmek için gerekli olan ekonomik refaha da sahiptir. Merkez-çevre ilişkisi açısından münevver, merkezin kabul ettiği düşünce akımları çerçevesinde düşünce dağarcığında bulunan ve merkezin yönetiminden sapılmaksızın dile getirilmektedir. Aydın ise, yetenekleri doğrultusunda, merkezin doğruları dışında doğrular kabul etmektedir (Vergin, 2006: 12). Aydın yönetimin menfaatlerine aykırı düşüncelerini dile getirme noktasında münevverden bağımsız bir konumdadır.

Aydın sözcüğü kendi dışında kalanları aydınlanmamış olarak niteleyerek, dışlayan bir yargı içermektedir. Batı dillerinde ki aydın sözcüğünün karşılığı olan intellectual sözcüğü ise, düşünen ve bilgi üreten özelliklerine vurgu yapan bir anlam içermektedir. Aydın kavramı, kişisel özellik ve yeteneklerden ziyade eğitim düzeyi ve toplumdaki fonksiyonlarının tanımlanmasına yönelik kullanılmaktadır (Günay, 1995: 507- 514). Kısacası açıklanmaya çalışılan bu anlam karmaşasının temelinde, batı dillerindeki konuya ilişkin farklı kavramların (intellectual, intelligentsia, literati, clerics gibi)

tamamının dilimizdeki tek bir “aydın” kavramını karşılıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Intellectual ve aydın kavramlarının ayırımında, intellectual kavramının kişisel ve oldukça yalıtılmış çağrışımlar yapabildiği söylenmektedir. Ancak aydın sözcüğü daha toplumsal bir anlama sahip gözükmektedir. Bu nedenle bilgi düzeyi, düşünme ve üretme yetenekleri ile birlikte aydın düşündükleri ve ürettikleri doğrultusunda toplumu etkileyen, yönlendiren konumundadır. Bu özellik aydını uzman ya da bilim adamından farklı kılmaktadır.

Aydınla ilgili bir başka kavram olarak Intelligentsia’nın, kendine özgü bir ahlak anlayışına sahip, belirli bir dünya görüşü olan bir topluluk olarak bilinmektedir. Intelligentsia ve entelektüel arasında farklar bulunmaktadır. Bir bilim adamı entelektüel olabilir ama intelligentsia üyesi olamayabilir. Entelektüel’in sahip olduğu bilgiler genellikle kendi toplumunun var olan koşullarından kopuktur. Ancak entelektüel olmayan biri, eğer toplumun genel düzeyinin üzerinde olup aynı zamanda da siyasal ve toplumsal olaylarla yakından ilgileniyorsa, intelligentsia üyesi sayılmaktadır (Oran, 1995: 387).

Karl Mannheim’e göre entelektüeller, içinde yaşadıkları topluma bir dünya tasavvuru sunmakla görevli insanlar grubudur. Bu bağlamda farklı çıkar gruplarıyla ilgili objektif görüş edinebilmeleri için bağımsız hareket edebilme kabiliyetine sahip olmaları gerekmektedir (Bottomore, 1990: 77). Jean Paul Sartre ise entelektüeli nitelerken Hegel’in “rahatsız/mutsuz bilinç” tanımlamasını kullanmaktadır. Bu tanımlara benzer şekilde Ralf Dahrendorf “modern toplumun saray soytarısı” olarak nitelediği entelektüeli “var olan her şeyden cesaret edemediği soruları sorma görevini üstlendiğinden bahsetmektedir (Dahrendorf, 2005: 87’den aktaran Duran, 2007: 174).

Dereli, (1975: 20- 35) aydın tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“Somut olayların üstüne yükselebilip soyut kademedede düşünebilen, toplumun temel yapısı meseleleri ve değerleriyle meşgul olup başlıca sosyal, ekonomik ve politik gelişmeleri eleştirebilen, genellikle kabul edilmiş görüşleri, izah tarzlarını veya faraziyelerini yorumlayabilme gücüne sahip kimselerdir. Aydın olabilmek için formal eğitim görmüş olmak şart değildir. Edebi üslup, mesleki sıfat ve roller, siyasi ya da idari sorumluluklar aydın sıfatından ayrı tutulmalıdır.”

Osmanlı modernleşmesinde aydınlar dönüştürücü, aydınlatıcı ve kurtarıcı misyonuna bağlı olmuşlardır. Bu nedenle, Türkiye’de entelektüel uğraşlarla ilgilenen kimseler için entelektüel kavramının yerine “aydın” kavramının kullanılmasının daha uygun olacağı söylenmektedir. Böylece aydın kavramı yukarıda bahsettiğimiz entelektüel, entelijansiya ve benzeri kavramları içerecek geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Dahrendorf, 2005: 87’den aktaran Duran, 2007:174).

Aydın kavramı ile ilgili diğer bir kavram ise seçkin kavramıdır. Anlatılanlardan hareketle özellikle toplumda aydınların aynı zamanda seçkin olarak ele alındıkları görülmektedir.

Seçkin kavramını sosyoloji literatürüne Vilfredo Pareto kazandırmıştır. Seçkin kavramını Pareto iki farklı biçimde tanımlamıştır: İlk tanım, insanların her türlü davranışı puanlama ile değerlendirildiği takdirde en yüksek notu alanın “seçkin” olduğu üzerinde durmaktadır. İkinci tanım ise hükümete etkileri açısından Yönetici Seçkin, yönetici olmayan seçkin sınıflandırmasını yapmaktadır. Böylece Pareto’nun yapmış olduğu toplumsal kategori üç bölüme ayrılmış olmaktadır. Yönetici seçkinler yönetici olmayan ve seçkin olmayan tüm halktan oluşmaktadır (Duverger, 1998: 160).

Seçkin sorunu ile ilgi diğer önemli isim Mosca’dır. Mosca, insanoğlunun var oluşundan bu yana toplumda iktidarda olan ve iktidar dışında olan iki sınıf bulunduğunu söylemektedir. Seçkin tanımı ile azınlık iktidarına vurgu yapmaktadır. Azınlık iktidarı örgütlü ve birleşmiş olarak örgütlenmemiş çoğunluğu yönetmektedirler (Bottomore, 1990: 11).

Lasswell ise seçkin kavramına “yüksek iktidar sınıfı” vurgusu yaparak genel bir bakışla ele almıştır. Yüksek iktidar sınıfı; hem halkın desteğine ihtiyaç duymakta hem de kendi üstünlüklerine inanmaktadırlar. İktidarı ellerinde bulundururken halkın denetimine açık olmaları demokrasi ile bağlantıyı sağlamaktadır (Turhan, 1991: 33).

Demokrasi ile bağdaştırılarak ele alınan tüm seçkin teorileri temelde Marksist düşüncenin aksine iktidar mücadelesinin bir seçkinler mücadelesi olmadığını gösterir doğrultudadır. Marx’ın seçkin anlayışında, devlet iktidarını kullanarak siyasal iktidarı elinde tutan üretim araçlarına sahiptir. Topluma öncülük eden bu seçkin sınıf, aydınlar grubunu oluşturmaktadır (Güngör, 2001:9).

Aydın kavramında yaşanan anlam karmaşası, diğer kavramlarla olan ilişkisi incelendiğinde ortaya çıkan belirgin ya da belirsiz tüm farklar, aslında farklı toplumların yaşamış olduğu farklı tecrübelerin bir getirisiidir. Buradan hareketle Shills'in yapmış olduğu aydın tanımı toplumlarda yaşanan farklı tecrübelerle dikkat çekmesi yönünden önemlidir. Diğer bir deyişle, aydını toplum tecrübelerinden hareketle düşünen, düşündüklerine evrensel bir çerçeve çizen insan olarak değerlendirmektedir.

“Aydınlar, herhangi bir toplumda, iletişimlerinde ve ifadelerinde insan, toplum, tabiat ve evrene ilişkin konularda daha genel çaplı ve soyut semboller kullanan ve bunu toplumun diğer üyelerine oranla daha sık yapan insanlar grubudurlar” (Shills, 1968: 399).

Kişilerin aydın sıfatı alabilmesi için aydın tanımına uymasının yanında aydın kriterlerine de sahip olması gerekmektedir.

1.2. Aydının Kriterleri

Aydın kavramında yaşanan anlam karmaşasının önüne geçilebilmesi için belli sınırlamalarda bulunmak gerekmektedir. Aydın sayılabilmek için kişinin edinmiş olduğu bilgileri bütün denetleme kurallarına uygun bulmuş olması gerekmektedir. Bilim adamları sadece yeni olanı bulmakta, bilmektedir. Böylece bilim adamlarının sadece küçük bir bölümü aydın sıfatına sahip olabilmektedir. Bu sıfatı taşıyan kişinin bir diğer özelliği ise içinde yaşadığı, gerçek dünyayı beğenmeyip kendine göre ideal bir dünya tasarlamasıdır (Batuhan, 2002: 95- 101). Diğer bir deyişle aydın, bir reformcu olarak değerlendirilebilmektedir.

Var olanla yetinmemek, yeniden değerlendirmek, düşüncelerini dile getirerek, topluma sunmak aydınlara özgü bir faaliyettir. Ancak bu faaliyetlerin özgün ve yaratıcı olması aydın olma kriterleri için temel şarttır. Kişiyi aydın olarak tanımlayan onun mesleki uzmanlığı değildir. Sahip olduğu değerler, hayata bakış açısı, duruşu ve bunları ifade ediş tarzı, tartışmaları kişiye aydın sıfatını kazandırmaktadır (Subaşı, 1995: 48- 49).

Bir bilim adamının üniversitede çalışan bir akademisyenin zihinsel bir faaliyette bulunduğu söylenebilir. Fakat bir aydın olduğunu söylenemez. Bu kişilerin çalışma konusunun insan veya toplumla ilgili olması da aydın olduklarını söylemek için yeterli değildir. Aydının ilgi alanının ve çalışmalarının insanla, insani şeylerle ilgili olması

gerekmektedir. Aydın, doğrudan veya dolaylı olarak haktan-haksızlıktan, iyiden-kötüden, adalet-adaletsizliklerden, insana yakışan-yakışmayan şeylerden bahseder ve toplumla ilgili olan her şeyi sorgularken kendi kıstasları çerçevesinde eleştiriler getirmektedir (Arslan, 2002: 202- 206). Aydın, toplumun dışında olan, toplumda var olan normları, kedisine uygun olmadığı ya da toplum için iyi olmadığı gerekçesi ile yok sayabilen insandır. Aydının birey olması onu farklı kılan, ayırt edici niteliğidir.

Aydın, kendi köşesinde, yalnız bir insan değildir. Aydın diğer aydınların varlığına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü aydının fikir koalisyonuna ihtiyacı vardır. Aydının evrenselci tutumunun vurgusu önemlidir. Çünkü aydının evrenselci tutumu, onun insanlığa dair her şeye ilgi duymasını sağlamaktadır. Zaten aydının dünyada olan herhangi bir şeye kayıtsız kalma lüksü yoktur. Aydının işi, toplumda ya da dünyada rahatsız edici konuları gündeme getirerek, cevapsız soruların üstüne giden ve var olan düzenin değişmesini sağlayacak çözüm önerilerini üretmektir (Vergin, 2006: 22).

Kişinin aydın vasfına sahip olabilmesi için, onun mensubu olduğu topluma bir şeyleri anlatmak için konuya gerçekten hakim olması ve samimi olması gerekmektedir. Aydın bildiklerini açıklarken dinleyenleri memnun etmek için değil, topluma üstü kapalı gerçekleri anlatarak onlarla yüzleştirmeyi amaçlamaktadır. Aydın için bilgi amaçtır. Bilginin amaç olmaktan çıkıp araç olması halinde, aydın olma kriterlerinin yerini uzmanlaşma almış olur (Vergin, 2006: 29).

Kulaktan dolma bilgilerle düşüncenin özüne ulaşılmasa da kelimeler ve açıklama yöntemleri ile oynayarak vasat bir aydın olunabilir. Alman filozof Friedrich Nietzsche'nin tanımlaması ile bu tip aydınlar, "yarım akıl ama ağzı lakırdı eden" dir. Bu tür aydının önemli özelliği "söylenecek yeni değişik bir şeyi olmayınca ifade biçimini daha da ağdalaştırarak, herkesin anlamayacağı kelimelere başvurmak, hatta başı sıkışınca yenilerini icat etmektir" (Yavuz, 1995: 506- 509).

Aydının mutlaka bir alanda uzman olması gerekmemektedir. Aydın olmanın önemli boyutlarından biri de toplumu ilgilendiren, toplu yaşamın alacağı doğrultuyu da etkileyecek bir ya da daha fazla mesele etrafında fikir sahibi olmasıdır. Herhangi bir kamusal meselenin çözümü toplumda bir tarafın çıkarlarını gözetirken diğer tarafın zararına olması söz konusudur. İşte bu noktada oluşan siyasal hayat içinde "aydın" kendini göstermektedir. Aydın için değinilmesi gereken bir diğer önemli kriter ise,

kendi çıkar dünyası dâhilinde hareket etmemesidir. Bu çerçevede aydın eleştirel bir duruşa sahiptir ve var olan sorunun çözülmesi ya da mevcut durumun daha iyiye gitmesi amacı ile toplum için eleştiriler yapan kişidir (Uğur, 2002: 134- 135).

Var olan tüm görevlerini, işlevlerini aydına toplum yüklemektedir. Aydınların sayılan bu işlevlerini tek tek değil bir bütün olarak ele alıp her aydında tek tek inceleyerek değerlendirmek daha doğru olacaktır. Çünkü her toplumun kendi aydınları vardır.

19. ve 20. Yüzyılda ideal olanın aranmasında aydınlar önemli roller üstlenmiştir ve modern, liberal ve anayasal rejimler burjuvayla ilişkili aydınların ürünüdür. Edward Said'in "Entelektüel" adlı eserinde, entelektüel faaliyetin amacı, "insanın özgürlüğünün ve bilgisinin artırılması" olarak belirtilmektedir (Said, 1994: 32). Aydın olmanın temel kriteri, yüksek kültür yaratmak ve yaygınlaştırmak, milli ve milletler arası modeller sağlamak, ortak kültür geliştirmek, sosyal değişimi etkilemek ve siyasal roller oynamaktır. Aydınları bu kadar ön plana çıkaran şey ise ideolojileri oluşturan ve yayan konumda olmalarından ileri gelmektedir. Modern Çağ'a geçişte sorunları çözmede entelektüellerin toplumsal rollerinde değişimler olmaktadır. Aydın, artık yönetici elit konumu yerine eleştirmen konumuna geçmiştir (Said, 1994: 27).

Gramsci, aydın olanla aydın olmayan arasındaki ayırırda meslek dallarındaki toplumsal görevlerini de ele almaktadır. Düşünce ve beyin ile kol ve sinir arasındaki orantının herkeste eşit olmaması nedeniyle özel düşünce çabaları vardır. Düşüncenin olmadığı hiçbir insan çabası olmadığını belirtmektedir. Gramsci "homo faber'i homo sapiens'ten" ayırmamaktadır. Yani beden çalışması ve zihin çalışmasını birbirinden ayırmamaktadır (Gramsci, 1983: 19- 20). Her insan mesleği dışında belli bir felsefeye, sanatçı niteliğe, beğenilere, bilinçli bir ahlak anlayışına sahiptir; belli bir yaşam biçimi ve belli bir dünya görüşü vardır. Bu nitelikleri ile karşı karşıya oldukları düzeni desteklemektedir ya da yeni düzen isteyerek yaşadığı dünyayı geliştirmek istemektedirler (Gramsci, 1983: 19- 21).

Gramsci, aydınları iki kategoriye ayırmaktadır: Geleneksel aydınlar ve organik aydınlar. Geleneksel aydınlar sanatla bilimle uğraşırlar, geçimlerini sağlarlar. Bunlar çok değişik sınıflardan gelmişlerdir. Aydın sıfatını kazanmadaki temel işlev, meslek, diploma ya da yazı yazmak değildir. Önemli olan işlev sahibi olmaktır. Aydınlar tarihsel olarak belli toplumsal gruplarla olan ideolojik bağlantıları ile "organik" nitelik

kazandırmıştır. Böylece aydınlar örgütleyici ve temsilci olarak siyasal bir işleve sahip olmuşlardır. Her toplumun eğitsel ve zihinsel faaliyetlerini yönlendiren, bu aydınların siyasi işlevleridir. Gramsci'ye göre, aydınların siyasi işlevleri onları toplumdan ayırmaktadır. Aydınlar egemen sınıfın elçileri olmaktadır. Organik aydın, toplumsal hegemonyayı ve politik yönetimi sağlar (Gramsci, 1983: 22- 23).

Gramsci'ye göre organik aydın olabilmenin temel şartı, temel toplumsal sınıflar içinde yer almak ve örgütlenme işlevini yerine getirmektir. Gramsci, Batı ile Doğu toplumlarının farklarını anlatır. Batı toplumlarındaki ideoloji kavramının önemli olduğunu, örgütlenmelerin kitlelerin rızasıyla, Gramsci buna "Consensüs" der, olduğunu söyler. Oysa Doğu toplumlarında rıza diye bir şeyin söz konusu olmadığını, sadece meydan savaşlarını olduğunu söyler. İşte bunun için aydınların, yeni bir tarihi blok oluşturmalarını önerir. Dolayısıyla aydınların en sonunda kolektif aydın olmalarını, yani toplumun hizmetinde olmalarını, sürekli sömürülen insanların bilinç düzeylerini yükseltmeleri gerektiğini söylemektedir (Gramsci, 1983: 22- 25).

Aydının düşünme, birey olma, özgün olma gibi kriterleri gerektirmesinin yanında bu kriterlerin getirisi olarak belirli bir misyonlarının olması gerekmektedir.

1.3. Aydının Misyonu

Aydın sözcüğü ile kişiye dışarıdan bir özellik getirilmektedir. Bir kişi aydın olarak nitelenmiştir, çünkü aydınlanmıştır. Aydınlanan, aydın olan kişi, başkalarının aydınlanması için çalışma misyonunu yüklenmektedir (Gülalp, 2002: 216-219). Bu durumda aydının görevi, önce yakın çevresini, daha genel planda da toplumunu aydınlatmak olarak değerlendirilebilir.

İnsanoğlu kendini aşan toplumsal meselelerde bir fikir sahibi olsa da, kendisine model olabilecek, fikirleri ile bağdaşan bir sese ihtiyaç duymaktadır. Böylece kişiler bireyselliklerini korurken fikirleri de meşrulaşmaktadır. Aydın bu noktada hem toplumun vicdanı olmakta hem de olan toplumsal olaylara yorum getirerek tepkileri ile birlikte bir ayna işlevi görmektedir (Mahcupyan, 2006: 22- 23).

Aydın bilgiye dayalı olarak sesini duyuran kimsedir. Aydın, bilincin bilgi ile birleşip yayılması misyonunu yüklenmiştir. Aydın bilincin yayılmasında, iletişim aracı olmaktadır (Foucault, 2005: 43).

Ülgener, aydın sözcüğünü, fikri ürünleri ve temsil ettikleri değer anlayışı ile toplumu etkilemede lider fonksiyonuna sahip kişilerin dağınık gruplanarak toplumda söz sahibi olmaları biçiminde tarif etmektedir (Mardin, 1984: 9- 15).

Aydınlar toplumsal yapıdan kopuk değildirler ve toplumsal alandaki gelişmelere bağlı olarak değişmektedirler. Toplumun gelişme düzeyi aydının gelişme düzeyini de belirlemektedir.

Antonio Gramsci (2003: 273- 274), aydının evrensel nitelikleri, bir toplumun teorik bilgisinin azlığına veya bir ülkenin yöneticilerinin sorumsuzluğuna denk gelince, aydın olmak bir dönüşüm süreci içerisinde dünyada önde gelen ülkelerdeki entelektüel gelişmeleri moda türünden ithal etme alışkanlığı haline gelmektedir (Gramsci, 2003: 273-276). Bu durumda aydın ve halk arasındaki ilişki bürokratik nitelikli bir ilişkiye dönüşerek ve mekanik bir hal almaktadır. Ancak aydın ve halk arasındaki ilişkinin organik bir ilişki olması gerekmektedir. Karşılıklı etkileşim ile aydınlanmış ve aydınlanmamış arasındaki fark en aza indirgenmek temel amaçtır (Gramsci, 2003: 275).

Julien Benda, “Aydınların İhaneti”, adlı kitabında aydınların kim olmadıkları üzerinde durarak aydınları tanımlamaya çalışmıştır. Böylece aydının misyonunu ortaya koymuştur. Benda’nın modern aydınlara yönelttiği eleştirinin temelinde, soyut bir adalete hizmetten çıkıp, maddi çıkar ve heveslere kendilerini kaptırmalarıdır. Bunun en dehşet verici biçimi de aydınların kendilerini siyasi ihtirasların hizmetine sunmalarıdır. Benda, bu ihtirasların kitleler nezdinde hep var olmakla birlikte asla bu denli yaygınlaşmamış olduğuna dikkati çekmiştir. Coğrafi olarak iletişimin yaygınlaşması, tekil siyasi hırsları gruplaşmalara yöneltmiştir. Gruplaşma, bu hırsı keskin bir nefrete dönüştürmektedir. Bu hırsların en yaygın ve en tehlikeli olanları “milli ihtiraslar” ve “burjuvazicilik”tir (Benda, 2006: 25- 65).

Aydınların savundukları siyasal açıdan önemli olmakla birlikte, demokratik olmayan bir devlet yapısına sahip bulunan toplumlarda, her grubun ya da sınıfın çıkarları açıkça savunulmayacağına göre, mevcut devlet yapısını savunan, olanlara kayıtsız kalan aydın sonuç itibari ile yerleşik çıkarları savunan durumda olan yani bütünleşmiş organik bir aydın olmaktadır. Buna karşılık demokratik bir devlet anlayışını ön plana çıkaran aydın ise, düzene yönelik eleştirileri ve demokratikleşme programıyla, farklı çıkarların meşru temelde savunulmasına katkıda bulunduğu ölçüde organik aydın olmaktan

uzaklaşmış olmaktadır. Yani Gramsci'nin aydınlara yönelik işlevsel sınıflandırması ancak demokratik bir devlet yapısı oluşturulduktan sonra geçerlilik kazanabilecektir (Saybaşı, 1995: 157).

Michel Foucault ise, aydının çok özel bir tarza dönüştüğü üzerine vurgu yapmaktadır. Aydın, toplum için bilinç olma misyonu yerine daha spesifik konulara değinmeye başlamıştır (Foucault, 2005: 32- 81). Aydının değişen rolü üzerine Zygmunt Bauman'da değinmiş ve yasa koyucu yerine yorumlayıcı rolünü entelektüel için daha uygun görmüştür. Aydının açıklama ve seçmeden ziyade anlamaya yönelik bir rol üstlenmeye başladığı söylenmektedir (Bauman, 1996: 11- 12).

Aydının toplumdaki görev ve sorumluluklarına göre gruplara ayrılmaktadır. Bunlar aynı zamanda aydınların tipleridir. Aydın toplumun sözcüsü, rehberi, önderi, vicdanı veya aynası olabilir. Üstlendiği roller ve işlevlerle aydın tipleri çeşitlenebilmektedir (Mahçupyan, 2006: 17-18).

1.4. Aydının Tipi

Aydın içinde yaşadığı toplumun durumu ve sorunları hakkında zengin bir bilgi birikimine sahip ve bu birikim temelinde analiz, sorgulama, değerlendirme yapan, düşünce üreten, daha iyi bir toplum ve insanlık için politik eylemde bulunan bir insan tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydınların farklı sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri savundukları da düşünüldüğünde farklı sınıflandırmalar yapılabilir.

Gramsci'nin aydın tipolojisinde, aydınlar temelde "Kent- Köy Tipi Aydınlar" olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Birde bu iki aydın tipi arasında kalan aydın tipi vardır ki, Gramsci'nin kendisini de içine aldığı "modern aydın" tipidir. Aydınlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak bir sınıfın sözcülüğünü yapmaktadırlar. "Geleneksel Aydınlar", sanayinin gelişmesi ile birlikte geçimlerini sanat, bilim ya da kültürel işlerle sağlayan aydınlardır. "Organik Aydınlar"ın hangi meslekten oldukları büyük önem taşımaktadır. Organik aydın bağlı olduğu sınıfın çıkar ve özelemlerini bilinçli olarak dile getirmektedir. "Modern Aydınlar" ise, tarihsel ve toplumsal koşulları, bölgesel durumları göz önünde bulundurarak genel ilkelerle tanımlamalar yapmaktadırlar. Böylece toplumsal faaliyet ve ilişkiler yoruma tabi tutulmaktadır (Gramsci, 1983: 26-30).

W. M. Watt, biraz daha değişik bir aydın tipolojisi ortaya koymuştur. Aydını, “Vasıta Olan Aydın”, “Sistemleştiren Aydın”, “Sezgici Aydın” olarak üçe ayırmıştır. Vasıta Aydın, çevreyi inceleyen, pozitif bilim adamıdır. Sistemleştiren Aydın, filozofları, ilahiyatçıları ve tam kabul etmemekle birlikte tarihçileri içine almaktadır. Sezgici Aydın ise, toplumsal değerlerle ilgilenen aydınları kapsamaktadır (Subaşı, 1995: 45-47).

Bir diğer aydın tipi ise, T. Molnar’a aittir. Molnar, “Marksist”, “İlerici”, “Gerici” olarak üç tip aydın belirlemiştir. Molnar, muhafazakârlığın solun zaferine tepki olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Muhafazakâr aydınlar, millet, din, yurtseverlik gibi kavramlara vurgu yapmaktadırlar (Subaşı, 1995: 46- 47).

Toker Dereli ise, aydınları “liberal” ve “radikal” aydınlar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Liberal Aydınlar, geniş düşünceli, tenkitçi, hürriyetçidirler. Radikal Aydınlar ise, genellikle sosyalist, komünist ve anarşist gibi ihtilal taraftarı olanlarıdır (Dereli, 1975: 25- 35).

Benda’ya göre, milli ihtiraslarda var olan milli çıkar, yerini milli onur duygusuna bırakmaktadır. Geniş kitlelerce benimsenen “milli onur” ise barışın tehdidi haline gelebilmektedir. Modern zamanlara özgü olan “vatansever aydın tipi” de, aydının karakterinde bulunan evrensellik fikrinden vazgeçerek kendini kitlelerle eşitlemiştir. Benda, vatanperver aydın tipinin Almanlar tarafından oluşturulduğunu söylemektedir. Benda, aydınların kendi düşünce biçimlerini milli bir düşünce biçimi ile ilişkilendirme arzusunda olmalarına karşı çıkmaktadır. Çünkü diğer milli düşünce biçimlerine karşı çıkmak ve bir adım ilerisi de yabancı düşmanlığı olmaktadır (Benda, 2006: 25- 68).

Toplum yapısı ve aydın tipolojisi hakkında A. Toynbee’nin görüşlerine de dikkat etmek gerekmektedir. Toynbee’nin deyişiyle “Herodian” yani, Batıya sonuna kadar açık bir zihniyet yapısı ile “taklitçi” ve ancak bir azınlığın kurtuluşa erdirilebileceği düşüncesi hakimdir. Bir de Batılılaşma karşıtı Türk toplumunun gelenekçi yapısını savunan kesim vardır. Herodian karşısında ortaya çıkan Toynbee’nin İslamcı “Zealotluk” dediği grup; aşırı taklitçilik ve sonuna kadar yeniliğe açık olmaktan uzaktır, muhafazakâr bir yapıya sahiptir (Toynbee, 1990: 190). Türk toplumu Batılılaşma sürecine itilmesiyle Herodian aydın tipinde halkla bütünleşememiş sadece

kendi ideolojisine hakim olan yeniliği getirmiştir. Buna karşılık tez olarak da Zealot İslami zihniyetle var olmuştur (Türkdoğan, 2004: 80).

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin kurucularından Mustafa Çalık, aydınlar üzerine olan bir makalesinde, 1960-1970'lerdeki sol görüşlü aydınları Toynbee'nin "Herodian" tiplemesi ile eşleştirmektedir. Çalık'ın aydınlar konusundaki fikirlerine ilerleyen bölümlere daha açık olarak yer verilmektedir.

Toynbee'nin teorisinden yola çıkarak Osmanlı kendini kurtarabilecek yeniliklere uyumlu ve aynı zamanda yerlilik niteliği güçlü bir aydın tiplemesine sahip değildir. Bu nedenle kurtuluş, ancak Fransız Devrimi'nin getirdiği düşünce yapısı ile "milletleşme" olmuştur ve Türkleşme ön plana çıkmıştır (Türkdoğan, 2004: 89).

Türkiye'de Ulema sonrasında oluşan aydın için tipleme yapıldığında, sınıflandırmalardaki "Çevre Aydını" tipoloji açısından temel oluşturmaktadır. Bu aydın tipi, kendi toplumunun gerçekleri ile yüzleşmek yerine ideal olarak aldığı toplumun (batı) toplumla ilgilenip onun sorunları ve çözüm yolları ile ilgilenmektedir. Bu çözüm yollarını ise alternatifsiz en iyi olarak görmektedir. Bu şekilde ürettiği bilgi ve tecrübelerle dünyayı yeniden kurmak veya iyileştirmek için öncülük rolünü üstlenmektedir (Subaşı, 1995: 46- 47).

Anlatılan aydın tiplerinden hareketle Türkiye Günlüğü çevresi, Gramsci'nin "Organik Aydın" tiplemesine uymaktadır. Türkiye Günlüğü çevresi, içinde bulundukları toplumun gündemini takip etmektedirler. Toplumsal sorunları ele alıp analiz ederek çözüm yolları üretmektedirler. Önerdikleri çözüm yolları kendi siyasi ve sosyal görüşleri doğrultusunda olmaktadır. Örneğin, Türkiye Günlüğü çevresi, temel olarak yerellik, geleneklere bağlılık ve kültürel milliyetçilik görüşleri çevresinde toplandığı için çözüm önerileri de bu görüşler çevresinde olmaktadır.

Aydın teriminin bizdeki karşılığı Batı ile temasların göreceli olarak yoğunlaştığı Tanzimat'tan bu yana "münevver" adı ile ortaya çıkmıştır. Münevver tanımı ile birlikte kendine özgü bir aydın tipi ortaya çıkarmıştır. Batılı aydın kendisini bir bürokrattan, bir uzmandan, bir yöneticiden mutlaka ayırmaya çalışmaktadır. Aydınının okumuş olması, bilgi sahibi ve kültürlü olması gibi aydınlanmış (münevver) yönlerine, konusunda bilirkişi olması yönetsel ve bürokratik çıkarlardan en az etki altında kalması

ve bağımsızlık duygusu ile sürekli düşünsel arayış içinde olması onu amir-memur ilişkisi dışında tutan yönleri olmaktadır. Herkes gibi sosyal bir statüye ve sınıfsal bir yapıya sahiptir ve ideolojisi bulunduğu toplumsal konuma ve çıkarlarına aykırı olabilmektedir. Batı toplumunda aydınının yeri ve sosyal statüsü bir belirsizlik içinde olmuştur (Özlem, 1995: 205- 226).

Osmanlıda modernleşme ile gelen aydın kavramının karşılığı; mesleğinde uzman olan, devlet yönetiminde yer alan, okumuş, bilgi sahibi, kültürlü, insan tipleri olarak tanımlanmıştır. Modernleşme süreci ile birlikte, genellikle üst sınıfa mensup bürokratlardan, yöneticilerden oluşan Türk aydınını modernleşme süreci ile birlikte ele alınmaktadır.

1.5. Modernleşme Süreci ve Türk Aydını

Modern bilimin tarihi aynı zamanda modernleşme sürecinin de tarihidir. Ancak Türkiye'nin modernleşme sürecinde Türk aydınları bilim ve modernleşme arasındaki ilişkiye çok az vurgu yapmışlardır. Modern Batı'dan ithal edilen bilimin iktidarla da güç sahibi olmayla da ilişkisi yoktur. Çünkü Türk modernleşmesinin başlaması ile bilimin girişi iktidarı aşarak olmuştur (Arslan, 1999: 65).

Modernleşme sürecinin 17. ve 18. yüzyıllar yerine 16. yüzyıla kadar dayandırılabilir bir olgu olduğu söylenmektedir. Çünkü dönemin şartları incelendiğinde, aslında Osmanlı 16. yüzyılda modernleşmeye doğru geçebilecek sosyal ve ekonomik şartlara sahip olmakla birlikte içte yaşanan zaaflar nedeniyle bunu göz ardı etmiştir. Bu zaaflar arasında, grup özerkliklerinin ihlali ile ekonomik kaynakları elinde tutan güçlü ve geniş bir bürokrasinin yükselişi en önemlileridir (Karpaz, 2002: 78).

Türk toplumunun çağı yakalama arayışları içerisinde ilk modernleşme çabaları askeri alanda başlamıştır (Arslan, 1993: 49-51). Bu nedenledir ki ordu, Türk modernleşme sürecinin merkezi kurumu olarak tarihe geçmiştir. Başlangıçta orduyu modernleştirmek, eğitim, teknoloji ve yapı bakımından Avrupa orduları benzeri bir ordu yaratmak olarak algılanmıştır. Bu anlayış doğrultusundaki çabaların doğal sonucu olarak da, batı normları ve değerleri Türk toplumuna ilk kez ordu üzerinden girmiştir. Aslında Osmanlı yönetici sınıfının bu modernleşme çabalarından asıl maksadı, kendi varlıklarını ve güçlerini sağlamlaştırmak ve sürekli kılmaktır (Şen, 1996: 187).

Başlangıçta modernleşme çalışmalarının hedefi, yeni bir ordu oluşturmak ve bu ordu sayesinde ayanlar ve ekonomik kaynaklar üzerinde hükümetin kontrolünü sağlamaktır. Bu yolda ilk adımlar 1793'te III. Selim'in yeni bir ordu yaratma çabaları ile atılmıştır (Zürcher, 2001: 42-61).

1798'de Fransızların Mısır'ı işgal etmesi öncelikle askeri zayıflığı göstermiştir ve bundan sonra Osmanlı İngiltere ile aynı safta yer almak zorunda kalmıştır. Ancak hemen sonrasında İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesi ve Mehmet Ali'nin yerel yönetici olması Osmanlı'nın Fransa'yı kendisine destek olarak görmesine neden olmuştur. Ancak Fransa Osmanlıları Ruslara ve İngilizlere karşı kullanmaya çalışmıştır ve özellikle 1806'daki Osmanlı-Rus Savaşı'nda büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır. Özellikle II. Mahmut (1808-1839) döneminde Osmanlı iyice Batı güçlerine bağımlı bir hal almıştır. İngiltere ile yapılan ticaret antlaşması (1838-1861), 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı, (1856) Paris Antlaşması ve 1856 tarihli Islahat Fermanı (Zürcher, 2001: 42-61) Osmanlı toplumsal yapısını esaslı biçimde değişmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin son asrını oluşturmaktadır. Bu yüzyıl hem Osmanlı Devleti hem de tüm dünya için değişim yüzyılı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki siyasi, kültürel, sosyal, ekonomik, idari ve diğer alandaki gelişmeleri sömürge politikalarına karşı direnme çabası olarak değerlendirilmektedir (Dursun, 2002: 581-591).

Bu direnme çabaları Osmanlı'da modernleşme hareketlerinin bir devlet politikası olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı aydınının devlet içindeki konumu buna göre açıklanabilmektedir (Azman, 1995: 501-504). Bu durumun hem Osmanlı'daki yeniye temsil eden münevver için hem de gelenekçiliği temsil eden ulema için geçerli olduğu söylenmektedir.

19. yüzyıldaki modernleşme çalışmaları üç temel etki etrafında gelişmiştir. Bunların, birincisi merkezileşme ki, bununla politik yapı yeniden şekillenmiş siyasi elitler ve toplum arasında var olan ikilem iyice belirginleşmiştir. İkincisi, Batı'nın artan politik etkisidir. Bununla da Osmanlı geleneksel toplum yapısına yabancı kurumlar ve uygulamalar başlatılmaya mecbur kalmıştır. Son olarak da, modernleşmenin ideolojik boyutudur. Islahat, muasırlaşma, asrileşme ve garplılaşma olarak bilinen

modernleşme, yönetici elitin hem ideolojisi olmuştur hem de kullandıkları gücün meşruiyet kaynağı olmuştur (Karpaz, 2002: 78).

Gelenek karşıtı bir yenilikçilik anlayışının benimsenmesi, değişime yönelik yenilik duygusunun Batı'ya yaklaşma, benzeme şeklinde algılanmasına neden olmuştur. Osmanlıda modernleşmenin ana hedefi, tebaanın yaşam standartlarını yükseltmekten ziyade, merkezi yönetimin gücünü pekiştirmeye yönelik olmuştur (Sander, 2001: 334-335).

Devletin çöküşünü durdurmak için burjuvazi ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Tüccar, mültezim ve bürokratlar yenilik yönünde ciddi adımlar atmışlardır (Tunaya, 2004: 35- 41). 1839 Tanzimat Fermanı ile birçok yeni düzenlemeye gidilmiştir. Aynı zamanda Tanzimat ile birlikte aydın, ilk kez yenilikçi olma anlamında halk ile karşı karşıya gelmiştir.

Osmanlı düzeninde bilim adamları ve aydınlar din ve cami kaynaklı olarak ortaya çıkmışlardır ve devlet yönetimi "ulema" ağırlıklıdır (Tunaya, 2004: 35- 41).

Modernleşme sürecinde ulemanın rolü giderek azalırken yerini aydın (münevver) almıştır. Aydınların ilk olarak, Batı Avrupa'da ortaya çıkması nedeniyle Osmanlı aydınlarını tanımlayabilmek için, Batı aydını ile karşılaştırma yapma yoluna gidilmektedir. Buna göre, Batı aydını 18. yüzyılda yükselen burjuvazi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Osmanlı aydını ise devlet için, devlet tarafından çözüm üretmeye çalışırken ortaya çıkmıştır. Osmanlı aydınının Batı'da olduğu gibi, düşünce ve fikirleri halk arasında yayılma gösterememiştir (Kılıçbay, 1985: 60).

Osmanlı aydını için temel sorun, siyasete ve iktidara ilişkin olmuştur. Yeniçerilik kurumunun ortadan kaldırılmasına (Vaka-i Hayriye olarak anılır) paralel olarak ulema yerini münevvere bırakmıştır.

Münevver kelimesi, aydınlatılmış anlamı ile ulemadan farklılaşmayı dile getirmektedir. Osmanlı'nın münevveri Batı entelektüeli gibi otoritenin karşısında değil, otoritenin desteği ile aydınlatılmıştır. Belirli ölçüleri olan bir aydın tiplmesi Tanzimat ve sonrasında oluşmuştur. Aydın artık yazar, gazeteci, bürokrat, parti temsilcisi vb. olarak ulemanın aksine dilini, bilgisini yenileyerek, kullanarak toplumu etkileme yoluna gitmiştir (Savran, 1992: 24).

Bab-1 Ali'de tercüme odalarının kurulması Türk aydının ortaya çıkmasında önemli bir yeniliktir. Daha öncesinde yazışma hizmetleri yabancılara yaptırılmaktayken diplomatik temsil sisteminin zayıflaması, konsolosluk hizmetlerinin gayri resmileşmesi ve Yunanlılara karşı güven duygusunun yitirilmesi üzerine, 1821 yılında Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan tercüme odaları kurulmuştur. Tercüme odası dil öğrenilen yer olduğu kadar, devlet yönetiminde görev almak için geçilmesi gereken bir yerdir. Osmanlı Aydını bir devlet dairesi olan tercüme odasında doğmuştur. Tanzimat programlarına karşı çıkan Yeni Osmanlıların çoğu da bu tercüme odalarında yetişmiştir (Küçük, 1985: 446- 472).

Tercüme odalarında yetişen bu aydınların amaçları iktidar sorunu ile sınırlıdır. Ancak modernleşme çağrısında bulunan bu aydınlar, halkın gözünde devlet adamı olmaya devam etmişlerdir. "Halk için devletten uzak durarak yapılan Batıcılık çağrısı, devletten uzak durarak ama yine devlet katında yapılmıştır" (Küçük, 1985: 446- 472).

Bahsedilen aydınların yönetime ilk başkaldırısı, Şeyh Ahmed Efendi önderliğindeki "Kuleli Vak'ası" olarak bilinen harekettir. Bu örgütlü hareket, ayaklanma için harekete geçileceği sırada ortaya çıkarılmıştır. Önemli olan nokta, sebep ne olursa olsun, Müslümanlardan kaynaklanan bir hoşnutsuzluğun var olmasıdır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti böyle bir ortamda kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş yılı tam olarak bilinmediği söylenmekle birlikte Ebuzziya Tevfik 1865 yılında kurulduğunu söylemektedir. Kurucular; Nuri Bey (başkan), Reşat Bey, Mehmed Bey, Ayetullah Bey ve Namık Kemal olarak bilinmektedir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluş adı "Meslek" tir (Çelik, 2002: 337- 339).

Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında boyun eğmesine karşı çare bulmak amacıyla vatanseverlik duygusuyla ortaya çıkmıştır. Yeni Osmanlılar Babiâli'nin keyfi idaresi yerine meşruti idare getirmek istemişlerdir. Muhbir, Ulum, Hürriyet, İnkılâp ve İttihat gazetelerini yayınlamışlardır. Yazılan yazılarda özellikle bürokratlar eleştirilmiştir. Bürokratların tüm kontrol mekanizmalarını ellerinde tuttukları hatta padişahı devre dışı bıraktıkları dile getirilmiştir. Yeni Osmanlıların hedefi hiçbir zaman Padişah olmamıştır (Mardin, 2003: 86- 91).

Yeni Osmanlılar Türk demokrasi tarihinde ilk olmaları sebebiyle önemlidirler. “Usul-i Meşveret” yani İslami esaslara dayalı bir parlamenter sistem istemişlerdir. 1876 Anayasası Yeni Osmanlıların bir zaferi olarak görülmektedir (Çelik, 2002: 342- 344).

Tanzimat yönetiminin aksine Yeni Osmanlılar için “Halk” önemlidir ve Osmanlı devletini kurtarmak için gereklidir. Yeni Osmanlılar halka inmeye çalışmışlardır (Küçük, 1985: 291).

Türk aydınının iktidarla birlikte olarak yüklendiği misyon, onun eleştirel yönünün gelişmesini engellemiştir. En çok mücadele ettiği alan iktidar ve devletin geleceği olmuştur. Bu da onu iktidar içinde olmaya zorlayarak, toplumda ayrıcalıklı konumunu pekiştirmiştir. Türk aydınının doğumunun muhalefet içindeyken dahi devlet memuru olması ideolojik ve siyasal alanda devletten kopuk muhalif hareketlerin bağımsız gelişmelerini engellemiştir (Yıldız, 1995: 355- 367).

Yeni Osmanlıların devamı olan Jön Türkler de kendilerini devletle özdeşleştirerek, Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmaması için çalışmışlardır. “Elit” oluşturma isteği bütün Jön Türkler’de vardır. Bununla birlikte dönemin önde gelen isimlerinden Prens Sabahattin ve Dr. Abdullah Cevdet’in gözünde elit olmak için siyasal olmak bir zorunluluk değildir. Bu fark onları diğer Jön Türklerden ayırmaktadır. Çünkü genel olarak Jön Türkler elit deyince “siyasal elit”i düşünmektedirler. Batıda ise elit sadece siyasal değil sanatsal veya teknokrat olabilmektedir (Koçak, 2003: 72- 87).

Jön Türklerin en belirgin özelliği, M. Mannheim’in “ütopya” olarak isimlendirdiği fikri yapıtlar ortaya çıkarmış olmalarıdır. Mannheim, “bir toplumda kilit mevkide bulunanların mevkilerini korumak adına sosyal yapıyı korumalarına yönelik fikirlere “ideoloji”, aynı toplumda kilit mevkilere ulaşmak için oluşturulan fikirlere “ütopya” adını vermektedir” (Mardin, 2000: 301-308). Buradan hareketle Osmanlı yapısının etkisi ile birlikte Jön Türklerin devlet kavramının etkisi altında kaldıkları söylenebilir.

Sonuç olarak I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde anayasada değişiklikler yapılarak padişahın yetkileri iyice daraltılmıştır. Ancak tüm hareketler, doğurduğu tepkinin genişliğine rağmen asker/sivil bir aydın hareketi olmaktan ziyade, Cumhuriyet döneminin yapısını ve siyasetini belirleyen temel unsurları oluşturmuştur (Heper, 2000: 198). Böylece Jön Türkler imparatorluktan cumhuriyete geçişte birleştirici unsur

olmuşlardır. 1908 İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti, İttihat ve Terakki adıyla iktidar partisi olmuştur.

1.6. Cumhuriyet Dönemi ve Türk Aydını

1923'te kurulan Cumhuriyet, 1839'da girilen yolun devamıdır. Tanzimat, birey- devlet ilişkisinde tebaalıktan-vatandaşlığa geçişin başlangıcıdır (Türköne, 1994: 141). Tanzimat'tan bu yana devlet katında bürokratik/seçkin sınıf tarafından yürütülen modernleşme çabalarının tamamı, merkeziyetçi bir devlet amaçlamıştır.

Kurtuluş Savaşı, yönetici/seçkinler ile yerel liderleri işbirliğine sokması bakımından önemli bir siyasal özellik taşımaktadır (Kili, 1995: 114). Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türkiye'de, ulus devlet, modern sanayileşmiş ekonomi oluşturmak için bilime ve modern eğitime önem veren, laik ve akılcı bir modeli uygulamaya sokulması istenmiştir (Ahmad, 2006: 73). Bunun için de siyasal iktidar; siyasi partiler, sendikalar, basın ve düşünce özgürlüğü gibi uygulamaları yaşama geçirmiştir.

Türk Ocakları, Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde de varlığını devam ettirmiş olması bakımından aydın hareketlerine önemli bir örnektir. Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerinde milli varlığın tehlikede olması gerekçesi ile Türk gençleri ve aydınlarının kurduğu bir cemiyettir. İlk olarak, Askeri Tıbbiye'de ön plana çıkmıştır. Türk ocaklarının resmi kuruluşu, İttihat ve Terakki'nin merkezinde Ziya Gökalp'in de katılmış olduğu 25 Mart 1912 tarihidir (Sarıay, 2005: 133- 137).

Türk Ocakları Ziya Gökalp'in düşüncelerinden ve milliyetçilik anlayışından etkilenmiştir. Mütareke döneminde işgaller nedeniyle kapatılan Türk Ocakları 1922'de tekrar kurulmuş ve ülke çapında örgütlenmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası denetiminde örgütlenen Türk Ocakları, CHF'nin devletle bütünleşmesi, 1929 dünya ekonomik bunalımı ve yaşanan ekonomik kriz ve ülke içindeki kargaşalar nedeniyle 1931'de kapatılmıştır (Sarıay, 2005: 361- 368).

Bu dönemin önemli diğer bir özelliği, Kemalizm adı verilen bir toplumsal dönüşüm hareketinin başlamış olmasıdır. Bu hareketin siyasal niteliği, asker/sivil seçkinlerin, modernleşme adına getirilen yenilikleri tepeden inme bir şekilde halka uygulamaları, Batılılaşmayı hedef seçmeleri ve halk egemenliğine dayanmış olmalarıdır. Bu dönemde pratik uygulamalar ile biçimlenen Kemalist ideoloji, modern bir devlet (ulus-

devlet) kurulmasını ve örgütlenmesini sağlamayı ve toplumsal ve kültürel değişmeyi sağlayan iktisadî kalkınmayı başlatmayı amaç edinmiştir (Kili, 1995: 114).

Kemalizm'in halkçılık ilkesi, halkı yönetime yaklaştırmaya yöneliktir. 1921'de halkçılık ilkesi toplumcu bir içeriğe bürünmüştür. 1923'te dayanışmacılıktan esinlenen, sınıfsız Türk toplumunda herkesin çıkarını gözeten bir akım olarak tanımlanmıştır. 1931'de parti programında dayanışmacı yönüyle birlikte "halk için halka rağmen" tipine yönelmeye başlamıştır (Kazancıgil, 2000: 149).

Tek Parti yönetiminin hakim olduğu bu dönemde aydınlar, yönetimin getirdiği ve getirmek istediği reformları halka benimsetmeye çalışmışlardır. Bu dönemin entelektüel faaliyetleri yönetimin denetimi altında ve yönetimin fikirlerini halka anlatan, benimsemeye çalışan tarzda olmuştur. Örneğin, 1930'lu yıllarda Kadro Dergisi, yayında bulunduğu iki sene boyunca Tek Parti yönetiminin yapmış olduğu reformları savunmuştur. Ancak daha sonra yönetimin politikalarına ve Cumhuriyet'e karşı fikirleri olduğu gerekçesi ile kapatılmıştır.

Ülke içinde reformlar devam ederken, II. Dünya savaşından tek parti rejimi yönetiminde çıkmıştır. Ancak savaşı kazanmış olan Batı dünyasının yanında bir yere sahip olabilmesi için rejimin demokratikleşmesi gerekmiştir. Böylece Türkiye çok partili siyasi hayata geçmiştir. Bu durum Türk demokrasi tarihi için bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

Bu dönemde basın ve aydın kesimi kendisine demokrasi vaat eden, DP'nin yanında yer almışlardır. Tek Partili dönemin baskısından kurtulmayı düşünen aydın kesimi için, demokrasinin olduğu bir ortamda özgürce konuşma, yazma ve tartışma imkânı bulunması 1930- 1940'lı yılların Türkiye'si için güzel bir ideal olmuştur. Ancak DP ve Basın arasındaki iyi ilişkiler fazla uzun sürmemiştir. Aydına ve basına vaat edilen özgürlük ve demokrasi sonucu halkın, yazılan veya tartışılan fikir akımları ya da sosyal/ ekonomik politikalara olan tepkileri iktidar tarafından hoş karşılanmamıştır. İktidar Hürriyet ve liberalleşmenin topluma yayılmasından rahatsızlık duymaya başlamıştır (Dursun, 2000: 23).

1957 seçimleri ve ilerleyen dönemde basın ve CHP'nin ağır muhalefetleri ülkenin durumunun kötüleşmesine sebep olmuştur. Bu dönemde aydın kesim hep CHP'nin

yanında yer almıştır. Çünkü CHP genel olarak aydın kesimin çoğunlukta olduğu bir kesimdir (Dursun, 2000: 35).

1960 darbesine gidilen süreçte, Tahkikat Komisyonu oluşturulması gibi demokrasiyi tıkayan uygulamalar basın, aydınlar ve muhalefetin darbeye destek vermesine neden olmuştur. Darbeyi yapanlar ve darbe yanlıları DP'yi anayasayı ihlal etmek, öğrenci öldürmek, çoğunluk diktatörlüğü kurmak gibi ağır nedenlerle suçlamışlardır. CHP'ye daha yakın olan aydın kesim, DP'nin Cumhuriyet'in ilkelerinden taviz verildiğini öne sürmüştür. Bu sebeplerden dolayı 1960 darbesi basında ve aydın kesimde olumlu karşılanmıştır (Dursun, 2000: 62- 74).

26 Ekim 1960'da TBMM'nin açılışı ile birlikte, Cemal Gürsel söz verildiği üzere Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Hemen ardından CHP ve AP koalisyon hükümeti kurulmuştur. Böylece Türkiye'de II. Cumhuriyet dönemi başlamıştır.

Ancak siyasi hayattaki kaos ve tartışmalar bitmemiştir. 1961- 1965 yılları arasında dört ayrı koalisyon hükümeti kurulmuştur. AP' nin siyasi af talepleri ve 27 Mayıs'a yönelik eleştirileri askeri camiada sert tepkilere neden olmuştur.

Demirel Hükümeti'nin iktidarda olduğu 1970 yıllarında ideolojik nitelikli öğrenci hareketleri sol örgütlerin desteğinde ülke genelinde yayılmaya başlamıştır. Bu durum istikrarsızlıklara neden olmuştur. 12 Mart 1970 günü TRT radyolarından üç maddelik muhtıra okunmuştur. Muhtıra, Genel Kurmay Başkanı Org. Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Muhsin Batur, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun imzalarını taşımaktadır (Dursun, 2000: 128).

Muhtıradan sonraki süreçte yeni hükümet kurma çabaları başlamıştır. Çünkü muhtırada ülkenin kaosa gidişinden sorumlu tutulan hükümetin istifası ve anayasanın öngördüğü reformları yapabilecek yeni güçlü bir hükümet istenmiştir. Dönemde solcu kesim için yaygın görüş, muhtıra'nın 27 Mayıs darbesinin devamı olduğu yönündedir. İlerleyen süreçte görülmektedir ki, 12 Eylül darbesi düşünülenin aksine sola yönelik olmuştur.

1980 darbesini yapanlarda siyasi oluşumlara ve siyasetçilere karşı bir güvensizliğin hakim olduğu söylenmektedir. Bu nedenle 1982 Anayasası, 1961 Anayasası ve 1971-

1973 değişikliklerine nazaran temel hak ve özgürlükleri çok daha kısıtlayıcı olmuştur (Gönenç, 2007).

Ülkede yaşanan ekonomiye ve anarşiye dayalı sıkıntılar 12 Eylül darbesini getirmiştir. Darbenin etkileri sosyal-ekonomik-siyasi her alanda kendisini göstermiştir. Türkiye Günlüğü çevresi kuruluş nedenleri arasında, 1980 sonrası süreç ve 24 Ocak Kararlarını da saymaktadır. Ancak bu konu Üçüncü bölümde ele alınacaktır.

1980 sonrası süreç, Türk aydınının tarihten gelen temel özelliklerinin bir kısmında değişmeler meydana getirmiştir. Türk aydınının temel özellikleri ve bu özelliklerde oluşan değişmeler ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

1.7. Türk Aydınım Özellikleri

Osmanlı'da aydın kavramının ortaya çıkışı, Batılılaşma çabaları içerisinde olduğundan Türk aydınının doğuşu Osmanlı'nın gerileme dönemine denk gelmektedir. 17. yüzyıla kadar Osmanlı devlet yapısındaki ekonomik, siyasal ve sosyal alanlardaki bozulmalar okumuş/seçkin kesimi, devleti içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için çalışmaya, fikir geliştirmeye yöneltmiştir.

Türk aydınının bu açıdan en önemli özellikleri "misyonerlik" ve "fonksiyonellik" olarak görülmektedir. Türk aydını fonksiyonel (memur yani devletin içinde görev almış) ve misyoner (yani söylemi dinsel) olarak doğmuştur. Türk aydını aynı zamanda Tanzimat'la birlikte Batının keşfedilmesi sürecinde doğmuştur. Batıya duyulmaya başlanan hayranlık Türk aydınının misyonerlik yönünü geliştirmiştir. Aydınım yüklendiği görev onu gelenekselliğin taşıyıcısı olan halktan uzaklaştırmıştır. Türk aydınının misyonerlik fonksiyonunu tamamlayan bir özelliği de kurtarıcılık işlevi olmuştur. Osmanlı aydını, devlet kökenli olmasının da etkisi ile halkı egemen ideoloji içinde kurtarma misyonunu benimsemiştir (Mardin, 1991: 284). Aydınım bu misyonu üstlenmesinin aslında klasik dönemde Osmanlı'nın seçkin sınıfı ulemanın özellikleri ile ilişkilendirilebilir.

Osmanlı'dan ulema, toplumsal kesimlerin içinden gelerek kendi inisiyatifleriyle devlete uzanabilen ayrıcalıklı bir kesimdir. Osmanlı'da cemaat için devlete giden yol eğitimden geçmektedir. Devlet içinde ulema, ataerkillik ve otoriter zihniyetin etkisiyle ideolojik homojenliğe sahiptir. Böyle bir yapının üzerine Tanzimat reformları gelmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşunda yönetici kadronun amacı önce reformları gerçekleştirerek, karmaşık yapı yerine bir ulus yaratabilmektir (Mahcupyan, 1999: 113- 188).

Tanzimat'la birlikte temelleri atılan aydının kurucu unsurlarında "Osmanlı toplum yapısı", "merkeziyetçi bürokrasi" ve "eğitim sistemi" büyük ağırlığa sahiptir. Osmanlı toplum yapısındaki merkeziyetçilik, yönetici sınıf- halk ayrımının belirginleşmesine neden olmuştur. Osmanlı aydınındaki memur yapısına ve diğer toplumsal kavramlara ilk dikkat çeken aydın, Prens Sebahattin olmuştur. Prens Sebahattin Osmanlı toplumunun kamucu yapısının aydınların devlet içerisinde yetişmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Osmanlı aydını sahip olduğu bu özellikleri ile "kapıkulu" anlayışına sahip olmuştur (Sencer, 1965: 19- 30).

Modernleşme dönemi aydınlarının ortak özelliği, Osmanlı Devleti'nin geri kalmış olduğu düşüncesi ile ihtiyacı duyulan bilgileri bir anda bulma eğilimi içerisinde olmalarıdır (Çelik, 2002: 14). Tanzimat'ın aydınlar üzerinde iki temel etkisi vardır. Birincisi almış oldukları eğitimin sonucu oluşan zihniyet değişimidir. İkincisi ise ülkenin ekonomik, askeri ve siyasi açıdan kötüye gitmesi karşısında duydukları rahatsızlık ve bir şeyler yapma isteği duymuş olmalarıdır (Çelik, 2002: 7- 33).

Modernleşme ile Türk aydını önceki fikir geleneğinden koparak medrese veya tekke yerine devletin içerisinde yetişmeye başlamıştır. Bu durum ona aynı zamanda diğer İslam toplumlarına nazaran daha laik olma imkânı tanımıştır. Ancak aynı zamanda Türk Aydın'ın "yabancılaşma"sına neden olmuştur. Türk aydını millet için, millettten habersiz, fikir köklerini dışarıdan alarak, soyut kavramlar etrafında millet için mücadele etmiştir. Yani Türk aydın geleneğinin oluşum temelleri dıştan gelen tesirlerle olmuştur (Sencer, 1965: 19- 30).

Batı'da aydın, özellikle birey olma özelliğine büyük değer verirken, Osmanlı'da aydınının birey olmadığı ve mensubu bulunduğu grubun değerlerine göre şekillendiği söylenebilir. Bu durum batılı aydın ile Türk aydını birbirinden ayıran temel farklar arasındadır. Batı aydınının nitelikleri ile Türk aydınının farklılıklarının temelinde tarihsel ve toplumsal gelenek ve serüvenlerin farklılığı yatmaktadır (Mardin, 1991: 284).

Göle'ye göre, (2001: 130) Türk aydınının en temel özelliklerinden biri de Batılılaşma konusunda göstermiş olduğu gayrettir. Geleneksel inançlardan koparak Batı uygarlığının kurumlarını benimsemesi "Batıcılık" şeklinde somutlaşmıştır. Batıcılık Türk aydınları tarafından modernleşme olarak algılanmıştır. Gerek Osmanlı aydını gerekse Cumhuriyet dönemi aydını, genel aydın tanımı yaparken de kendini tanımlarken de ölçü olarak Batı aydınına almıştır. Diğer bir ifade ile Batı aydınına göre kıyaslama yapılmıştır.

Ülgener'e göre, bir aydının fikirlerini oluşturma ve beyan etme aşamalarında temel alınması gerekenin bağımsız ve özerk kişiliğe sahip olmasıdır. Türk aydını ise aksine devlete dayanan, gücünü ondan almaya çalışan bir konumdadır. İktidara yanaşmayan veya yanaşamayan aydın kesimi ise, aslında kültürünü hor gördüğü, tanımadığı ve tanımakda istemediği halka dayanarak aslında yine iktidardan nasiplenmektedir (Mardin, 1984: 16- 19). Ülgener'in bu betimlemesi pek olumlu değildir ancak gerçekçidir. Ülgener'in değerlendirmelerinden hareketle, Şerif Mardin de Ülgener'in fikirlerini destekleyen bir tablo çizmiştir. Mardin, Türk aydınının bağımsız ve özerk bir kişiliğe sahip olmadığını söylemiştir (Mardin, 1991: 284).

Türk aydınına dair sözünü ettiğimiz bu özellikler toplumumuzun tarihsel serüveni içerisinde açıklanabilmektedir. Türk aydını toplum tarafından "aydın" olan ayrıcalıklı, bilgili olarak algılanmış, bir öğretmen gibi görülmüştür. Batılı aydın ise toplumu yansıtan, öğrenmeye açık, Türk aydınının aksine öğrenci gibi görülmüştür (Kılıçbay, 1983: 57).

Osmanlı'da okumuş kesimin aydın olamayışını matbaanın ülkeye geç gelmesi ile irtibatlandırmak mümkündür (Ortaylı, 2006: 36). Bu düşünce etkili olmakla birlikte eksik bir etkisi olmuştur. İlimiye sınıfının aydına dönüşmesinde kullanılan iletişim araçlarının değişmesinin etkisi büyüktür. Önceden ilmiye sınıfı sadece birilerini methederek ya da eleştirerek geçimlerini sağlıyordu. Artık gazeteler, kitaplar halka yazılıyorlar ve daha önemlisi bağımsızdırlar (Türköne, 1994: 148).

Erol Güngör'e göre Türk aydınının dine karşı ilgisizliği veya dini tamamen reddetmesi en belirgin özelliğini oluşturmaktadır. Dindarlık Türk aydınına göre, geri kalmış halk kesimini ifade etmektedir. Aydının misyonu kültürün bir üyesi olmak değil, onu şekillendirmek, modernleştirmektir (Erol Güngör, 1999: 14- 23).

Dünden bugüne Türk aydınının ortak niteliği olmak üzere kabul edilen özellikler arasında Osmanlı'daki Batılılaşma serüveninin bir yan ürünü olarak Türk aydının özellikleri bulunmaktadır. Tanzimat'la birlikte ortaya çıkan, var oluşunu devlete borçlu olan bu yeni aydın toplumun üzerinde bir konuma sahip olmuştur (Özel, 1983: 61- 62) ve kendine bir misyon atfetmiştir.

1.8. Türk Aydınının Misyonu

Türk aydını toplum-siyaset tasarımı, devleti belirleyici olarak görmektedir. Toplumun dönüştürülmesi ile devletin dönüştürülmesi Türk aydını için aynıdır. Türk aydınının devleti merkeze alarak düşünmesinin tek alternatifi ise, yerellik ve evrensellik noktasında, yerel ölçüleri tamamen terk edip, evrensel noktada Batı dışı bir toplumun üyesi olmayı hedefleyen aydındır (Türköne, 1994:153).

Osmanlı'da da aydın, 19. yüzyıl reformcu Bab-ı Ali bürokrasisinin ürünüdür. Kullandığı dili sadeleştirme ve muhafaza etme konusunda tartışan, modernleşirken gelenekleri muhafaza etme ve yeni modern yapının içine entegre etmeye çalışan, bu konular üzerine tartışan okumuş tiptir. Osmanlı aydınının davranışları henüz bağımsız olsa da hala devlet kapısına bağımlıdır. Bu da aynı zamanda bürokrat veya devlet memuru olmaları ile alakalıdır (Ortaylı, 2006: 37).

Osmanlı'da da bilginin kutsallığı ve gizliliği bulunmaktadır. Ancak bu bilgiler devlet yönetimine ait ve devletçe saklanan bilgilerdir. Osmanlıca da bu bilgilerin devlet yönetimi dışındakilerin erişmemesi için iyi bir vasıta olmuştur. Tanzimat'ı getiren, daha sonra da Tanzimat'ın yetiştirdiği aydınlar varlıklarını devlet içinde kazandıkları için esas kaygıları devleti kurtarmak yönünde olmuştur. Amaç Osmanlı'nın devamını sağlamaktır. Bizzat devlet içindeki kurumlarda yetiştirilen aydın, öncelikle devlet memurudur. Devletin yeni siyasetinin yürütücüsü kadroların oluşturulması için kurulan Mekteb-i Mülkiye, Tıbbiye, Mühendishane gibi kurumlarda yetişen aydınların esas kaygısı devlet kademelerinde yer almaktır. Yeni yetişenler kalemiye sınıfı, bürokrasi gibi alanlarda istihdam edilmektedir (Kılıçbay, 1983: 58).

Tanzimat'tan bu yana, Türk Aydınına kurtarıcılık ve öncülük misyonu yüklenmiştir. Türk aydını farklı ideolojiler ve farklı düşünceler içerisinde ülkeyi, toplumu, halkı kurtarma misyonu "aydın sorumluluğu" gereği yüklenmiştir (Baydar, 2002: 216- 219).

Bu çerçevede münevver kelimesi aydınların yüklendiği misyona da vurgu yapmaktadır. Münevver, aydınlanmış kişidir hem Osmanlı'nın son dönemlerinde hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında yönetici, bürokrat ve meslek sahibi olarak halkı kültürden politikaya her alanda aydınlatma sorumluluğu taşıdığı kanaatindedir (Özlem, 1995: 205- 226).

Tanzimat'tan bu yana Batı'dan ithal edilen bu modernleşme öncülüğünü üstlenen "münevver veya aydın" kesimin "intelligensia" özelliği kazandığı ortadadır. Intelligensia kavramı Türk aydınının otoriter, köktenci, tepeden inmece ve bürokratik niteliğini ve görevinin ortaya çıkmasını açıklamaktadır (Özlem, 1995: 205- 226). Aydın misyonu, Batının bilimini, ışığını alarak devleti ve toplumu geri kalmışlıktan kurtarmaktır (Demiralp, 2002: 31).

Türk aydınının misyonunu Kemalizm'le bağlantılı olarak da düşünmek yerinde olacaktır. Kemalizm Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi aydınlanma projesini ifade etmektedir. Kemalizm ile aydınlara yüklenen geleneksel görev, ülkeyi Kemalizm ile tanımlanmış ana hedef, yani çağdaş medeniyet düzeyine taşımak doğrultusunda olmuştur. Aydın denen kişiye yüklenen toplumsal-siyasal role bakıldığında Osmanlı modeli ile Kemalist model arasında bir devamlılık olduğu görülmektedir. Aslında, Cumhuriyet döneminde devlet adına çalışmakla yükümlü aydından beklenen ile Osmanlı döneminde ulemeden beklenenler birbirine paraleldir. Aralarındaki fark ise, Osmanlı'da kapitalizm ve modernleşme öncesi tüm toplumlarda olduğu gibi devletin ve toplumun bekasının önemli olmasıdır. Kemalizm'de ise, aynı proje ilerleme ve gelişme ideolojisine dayalıdır. Aydın rolü ve görevleri Osmanlı'da başlayıp Kemalizm ile olgunluğa ulaşmıştır (Gülalp, 2002: 216- 219).

Nitekim aydınlar 20. yüzyılda yaşanan sosyal ve siyasal değişimlerin taşınmasında ve toplumun yeni biçiminin oluşmasında önemli sosyal grupların başında görülmüşlerdir. Aydınların ideolojik tercihleri onların toplumsal şekillenmedeki etkileri ile yakından alakalıdır. Aynı zamanda toplumda meydana gelen değişimlerde aydının ideolojisine etkide bulunmaktadır. Sonuçta aydının toplumda üstlendiği misyondan hareketle şekillenmekte ve belirli tipleri ortaya çıkmaktadır.

1.9. Türk Aydınının Tipi

Aydını topluma rehberlik eden bir tip olarak ele aldığımız zaman insanoğlunun zihniyet dünyasındaki ataerkillik dikkat çekmektedir. Ataerkil yapı, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile toplum üzerinde baskınlığını arttırmıştır. İnsanoğlunun ilahi ve dünyevi işlerini kontrol altında tutarken bazı insanların yol gösterici “rehber” olarak diğer insanlardan ayrılması süreci doğmuştur. Söz konusu rehberlik işlevi için manevi referans belirleyici olmayabilir. Bunun birçok örneği seküler toplumlarda görülmektedir. İnsanlar dünyanın gerçeklerine, bilime, toplumsal hayata aydının rehber tiplemesinin ortaya koyduğu yapı içinde bakmaktadırlar (Mahçupyan, 2006: 17- 18).

Türk aydının yüklendiği bu rehberlik tiplemesi, önderlik (öncülük) tiplemesi ile neredeyse aynıdır. Toplum gözünde aydın, fikirleri ile eylemleri bütünleşmiş bir “öncü”dür. Bu nedenle aydın toplum içinde bulunduğu topluma öncülük ederken toplumun değer yargıları ile birlikte hareket etmelidir, toplumun “vicdan”ı olmalıdır. Örneğin Osmanlı’da ataerkillik ve otoriterlik birleşmiş ve modernleşme sürecinden daha sonra Cumhuriyet’e geçişle birlikte başta Mustafa Kemal olmak üzere öncü ve rehber sayısı artmıştır (Mahçupyan, 2006: 17-18).

İlber Ortaylı aydını, “bulunduğu dünyaya, çevresine bilinçle başkaldıran, başkaldırmasa bile bu çevrenin içinde kendi konumunu yargılamak gereği duyan, bunun için eğitim gören ve eğitim veren kişi” şeklinde tanımlamıştır (Ortaylı, 2006: 35). Bu tanım klasik Osmanlı aydınına uymamaktadır. Sadece başkaldırma değil, çevresini özgün değerlerle izleme noktasında da aydın tipi toplumumuzda ancak yakın zamanlarda görülmektedir.

Batının aydın tipi, var olan ideolojik otorite ile çelişmiş, otoriteye karşı verdiği mücadele sayesinde kendi kimliğini bulmuştur. Osmanlı aydınları ise otoriteyle birlikte hareket ederek kimliklerini bulmuşlardır. Münevver kimliğinin bürokrat kimliği ile bir arada olmasının nedeni devlet ile bir hareket eden münevverin, ulemanın geleneğini devam ettirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ulema, medreselerde yetişmiş, önemli resmi kurumlarda görev yapan devlete yakın kişilerdir. Maddi ve manevi olarak devletten beslenmesinin bir getirisi olarak toplumda hep sınıflar üstü bir konumda yer almışlardır. Bu nedenle ulemanın önerdiği çözümlerde hep halk için, halka rağmen

olmuştur (Subaşı, 1995: 66). Bu durumun Tanzimat döneminde de cumhuriyet döneminin aydınlarında da devam ettiği söylenmektedir.

Osmanlı'nın gerileme döneminde ortaya çıkan aydın tipleri olarak, Genç Osmanlılar ve sonrasında Jön Türkler kendilerini devlet ile özdeş gören aydın tipleridir. Bu iki aydın tipi zaten devlet tarafından tercüme odalarında yetiştirilmiş aydın tipleridir ve bunlara "fonksiyonel" aydın denilebilmektedir (Özel, 1983: 61- 66).

Osmanlı aydını, modernleşme ideolojisi ile bütünleşmiştir. Modernleşme ideolojisi içerisinde bugüne, düne ve geleceğe aynı yoğunlukta bakarken, siyasal kutuplaşma ve dünya görüşündeki farklılıklar ön plana çıkmıştır. Milliyetçilik ideolojisi ile birlikte Osmanlı aydını yerini ulusal aydın tipi olan "Türk aydını"na bırakmıştır (Ortaylı, 2006: 38).

Kemalizm, devletin resmi ideolojisi olarak siyasal ve toplumsal tüm alanlarda belirleyicilik sağlamaya çalışmıştır. Aydınlar Kemalizm'in bu hedeflerini gerçekleştirme görevini üstlenmişlerdir. Bu tavırla Gramsci'nin "organik aydın" tipine uygun düşmektedir. Çünkü farklı ideolojik perspektifler dahi olsa, devletin bekası için ittifak yapmak tam bir gereklilik olmuştur. Sosyalizmden, milliyetçiliğe, liberalizmden, muhafazakârlığa tüm ideolojiler Kemalizmin sınırlayıcılığı altındadır (Beriş, 2004: 55).

Aslında Türk aydını Batılı aydının tavrıyla yöneticinin, bürokratin, meslek sahibinin tavrı arasında sıkışıp kalmıştır. Aydının devlete karşı bir muhalefeti söz konusu olmadığından; muhalefetteyken daha iyi bir toplum projesi üzerine düşünmek, değişimci ve hatta devrimci bir tavır sergilerken, iktidara geldiğinde yönetim ve bürokrasi taraftarı muhafazakâr, politikacı bir yapıya bürünmektedir (Özlem, 1995: 205- 226).

Osmanlı döneminin aydını, Batıcısı, İslamcısı, Osmanlıcısı, Türkçüsü ile Batı'nın ve batılılaşmanın baskısı altında kalmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte münevverin adının aydın ile değişmesi ve Batıcıların iktidara gelmeleri sadece Batıcıların münevver olarak algılanmasına neden olmuştur. Örneğin, İslamcı olmak veya Osmanlıcı olmak "aydın" olmayı engelleyen bir nitelik olarak görülmüştür. Sonuç olarak, Cumhuriyet'in ilk yılları için aydın tipi, toplumu şekillendirmeye çalışma noktasında Gramsci'nin organik aydın tipolojisine uygundur.

Ancak çok partili hayata geçiş ve demokrasinin getirdikleri ile birlikte aydın tiplmesi devletın desteğindeki ideolojiye karşı çıkan, görece bağımsız bir aydın tiplmesi olarak entelektüel tanımına daha yakın, kültür hayatında ve politika sahnesinde yer aldığı görülmektedir. Ancak aydın tipindeki temel değişim 1980'lere doğru olmuştur (zlem, 1995: 205- 226).

Cumhuriyet'in son dönemlerinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu uygarlık terk edilmiştse de, Batıcı aydın tipolojisinin bir ölçüde liberal dünya görüşünü sindirmiş olması ve "gelenekselci" aydınların da düşünce olarak etkinliğini yitirmiş olması, yeniden gelenekselleşme sürecin başlamasına neden olmuştur (Gle, 2001:130).

Bugün Batıcı aydın ve Batı modernizminin karşısında görünen "Müslüman aydın" tipi bir yandan İslm dinini "ihya" etmek gibi bir söylem içindeyken diğer yandan modern sistemin siyasî, iktisadî ve ideolojik araçlarından yararlanmakta "formda İslm", içerikte ise modern kalıpların yeniden üreticisi durumdadır. Müslüman aydınlar modernizmin hem Batı'da hem de dünya üzerindeki varsayımlarına çeşitli eleştiriler yönelten post-modernizm gibi düşünce akımlarından yararlanmakta, konuya ait eserleri hızla dilimize kazandırmaktadırlar (Azman, 1995: 103- 105).

1.10. Türk Aydını ve İdeolojileri

Türk Aydını, gerek Osmanlı'nın son dönemlerinde ve gerekse Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında dünyada var olan gelişmelerden, ne çıkan siyasi ve sosyal yapılardan etkilenmeksizin bir süreç geçirmiş değildir. Bu nedenle de dönemlere paralel olarak Türk aydını üzerinde etkili olan belli başlı ideolojik akımları incelemek gerekmektedir.

19. yüzyıl siyasal modernleşmesi ile devlet merkezileşmiş ve otoritenin kaynakları zayıflamaya başlamıştır. Bu durum siyasal kurumlarda farklılaşmalara ve zglleşmelere neden olurken siyasete yönelik katılımında artış olmuştur.

İdeolojilerin gündeme gelmesi toplumsal sınıfların siyasal alana katılması ile yakından ilişkilidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda geleneksel dönemin hakim ideolojisi ve meşrulaştırma aracı olan dn önemini kaybetmiştir. Dinin yerini Alkan'ın deyişiyile resmi ideolojiler almıştır.

Resmi ideoloji, "devlet aygıtını elinde tutan veya etkileme yeteneğine sahip olan elitlerin/seçkinlerin, ellerinde tuttıkları devlet aygıtını, kendilerini meşrulaştırmak,

varlıklarını sürdürmek, kendilerine yönelik itaati/bağlılığı sağlamak için çoğunlukla gevşek, pragmatik, irrasyonel, eklektik ve sistematik nitelikli değerler bütünüdür; dar anlamda egemen siyasal kültür olarak tanımlanmaktadır. Resmi ideolojinin aktarımını ve yerleşmesini sağlayan ordu, bürokrasi ve eğitimidir”(Alkan, 2003: 371- 397).

Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasal düşüncelerin oluşumu ve gelişimi Batı'da fizyokratlar olarak bilinen, kamu idarecisi kuramcısı sayılan “kameralizm” yoluyla olmuştur. Kameralizm, Batı'da “aydın despotizmi” adı verilen siyasal görüşün siyasal teorisini oluşturmaktadır. Aydın despotizmi, merkezden idare edilen, bütün birimleri birbirinin eşi olan bir devlet yapısı oluşturmak istemektedir. Bu amaç Fransız ihtilali ile gerçekleşmiştir. Kameralistlere göre güçlü bir devlet, güçlü ve problemsiz bir sınıfa dayanmaktadır. Osmanlı devlet adamları imparatorluğun gerilemesinin sebebini devletin toplumu kontrol araçlarını elinden kaçırmış olmasına dayandırmaktadırlar (Alatlı, 1986: 8).

Türkiye'nin resmi ideolojisinin ilk öğelerinden biri modernleşmedir. Modernleşme, tanzimat paşalarının bürokratik/memurlar aracılığı ile gelen modernleşme, II. Abdülhamit'in monarşik modernleşme hareketleri ve Jön Türklerin anayasa ile yürütmeyi önerdikleri meşruti monarşi ve cumhuriyet ile gelen modernleşme hareketleri olarak üç aşamada gelişmiştir. Cumhuriyet modernleşmesinin başlıca ayırt edici özelliği “demokrasinin” ve “ulus-devlet” in varlığı olmuştur (Alkan, 2003: 371-401).

Osmanlı'da Batı fikirlerine duyulan ilgi, imparatorluğun zayıflaması ile birlikte çok-uluslu yapının parça parça bağımsızlığını istemesi ile sonuçlanmıştır. İmparatorluğun dağılma tehlikesi karşısında bütünlüğü korumak amacıyla dönemin seçkin yönetici/aydın sınıfı tarafından dünyadaki düşünsel gelişmelere paralel biçimde bazı fikir akımları ortaya çıkarmıştır.

19. yüzyıl sonunda Osmanlı aydınları için dört hakim ideoloji vardır: İslamcılık-Osmanlıcılık- Batıcılık- Türkçülük. Batıcılık bu ideolojik akımlardan en önde gelenidir. Bu nedenle her şeyden önce Batılılaşma kavramını açıklamak yerinde olacaktır.

Kılıçbay, *Batılılaşma* yı, "Batılı olmayan bir toplumun Batı normlarına göre yeniden yapılanması" şeklinde tanımlamıştır (Kılıçbay, 1995:147). Osmanlı'da adı konulmamış

olan Batılılaşma olgusu, "dış zorlamadan çok, bir iç kararın sonucu" olmuştur (Ortaylı, 1993: 104).

Osmanlıların Batılılaşması tekdüze, doğrusal bir süreç değildir. Batılılaşma farklı zamanlarda, farklı bunalımların hızlandığı, yeniden biçimlendirdiği bir süreçtir. Osmanlılar modernleşme süreci içinde Batıyla artan ilişkilerinde, ister askerî, ister diplomatik, ister ekonomik olsun, karşılaştıkları sorunların çözülmesinde kendi kurumlarının ve kapasitelerinin yetersiz kaldığını görmüşlerdir (Tekeli ve İlkin, 1993: 54- 58). Osmanlı Devleti'nde özellikle 18. yüzyılda başlayan Batılılaşma ile sivil ve askerî alanda birçok Batılı uzman getirtilmiş ve bu uzmanların raporlarından ya da öğretmenliğinden yararlanma yoluna gidilmiştir.

Batılılaşmayı kaçınılmaz olarak görüldüğü ve bir bütün olarak alınması taraftarı olarak en çok İçtihat Dergisi'nde görülmüştür. Batıcılar arasında tam bir fikir birliği olamamakla birlikte, onlara göre, Osmanlı İmparatorluğu için tek kurtuluş yolu, fikir ve ihtiyaçlar ile birlikte medeni bir devlet ve millet olmaktır. Bunun için Batılılaşmak şarttır. Batı'nın medeniyet olarak, ekonomik ve sosyal hayatının alınması gerektiğini savunmuşlardır (Tunaya, 2004: 67- 68).

Batılılaşma/ modernleşme tesirleri altında devlet bütünlüğünü korumak adına ortaya çıkan fikir akımlarının temellerinden biri *Osmanlıcılık* akımıdır.

Osmanlıcılık tüm Osmanlı topluluklarına aynı anda hitap eden ilk ideolojik akım olmuştur. Ortaya çıkışı diplomatik gereklilikler ve siyasi baskılar sonucu olsa da Yeni Osmanlı ve Jön Türk aydınları tarafından benimsenmesi sağlanmıştır. 19. yüzyılda Osmanlıcılık otoriter ve yarı dinsel bir görüşü ifade etmiştir. Yani Müslim veya gayrimüslim bütün tebaa padişah ve bürokrasinin otoritesinde adaletli bir yapıda eşit konumdadırlar. Yeni Osmanlılarla birlikte Osmanlıcılık akımı siyasal katılımcı bir nitelik kazanmıştır (Hanioğlu, 1985: 1389- 1393).

Osmanlı birliğinin sağlanması için meşrutiyet rejimi gereklidir. Böylece Osmanlı imparatorluğu içindeki farklı etnik gruplar ortak çıkarları için Osmanlıcılık akımı etrafında toplanacaklardır (Somel, 2003: 114).

Müslüman olmayan gruplar için Osmanlıcılık akımı pek bir şey ifade etmemiştir. Onlar için bu akım sadece kendi bağımsızlık hareketlerini önlemeye yöneliktir.

Müslümanlar için Osmanlıcılık bir süre kabul görmüşse de daha sonra yerini milliyetçilik akımına bırakmıştır.

Osmanlıcılık akımına benzer şekilde ortaya çıkan *İslamcılık* akımında da Osmanlı kimliğindeki İslami özelliklere vurgu yapılmıştır.

İslamcılık, ikinci Meşrutiyet'in en kuvvetli siyasi fikir cereyanı olmuştur. Diğer fikir akımları gibi İslamcılar da Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme sebeplerini araştırmışlardır. İslamcılık fikrinin odak noktası, Osmanlıların Tanzimat'la birlikte kültür benliklerini kaybetmeye başladıklarının tespitidir. Bunun önüne geçebilmek amacıyla, şeriatın değerlerinin Osmanlı toplumu üzerinde etkisinin artırılması gerektiğini ileri sürmektedirler (Mardin, 1985: 344).

İslamcılık akımı, ilmiye sınıfının devlet içerisindeki konumu ile yayılma imkânı bulmuş ve şekillenmiştir. İslamcılara göre, Batı ve Doğu farklı şartlara sahiptir bu nedenle farklı bir medeniyet benimsememelidir. Demokrasi ve sosyal yaşam konusunda Doğu, İslamiyet'in varlığı nedeniyle Batı'dan zaten üstündür. Batı'nın üstünlüğü, sadece teknik bakımdandır. Bu nedenle Batı'dan sadece eksik görülen teknik unsurlar alınmalıdır. Bu unsurların taklit edilmek yerine topluma uygun şekilde alınması ve yararlanılması gerektiği söylenmektedir (Tunaya, 2004: 72- 73).

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi ve ilerleyen süreçlerinde İslamcılık üzerinde yaşanan değişimler hep modernleşme sürecinin tesiri şeklinde olmuştur. Nasıl II. Meşrutiyet döneminde İslamiyet'in demokrasiye uygunluğu ve Batıdan sadece bilim ve teknoloji alınması gerektiği savunulmuşsa, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da aynı şekilde milliyetçilik ve İslamiyet'in bağdaştırılmasına çalışılmıştır (Duran, 2004: 155- 156).

İslamcılık akımının, Osmanlı'nın son dönemlerinde yapılması gereken ıslahatları İslam'a dayanan şekilde formüle etmek istediği söylenmektedir. Sonuçta dünya konjonktüründe yaşanan gelişmeler paralelinde İslamcılık akımı devletin bir arada kalması için yeterli olmamıştır.

Aynı doğrultuda 18. yüzyılda ortaya çıktığı kabul edilen milliyetçilik ideolojisi de modernleşmenin bir getirisi olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda yerleşmiştir. *Türkçülük* akımının ortaya çıkmasında hem devleti kurtarmak adına Osmanlı toplumuna

benimsetilmeye çalışan, bahsettiğimiz akımların başarısız olması hem de devlet içerisinde farklı etnik yapıların milliyetçilik ideolojinin etkisi ile bağımsızlıklarını istemelerinin etkileri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde gelişen milliyetçilik hareketleri içerisinde Türkçülük en son ortaya çıkan olmuştur. İmparatorluk içerisinde milliyetçilik ideolojisine en son eğilim gösteren kesimin Türkler olmasında, Osmanlı hanedan yapısının Türk olmasının etkisi olduğu söylenmektedir.

Türkçülük akımının Türk aydını ile ilişkisini göz önünde bulundurarak incelenmesi yerinde olacaktır.

1.11. Türk Aydını ve Milliyetçilik İdeolojisi

Milliyetçiliğin etkin bir güç olarak ilk ortaya çıkışı 1789 Fransız İhtilali ile olmuştur. Milliyetçiliğin kişisel bilinç düzeyinde var olmaya başlaması Aydınlanma döneminin, Fransız İhtilalinin ve Sanayi Devriminin ortaya çıkış nedenleri ile bağdaşmamaktadır. Başlangıçta milliyetçilik, feodalizmin sınıf yapısına olan muhalefet olmuştur. Ardından liberalizmin de etkisi ile ulus-devleti ilgilendiren vatandaşların ideolojisi haline gelmiştir (Katrıcı, 2007: 30). Ancak bu söylenenlerin tam tersi olarak milliyetçiliği Sanayi Devriminin ve uluslaşma sürecinin bir sonucu olarak görenlerde olmuştur. Örneğin, E. Gellner'in milliyetçiliğe bu şekilde yaklaşımı onu diğer milliyetçilik teorisyenlerinden ayırmıştır (Gellner, 1998: 9- 15).

Hobsbawn, farklı kültürlerin ve toplulukların farklı milliyetçilikler yarattığı üzerinde durmaktadır (Ersanlı, 2001: 115- 116). Yani bir kendine özgülük söz konusudur. Vatandaşlığa dayalı milliyetçiliğin ortaya çıkış noktası olarak ulus- devlet olma süreci bu açıdan ele alınabilmektedir.

Vatandaşlığa dayalı milliyetçilik, birey ve devlet arasında bir bağ oluşmasını sağlamıştır. Bu bağ sayesinde eskisi gibi sadece birey devlete karşı değil, devlette bireye karşı sorumlulukları olduğunu kabullenmiştir. Bu bağların kurum bağları ile bütünleşmesi ile milliyetçilik bir devlet ideolojisi olmuştur (Hobsbwn, 2003b: 85).

Milliyetçiliğin toplumlara, devletlere rahatça uygulanabilir bir ideoloji olmasının nedeni, Anderson'a göre, milliyetçiliğin her türlü rejime, ekonomik, sosyal yapılara uygulanabilme özelliğinden kaynaklanmaktadır (Anderson, 2004:176). Anderson, milliyetçiliğin tecrübeler ile farklılaşan grupların bir araya gelmesi ile oluştuğuna

vurgu yapmaktadır. Diğer bir deyişle milliyetçiliği Gellner gibi sanayi devriminin bir sonucu olarak görmemektedir.

Toplumdaki milliyetçilik fikrinin doğup gelişmesinde, “milli bilinç” in toplum içerisinde bir yer edinmesi çok önemlidir. Hobsbawm’un belirttiği gibi milli bilinç duygusunun yerleşmesi ile milliyetçiliğin ideolojik bir güç olarak dağılması, toplumdaki sosyal gruplar arasında eşit şekilde olmamıştır (Hobsbawm, 2003a: 12- 13).

Milliyetçiliğin Osmanlı dünyasındaki karşılığına bakıldığında, kuruluşundan itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun Türklüğü ikinci plana attığı söylenmektedir. Ancak Halil İnalcık, yargının doğruluğunun tartışılır olduğunu savunmaktadır. Osmanlılar başlangıçtan beri kavim-soy olarak Türk olduklarının bilincinde olmuşlardır. Milli devlet kavramı yerine, patrimonial yapı gereği devlette hanedana bağlılık esastır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise İstanbul’un fethine kadar vezirlerin çoğu Türk ulema ailelerinden gelmektedir. Türklüğe verilen önem o dönemde milli kimlik olarak değil, mezhep ve hanedan-devlet kimliği olarak varlık göstermektedir. Daha sonrasında devletin devşirmelere dayanması ve Alevi-Türkmenlerin İran Şahını kendilerine “Pir” seçmeleri gibi nedenlerle saray ve bürokrasi Türk kimliği üzerinde durmamıştır (İnalcık, 2005: 27- 40).

Türkiye’de milliyetçiliğin ön plana çıkması Batı’daki gelişmelere paralel olmuştur. Türkçülük akımı zamanın ihtiyaçları ile birlikte gelmiştir. Osmanlı aydınları milliyetçilik düşüncesi ile tanıştıklarında, çökmekte olan imparatorluğu nasıl kurtarabileceklerini düşünmüşlerdir. Milliyetçiliğe yönelmekteki temel hedef, devleti kurtarmak olmuştur. İkinci Meşrutiyet ile beraber Türk milli vicdanına sahip olarak Türkler bir millet haline gelmelidirler. Osmanlı ülkesi içindeki Türklerle onlara din ve dil unsurlarıyla bağlı olan Osmanlı dışındaki Türklerin birlik olmak istenmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlıcılık akımı ön planda gibi görülse de Türk-İslam Sentezine dönüşmüş, Türklük ve Türk Milliyetçiliği vurgusu önem kazanmıştır (Alkan, 2003: 394). Osmanlı toplumundaki “millet”, “nation-ulus” demek değildir. Ancak din ve mezhep ayırımı ulusçuluk döneminde yerini etnik ayırıma bırakmıştır. Gerçekten “millet” dini bir aidiyeti ifade etmektedir. Nation olarak kullanımı Osmanlı’nın son yüzyıllarında getirdiği bir kullanım biçimidir (Ortaylı, 2006: 29).

Osmanlı milleti için vatan “İslam vatanı” şeklinde algılanmıştır. Türkçüler kendi tezlerine İslam’dan onay aramışlardır. Türk milliyetçiliği soya ya da dile dayanmaktan ziyade kültüre dayanan, yumuşak bir milliyetçiliktir. Türk milliyetçiliği bütünlüğü ile birlikte kendine has oluşuma sahiptir (Türköne, 1994: 138).

Osmanlı kimliğinde Türklüğün ağır bastığı bir Müslüman kimlik vardır. Fakat etnik gruplar Türk dili ile bütünleştikleri ölçüde Osmanlı kimliğine dâhil olmaktadır. Bu özellik Osmanlılığın Türk kimliğine kolayca dönüşmesini sağlamıştır (Ortaylı, 2006: 33).

Bu çerçevede Türkçülük akımını ilk benimseyenler iki gruptan oluşmaktadır. Bunlar Osmanlılar ve Rusya’dan Osmanlı Devleti’ne gelmiş aydınlardır: Ahmet Vefik Paşa (Yahudi asıllı), Mahmud Celaleddin Paşa (Leh asilzadesi), Ziya Gökalp (Kürt), Yusuf Akçura (Tatar). Bu aydınların yapmış olduğu Türkçülük daha kesin çizgilere sahiptir (Türköne, 1994: 50- 51).

Namık Kemal, Ali Suavi gibi Türk aydınlar ise, açık bir şekilde Türkçülüğe karşı çıkmışlardır. Türk etnisine sahip, yerli aydınlar için Türkçülük bölücülük olarak görülmüştür. Osmanlı topraklarında yaşayan gelenek ve kültürde Türklerin üstünlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Devlet İslam milletine dayanan bir Türk devletidir. Türk devletine olan vurgu, padişahın “hakan” sıfatına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Türk unsuru ile devlet arasındaki bağın sebebidir. Hakim olan bu düşünce yapısı içerisinde Osmanlı geleneğinden çıkmış olan bir Türkün Türkçülük yapması neredeyse imkansızdır. Namık Kemal Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan tüm grupların ayrılmaması ve devlete bağlanması adına “Osmanlılık” idealini ortaya atmıştır. Vatan Onun için Osmanlı camiası olmuştur (Mardin, 2003: 94- 95).

Genel olarak Türkçüler, millileşmenin Batılılaşmak, diğer milletler seviyesine çıkmak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Öncelikle millet olmayı ve sonrasında Batılı milletler seviyesine çıkmayı hedef göstermişlerdir (Tunaya, 2004: 76).

Mümtaz’er Türköne, modernitenin temel üç unsurunu, Demokrasi-Laiklik ve Milli Devlet, olarak saydıktan sonra modernite’yi bütünüyle tanımlayan unsurun “Milli Devlet” olduğunu belirtmiştir. Milli devlet, modern dönemin merkeziyetçi devletini tanımlamaktadır. Siyasi iktidarın kaynağı ise demokrasi olmuştur (Türköne, 1994: 49-

51). Devletin homojenliğe olan ihtiyacı milli devletin doğuşunu sağlamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, homojenliğe ihtiyaç duyulmuş olsa da, Türk milliyetçiliği düşüncesi doğuşundan itibaren Osmanlı geleneğini izlemiştir.

Osmanlı Aydınları Avrupa'daki ırkçı düşüncelerle ilgilenmemişlerdir. "Turancılık" fikri, Türk milliyetçiliği düşüncesi içerisinde bir ülkü olarak bulunmaktadır. Osmanlı devleti sınırları içerisinde farklı kökenden toplulukların varlığının bilinmesi ve bu toplulukların birleşmesinin istenmesi düşüncesi bu ülküyü meydana getirmiştir (Köseoğlu, 2002: 208- 225).

Türk milliyetçiliğinin gelişiminde, hem Jön Türkler üzerinde hem de ulus- devlet inşası sürecinde Gökalp'in milliyetçilik anlayışının etkili olduğu söylendiği gibi (Güngör, 2001: 133), Gökalp'in yanında Yusuf Akçura, Mümtaz Turhan, Erol Güngör gibi isimlerin etkilerine de dikkat çekilmektedir. Bu isimler, hem genel milliyetçilik ideoloji üzerinde hem de Anadoluçuluk, Türkçülük, Kemalizm olarak üçe ayrılarak ele alınan milliyetçilik alanları üzerinde ayrı ayrı etkide bulunmuşlardır.

Farklı fikirlerle yoğrularak dönüşümler geçiren Türk milliyetçiliğinin temelde üç alanda gelişme göstermiş olduğu söylenmektedir: *Anadoluçuluk, Türkçülük- Turancılık, Resmi ideoloji- Kemalizm*. Milliyetçilik ideolojisindeki bu çeşitlenmenin nedenleri çağın getirdiği gelişmeler, Osmanlı'nın son döneminde ve ulus- devlet kurma aşamasında yaşanan dönüşümler ve bunlara bağlı olarak cumhuriyetin kurucu ideolojisi olan Kemalizm'in gelişimi sayılmaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından itibaren ulus-devlet yapılanmasını temel alarak Kemalist ideoloji aracılığı ile toplumu tanımlama ve bir arada tutma hedefi güdülmüştür. Bu amaçla cumhuriyetçilik, milliyetçilik, inkılâpçılık, devletçilik, halkçılık ve laiklik ilkeleri belirlenmiştir. Kemalist ideoloji ile devlet bütün gelişmelerin merkezinde yer almıştır (Dursun, 2007: 25- 26). Ulus-devlet inşasındaki Kemalizm, devletin resmi ideolojisi olmuştur. Kemalizm'in vatandaşlığa dayalı bir milliyetçilik anlayışı ile modern, seküler ve kapitalist bir ulus-devlet oluşumuna çalıştığı ve bu amaç etrafında tüm yapılanlar bürokratik elit tarafından yukarıdan-aşağıya işleyen bir süreç içerisinde olduğu söylenmektedir.

Türk milliyetçiliğinin yaşadığı dönüşümlerle oluşan bu çeşitlenmelere bakıldığında Anadoluçuluk akımı, Kemalist ideoloji ve Turancılığa göre daha ılımlı bir eğilimdir. Anadoluçuluk, Gökalp'in Türk-İslam Sentezi'ni savunmaktadır. Buna karşılık Türkçü-Turancı ideoloji, homojen bir Türk ulusu fikrini savunmaktadır.

Türkçülük, Türk-İslam sentezi dışında ismen de olsa "ırkçılığı" yer vermektedir (Bora ve Can, 2004; 163-170). Kemalizm ise Turancılığın tam zıddı olarak vatandaşlığa dayalı milliyetçilik ve modern kurumsal yapılara sahip bir ulus-devlet oluşturma idealini temsil etmektedir. Anadoluçuluk, resmi ideoloji ile Turancı görüşün arasında yer almaktadır. Anadoluçuluk akımı, Anadolu kültürü ile bütünleşmiş İslamiyet etrafında bütünleşmeyi savunmaktadır (Ağaoğulları, 2003: 192).

Resmi ideoloji, laik bir toplum oluşturmaya çabalarken dini tamamen reddetmek yerine toplumsal bir bütünleştirici olarak görmektedir. Turancılar ise Arap emperyalizmine karşı durmak adına İslam'ı reddetmektedirler. Turancılar Asyalı Türk kültürünün geliştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar (Ağaoğulları, 2003: 192- 194).

Tarihsel "merkez-çevre" konumu, cumhuriyet döneminde de kimliğini sürdürmüştür. Türk aydını cumhuriyet döneminde, kimi zaman merkezle birleşerek çevreyi sömürmüş, kimi zamanda çevre ile bütünleşmiştir. 1960'lardan sonra Türk toplumunun siyasallaşmasında, sosyalizm doğrultusunda merkezin çevreye yönelik ideolojik katkısı büyük olmuştur. Medya, yayın organları ve akademik kuruluşlarda var olan geleneksel kadrolaşma, o zamanın ideolojik esintilerini çevreye doğru yaymaya başlamışlardır. Bu ideolojiler ulus- devlet teorisi ve Kemalist sisteme karşıdırlar (Türkdoğan, 2004: 69).

Ziya Gökalp'in "Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak" kitabında, Türkçülüğe geleneksel inanç sisteminden gelmiştir. Eski değerlerini tamamen terk etmeyerek onları Türkçülükle uzlaştırmaya çalışmıştır (Aydın, 2000: 208- 210).

Ziya Gökalp kitabında, Türkçülük, İslamcılık, Muasırlaşmak ideolojilerinin arasında herhangi bir uyumsuzluk olmadığını belirtmiştir. Üç ideolojinin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu belirterek, İmparatorluğun son bulması ile İslamcılığın eski önemini kaybetmesi söz konusu olacaktır. Muasırlaşmak ile kastedilen ise, Batı'ya yönelmektir. Türkçülük ideolojisi dilde arılaşma, halka yaklaşma ve ekonomide sömürülere karşı bilinçlenme gibi faaliyetlerle yerine getirecektir (Gökalp, 2004: 11- 21).

Gökalp'e göre, ulusların oluşum sürecinde, Durkheim'in sosyolojisinden esinlenerek, dil ve ırk birliğine dayanan kabile toplumundan, din birliğine dayanan ümmetçiliğe ve son olarak da kültür ve uygarlık (hars ve medeniyet) olarak tanımlanmış olan ulusa ulaşılmıştır. Gökalp, İslam ulusal bir çizgide reforme ederek, örneğin ibadet dilini Türkçeleştirerek ulusal kültürü destekleyecek bir duruma getirmek amacındadır (Gökalp, 2004: 11- 21).

Ziya Gökalp'in İttihat ve Terakki'nin Türkçülük anlayışı üzerindeki etkisi belirgindir. Özellikle 1913'ten sonra iktisadi hayatın Türkleştirilerek, milli iktisat anlayışının yerleşmesinde büyük katkısı olmuştur. Balkan savaşları sonucu ağırlaşan dış borçlar, sanayide dışa bağlı hale gelmiş olması da milli iktisat politikalarının uygulanmasında etkili olmuştur (Ünüvar, 2003: 137).

Gökalp'in fikirlerinin Kemalizm ideolojisine katkısını sınırlandıran en önemli etken, Gökalp'in "İslamlaşmak-Türkleşmek" fikirlerine eşit değer vermiş olmasından kaynaklanmaktadır (Gökalp, 2004: 11-21). "Muasırlaşmak" için, sadece "maddi kültür" öğeleriyle sınırlı kalmalı, Batı'nın sadece bizden üstün olan teknik yönleri alınmalıdır, denmektedir.

Kemalistler, Gökalp'in etkisi ile birlikte solidarizmin etkisi altında da kalmışlardır. Böylece halkçılık ilkesi benimsenmiştir. Kentli bürokrasinin "Milli İrade"yi benimsemesi ile halkçılık ve milliyetçilik ilkeleri tek parti rejiminin meşrulaştırılmasını hızlandırmıştır (Ünüvar, 2003: 129- 142).

Türk milliyetçiliği'nin fikri oluşumuna katkıda bulunan bir diğer aydın, Yusuf Akçura'dır. Gökalp'in milliyetçiliği ile Akçura'nın milliyetçiliği birbirinden farklı yönleri bulunmaktadır. Akçura'nın milliyetçiliğinin cumhuriyet ideolojisine temel olarak daha uygun olduğu söylenmektedir. Akçura "Üç Tarz-ı Siyaset" te, Türk milletinin, İslam ümmetinden olduğunu, ancak önceliğin hangisine verilmesi gerektiğini tartışmaktadır. Akçura modern çağın modern bir milliyetçilik anlayışını gerektirdiği sonucuna varmıştır. Akçura'nın milliyetçilik anlayışı dinin düzenleyiciliğinden kopuşa işaret etmektedir. Din ile milleti birbirinden ayırmaktadır. Burada Akçura'nın fikirlerinin laik Cumhuriyet'in yapısı ve işleyişi ile aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Türkiye’de Cumhuriyet ideolojisini oluşturan modernleşmenin dayanakları anayasacı-milliyetçi ve laik ilkeleri içine almaktadır. Kemalizm doğrudan Osmanlı rejiminin değerlerini hedef alan bir değerler devrimidir. Bu nedenle geleneksel ideolojinin temeli olarak görülen din, modernleşme ideolojisinin karşıtı olmuştur (Aydın, 2000: 219-220).

Kurtuluş Savaşı esnasında ve sonrasında Osmanlı yenileşme hareketlerinin köklerine kadar inen Batıcı ve gelenekçi ayrım dikkati çekmektedir. Meclis içindeki birinci ve ikinci grup bu temel tartışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Sonuçta yapılan 1923 seçimleri ile gelenekçiler meclis dışına itilmiştir. CHP etrafında toplanan Batılılaşma yanlıları böylece daha ön plana çıkmıştır (Turan, 1999: 141).

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda, bu yeni oluşumu destekleyen seçkinlerin yeri korunmaya çalışılmıştır. Bu ise hukuk, siyaset ve kültür alanında yapılan devrimlerle sağlanmaya çalışılmıştır. Amaç, Türklük bilinci ve kimliğinin oluşmasını, eğitim ve hukukun laikleşmesini ve siyasal meşruiyetin kaynağının ulusa dayandırılmasını sağlamaktır (Turan, 2000: 363).

1923-1930’a kadar Cumhuriyet için asıl problem sınırların güvenliği ve iktidar savaşının sonuçlanması olmuştur. 1930’dan sonra Cumhuriyet ideolojisinin yerli yerine oturmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Türk Dili Tetkik Cemiyeti gibi kurumlarla halka Kemalizm ideolojisi benimsetilmeye çalışılmıştır (Aydın, 2000: 221).

Kemalizm’in ilk amacı, “Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak” olmuştur. Kemalizm “modernleştirici” bir ideoloji olarak işlev görmüştür. Bir yandan rejimin devamlılığı ve yerleşmesi için çalışılırken, diğer yandan geleneksel olarak düşünülen yapıyı ortadan kaldırmaya çalışılmıştır. Bu aşamada ülkenin bilimsel ve ekonomik açıdan geri kalmasının sebebini İslam dinine bağlanmış ve pozitivistimin rejim üzerindeki bariz etkisi ile dine yönelik olumsuz yaklaşım güçlenmiştir (Kadıoğlu, 1999: 30).

Kemalizm ile oluşturulmak istenen devlet yapısı, Osmanlı-İslam geleneklerinden çok, Fransız Devrimi’ne, pozitivistime ve dayanışmacılığa dayanmıştır. Pozitivistim anlayışı, toplumsal ve siyasal yaşama bir birimin rehber olması anlamına gelmektedir. Öncelikle bilimsel ilkeler aracılığı ile sanayi gelişecek, “Türk milleti” diğer milletler arasında

görece üstünlük sağlayacaktır (Mardin, 1997: 190). Sonuçta Osmanlı'dan devralınan devletçi anlayış, modernleşme projesi yürüten siyasal kesimin denetimine geçmiştir. Böylece Kemalizm, Genç Türklerin kavramlarını içerik ve uygulama yönünde daha ileriye götürmüştür.

Kemalizm ideolojisi, Türkiye'deki iktidar mücadelesinde kullanılmaya çalışılan bir görüş olmuştur ve Kemalizm ideolojisinin entelektüel anlamdaki sözcülerinin Mustafa Kemal'in fikirlerine araçsal bir şekilde yaklaştıkları söylenebilir. Bunun en iyi örneklerinden biri, 1932- 34 yılları arasında yayınlanmış olan Kadro Hareketi'dir. Daha sonra 1960'lı yıllardaki Yön çevresi de aynı çizgide yer almıştır.

Resmi ideoloji, 1927'de Altı Ok olarak belirlenen; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devrimcilik, devletçilik, laiklik ilkeleri etrafında toparlanmıştır. 1937'de Altı Ok hem devletin hem de CHP'nin ilkeleri olmuştur. 1960'a kadar devletin resmi ideolojisi olarak kalmıştır (Katırcı, 2007: 39).

Çok partili dönemin ve modernleşme sürecinin siyasi ve sosyal yaşamda birçok etkileri olmuştur. Milliyetçilik üzerindeki etkilerine değinen Çalık, milliyetçiliğin yaşanan dönüşümde manevi boşlukları doldurmasına vurgu yapmıştır (Çalık, 1991: 57).

Sağ ve sol kavramları Türkiye'ye girdiği andan itibaren, siyasi kutuplaşmaların bu kavramlar etrafında oluşmaya başlamıştır. Sol kesim, zengin ve sınırları belli bir evrensel kimliği oluşturmuştur. Sağ kesim ise, yerliliğe vurgu yaparak konumunu solun zıddı olarak oluşturmuştur. Sağ'ın yerli özelliklerini, tarih ve kültüre verdiği önemle sağlamlaştırma yoluna gittiği söylenebilir.

Milliyetçiliğin 1970'lerdeki vurgusu, Türk-İslam Sentezi üzerine olmuştur. Bu yıllarda temel amaç, komünizme karşı sağda birleşmedir. Milliyetçilik ve İslamiyet'le birlikte komünizme karşı birlik ve bütünlük sağlanmak istenmiştir (Çalık, 1991: 136- 138).

1970 ve 1980'lerde solun yükselmesi karşısında milliyetçilik ideolojik olarak Türkçülüğü ön plana çıkarmaktan ziyade daha muhafazakâr, İslami değerlere eğilen bir yapıya bürünmüştür.

Ayrıca Türkiye'de, milliyetçiliğin 1970-1980 dönemlerinde MHP ile bütünleştiği söylenmektedir. Ancak MHP'nin devletçi söylemi, devlet, düzen, otorite yanlısı bir

politikaya sahip olması, 1980 darbesinden etkilenmesini engelleyemediği gösterilmektedir. Gerekçe olarak 1980 darbesinin ülkede yaşanan toplumsal, politik karmaşayı kontrol altına almak amacıyla yönelik olması gösterilmektedir. MHP'nin söylemi ne olursa olsun, parti o dönemde karmaşa yaratanlar arasında görülmüştür.

Türkiye Günlüğü çevresinin de vurguladığı gibi 12 Eylül sonrasında Türkiye'de hiçbir şey darbe öncesinde olduğu gibi kalmamıştır. Diğer bir deyişle, darbe sonrasındaki tüm oluşumlar darbeye tepki niteliği taşımaktadır. Türkiye Günlüğü Dergisi'nin de 12 Eylül'e tepki olarak ortaya çıktığı söylenmiştir. Derginin kurucu kadrosu çoğunlukla darbe öncesi MHP'li, ülkücü camiadan oluşmaktadır. Başta Mustafa Çalık olmak üzere röportaj yapılan şahıslar, darbe sonrası Türkiye gündemine ilişkin düşüncelerini ifade edebilecekleri, 12 Eylül darbesine tepkilerini ortaya koyabilecekleri bir yer olarak Türkiye Günlüğü'nü oluşturmuşlardır.

1980 sonrası sivil siyasete dönüşle MHP'de milliyetçilik görüşüne dair fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. MHP içerisinde bir kesim Türklük ögesini ön plana çıkarırken, diğer kesim Türk-İslam Sentezi doğrultusunda İslamiyet'i, birleştirici ve bütünleştirici bir öge olarak ön plana çıkarmayı tercih etmişlerdir.

MHP'nin benimsemiş olduğu Türk-İslam Sentezi yerine İslamiyet'i ikinci plana bırakması ile İslamiyet'e ağırlık veren kesim (bunlara aydın kesim de dahil) MHP çevresinden uzaklaşmaya başlamıştır. Çünkü Türk-İslam Sentezi'nin ülkücülüğün olmazsa olmazı olduğu söylenmektedir. Bu nedenle ayrışma ile birlikte fikri bölünmeler olmuştur. Zaten 1980 sonrası süreçte Turgut Özal ile gelen demokrasi rüzgârı ekonomide olduğu gibi sosyal yaşamda da etkisini göstermiştir. Bu dönemden sonra milliyetçiliğin, sol veya İslami düşüncelerin siyasetten daha bağımsız olarak sivil toplumda da gelişmeye başladığı söylenmektedir.

Türkiye Günlüğü Dergisi, İslamiyet'i ön plana çıkarmak gerektiğini savunmaktadır. Irkçı öğelerden ziyade, millet olmanın gerektirdiği tüm kültürel öğelerin oluşumunda Osmanlı'dan itibaren etkili olan unsurun İslamiyet olduğunu belirtmişlerdir. Bu söylemle Türkiye Günlüğü çevresinin, 1980 öncesi düşünce yapılarında farklılaşmalar görülmektedir. 1980'den sonra İslamiyet'in baskınlığının arttığını ve daha yumuşak, kültürel öğelere dayanan milliyetçilik anlayışı benimsenmiştir.

BÖLÜM 2: BİR AYDIN HAREKETİ OLARAK TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ DERGİSİ

Türkiye Günlüğü Dergisi 1989 yılında kurulmuş olup, derginin kuruluş aşamasında ve öncesinde Türkiye içerisinde ve dünya genelinde yaşanan gerek siyasi gerekse ekonomik ve sosyal olayların etkisinde kalmıştır. Dergi çevresinin dergide yazdıkları makalelerin analizleri ve dergi çevresinden yazarlarla yapılan röportajlar sonucunda Türkiye Günlüğü çevresini en derinden etkileyen şeyin 12 Eylül darbesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu bölümde öncelikle 1980 ve sonrasında yaşanan süreç ele alınarak derginin ortaya çıktığı dönem anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. 1980 Sonrası Süreçte Türkiye Günlüğü Dergisi'nin İçinde Bulunduğu Siyasi Ortam

12 Eylül 1980 darbesi ve bu dönemde yaşananlar yakın siyasi ve toplumsal tarihimizdeki en önemli dönüm noktalarından biridir. Darbeyle birlikte sivil siyaset devre dışı kalmış, siyasetçiler ve geniş toplum kesimleri uzunca bir süre siyasal yaşamın belirleyicisi olmaktan çıkmıştır. Kurulan askeri rejimin sert politikaları, oluşturulan kurumlar vasıtasıyla topluma uygulatılmaya çalışılmıştır. "Devletin bekası" ve "milli birlik ve beraberlik" söylemi her şeyin önüne geçmiştir. Siyaset dışında bilim, edebiyat ve çeşitli sanat alanları sıkı bir baskı ve denetim altına alınmıştır.

1980 sonrası aydınlar darbenin etkisi ile değişime uğramışlardır. 1980 öncesinin tipik devlet memuru seçkinci aydının (Belge, 1983:126) yerini darbe sonrası gelen demokratik havanın etkisi ile devletten daha bağımsız bir aydın tipi almaya başlamıştır. Türk aydını, 1960-1970'lerdeki gibi ideolojik temelli olmak yerine kültürel temelli, "politik popülizm" üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır (Öğün, 1995: 26- 27). Bunun nedeni olarak, darbe sonrası yaşanan değişimlere paralel olarak, aydınların fikir dünyalarında da çeşitlenmeler olması gösterilmektedir. Örneğin 1980 öncesinde aydın olmak demek, solcu olmak demekken, Özal dönemi ve sonrasında muhafazakâr-milliyetçi kesimlerin Aydınlar Ocağı, Türkiye Günlüğü Dergisi gibi entelektüel amaçlı kuruluşlar kurarak, aydın kavramı üzerindeki tekelin kırılmasını sağladıkları söylenmektedir (Duran, 2007: 197). 1980 sonrası süreçte entelektüel yaşamda olan farklılaşmalar bir alt bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1980 sonrası yaşanan süreçte Kemalist-seçkinci kimlik yeniden ön plana çıkmıştır. Siyasi oluşumlarda sağ ile sol ideolojiler 1960-1970'lerde olduğu gibi keskin bir şekilde karşı karşıya kalmamışlardır. Sağ- sol ideolojiler yerine İslami oluşumlarla devletin karşı karşıya gelişinin ön plana çıktığı belirtilebilir.

Kemalist gelenek, 12 Eylül yönetimi ile solun ortak paydasını oluşturmuştur. Bu dönemde aydınlar, Kemalist ideoloji ile bağlarını güçlendirmişlerdir ve "İslami oluşumları devlete şikâyet eden" bir konumda sol ideoloji etrafında toplanmışlardır (Türküne, 1991a: 67).

Başka bir ifade ile siyasi mücadele sağ-sol yerine, laik-İslami kanat arasındaki mücadeleye dönüşmüştür. Sağ ideoloji mensubu aydınlar ise Kemalizm'in radikal değişimlerine muhalefet etmekle beraber devlet bütünlüğünü bozucu her türlü oluşuma ve düşünceye karşı Kemalist ideolojinin "solidarizm"ine vurgu yapmaya devam etmişlerdir (Alkan, 1991b:10- 11).

Darbe sonrası yaşanan dönemde, Atatürkçülük etrafında benimsetilmeye çalışılan devlet merkezli söylem için faydacı bir yol izlenmiştir. Bir taraftan çağdaş uygarlık ve Atatürk milliyetçiliği bir taraftan da manevi-dinsel değerlere gözle görülür vurgu yapılmıştır. Toplumun belli kesimleriyle birlikte kimi bilim adamları ve entelektüel çevreler bu söyleme destek vermişlerdir. Aydınlar devleti yücelten, toplumu, kültürü kısacası tüm sosyal yapıyı, otoriter bir zihniyetle tek tipleştirmeye dönük politikaların oluşturulmasında görev almışlardır. 1980'lerin ilk yarısında laik-pozitivist (aydınlanmacı) "Atatürkçülük" ile muhafazakâr, milliyetçi-maneviyatçı olarak, "Türk-İslam Sentezi" toplumsal yapıyı etkilemeye çalışmıştır (Coşar, 2002: 718- 728).

Türk-İslam-Batı uygarlığı sentezinin yaratılmasının ve benimsetilmesinin amacı merkezin sağında, liberal-muhafazakâr karışımı milliyetçi ve özellikle sola karşı bir siyasal oluşum meydana getirmektir. 1980 darbesi ve 1982 Anayasası bu siyasal ortamın gerçekleştirilmesinde uygun ortamı hazırlamıştır. 1982 Anayasası ile gelen sınırlandırılmış siyaset ortamı, 1983'te yapılan genel seçimler ile sivil iktidara ANAP'ın gelmesi ile birlikte Türkiye'de merkez sağın önde gelen temsilcisi ANAP olmuştur (Coşar, 2002: 718- 730). Turgut Özal'ın "liberal milliyetçi" söylemi ile 1990'lı yılların ilk örneklerini oluşturmaktadır (Özel, Çetinsaya: <http://www.bilkent.edu.tr/~oozel/osmanli.doc>).

1980 darbesinin etkilerinin yanında, 1989, Gorbaçov'un perestroika ve glasnost politikalarının kritik dönüm noktasına ulaştığı yıl olarak bilinmektedir. Ancak, Sovyetler Birliği'nde 1985'ten sonraki gelişmeler daha çok iktisadi hayatta kendini göstermiştir (Avcı, 1993: 276- 278). Türkiye'de darbe sonrası, serbest piyasa ekonomisi ve liberalleşme politikalarının etkisi, entelektüel hayatta kendisini tam manası ile hissettirmesi ancak Sovyetler Birliği'nin perestroika ve glasnost politikaları bütünleşmesinden sonra olmuştur. Türkiye entelektüel hayatı, bu döneme kadar şiddetli bir sağ-sol kutuplaşmasının baskısı altında yaşamıştır. 1970'li yılların sonunda Türkiye'yi bir iç savaşın eşiğine getiren sağ- sol kutuplaşması, 12 Eylül darbesi ve onu izleyen depolitizasyon sürecinin ardından, yerini barış içinde bir arada yaşama ortamına bırakmıştır.

İlk defa bu yıllarda, sağ ve sol aydınlar, ortak zeminler oluşturmaya, tartışmaya ve birbirlerini anlamaya çalışmaya başlamışlardır. Bu durum Türkiye'deki aydın tiplemesinde değişmesinde etkili olmuştur. Aydın artık barışçı, uzlaşmacı bir havada ve devletten bağımsız düşünmeye başlamıştır. Eski sağ-sol ayrımının ötesinde aydınlar, bir sosyal grup olarak kendi toplumsal rolleri, sorumlulukları, meşruiyetleri ve gelecekleri üzerinde düşünmeye başlamışlardır. Türkiye Günlüğü böyle bir siyasi ortamda doğmuştur.

Bununla birlikte, 1980'li yıllarda toplum ve devleti bir araya getiren "ortak tehlike" ya da "milli dava" ların ortaya çıkması ile birlikte yaşanan siyasi gerilimlerin tam bir taraflaşmaya dönüşmemesi sağlanmıştır. Bu bağlamda 1980'lerin başlarında ASALA örgütünün eylemleriyle gündeme gelen Ermeni Sorunu ve ardından 1984'ten itibaren PKK ile farklı bir boyut kazanan Kürt Sorunu ve 1980'lerin sonlarında yaşanan Bulgaristan'daki Türkler sorunu, "milli birlik ve beraberlik" duygularının yoğunlaşmasını sağlamıştır (Özel, Çetinsaya: <http://www.bilkent.edu.tr/~oozel/osmanli.doc>).

1980 sonrası dünyadaki gelişmelere paralel olarak, sol ideoloji Türkiye'de de gerilemiştir. Solun gerilemesi ile birlikte, ekonomik alanda politikanın geri planda kalması söz konusu olmuştur. Böylece ekonomi siyaset dışı bir konuma geçmeye başlamıştır (Türküne, 1994: 115- 117). Liberal ekonomi ve serbest piyasa ekonomisi adına devletin küçülmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca liberalizmin etkisi sadece ekonomide değil, tüm sosyal alanlarda hızla kendini göstermiştir.

1990'larda sol düşüncenin gerilemesi karşısında MHP ile özdeşleşmiş Türk- İslam Sentezi ya da "ülkücülük" olarak da ifade edilen ideoloji yeniden yapılanma içine girmiştir. Bu yapılanmada ise 1970 öncesi motiflerin canlandırılması ön planda olmuştur. Bu dönemde milliyetçi camia arasında yaşanan kopuşlar belirginleşmiştir. MHP ile BBP arasındaki mesafeye dikkat çekilmektedir (Bora ve Can, 2004; 165). Bunun nedeni MHP'de Türkçülüğe yapılan vurgunun artması ile İslamcılığın eskiye nazaran devre dışı kalmış olmasıdır.

1990'lı yılların ikinci yarısında sivil toplum kuruluşlarının sayılarının ve etkinliklerinin artması ile beraber statükoyu korumaya yönelik tavırlar veya muhalefet hareketleri sivil toplum örgütleri aracılığı ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Örneğin, Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD) gibi dernekler Kemalist hegemonyanın pekişmesine destek vermişlerdir (Erdoğan, 2001: 585). Kapitalist dünya ekonomisi ve küreselleşme ile birlikte statükoculuğun siyasi olmaktan çok ekonomik çıkarları gözetmesi nedeniyle sivil toplum kuruluşlarınca daha çok dikkat çeken bir durum haline geldiği söylenmektedir. Ayrıca Türkiye Günlüğü Dergisi ile hemen hemen aynı dönemde çıkan, entelektüel anlamda faaliyet gösteren başka dergiler ve yayınlar bulunmaktadır.

2.2. Türkiye Günlüğü Dergisi'nin Kurulduğu Dönemde Entelektüel Ortam

1980 sonrası toplumsal ve siyasal alanda yaşanan tüm farklılaşmalar doğal olarak entelektüel ortamda karşılık bulmuştur. Aynı dönemde dünya konjonktüründeki farklılaşmalar Türk aydınının bakış açısında büyük değişimler yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Sosyalizmin çöküşü, tüm dünyada hızla kabul görmeye başlamış olan serbest piyasa ekonomisi, Türkiye'de yaşanan terör olayları ve bunun gibi birçok faktöründe etkisi ile düşünce hayatı da değişim ve dönüşüm geçirmeye başlamıştır.

Temel değişim olarak ele alınabilecek şey ise, bir önceki bölümde kısaca değindiğimiz Türk aydınının devletten bağımsızlaşmaya başlaması ve entelektüel anlamda dergi, gazete ve benzeri yayın faaliyetlerinin çoğunlukla sol cenahın faaliyet gösterdiği bir alan olmaktan çıkıp, sağ kesimin de (ülkücü, İslamcı...) büyük ilgi gösterdiği ve entelektüel anlamda nitelikli eserler verdiği alanlar haline dönüşmesidir.

1980 sonrası entelektüel alanda Türkiye Günlüğü Dergisi dışında kurulan ve faaliyet gösteren yayınların başlıcalarını, Aydınlar Ocağı, Forum, Liberal Düşünce, Muhafazakâr Düşünce, Defter Dergisi, Toplum ve Bilim, Birikim olarak oluşturmaktadır. Sayılan bu dergilerden, Birikim ve Forum dergilerinin 1980 öncesinde var oldukları bilinmekle beraber 1980 sonrasında yayın hayatlarını sürdürmeleri sebebiyle burada değinilmiştir.

Forum Dergisi, bugün Türkiye'nin önde gelen aydınlarının da olduğu bir grup tarafından 1954 yılında çıkarılmıştır. Yayına ara verdikten sonra, 15 Eylül 1979 tarihinden itibaren eski kurucularından bazılarının da katılımı ile "Yeni Forum" adı altında çıkmaya başlamıştır. Yayımlandığı süreçte Yayın Kurulu, Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Prof. Dr. İsmet Ergün, Ömer Lütfi Kanburoğlu, Prof. Dr. Ali Karaosmanoğlu, Altan Kılıç, Prof. Dr. Orhan Morgil, Prof. Dr. Osman Metin Öztürk, Prof. Osman Okyar gibi isimlerden oluşmuştur (http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_Forum_Dergisi). Dergi, Türkiye'de demokratik ilkeleri, hürriyet düzenini, piyasa ekonomisine dayanan çoğulcu toplumu, savunmuştur. Türkiye'nin en eski yayınları arasında yer almaktadır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_Forum_Dergisi).

Aylık sosyalist kültür dergisi *Birikim*'in, 1975'te başlamış olan yayım hayatı 1980'de sıkıyönetim kararıyla durdurulmuştur. Birikim Dergisi 1989 Mayıs'ında yeniden başlayan yayımını sürdürmektedir. Türkiye'nin köklü sol düşünce dergilerinden biri olarak 1980 öncesinde sosyalizmin temel sorunları, Yeni Sol'un Marksizmi geliştiren tartışmaları, yeni düşünürler ve düşünce çizgilerini izlemiştir. Dünyada ve Türkiye'de solun krizi, solun yeniden tanımlanması ve yeni ufukları üzerine tartışmalar Birikim'in gündemini oluşturmaktadır. Birikim Dergisi Türkiye'nin en eski dergileri arasında bulunmaktadır. Dergide dünya gündemini ilgilendiren konular işlenmektedir (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/sabit.aspx?sid=4>).

1977'den itibaren yılda dört sayı çıkan *Toplum ve Bilim Dergisi*, toplum bilimleri alanında referans kaynağı olarak kurumlaşmıştır. Toplum ve Bilim Dergisi, 1980 öncesinde Osmanlı tarihi ve toplum düzeni üzerine tartışmaları temel almaktadır. 1985 sonrasında, tarih tartışmalarına yer verirken, özellikle modernleşme sürecine eleştirel yaklaşımları gündeme getirmiştir. 1988- 1993 döneminde, yöntem tartışmalarından kadın araştırmalarına, kentsel yapıya, ekonomi-politiğe uzanan çok geniş bir konu

yelpazesinde, zengin bir makale arşivi bulunmaktadır. 1993'ten itibaren dergi, her sayısında belirli bir konuda odaklaşarak dosya düzeni izlemiştir. Toplum ve Bilim, toplum bilimleri alanındaki gelişmelere, dünya bilgilerinin ve Türkiye'nin toplumsal yapısının çeşitli yönlerden tahliline yönelik bilgileri içermektedir (<http://www.birikimdergisi.com/birikim/sabit.aspx?sid=4>).

Liberal Düşünce Topluluğu, 26 Aralık 1992'de Ankara'da informel bir şekilde tesis edilmiş ve 1 Nisan 1994'te dernek olarak kuruluşunu tamamlamıştır. Topluluğun amacının, "çağdaş medeniyetin temelinde yatan fikri geleneklerin Türkiye'de tanıtılmasını sağlamak, piyasa ekonomisi, etik, özgürlük, insan hakları, adalet, barış, eşitlik, hoşgörü gibi, insanların güven ve refah içerisinde yaşamasını sağlayan değerlerin ve kurumların anlaşılmasına ve benimsenmesine yardımcı olacak çalışmalar yapmak; okurların düşünme ve muhakeme kabiliyetlerini geliştirmek için başvurabilecekleri fikrî, felsefî, empirik kaynakların oluşumuna destek olmaktır. (<http://www.liberaldt.org.tr/index.php?lang=tr&message=about>).

Düşünen Siyaset, 1998 yılında Ankara'da faaliyetine başlamıştır. Sosyal bilimler alanındaki kaliteli çalışmaları yayınlayarak, Türkiye'de entelektüel hayatın nabzını tutan, entelektüel gündemi belirleyen yayınlar arasına girmiştir (<http://www.lotuskitap.com/iletisim.htm>).

Muhafazakâr Düşünce Dergisi'nin, ilk sayısı, 2004 yılında, "Gelenekten Geleceğe: Muhafazakârlık" başlığı ile yayınlanmıştır. Yayın yönetmenliğini Serhat Buhari Baytekin'in yaptığı derginin yayın kurulu yedi isimden oluşmaktadır. Muhafazakârlık hakkında, Türkiye'de siyasal ve entelektüel çevrelerdeki yaygın bilgi eksikliklerini ve karmaşasını gidermek amacıyla çıkan dergi, bu alanda var olan boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır (Muhafazakâr Düşünce, 2004: 1). Bağımsız çalışmalara yer veren yapısıyla "Doğu Batı", "Düşünen Siyaset" gibi dergileri anımsatan Muhafazakâr Düşünce, muhafazakârlıkla ilgili akademik ve bilimsel çalışma yapmaktadır (<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=75656>).

Defter Dergisi, 1987- 2002 yılları arasında yayınlanmıştır. Defter Dergisi yayınlandığı süre boyunca amacını, "eleştirel düşüncenin yaygınlaşması" diye tanımlamıştır. Dergiyi çıkartanlar, farklı disiplinlerin, farklı bilgi alanlarının birbiriyle konuşabilme,

belirli bir soruna farklı noktalardan bakılabılme amacındadırlar
(<http://www.metiskitap.com/Scripts/Catalog/Periodical/Default.asp?ID=9>).

1970 yılında Necip Fazıl Kısakürek'in isim babalığını yaptığı *Aydınlar Ocağı* kurulmuştur. Kuruluşunda temel olarak, 27 Mayıs'ta alınan dersin etkili olduğu ve Türk Kültürü Dergisi etrafında toplanan muhafazakâr aydınlar, ocağın önemli isimlerinden İbrahim Kafesoğlu önderliğinde, Türk İslam Sentezi fikirlerini şekillendirmeye başlamışlardır. Türkçü tarih tezi ile Osmanlı tarihini barıştırmak hedefindedirler. 1970'li yıllarda sol fikirlere karşı, bir arada durmaya çalışan muhafazakâr aydınlar, seçkin bir kadro oluşturmuşlardır. Ocağın fikirleri dağınık olsa da Türkiye gündeminde yer almaktadır. Ancak ilk kurulduğu dönemdeki etkisi kalmamıştır (Alper ve Göral, 2003: 583- 589).

Mümtaz'er Türköne, Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ilk çıktığı dönemdeki orijinalliğini kaybetmesinde, 1990'lı yılların sonlarına doğru nitelikli, entelektüel yayın sayısının giderek artmış olmasının etkili olduğunu savunmuştur. Türköne, Türkiye Günlüğü tarzında dergilerin fazla uzun soluklu olmamasına rağmen, Türkiye Günlüğü'nün bu konuda bir istisna olduğunu belirtmiştir. Türköne, geçen zamana rağmen Türkiye Günlüğü'nün özelde Mustafa Çalık'ın çabaları ile ayakta kaldığının vurgulanması gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye Günlüğü Dergisi'ni kuruluşundan başlayarak ele almak, derginin konumunu ve ilerleyen süreçte konumu ile birlikte meydana gelen değişiklikleri görmemiz açısından yerinde olacaktır.

2.3. Türkiye Günlüğü Dergisinin Ortaya Çıkışı

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin Nisan 1989'da kurulması, Türkiye'de sağ ideolojik görüşler üzerine bir aydın (entelektüel) zemini oluşturmuştur. Böyle bir aydın hareketi oluşturulurken, sadece 12 Eylül darbesi ve yaşananlara tepki vermek değil özeleştirici de amaçlanmıştır. Ayrıca düşünsel olarak dışa açılmaya çalışma, bilimsel temellere dayandırarak düşüncelerin açıklanması ve tartışılması temel alınmıştır.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin, 12 Eylül darbesine bir tepkinin sonucu olduğu derginin kuruluşundan itibaren yazarlar tarafından belirtilmiştir. Kendilerini en iyi ifade edebilecekleri, özgürce ve bilimselliği bırakmadan tartışabilecekleri ortam olarak bu

dergiyi gördüklerini açıklamışlardır. Derginin ortaya çıktığı dönem hakkında Ahmet Turan Alkan (Mülakatlar 3, 2007) şunları söylemiştir:

“Dergi 1989 yılında yayına başladı. O tarihin özelliği şuydu; 12 Eylül’ün yaraları sarılmış, serbest seçimler yapılmış ve Türkiye 87 seçimleri ile yeniden güçlü bir hükümet tecrübesini yaşamaya başlamıştı. Ülke demokratikleşiyordu ve karşılıklı diyalog ve anlaşma fikrinin yaşanabilir bir şey olduğunu anlıyorduk. Türkiye Günlüğü dergisi, bu iyimser atmosferin üzerine bina edildi.”

A. Nezihi Turan’da, 12 Eylül’ün döneme olan etkisini anlatmaktadır. Türkiye’de 1980 sonrası olan her şeyde 12 Eylül’e olan tepkiyi görmenin mümkün olduğunu ve Türkiye Günlüğü Dergisi’nin de tepki olarak ortaya çıktığını belirtmektedir.

12 Eylül’den 2007’ye tarihte, Türkiye’de siyasetten, entelektüel hayata, düşünce tarihinden diğer tüm alanlara her şeyin 12 Eylül darbesine atıfla açıklanabileceğini vurgulamıştır. Türkiye Günlüğü’nün asıl motor gücü olan küçük çevre bakımından derginin kurulması 12 Eylül darbesiyle yaşadıkları dağılmanın ne olduğunu anlama çabasına girmelerinin bir sonucudur ve bu çaba ilk olarak 1983 yılında şekillenmeye başlamıştır (Mülakatlar 6, Turan, 2007).

Murat Yılmaz da röportajında Nezihi Turan ile aynı doğrultuda, derginin 12 Eylül sonrası sosyal süreçteki yaşananlara büyük oranda tepki niteliği taşıdığına vurgu yapmıştır. Türkiye Günlüğü Dergisi’nde işlenen belli başlı konularda ve konuların işleniş tarzında 12 Eylül’e olan tepki rahatlıkla fark edilmektedir.

12 Eylül’ün yaratmış olduğu otoriter havanın Özal reformları ile yıkılmaya başlaması Türkiye Günlüğü’nün yanı sıra başka yayın faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu yayın faaliyetleri düşünsel olarak birbirinden farklı olan ama toplamda 12 Eylül’ün sorgulandığı bir iklim ortaya çıkmıştır. Türkiye Günlüğü’ de bunlardan biridir. Bu anlamda Türkiye Günlüğü hem 12 Eylül’ün bir tezahürü hem de 12 Eylül öncesi hesaplaşmalarının bir ürünüdür. (Mülakatlar 4, Yılmaz, 2007).

Derginin yazı kurulunda yer alan Mehmet Öz (Mülakatlar 2, 2007) ise derginin ortaya çıkış sürecini, o dönemdeki Türkiye şartlarını şu şekilde anlatmıştır:

“Türkiye Günlüğü, Türkiye’nin 12 Eylül sonrası demokrasiye geçtiği, ANAP iktidarının ekonomide liberalleşme yolunda köklü adımlar attığı, 12 Eylül’ün getirdiği siyasî yasakların kaldırıldığı bir dönemde çıktı. Aynı dönemde Soğuk Savaş döneminin iki tarafından biri olan Sovyet bloğunda Glasnost ve Perestroika rüzgarlarının estiği, liberal ekonomik modelin dünya çapında popülerite kazandığı

da hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, Türkiye’de Özal, İngiltere’de Thatcher gibi isimlerde simgeleşen serbest piyasa ekonomisi ve muhafazakâr değerlere dayalı bir fikrî, siyasî ortamın mevcudiyeti söz konusudur. Türkiye Günlüğü dergisi bu dönemde, bir grup ülkücü kökenli entelektüel tarafından işte böyle bir ortamda çıkarılmıştır. Ben bu derginin yazı kuruluna İngiltere’den döndükten (1991) sonra, Sayın Mustafa Çalık’ın davetiyle katıldım. Bu dergi 1980’lerin sonu ve 90’ların başında Türk fikir hayatının adeta sürükleyicisi, lokomotif oldu. Milliyetçi ve demokrat çizgiyi tam anlamıyla özümsemiş olan kurucu kadro, Türk entelijansiyasının bütün renklerine kapısını açmıştı. O yıllarda derginin yazar kadrosuna ve ele alınan konulara bakıldığında bu daha iyi anlaşılacaktır.”

Türkiye Günlüğü Dergisi sağ tandanslı bir dergi olmakla birlikte, düşünsel olarak dışa açılma ve entelektüel anlamda saygın bir kültürel faaliyet olma hedefinin bir göstergesi olarak farklı görüşten aydınların düşüncelerine ve yazılarına dergide her zaman yer vermiştir.

Dergide özellikle yaptığı çevirilerle dikkati çeken Erman Topbaş, Türkiye Günlüğü’nün çıkma nedenlerini düşünsel anlamda duyulan ihtiyacı 12 Eylül süreci ile birlikte anlatmıştır. “Başka Türkiye yok!”, anlayışından hareketle derginin dönemin şartları içerisinde, değişik fikir hareketleri içerisinde yer almış fakat hiçbir zaman düşünce bağınazlığına düşmemiş aydınlar için kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“12 Eylül öncesi birbirlerinin doğrularına kulak tıkayan, hatta bir birlerinin canına kasteden insanlar, 12 Eylül sürecinde kendi fikirleri ve diğer fikirler üzerinde düşünme imkanı buldular. Kendi yanlışlarını ve “öteki”nin doğrularını görme fırsatı yakaladılar, fakat bir araya gelebilmek için vesile bulamadılar. Eski dergiler, çizgilerini değiştirmede ve sayfalarını “öteki”ne açmada rahat değillerdi. “Bizimkiler”in ve “ötekiler”in eşit şartlarda buluşabileceği bir zemin arayışının düşünsel düzlemdeki zorlaması Türkiye Günlüğü dergisini ortaya çıkardı diye düşünüyorum.” (Mülakatlar 7, Topbaş, 2007).

Türkiye Günlüğü Türk muhafazakâr düşüncesini, geleneğini, kültürünü yenileyerek yaşatmaya çalışmış, kültürün korunarak, dünyada egemen olan neo-liberal küresel kapitalizmin yerleştirilmesinden yana olmuştur. Bu çerçevede Çalık, Türkiye Günlüğü Anadolu’nun yerli kültürüne dayanan, Müslüman, alt yapısında milli duyguların hâkim olduğu ve evrensel bakış açısına sahip bir dergi olarak tanımlamıştır. (Çalık, 1994a:3-4). Tarif edilen bu çizginin “gelenekselci-liberalizm” ve “muhafazakâr-liberal” çizgi olarak tanımlandığı söylenmektedir.

Türkiye Günlüğü çevresi, yerlilik ve yabancılık karşıtlığı üzerinden yeni söylemler ortaya çıkarıp, tartışmalara yer verirken, entelektüel söylemlerde sol’u yine karşılarına

almışlardır. Ancak artık komünizmin etkisinin kalmaması nedeniyle komünizm karşıtlığı yerine yerli/ yabancı çatışmasında yabancılık karşıtlığı söz konusu olmuştur. Aynı zamanda sol düşünce ve Batı'dan ithal etme yoluyla gidilen Batılılaşma/ Modernleşme sürecinin topluma yabancı olduğunu ve sadece Türkiye'de yönetici/ seçkin sınıf ile aydınları kapsadığı söylenmektedir (Akça, 2003: 460- 464).

Türkiye Günlüğü Dergisi, aydınları ile yapılan mülakatlarda da belirtildiği gibi, medeniyet-kültür-gelenek alanları çerçevesinde olaylara yaklaşmakta ve "millilik" boyutunu bu çerçevede ele almaktadır. Bir başka ifade ile milliyetçiliği ideolojik ve siyasi boyutundan ziyade, Gökalp gibi tarihi-sosyolojik ve kültürel temellere dayandırarak kültür milliyetçiliğini ön plana çıkarmak istedikleri belirtilmektedir.

Türköne'ye göre (1994: 32), Türk milletinin kültür anlayışının merkezinde din, yani İslamiyet yatmaktadır. Dergi çevresinin diğer mensupları da Türköne ile aynı görüşü paylaşan ifadelerde bulunmuşlardır. Türkiye'de kültürel ve etnik kimlikler arasında yaşanan ya da yaşanabilecek farklılaşmaların ve bu farklılaşmalardan dolayı olan/ olabilecek çatışmaların dinin bütünleştirici etkisi ile engellenebileceğini ifade etmektedirler.

Türkiye Günlüğü Dergisi, küresel kapitalizme "Neo-Osmanlıcılık" yaklaşımı ile dâhil olmayı hedeflemektedir. Osmanlı emperyal mirasını yeniden canlandırarak küresel kapitalizm içerisinde önlerde yer almayı hedeflemiştir (Akça, 2003: 43). Türkiye Günlüğü Dergisi aydınları hem küresel dünyada hem de Türkiye sınırları içerisinde kültürel çeşitliliğin var olması gereken önemli bir değer olduğuna değinerek çoğulculuğun önemini belirtmektedirler.

Türkiye Günlüğü Dergisinin ortaya çıkışı, kuruluş nedenleri, amaçları gibi dergiyi tanımlamaya yönelik konularda mülakat yaptığımız şahısların belirttiği üzere, derginin sahibi ve editörü olan Mustafa Çalık'ın büyük emeğinin olması nedeniyle derginin Çalık ile derin bağlantısı mevcuttur.

Kuruluşundan itibaren derginin içerisinde yer alan isimlerden Naci Bostancı, Türkiye Günlüğü ile Çalık arasındaki bahsedilen derin bağlantının sebebinin şu şekilde ifade etmiştir:

“Mülkiye’de birlikte okuduğumuz ve bir dönem DPT’de önemli görevler üstlenmiş olan, sadece teorik düşünce özgürlüğü lafları etmeyen, bu özgürlüğü aynı zamanda hayatına taşımış bulunan, entelektüel birikimi, kudretli dili, hayatın ironisi kadar ciddi yanlarını da aynı kalendarane meşrep ile karşılama olgunluğuna genç yaşta erişmiş kardeşimiz Mustafa Çalık bu işin öncülüğünü üstlendi. Dergiler bilirsiniz kolektif çalışmalar gibi görülürler fakat gerçekte tüm yükünü bir kişi çeker, Türkiye Günlüğü için de bu kişi Mustafa Çalık’tır. Dergiler kitaplara göre her bakımdan daha tarihsel bir türdür. O yüzden dönemin iklimi ile derginin dünyası arasında bir müteakabiliyet vardır. Herhalde bunların arasında en önemlisi Türkiye’nin hakikaten laftan öte bir gerçeklik olarak toplumsal ve siyasal hayatına taşımaya başladığı fikir özgürlüğü değeridir. Türkiye Günlüğü bu manada fikir özgürlüğünün somut bir mekânı olmuştur” (Mülakatlar 10, Bostancı, 2007).

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin kurulduğu dönemler için Çalık’ın çabalarının ve derginin önemine değinen isimler arasında Nevzat Köseoğlu’da bulunmaktadır. Nevzat Köseoğlu öncelikle aydının tanımını yaparak, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk aydınının yaşadığı değişim ve dönüşümler, olan ve olması gerekenleri anlattı. Daha sonra dünya ve Türkiye çerçevesinde yaşanan süreçlerin toplumsal yapı ve entelektüel faaliyetler üzerindeki etkilerine kısaca değindi (Mülakatlar 3, Köseoğlu, 2007):

“Bir yanda kendi değerlerine ve kendi kültürüne dönmek isteyenlerin gayretleri, bir yanda batıcılığı dayatmaya çalışan o kendi kültüründen kopuşun gayretleri diğer kültür hayatımızda hatta siyaset hayatımızda çatışmalar halinde devam etti. Şimdi bu çatışmaların kültür hayatında da büyük ölçüde devam etmekte olduğu bir zamanda Mustafa Çalık Türkiye Günlüğü’nü çıkarmaya başladı. Mustafa Çalık’ın dergiyi çıkarma niyetinde olduğu sıralara da yaptığı bir toplantı vardı o toplantıya bende katılmışım. Orada niyetlerini, ne yapmak istediğini falan anlatmıştı. Mustafa Çalık menşei itibariyle kendi değerlerine dönmek isteyen okumuş kesimdendir. Yani en azından kendi değerlerine kendi kültürüne yönelmiş bir kesimdendir. Fakat bu kendine yönelme hareketi ile batıyı dayatma arasındaki ilişkide o yaşadığımız yıllarda mesela 70’li yıllarda falan bir bakıma fiili kavgaya dönüşmüş, seviye düşüklüğüne uğramış insanların siyasi düzeyde tartıştığı, bir düzleme girmiştir. Benim şimdi aklımda kaldığı kadarıyla Mustafa burada bu tartışmalara ve o kendimize dönüş diye nitelendirdiğim hareket bir seviye kazandırmak istemiştir. Yani bunu belli bir düzeye çekmek için böyle bir gayretin içine girmiş işin doğrusu bana o zaman biraz platonik görünmüştü. Mustafa’nın hesabına birazda üzül müştüm. Tabi onun heyecanını kırmakta o zaman istemedim. Bizde elimizden geldiği kadar destek oluruz falan dedim o zaman ama hiç ümidim yoktu. Çok büyük bir başarıyla bu güne kadar geldi”

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin ortaya çıkışı incelenirken, derginin kuruluş amaçları, hedefleri, beklentileri ve ilkeleri derginin ilk sayısında yer alan kuruluş bildirgesi Mustafa Çalık tarafından, “Çıkarken...,” başlığı altında yazılmıştır. Bu yazının tamamı ekler bölümünde yer almaktadır.

2.4. Türkiye Günlüğü Dergisi Kuruluş Bildirgesi

Bir derginin ilk çıkış yazısı (kuruluş bildirgesi) yazılırken, çıkış amaçları, yayın politikası, dünya görüşü, genel amaçları çerçevesinde verilmek istediği mesajlar, okuyucuya derginin yayın politikası çerçevesinde konuları işleyiş yönünden, derginin içeriğine, geleceğine yönelik planları yönünden verilen sözler, derginin tanıtımı, yazarları, derginin uzun ve kısa vadede olan hedefleri gibi temelde dergiyi anlatan birçok konuya yer verilir.

Bu çerçevede Çalık, Türkiye Günlüğü Dergisi'nin kuruluş bildirgesini "Çıkarken..." başlığı altında ele almış ve öncelikli olarak Türkiye Günlüğü Dergisi'nin neden çıkarılmak istendiğine değinmiştir. Bu neden sorusunun cevabını verirken, derginin çıkışı ile bağlantılı olarak Türkiye'nin ekonomik, siyasi, sosyo- kültürel yapısında olan genel dönüşümlere yorumlar getirmiştir. Türkiye'de mali sıkıntılar nedeniyle varlıklarını güçlkle devam ettiren ya da büyük şirketlerin himayesi ile ayakta kalabilen siyasi, sosyal, edebi ve diğer sanat dallarına ilişkin dergilerin tirajlarının giderek düştüğünü söylemektedir. Ayrıca Türkiye'de hızla değişen sosyo- kültürel yapı ve TV'nin de etkisi ile insanların okuyucu olmaktan çok seyirci olmayı tercih etmesi gibi tüm olumsuzlukların farkında olunmasına rağmen, derginin neden çıkarıldığı sorusunun cevabı olarak Çalık; "Çünkü Bu ülke aydınının, bu ülke insanının problemlerini önce derinliğine öğrenip, düşünüp, tartışıp sonra çözüm yolları, hal çareleri araması lazım" cevabını vermiştir (Çalık, 1989a: 2- 5).

Türkiye'nin nereye gittiği, ne yaptığı soruları ile daha fazla ilgilenmek gerektiğini ifade ederek, bu ve benzeri sorunlara ve sorulara cevap aramak, olanlara duyarsız kalmak yerine yorumlar getirmek ve duyarsız kalanları uyandırmak amacı ile derginin çıkarılmaya başlığını söyledi. Çalık, çizilen tablonun karamsarda olsa var olan gerçekler olduğunu ancak, "Ne ağla, ne gül! Anla yeter"! Sözü ile çözüm üretmenin temelinde anlamak olduğunu vurgulamıştır. Ancak tartışarak, anlayarak ve öğrenerek ilerlenebileceğinden bahsetmiştir (Çalık, 1989a: 2- 6).

Türkiye ile benzer şartlara sahip diğer ülke aydınları gibi Türk aydını da var olan olumsuzlukları göz ardı etmeksizin bilimsel ve düşünsel anlamda "Batılı" yı "sollamadıkça" Batının merkez olmasını kabul eden bir ülkede yaşamak zorunda kalmasının kaçınılmaz olacağına değinmektedir (Çalık, 1989a: 2- 5).

“Türk aydını esassız ve temelsiz bir takım ideolojik kapanlara sıkışmadan, kafa ve gönlüne koyulan ipotekleri kaldırarak, klasik komplekslerinden kurtularak bir araya gelmek, kafa kafaya verip bu toplumun “reel” problemleri etrafında sağlam bir düşünce ve şuur iklimi yaratmak ve toplumun çok yakın bir gelecekte kontrolsüz şekilde içerisine sürüklenebileceği kaosa karşı alternatif “yerli” reçeteler yazmak zorundadır” (Çalık, 1989a: 2- 6).

Siyasi iktidarı paylaşmanın veya siyasetin kendisinin her sorunun çözümü olacağına inanılan toplumlarda siyasetçilerin “umut” haline geldiğini, her şeyin çözümünün siyasi iktidara bağlandığını belirtti. Toplumun her kesiminden farklı yollarla sadece menfaatlerini düşünerek iktidara ve devletin üst kademelerine gelmek için hiçbir fikri ilkeye sahip olmayan insanların sürekli arttığı savundu.

“Bu dergiyi çıkartanların, ona kafalarıyla, gönülleriyle ve kendi mütevazı mali imkanlarıyla destek ve hayat verenlerin...,Türk aydınının, ülke ve toplum endişesi taşıyan okur-yazar her Türk gencinin temel hedefinin, siyasi çekişme ve kavgalar içinde ömür tüketmek olmaması gerektiğini; İlim tefekkür, sanat, edebiyat, araştırma, inceleme, öğrenme, düşünme ve düşündüklerini tartışma olması gerektiğini ifade etmektedir” (Çalık, 1989a: 2-6).

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin bahsedilmeye çalışılan temel konulardan yola çıkarak, sahip olunan anlayış ve düşüncelerle gelişen uzun ve yoğun tartışmaların sonucu olarak ortaya çıktığı söylenmektedir.

Çalık Türkiye Günlüğü’nün temel amaçları arasında; Dergide yazarların ve onu okuyanların birlikte oluşturacakları bir düşünme ve tartışma zemini oluşturmalarını saydı. Dergide oluşacak çizgiye de, onda buluşanların ürettikleri düşünceler ve tartışarak elde ettikleri “doğru”ların yön vereceğini söyledi. Çünkü “Doğru” ve “hakikat” olan şey kimsenin ne cebindedir ne de tekelinde... O bizim “kaybolmuş malımızdır, nerede bulursak alırız”, demektedir (Çalık, 1989a: 2- 5).

Bu tespitlere bağlı olarak aydın tanımı yapılırken, aydını sağcı ve solcu olarak tanımlamak yerine bilimsel, sosyal ve kültürel niteliklerine bakılarak, verdiği eserler üzerinde durularak bir ayırımı tabi tutulduğunda ortaya toplum için anlamlı ve yararlı bir yapı çıkabileceği savunuldu.

Çalık, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin ilk sayısından itibaren farklı renklere ve seslere yer vermeyi amaçladıklarını kuruluş bildirgesinde de röportajlarda da ifade etmektedir.

“İlk kuruluşundan itibaren dergi bünyesinde farklı seslere, düşüncelere öncelikli olarak yermeye çalışmıştır. Demokrasi ve Cumhuriyet’e karşı olmayan her türlü görüşe açık bir dergidir. Bilimselliğini koruyan her türlü düşüncenin bu dergide

yeri vardır. Derginin önde gelen isimleri arasında bizimle aynı görüşü paylaşmayanlarda olmuştur. Örneğin; Nabi Avcı, daha ziyade İslamcı kesime yakın ama derginin ilk sayılarından itibaren bizimle olmuştur. Erol Göka'da benzer şekilde Marksist akımdan gelmiş, çevreci, İslamcı bir isim olarak bizimle olan isimler arasındadır”(Mülakatlar 1, Çalık, 2007).

Türk toplumunun değerlerine saygısızlık etmeyen, üzerinde yaşanan vatanın bütünlüğüne kastı olmayan, belli bir fikir değeri taşıyan, bilimsel ve düşünsel alanda ortaya bir şeyler koyan her türlü yazının dergide yer alacağını belirtmiştir. Gerekçesi ne olursa olsun “insan hakları, demokrasi, düşünce ve inanç hürriyetine karşı olan hiçbir yazının dergide yer almayacağını söylemektedir” Türkiye Günlüğü'nde yer alan yazılara herhangi bir sebepten ötürü karşı çıkan her kesimden aydının, okuyanın, düzeltme, eleştiri ve itirazlarına belli edebi ve aydın kriterlerine uygunluk çerçevesinde olması kaydıyla dergide yer verileceği belirtildi (Çalık, 1989a: 2- 5).

Türkiye Günlüğü'nde konuların ele alınış tarzı, her sayıda belirli bir ana temanın ağırlıklı olarak işlenmesi ve bu ana tema etrafında belirli oranda esneklikle diğer konulara da yer verilmesidir. Özellikle Türkiye'nin ve dünyanın gündemini meşgul eden konulardan hareketle dergi sayılarının konuları belirlenmiştir. Yeri geldikçe veya yapılabildikçe, sayıların ana temaları ile ilgili mülakat ve sınırlı anketlerle de işlenen konunun renklendirilmesine çalışılmıştır.

Dergi sayılarının kapaklarının, derginin içeriği ile çelişmeyen bir bütünlükte olmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Dergideki herhangi bir görüş, fikir ya da kişi ile tartışmak isteyen okuyucuların mektuplarına ilk sayıdan itibaren tüm sayılarda ayrı bir sayfa tahsis etmenin programları arasında olduğunu belirtilmiştir.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nde, öncelikle Türkiye'nin ve Türk toplumunun karşı karşıya bulunduğu her türlü meselenin geçmiş zaman boyutu ve gelecek zaman endişesi içinde ele alınıp, tartışılacağı belirtilmiştir. Ayrıca İslam ve Şark dünyasının, Batı medeniyeti karşısındaki konumu ve az gelişmiş ülkelerin müşterek problemleri ve bütün insanlığı ilgilendiren siyasi- sosyal- çevresel problemler işlenen konular arasında yer almaktadır. Çalık, kuruluş bildirgesinin sonunda “Türkiye Günlüğü Dergisi aydınları olarak, etrafımıza baktığımızda bizi çevreleyen ufuklarda bu renklerin hepsini görüyor ve onların tamamını ilgiye değer buluyoruz” demiştir (Çalık, 1989a: 2- 6). Türkiye

Günlüğü Dergisi'nin kuruluş amaçlarının ardından dergi çevresi aydınlarının Türkiye Günlüğü Dergisi hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir.

2.5. Türkiye Günlüğü Çevresinin Gözü İle Türkiye Günlüğü Dergisi

Entelektüel ve politik bir hareketi tanımlamak için Çalık'a göre bu hareketin, "yaygın, ömürlü ve dayanıklı" olmak üzere üç temel özelliği bünyesinde bulundurması gerekmektedir (Çalık, 1991: 127- 132). Diğer bir deyişle, geniş bir çevrede etkisini gösteren ideolojik ve entelektüel hareketlerle mücadelede dayanıklı, tarihte etkileri olan ve varlığı bilinen bir hareket entelektüel ve politik bir hareket olarak tanımlanabilmektedir.

Yapılan röportajlardan hareketle, Türkiye Günlüğü kurulurken temel amaç, sağ tandanslı entelektüel bir hareket oluşturmaktır. Bilimsellik, her türlü görüşe açık olmak ve Türkiye gündemini takip eden bir dergi olmak temel hedeftir.

12 Eylül sonrası dönemde siyasi fikirleri anlatacak, seviyeli tartışmaların yapılabileceği bir yere duyulan ihtiyaç neticesinde Türkiye Günlüğü kurulmuştur. İlk sayısından itibaren her türlü görüşe yer vererek, sağlam temelleri olan bir dergi olunması amaçlanmıştır. Çalık, Türkiye Günlüğü'nde farklı seslere, farklı görüşlere yer verilmesini İlber Ortaylı'dan hareketle şöyle örneklemiştir:

"İlber Ortaylı, kendi tarihinde ilk defa Türkiye Günlüğü'nün on birinci sayısında yazarak, sol görüşlü olmayan bir dergide yazmıştır. Şahsın aslında sol görüşlü olmadığı Türkiye Günlüğü'ndeki yazısından sonra ortaya çıkmıştır. O zamana kadar İlber Ortaylı solcu olarak bilinmekteydi" (Mülakatlar 1, Çalık, 2007).

Alkan'a göre, Türkiye Günlüğü Dergisi ilk sayısından itibaren bir partinin, cemaatin, kulübün, veya buna benzer "kamplaşmaların" içine sokulmamıştır. Türk aydınlarının tartıştıkları, birbirlerin dinledikleri, yüz yüze baktıkları veya birbirlerini hiç görmeksizin dergideki yazıları aracılığı ile konuşup-tartıştıkları "bir fikir platformu" olma özelliğın korumuştur. "Türkiye fikrinin, gerçeğinin etrafında toplanılması hedeflenmiştir." Türkiye Günlüğü Dergisi bu çerçevede her türlü fikirden aydının "müşterek platformu" olma yoluna gitmiştir. Türkiye Günlüğü Dergisi, geleceğe güvenle bakan, kendisi ile uzlaştığı gibi başkalarının düşüncelerine değer vererek dinlemeyi bilen bir dergi olmuştur ve kendisi ile benzer nitelikteki aydın topluluklarından takdir görmüştür (Alkan, 1993a: 25- 28).

Nabi Avcı'ya göre ise Türkiye Günlüğü Dergisi'nin temel hedefi, "Hangi düşüncede olursa olsun, bütün Türk aydınlarının özgür tartışma platformu olmaktır." Bunun dergiye verilen önemden dolayı değil, derginin işlediği konular, işleyiş tarzı gibi derginin kuruluşundan temelleri atılan özelliklerinden kaynaklandığı fikrindedir (Avcı, 1993: 176- 178). Avcı, 1993 yılında İtalya'da "Düşünce Dergileri ve Çoğulculuk" konferansında Türkiye Günlüğü Dergisi konulu sunum yapmıştır. Bu sunumun Türkiye Günlüğü açısından entelektüel önemi ileri bölümlerde daha detaylı ele alınacaktır.

Türkiye Günlüğü ilk yayın hayatına girişinde aylık çıkan bir dergi olarak planlanmıştır ve ilk dokuz aydan sonra içerik olarak aylık değil üç aylık olarak akması daha uygun görülmüştür. Türkiye Günlüğü üç aylık hale getirilmiş ve ardından Polemik Dergisi yayına girmiştir. Sadece Türkiye ile ya da sadece politika ile ilgilenmekle yetinmemiştir. Bir aydının bütün ilgilenmesi gereken tüm toplumsal konulara bünyesinde yer vermiştir (Avcı, 1993: 176- 178).

Mümtaz'er Türköne özellikle Türkiye Günlüğü'nün kurucu kadrosunun ideolojik ve siyasi yönlerinin dergiye yansımamasına vurgu yaparak, bunun derginin uzun ömürlü olmasına ve kuruluş bildirgesinde bahsedilen hedeflere ulaşmadaki olumlu etkisine değinmiştir.

"Dergi çevresinin siyasi bir birlikteliği yoktur. Hepimiz farklı siyasi kamplardaydık. Mustafa Çalık çok önemli bir isim yani Türkiye Günlüğü Dergisi ile mutlaka özdeş olarak anılması gereken bir isimdir. Mustafa Çalık birkaç farklı siyasi gruba girdi- çıktı, değiştirdi. Yani Türkiye Günlüğü Dergisi aynı zamanda siyasi odak olmadı, hatta bir ideolojik odakta olmadı. Çok geniş bir yelpazede fikirlerin ifade edildiği bir genel ortak payda, bir buluşma noktası olarak kaldı zaten siyasetin içine girseydi hiç yaşamazdı. Tabi ana kadro çekirdek kadro eski ülkücülerdi, eski MHP'lilerdi. Yani bu haliyle de Türkiye Günlüğü Dergisi'ni MHP çizgisine eleştirel yaklaşabilen bir fikir, bir düşünce arayışı olarak kabul etmek mümkündür" (Mülakatlar 8, Türköne, 2007).

Murat Yılmaz, Türkiye Günlüğü'nün kurulduğu yıllarda başka yayınların da varlığına dikkati çekerek, karşılaştırmalarla Türkiye Günlüğü'nün farklı yönlerine değinmiştir.

"Türkiye Günlüğü Dergisi'nde diğer dergilere kıyasla daha fazla konu zenginliği vardır. Türkiye Günlüğü'nü bu manada diğerlerinden ayırt edici kılan genel olarak Türkiye Günlüğünün ana kitlesi eski milliyetçilerden oluşmakla birlikte sadece onunla sınırlı kalmayıp, kendisinin özellikle ilk dönemlerinde dışardan katılanlarında kendisine yer bulmakla kalmayıp Türkiye Günlüğü'nün kimliğini oluşturan bir elemana, bir unsura dönüştürebildiği bir atmosfer söz konusudur. Bu

durum dönemin özellikleri çerçevesinde başka yerlerde de görülmektedir” (Mülakatlar 5, Yılmaz, 2007).

Yılmaz, farklı ve olumsuz bir eleştiri olarak, son dönemde Türkiye Günlüğü’nün Mustafa Çalık ile orantılı bir şekilde, muhafazakâr çizgisinin arttığını belirtmektedir. Yaşanan sosyal ve siyasi olayların bunda etkisinin yadsınamaz olduğunu Kürt sorunu gibi özellikle Türkiye gündemini meşgul eden konuların dergide işleniş tarzına bakıldığında bunun görülebileceğini söylemiştir.

Yılmaz’ın söylediklerine bir karşılık niteliğinde olabilecek şekilde Mehmet Öz, dergide işlenen güncel konulara bakışın neden son dönemlerde muhafazakâr- liberal ağırlıklı ele alındığını röportajında anlatmıştır.

“Türkiye Günlüğü, kendisinden sonra ortaya çıkan pek çok dergiye model-örnek olmuştur. Tabiatıyla zamanla gündeminde bazı değişiklikler olmuştur. Bunları Dünyada ve Türkiye’de meydana gelen gelişme ve değişmelerle birlikte değerlendirmek icap eder. Sovyet bloğunun çözülmesi, Türk dünyasının ortaya çıkışı, Irak krizi ve sonrasında Orta Doğu’yu yeniden şekillendirme girişimleri, medeniyetler çatışması, PKK terörü ve Kürt meselesi, irtica-laiklik tartışmaları ve 28 Şubat dönemi, 11 Eylül sonrası Dünyanın yeniden şekillenmesi, Türkiye’nin geleceği açısından son derecede hayati önem taşıyan AB meselesi gibi pek çok gelişme Türkiye Günlüğü’nün gündeminde defalarca yer aldı. Dergi bu gelişmeler karşısında demokrat ve millî duruşun bir temsilcisi oldu. Maalesef Türkiye’de, millî hassasiyetlere (dış politika anlamında) önem verdiğini ileri süren çevrelerin çoğu milletin değerleri ve demokrasi konusunda aynı hassasiyeti göstermezken liberal ve muhafazakâr çevrelerde de ülke kaynaklarının kontrolsüz özelleştirilmesi, AB başta olmak üzere dış meselelerde en azından “tavizkâr” olarak algılanan tutum takımları giderek bir kutuplaşmaya yol açarken Türkiye Günlüğü Türkiye’de millî çıkarları, milletin değerlerini ve demokrasiyi esas alan bir çizgiyi daha da vurgulamak ihtiyacını hissetmiştir” (Mülakatlar 2, Öz, 2007).

Naci Bostancı ise, derginin kuruluş “manifestosunun” değerler niteliğinde olduğunu ve yaklaşık yirmi yıllık bir geçmişe sahip olan derginin değerlerinde amaçlarında bir değişme olmadığını söylemektedir. Ancak geçen zaman diliminde yaşanan farklı olaylara (AB’ye üyelik, Küreselleşme...vb.) doğal olarak farklı tepkiler verildiğini söylemiştir.

“Yirmi yıla yaklaşan bir süreden bahsediyoruz. Türkiye’ye tanıklık etme amacı kendisini aynen muhafaza ediyor, yerlilik millilik değerleri de. Tanıklık daha nötr bir durum, ama yerlilik ve millilik konusunun daha dinamik bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Küreselleşme süreçleri karşısında derginin her zaman eleştirel bir tavrı oldu, bugün belki bunun daha baskın bir karakteristik olduğunu söyleyebiliriz. Bunda küreselleşmenin kimi sonuçlarını görmek, küreselleşme sözcülerinin dile getirdikleri vaatlerle gerçekleştirenler arasındaki hayal kırıklıklarına şahit olmak, ayrıca dünya ölçeğinde çok ciddi bir birikim sağlayan

küreselleşme eleştirisinden haberdar olmak gibi hususların etkisi olmalı. Ülkenin konuları değişti, malum AB, Kıbrıs, terör öne çıktı. Güncel olan ile tarihi olan arasında bağlar kurarak okuyucuyla buluşmaya çalışan bir derginin ülke gündemine bağlı bir değişim yaşayacağı muhakkak. Bir amaç değişikliğinden söz edebilir miyiz? Hayır, derginin manifestosunda zikredilen amaçlar güncelden bağımsızdır, değerlere ilişkindir ve zaten dergiyi var eden niteliklerdir. O yüzden bir amaç değişikliği söz konusu değildir” (Mülakatlar 10, Bostancı, 2007).

Sonuç olarak, derginin temel değer, inanç ve entelektüel hayata dair olan hedeflerinde bir değişim olmadığı söylenebilir. Ancak Türkiye’de yaşanan değişim ve dönüşüm dikkate alındığında, derginin ana kadrosunun vurgu yaptığı “yerellik”, “kültürel değerlere bağlılık”, “İslamiyet” gibi kavramlar ve duygular gerek makalelerinde gerekse diğer söylemlerinde kendisini göstermiştir.

Türkiye Günlüğü çevresinde hakim olan genel düşünsel yapı çerçevesinde, tarihteki anlamına atıfla, “Cedit” vakfı kurulmak istenmiştir. Çalık’ın dergi giriş sayfası yazılarında bu vakıfla Türkiye’de özellikle sosyal bilimler alanında eğitim veren okullar açılması istenmiştir. Ancak bu arzuları gerçekleştirememiştir. Cedit hareketi’nin Türkiye Günlüğü için manasını anlayabilmek için hareketin tarihten gelen anlamı ile kısaca incelenmesi yerinde olacaktır.

2.6. Cedit Hareketi ve Türkiye Günlüğü Çevresi

Müslüman toplumların iki yüz yıldır var olan modernleşme çabalarından biri de Kazan Tatarları’nın ortaya çıkarmış olduğu geleneksel olan ile modern olanın uzlaştırılmaya çalışmasına ilişkindir. Tatarlar coğrafi konumları nedeniyle Batı kültürünü daha yakından tanıma imkânı bulmuşlardır. Bu nedenle reform çabalarının diğer Müslüman toplumların reform çabalarından daha özgün olduğu söylenmektedir. Tatar reform hareketleri “tecdit” ve “cedit” olmak üzere iki safhadan oluşmaktadır. Reform hareketlerinin özgünlüğünün temel noktası olarak ise, coğrafi konumlarına rağmen Tatarların İslamiyet’e bağlılıkları ve bu çerçevedeki muhafazakârlıklarının devam etmiş olması gösterilmektedir (Kanlıdere, 2003: 181- 192). Ayrıca Osmanlılarda rastlanmayan burjuvazinin Müslüman Tatarlarda bulunduğu ve bu sınıfın çıkarları ile Tatar aydın sınıfının reformist fikirlerinin uyuştugu belirtilmektedir. Bu yönüyle Tatar Müslümanlarının modernleşme sürecinin batı ile örtüşmekte olduğu söylenebilir.

Ceditçilik adı ile anılan ıslahat hareketi, çok geniş bir coğrafyada yeni eğitim kurumları oluşturarak ve iletişim araçlarını kullanarak fikirlerini duyurmayı

amaçlamıştır. Cedit hareketi, önceliği eğitime vermiştir. Hareketin başı olan Kırım Tatarı İsmail Gaspıralı'nın temel hedefi olan entelektüel ve sosyal alanda eğitim kurumları oluşturmaktır. Ancak bu tarzda bir ıslahatçılık hareketi yönetim tarafından tehdit olarak algılanmıştır (Özden, 1994: 221- 225). Ceditçilik Hareketi'nin hem eğitime ve yeniliklere açık olmaya öncelik vererek hem de geleneksel-muhafazakâr çizgiyi korumak amacına dayalı olarak modernleşme çabaları hedefliyor olması, Türkiye Günlüğü'nün amaçları ile örtüşmektedir. Cedit Hareketi'nin amacı, eğitim alanında hizmet vererek, bilime dayalı, bağımsız düşünebilen gençler yetişmesini sağlamak ve yine bu gençlerin özgürce tartışabildiği bir ortam oluşturmaktır.

Cedit Hareketi ve hareketin önderi Gaspıralı İsmail hakkında dergide bir yazısı olan Mehmet Özden röportajında Türkiye Günlüğü'nün Cedit Hareketi ile ilişkisini şu şekilde açıkladı:

“Cedit Hareketi bizim akademik formasyonumuzla alakalıdır. Cedit Hareketi bilindiği gibi Kırımlı İsmail Gaspıralı'nın sadece Kırıda değil tüm Rusya Müslümanlarının yaşadığı Türkistan'dan Azerbaycan'a kadar başlattığı bir harekettir. Tercüman Gazetesi ile yayılır fakat aynı zamanda Cedit okulları vardır. Bildiğim kadarıyla 1918'de falan sayısı 5000 i bulan Sovyet egemenliğindeki bölgelerdeki Müslümanların yaşadığı yerlerdeki 5000 e yakın okul kurulmuştur. Cedit ismini yeni manasına geldiği için tercih ettik. Cedit ismini muhtemelen Mustafa Çalık teklif etti. Bu hem bir geleneğe atıfta bulunması hem eskiyi ve kadim olanı çağrıştırması hem de Cedit kelimesi yeni anlamına gelmesi açısından tercih edilmiştir. Diğer bir değişle, hem modern hem klasik bir anlamı olsun diye tercih ettik. Tabi bu münasebetle Mustafa'nın başını çektiği özellikle rahmetli Özal ile bir takım mesai işbirliği söz konusu oldu” (Mülakatlar 4, Özden, 2007).

Mustafa Çalık'ın dergi giriş yazılarında (mektuplarında) bahsettiği kadarıyla, Cedit Hareketi'nin kurarak ardından, Cedit Vakfı'nı kurmak ve tarihten gelen anlamı gibi Türkiye'nin her köşesinde Cedit okulları kurmakmış. Ancak bu manada Cedit Hareketi hedefine tam ulaşamamıştır.

Yapılan röportajlarda Cedit Hareketi için farklı yorumlar getirilmiştir. Genel kanaat olarak hareket gerçekleştirilebilmiş olsaydı, Türkiye için güzel bir amaca hizmet etmiş olacağı söylenmektedir. Ancak az da olsa gerçekleştirildiğini savunanlar ya da orijinal bir fikir olarak ortaya çıkmış olsa da şimdi anlamının kalmadığını, bir “fantezi” olarak kaldığını, söyleyenler de olmuştur.

“Mehmet Öz, Cedit Hareketi Türk fikir, kültür ve siyasî hayatına yeni bir soluk getirmek üzere, tarihî ceditçilik hareketinden mülhem olarak ortaya çıktı. Ne yazık ki ülke şartları ve çeşitli sebepler yüzünden başlangıçta arzulanan

istikamette bir kurumlaşma gerçekleşmedi. Yine de Cedit Neşriyat yayınlarıyla ülkenin kültür hayatına önemli katkılar yapabildi” (Mülakatlar 2, 2007).

Mümtaz’er Türköne Cedit Hareketi’nin ismini tarihten aldığını fakat Türkiye Günlüğü çevresinde ilk ortaya çıktığı dönemdeki önemini koruyamadığını söylemiştir.

“Bence biraz fantezi olarak kaldığını düşünüyorum. Cedit Hareketi’nin Mustafa Çalık’ın orijinal bir buluşuydu. Fakat Türkiye Günlüğü Dergisi çevresinden bir hareket doğmadı. O yüzden Cedit Hareketi’nin mevcudiyetinden de bahsetmek bence çok doğru değildir. Ama eğer gerçekleşmiş olsaydı, sanırım biraz liberal ölçekte milliyetçi, demokrat, yani liberal anlamda demokrat, özgürlükçü bir demokrasi ile milliyetçiliği telif eden bir şey olurdu” (Mülakatlar 8, 2007).

Türkiye Günlüğü çevresi, Cedit Hareketi ile soysal bir harekete dönüşme amacı gütmemiştir. Cedit Hareketi ile Türkiye Günlüğü Dergisi’nin kuruluş bildirgesinde ortaya konulan ilkeler ve hedefler doğrultusunda var olan geçmişten “öz” den kopmadan, yeniliklere açık olmak ve bu doğrultuda millet olarak gelişmek esas alınmıştır. Ahmet Turan Alkan ve Naci Bostancı bu konuda röportajlarında aynı doğrultuda açıklamalar yapmışlardır.

“Dergi, içeriği itibarıyla fikri çizgisi üzerinde yenileyici bir tavrın içindedir. Millilik çizgisinin ima ettiği anlamlar itibarıyla gelecekte çok geçmişe dönük bir yüzü olduğu düşünülebilir. Çünkü kutsal ve otantik bir geçmişin muhafazası bu yaklaşımın çekirdeğini oluşturur. Fakat milliliğin hayatla sıkı bağları, güncel problemler üzerinden kendini ortaya koyması, sorumluluk duyduğu toplumu geleceğe taşıma iddiası ona kaçınılmaz olarak, adeta bir kader gibi, yenileyici bir tavrı kazandırır. Cedit hareketi denildiğinde, ben, geçmişten daha çok gelecek üzerine konuşan, düşünen, geleceği kurmaya çalışan, milliliğin geleceğe dönük yüzünü temsil eden bir bakış açısını anlıyorum. Bunun adı konmuş, programı yazılmış, ortak ilkeleri belirlenmiş bir hareket olduğu söylenemez, sürecin içinde kendiliğinden teşekkül etmiştir. Esasen en önemli özelliği de budur, kurgu değildir, hayatla kurulu diyalogun sahil bir ürünüdür” (Mülakatlar 10, Bostancı: 2007).

Giriş bölümünde de değindiğimiz gibi Türkiye Günlüğü kuruluş ilkeleri, amaçları, hedefleri ve benzeri özellikleri ile bir aydın hareketidir. Cedit Hareketi de tarihten gelen özelliği ve Türkiye Günlüğü çevresi için taşıdığı anlam bakımından sosyal hareket özelliği taşımamaktadır. Türkiye Günlüğü çevresi, Cedit Hareketi ile derginin amaçları doğrultusunda demokratik düşünme ve tartışma ortamlarının olduğu eğitim kurumları oluşturmak istemiştir.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ ÇEVRESİNİN SİYASİ GÖRÜŞLERİ

3.1. Kişisel Bilgiler

Bu çalışma kapsamında Türkiye Günlüğü Dergisi aydınları ile nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış mülakat usulünde görüşme yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 91- 124). Mülakat yöntem itibari ile görüşme şekline dayalı bir araştırma yönetimi olduğu için tezin hazırlanma aşamalarında esneklik tanınması sayesinde bazı sorulara daha geniş cevap bulmayı, belli davranışlar ve mimiklerle sorulara verilen cevapların pekişmesi, sohbet ortamı şeklinde olması ve teyp marifeti ile kayda çekilme imkânı sağlanması yönünden belirli kolaylıklar sağladığı gibi olumsuz yönleri de olmuştur. Örneğin, mülakatlar derginin Ankara'da olması sebebiyle Ankara- Adapazarı arası sürekli gidip gelme ve her daim mülakat yapılacak şahsa göre hareket etmenin zorlukları olmuştur. Ayrıca kayda çekilen verilerin deşifre edilmesi süreci uzun ve zaman alıcı olduğu gibi deşifre edilen bu verilerin tamamı mülakat yapılan şahsa Internet ortamında (mail) gönderilerek mülakatın onayı ve yanlış anlaşılan yerlerin düzeltilmesi için beklenmesi zaman almıştır. Derginin temsilcisi niteliğinde olup görüşme yapılması gereken şahıslardan ulaşamadıklarımız (şehir dışında olanlar) mülakat sorularına yine Internet ortamı (mail) aracılığı ile cevap vermişlerdir. Bu durum arada verilen cevaplardan kaynaklı merak edilen soruların telefon yolu ile tekrar ele alınmasını gerektirmiştir. Sonuçta bazıları derginin yazı kurulunda olan bazıları ise yazı kurulunda olmamakla birlikte dergide yazan ve dergiye belirli eleştirel yaklaşımla bakabileceğine inandığımız kişiler Mustafa Çalık'ın tavsiyeleri ile mülakat sorularımıza cevap vermişlerdir. Mülakat yapılan kişiler şunlardır: Mustafa Çalık, Nevzat Köseoğlu, İlber Ortaylı, Ahmet Turan Alkan, Mehmet Öz, Mehmet Özden, Ahmet Nezihi Turan, Mümtaz'er Türköne, Naci Bostancı, Murat Yılmaz, Erman Topbaş. Bu kişilerin kısa biyografilerine "Ekler" bölümünde yer verilmektedir.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nde yer alan makalelerden ve yapılan mülakatlardan hareketle dergi çevresinin Türkiye gündemini meşgul eden ve Türk aydınları tarafından en çok tartışılan konular hakkındaki görüşlerine yer vermeye çalışılmıştır.

Bu konulardan Türk modernleşmesi, ilk ortaya çıkışı 16. yüzyıla kadar dayandırılan ve üzerine hala tartışılan konular arasındadır.

3.2. Türkiye Günlüğü Çevresinin Türk Aydını Hakkındaki Görüşleri

Mustafa Çalık'a göre, aydının, öncelikli olarak, sosyoloji yapması gerekmektedir. Ayrıca, İlim sosyolojisi ve ilim tarihi arasındaki farka dikkat etmek gerekmektedir. Çünkü aydın ilim sosyolojisi yapmalıdır (Mülakatlar 1, 2007).

Çalık, Türk aydını için geçerli olabilecek bir tasnif olarak, Toynbee'nin "herodyan" ve "zealot" tasnifini göstermiştir. Herodyan olarak, Türkiye'de kendi toplum ve tarihinden uzak, sorumsuz olan aydınların, modernleşmenin başlangıç noktası olarak gördükleri Batı'ya, Batılılaşmaya dönük aydınları tasnif etmiştir (Çalık: 1991, 127-132). Çalık, Türk aydınının Batı aydınından ayrıldığı temel noktanın her iki aydınında içinde yaşadığı toplumun farklı oluşudur. Bunun dışında ortaya çıkış şartlarından toplumdaki misyonlarına, statülerine kadar Batı aydınından farklı konumda olmuşlardır.

"Batıdaki anlam karşılığını arayarak, Türk aydını incelendiğinde, Osmanlı'da ulema, yaptığı iş olarak ve toplumdaki konumu Batı'daki aydının (entelektüelin) sıfatını karşılamamaktadır. Tanzimat'tan sonra "tercüme odaları"nda yetişmiş olan "bürokrat- aydın"lar Batı'daki aydının karşılığı olmaktadır. Ulema'ya sahip olduğu hak ve yetkiler verilirken, Bürokrat aydın'ın sahip olduğu hak ve yetkiler kazanılmış haklardır" (Mülakatlar 1, Çalık, 2007).

Ahmet Turan Alkan için aydın özellikleri olarak belirtilmesi gereken en önemli şey, her milletin kendi aydınının olduğu yönünde olmuştur (Alkan, 1995: 16- 19). Diğer bir deyişle aydının tek bir milleti, tek bir tipi yoktur. Türk aydınının da kendine özgü özellikleri vardır.

Nevzat Köseoğlu'da aydının temel özelliği olarak Alkan'la aynı noktada buluşmaktadır. Yapılan röportajda Köseoğlu, tek bir milletin aydını olamayacağını söylemektedir. Her milletin kendine has aydını bulunduğunu ve yaşanan toplumsal ve tarihi tecrübeler neticesinde her milletin aydınının farklı tecrübelerden yararlanarak var olabileceğini ifade etmektedir.

"Esasında münevver dediğimiz bu kavram bize batıdan falan girmiş değil. Cemiyetin okumuşlarını önde olanlarını, yön göstericileri, bizde aydını tarihi maceramız içerisindeki kültürel değişmelerimizle birlikte buna paralel olarak başka ülkeler aydınlarından belki farklı bir macerası, farklı bir gelişme sürecine

sahiptir. Bu da şu; Osmanlı toplumu derken de özellikle Osmanlı-Müslüman toplumu kastediyorum. Bu toplum içerisinde halkın önde geleni, yön göstereni, öğüt vereni, hem düşünceleri ile hem davranışları ile halka örnek olan bir insandır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta şu; bu örnek olma ve önder olma niteliği sadece bilgi açısından değildir. Aydın daha çok okuyan, daha çok bilen birisidir. Fakat inanç ve değerler açısından dünya görüşü açısından aydınla halk arasında hiçbir fark yoktur. Aynı kibleye dönüktürler, aynı inanç dünyasını paylaşmaktadırlar. Bu inanç dünyası derken de sadece dini anlamı kastetmiyorum. Devlet hakkındaki, insan hakkındaki, varlık hakkındaki her konudaki inançları örtüşür. Ama bu örtüşme içerisinde aydın dediğimiz kesim daha çok okumuş daha çok bilen, toplum meseleleri ile daha yakından ilgilenen ve düşünen insandır” (Mülakatlar 9, Köseoğlu, 2007).

Alkan ve Köseoğlu’nun aydın için değindikleri bir diğer ortak özellik ise Türk aydınının Batı karşısındaki tutumu olmuştur. Köseoğlu röportajında aydın ve Batı arasındaki ilişki ve dönüşü tasnif yaparak değil, modernleşme çerçevesi içerisinde ele almıştır.

Alkan, Tanzimat sonrası aydın için “müstağrip” (garptan gelen) sıfatının en uygun olduğuna vurgu yapmıştır. Müstağrip olarak Türk aydını içinde yaşadığı gerçeklerden kaçmayı tercih etmiş bir insan tipidir (Alkan, 1995: 16- 19).

Batılılaşma ile birlikte ortaya çıkan münevver, Alkan’ın tasnifinde “arif” ve “aydın (entelektüel)” arasında kalmıştır. Arif, mensup olduğu toplumla bütünleşmiş olan, toplum içerisinde herhangi bir ayırıcı statüye sahip olmayan insandır. Arif, toplumunun değerlerine, güzelliklerine vurgu yaparak bunların maneviyatının toplumda yozlaşmasını veya yok olmasını önlemeye çalışmaktadır. Münevverin ise arif ile batının bilgisini esas alan aydın arasında kaldığı belirtilmektedir.

Alkan’a göre münevver, arif ve aydının ortak özelliği, siyasetin neresinde duracaklarına karar verememiş olmalarıdır. Bu nedenle ilk Türk aydını memur ve bürokrat olmuştur ve hala Türk aydını memur ve bürokrattır. Türk aydınının kurtulamadığı misyon olarak “muallimlik”i her ne kadar en iyi şekilde yapmaya çabalasa da istenilen düzeye ulaşamamıştır. Muallimlik dışında Türk aydını her zaman iktidarda ya da iktidara yakın olma çabaları içerisinde olmuştur. Alkan, siyasetin dışında kalmış olan aydının “siyasi” olduğunu söylemektedir (Alkan, 1995: 16- 19).

Çalık, Türk aydınının, muallim, memur- bürokrat, öncü ve diğer tüm rolleri için Mutlakîyet’ten, Cumhuriyet’e modernleşmenin (batılılaşmanın) taşıyıcısı konumunda olduklarını belirtmektedir (Çalık, 1989b:15).

Türk aydınlarının modernleşmenin başından itibaren toplumda yenilikleri yerleştirmeye çalışan ayrı bir sınıf konumunda oldukları belirtilmektedir. Bürokrat aydının tam batılılaşmayı savunurken çoğu zaman gelenekleri, kültürel yapıları görmezden geldiği söylenmektedir.

Çalık'a göre Bürokrat Aydın'ın batılılaşmadığı tek nokta ise "düşünce biçimi-metodu" dur. Bu nedenle Türkiye'nin kalkınma hamlelerinin önünde engel teşkil ettiklerini söylemektedir (Çalık, 1989b:15).

Mümtaz'er Türköne'ye göre, Türk aydınının Tanzimat'tan bu yana çağdaşlaşmak için, zihinlerin değişmesi gerektiği, ancak zihinler değiştiği zaman toplumun değişeceği ya da muhafaza edileceği temel tezine değinmiştir. Türköne, Türkiye'de 1990'larda demokrasi tartışılırken sosyal yönlerin ele alınması ile beraber demokratikleşme tartışmalarında zıt fikirlerin uzlaşması, hoşgörü, gibi kavramlaştırmalar olması gerekirken kültür ve zihniyet meselesi gibi kavramlaştırmalara gidildiğini belirtmektedir (Türköne, 1991b: 67- 69). Sonuçta halk kitlelerinin talepleri ile modernleşmenin getirdikleri arasında çatışma meydana geldiği söylenmektedir.

Alkan, Türk aydınının özellikleri olarak "mübeşşir", "inkıraz endişesi", "mistik", "vahdet noktası" ve "cihanşümül vazifesi" sıralamasını yapmaktadır. Mübeşşir olarak Alkan, Türk aydınının işini ciddiye alması, Türkçeyi ve Türkiye'yi ciddiye alması özelliklerine vurgu yapmıştır. Mübeşşir (parlayan-uyarıcı) olarak Türk aydını, Türkiye insanına, onun değerlerine değer veren çok az sayıda değerli insandır. Alkanın mübeşşir tiplemesi verdiği Türk aydınının birden fazla cephede düşünmeye başlaması gerektiğini savunmaktadır (Alkan, 1991a: 57- 60).

Alkan, Türk aydınının mistik olduğundan bahsederken bu mistikliğin ümit kırıcı olduğuna değinmektedir. Çünkü mistiklerle tartışılmaz, onlarla herhangi bir noktada buluşmanın tek yolu mantıklarına sorgusuzca teslim olmaktır. Alkan "vahdet noktası" ile Türk aydınının var olan gerçekler üzerinden sağlamaları gereken fikir beraberliğini anlatmaktadır (Alkan, 1991a: 57- 60). Türk aydınının bu fikir beraberliğini sağladığı noktada dünyaya mesajlar verebilecekleri düzeye sahip olduklarını görececeklerini söylenmektedir.

Türk aydını, fikri değil zihni ayrılıklar nedeniyle birbirlerini kabul etmeyen bir görünüm sergilemektedir. Bu görünüm Ahmet Rıza ve Beşir Fuat'tan Tefik Fikret'e kadar dayanmakta ve günümüzde de solcu aydınların kendilerini ifade etme tarzı olarak "muhalafet" yolunu seçerek kendi doğruları dışında var olan görüşleri kabul etmeme şeklinde olmuştur. Türkiye'de solcu aydınlar, Türk milletinin özelliklerini, değerlerini dikkate almamışlardır. Kendilerini Türk toplumunun içine katmaksızın, kalabalığa yön vermesi gereken konumda görmüşlerdir (Alkan, 1991a: 57- 60).

"Milletin organik aydınları" dendiğinde bu organik aydınlar aracılığı ile liberal demokrasinin gerekleri yerleştirilmeye çalışılırken, milletin temel kültürel değerlerini eleştirel bir yaklaşımla ele alarak, özümseyip devletin genel karakteristiği içine yerleştirilmesine çalışan bir aydın tiplmesi ortaya çıkmaktadır (Gürsel, 1994: 106). Bu aydın tipinin, Kemalist- seçkin aydın olarak da ifade edilebileceği söylenmektedir. Millet ile devlet arasındaki bağda millet ön plana çıkarken, devletin kutsallığına olan vurgu ile birlikte liberalizmin gerektirdiği şekilde devlet hakem modeline de dönüştürülmektedir.

Türk aydınının kendini nereye yerleştireceğine karar veremiyor gözüксе de Alkan'a göre Türk aydını, "Müslüman"dır ve İslamiyet'in hakim olduğu bölgenin mesajlarını dünyaya en etkili şekilde ulaştırabilecek olan kesimdir. Çünkü Türk aydını demokrasi ve laiklik tecrübesini yaşamış ve Osmanlı döneminin mirasına sahip olması özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır (Alkan, 1993a: 25- 28).

3.3. Türkiye Günlüğü Çevresinin Türk Modernleşmesi Hakkındaki Görüşleri

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ikinci sayısında, Batı medeniyetine yenik düşen toplumların bu durumu reddetmek yerine, kendilerini yenilemek adına, kendi şartları içinde, yeni "sentezlere" varmaları gerektiği belirtilmektedir (Türkiye Günlüğü, 1989a: 2-5). Bu çerçevede Çalık, Osmanlı'nın Batı karşısında yenilgiye düşüldüğünün Tanzimat'a kadar kabul edilememesine rağmen, Tanzimatın kabulünün yenilginin resmen tescili olduğunu söylemektedir (Türkiye Günlüğü, 1989b: 1).

Çalık, röportajında da toplumların yeni sentezler oluşturulurken milli varlık ve kültürlerini korumalarını temel şart olarak gördüğünü belirtmiştir. Batı medeniyeti ile

olan etkileşim ile Batılılaşma arasındaki farkın gözden kaçırılmaması gerektiğine vurgu yaparak,

“Bütün sosyo-kültürel değerlerin kendi içerisinde anlamlı oldukları ve çok sayıda kültürün aynı dünyada yaşamaya devam etmelerini benimsiyorsak, diğer bir deyişle çoğulculuğu benimsiyorsak, batının “tek kültür”lülüğü dayatmasını reddetmek gerekmektedir” (Mülakatlar 1, 2007), demiştir.

Kuruluşundan itibaren Türkiye Günlüğü Dergisi’nin içerisinde yer alan şahıslardan Ahmet Turan Alkan, derginin ilk yıllarında modernleşmeye dair yazdığı yazılarda modernleşmeye muhalefet etmenin, gelenekleri, kültürü, temel değerleri koruma gibi birkaç ortak nokta dışında “sağlıksız” olduğunu söylemiştir.

Alkan, tarihe bakarken objektif olunamadığına değinerek, tarihe bakıştaki tarafsızlığın neredeyse imkansız olduğunu da belirtmektedir. Ancak en azından tarihi ilk araştırma aşamasında belirli bir süre için tarafsız olunması gerektiğine vurgu yapmıştır. “Tarihe bir iman”mış gibi yaklaşıp da, tarihi anlamak için inançlarımızı belirli bir süre “vestiyere” bırakmamız gerekecektir” demektedir (Alkan, 1990: 4- 11). Modernleşme dahil tarihin her aşamasının ancak eleştirel yaklaşımlarla doğru olarak anlaşılabilmesine ve ders çıkarılabileceği işaret etmiştir.

Ayrıca Alkan, yazılarında Türkiye’de toplumun hızla değiştiği vurgusunu yapmaktadır. Bu değişim sürecinde toplumsal değerler gözden geçirilmekte ve yeniden tartışılmaktadır. Toplumun bir arada olma eğilimlerine dikkat edilerek “var olma” mücadelesine dikkat etmek gerektiğini belirtmektedir (Alkan, 1989: 31).

Çalık, Türkiye Günlüğü Dergisinin on birinci sayının, “Yaz Mektubu” başlıklı giriş yazısında, Ahmet Turan Alkan’ın tarihe bakış açısı hakkındaki fikirlerine katıldığını ifade etmektedir. Türk Aydınına düşen vazifenin hem genel tarihi hem de kendi tarihini bir “inanç alanı” olmaktan çıkararak, bilimsel bakış açıları ile tartışmalar yapmak ve fikir çalışmalarını bu yolla zenginleştirmek olduğunu söylemektedir. Çalık’a göre, “duruma kendi açısından baktığında, Türk toplumu için hayati ehemmiyet taşıyan “Osmanlı” tartışmalarını gündemde tutmak bile katlanılan tüm zahmetlere değerdi” (Çalık, 1990: 1).

Çalık, bu şekilde düşünmesinin nedenini ise, Türk aydınının “kök şuurdan”, diğer bir ifade ile kimlik bilincinden hiçbir zaman vazgeçmemesi olarak belirtmiştir. Ayrıca

Osmanlılık kavramının veya fikrinin yeni ortaya çıkmış bir kavram olmadığını, zaten hep var olduğunu söylemektedir. Önceden var olan Osmanlılık kimliği, bugün de toplum, ülke ve millet olarak varlığını göstermektedir. Neo-Osmanlılık, olarak da anılan kavramın sadece Türk fikir hayatında değil, siyasi hayatta da vazgeçilmez bir yere sahiptir ve Türkiye'nin büyümesinde ve değişiminde temel dinamiklerden biri olması gerekmektedir. Çalık'ın görüşüne göre, Türkiye'de değişim ve büyüme kavramları birbiri ile aynı anlamda kullanılmakta ve algılanmaktadır. Ancak büyümek adına kültür, gelenek, din vs. bir milleti millet yapan öğelerden vazgeçerek değişimin doğru olmadığını savunmaktadır (Çalık, 1992: 55- 58).

Çalık ve Alkan genelde tarih bilincinin arttırılmasına gerektiğini özelde de Osmanlı tarihine ve Osmanlılığa vurgu yapmışlardır. Uzun soluklu modernleşme sürecinde değişim adına vazgeçilmemesi gerektiğine inanılan değerlerin var olduğunu söylemektedirler. Böylece modernleşme sürecinin gerekli olduğuna inandıkları alanlar ile eleştiri getirdikleri alanları ortaya koydular.

Mehmet Özden, modernleşme üzerine yazdığı yazılarda, modernleşme kapsamında asıl yapılması gerekenler ile modernleşme adına batının taklit edilmesi arasında ayrım dikkat çekmiştir.

Özden, Türkiye'deki modernleşme serüveninin kültürel ve sembolik düzeye inilmeksizin anlaşılmasının güç olacağını belirtmektedir. Modernleşme yolunda birbirini besleyen iki model olarak aldığı ve adlandırdığı "mutedil ıslahatçılık" ve "radikal batıcılık"ları açıklamak için kültürel düzeye inmenin şart olduğuna değinmektedir. Özden'e göre, toplumlarda gelenekselliğin dönüşümünü hedefleyen "mutedil bir değişim" modeli ortaya çıkabileceği gibi "radikal bir değişim" modeli de ortaya çıkabilir ya da her iki model aynı anda var olabilir. Özden, Osmanlı modernleşmesinde her iki modelin aynı anda görülmekte olduğunu belirtmektedir (Özden, 1993: 91- 94).

İnsanların değişmeye ihtiyaç duymalarının temelinde var olan siyasi ve kültürel yapılar içinde şüpheye düşerek yeni fikirler ortaya çıkarma ihtiyacı duymalarından hareketle değişimin ve dönüşümün başladığı söylenmektedir. Diğer bir ifade ile Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan modernleşme hareketinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve gelişme ideolojisi olarak görülen modernleşmenin devamı niteliğindeki

Kemalizm'in, temelinde var olan durumdan duyulan hoşnutsuzluk ve daha iyiyi istemek vardır.

Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllarda, modern sanayileşmiş ekonomiye sahip olabilmek için, bilime ve modern eğitime önem veren, laik ve akılcı bir modeli uygulamaya sokulmak istenmiştir. Bunu için de siyasal iktidarın gücü kullanılarak bir dönüşüm süreci başlatılmıştır (Ahmad, 2006: 73).

Kemalizm adı verilen bir toplumsal dönüşüm hareket, modernleşme adına getirilen yenilikleri tepeden inme bir şekilde halka uygulamıştır. Yeniliklerin halka benimsetilmesi, Osmanlı döneminde de Cumhuriyet döneminde de seçkin/bürokrat sınıf olarak da ele aldığımız, aydınların görevi olmuştur. Kemalizm ile Batılılaşma hedef alınmıştır. Bu dönemde biçimlenen Kemalist ideoloji, modern bir devlet kurulmasını, toplumsal ve kültürel değişmeyi sağlamayı amaç edinmiştir (Kili, 1995: 114).

Nevzat Köseoğlu Osmanlı'da halkın taleplerine cevap verilemediğinin ve problemlere çözüm üretilemediğinin kabul edildiği zaman modernleşme sürecinin başladığını, "aydının kiblesini Batı'ya dönmeye başladığını" şöyle ifade etmiştir.

"Osmanlı içerisinde problemler biriktiği zaman Osmanlı artık kendi problemlerine kendi bakış açılarından çözümler üretmez duruma geldiği zamanlarda bizim aydınlarımızda bir kırılma bir değişme olmaya başlamıştır. Katip Çelebi, Koçibey gibi aydınlarımız çözümleri yine kendi geleneksel kültürlerinden ve geleneksel değerlerine bağlı olarak aramışlardır. Ama çözüm üretememişlerdir. Bundan sonra kültürümüzde yaşanan psikolojik gelişme kendi harp meydanlarındaki malubiyetlerle başlayan bir sonuçtur bu. Biriken sorunlarına çözümler bulamayan kendi kültürüne karşı şüpheler uyanmaya başlamıştır. Katip Çelebi, Koçibey gibilerden sonra bu şüphe ve tereddütler giderek çözümlerin kendi kültürlerinin dışında aranmasına yöneltmiştir. Aydınlarımızın (benim sevdiğim bir ifadeyle) "kiblesi yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Çözümleri batı kültüründe aramaya başlamışlardır. Şimdi kısa geçiyorum. Çözümleri batı kültüründe aramaya başlayan yani kiblesini batıya çevirmiş olan aydın ile halk arasında burada kendiliğinden bir farklılaşma doğmaya başlamıştır" (Mülakatlar 9, 2007).

Köseoğlu'na göre, aydın, kendi kültürüne güvensizliğinin artması sonucunda Batı'nın kültürünü benimsemeye başlamakta ve halkla arasındaki kültürel mesafe giderek açılmakta ve bağlar kopmaktadır. Sonuç olarak, aydının halktan uzaklaştığı ölçüde toplumsal sorunlara çözüm üretme olanağından da uzaklaşmıştır.

"Çözümü batıda aramaya yönelen aydınlarımızın da tabi ta meşrutiyet dönemlerine, Tanzimat dönemi geçiyor, ondan sonra meşrutiyete geliniyor. Bu

değişim psikolojik süreç içerisinde bulunan kademe kademe yani kendinden şüpheden başlayıp Abdullah Cevdet'te kendinden nefrete kadar ulaşan bir süreç yaşanmıştır. Ve bu sürecin tamamı aydını halkından koparmıştır. Aydın batıya dönük, halkı terk etmiştir. Halk nerede bırakılmış ise oradan devam ediyor, problemlerini çözemiyor, sorunlarıyla başa çıkamıyor ama geleneklerine bağlı kalmış, bakış açılarına, dünya görüşüne davranış kalıplarına da bağlı kalmış ve bir geleneksel katılaşma olmuş, tavırlarda düşüncede, artık yaratıcılığını kaybetmiş. Zaten halktan çok fazla bir şey yararlanmayı da bekleyemezsiniz ama olanı da kaybolmuş. Asıl yaratıcılık bekleyeceğimiz aydın kesim ise kiblesini batıya yöneltmiştir" (Mülakatlar 9, Köseoğlu, 2007).

Köseoğlu, modernleşme sürecinden bahsederken, modernleşme sürecini halka tanıtan, benimsetmeye çalışan ve bu süreçte modernleşmenin birinci dereceden etkisi altında kalan aydına yer vermiştir.

Modernleşme sürecinin etkisiyle aydın, belirli fikirlerin ve kavramların etkisinde kalmıştır. Modernleşme süreci içerisinde tanıştığı veya değişik formlarda var olup da değişime uğrayan demokrasi, liberalizm, laiklik, Kemalizm gibi kavramlar ve fikirler hakkında Türkiye Günlüğü Çevresi'nin görüşleri alt bölümlerde detaylı olarak ele alınmaktadır.

3.4. Türkiye Günlüğü Çevresinin Laiklik ve Kemalizm Kavramlarına Bakışı

Kemalizm ve laiklik kavramları belirli dönemler ortadan kaybolan belirli dönemler ilk defa duyulmuş gibi hararetle tartışmalarla Türkiye gündemini "işgal" eden kavramlardır. Bu nedenle Türkiye Günlüğü Dergisi'nin sayılarında da bu kavramlar üzerine makalelere, yorumlara ve tartışmalara fazlasıyla yer verilmektedir.

Durmuş Hocaoglu'nun Türkiye Günlüğü Dergisi'ndeki bir makalesinde, Türk Laisizmi'ni anlatırken laisizm, laiklik ve sekülerizm kavramlarını tanımlayarak, Türkiye'de model alınmış olan, Fransız Laisizmi ile paralel ve karşıt yönlerde değinmiştir.

Protestan kültürün hâkim olduğu yerlerdeki dünyevileşme "Sekülerizm" olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık, German'Anglo Sakson ülkelerdeki dünyevileşme ise "Laisizm" olarak tanımlanmaktadır. Laiklik ise, dini karşı bir düşman almak yerine, doktriner bazda, dünyevi alana ve kamusal alana yani devlet idaresine müdahalesini önlemek yolunda ortaya çıkmıştır (Hocaoglu, 1994: 35).

Türkiye’de laiklik, modernleşme hareketleri ile başlamıştır ve Türk kültürü ile üretilmiş bir şey değildir. Türkiye’de laikliğin Mustafa Kemal’in Kemalist inkılapları ile başladığı yönünde yaygın kanaat vardır. Ancak Türkiye’de laiklik hareketleri modernleşme ile hemen hemen eş zamanlı başlamıştır. Modernleşme dolayısıyla laikliğe dair yapılan reformlar temelde “anlamama” ve “derin düşünmeme”ye dayalı olarak kültürel yıkıma ve yabancılaşmaya neden olmuştur (Hocaoğlu, 1994: 53- 58).

Türkiye’de laiklik konusunda Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki uygulamalar, Fransız İhtilali döneminde Fransa’daki uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Fransa’da da öncelikle Krallık yıkılmış ve Cumhuriyet kurulmuştur. Sonrasında dini kurum, muhalif taraf olarak siyasi bir hedef olmuştur (Hocaoğlu, 1994: 60).

Alkan’a göre, Türkiye’deki yaklaşık 70- 80 yıllık laiklik ve laikliğin devlet sistemine yerleştirilmesi, hiç şüphesiz İslam’ın kamu işlerinden uzaklaştırılmasına yönelik olmuştur. Ancak bu laiklik uygulamaları, “Komşuya iyi gelen ilacın, bizde de işe yaramasını beklemek olmuştur.” Türkiye’nin ilk olarak demokrasinin alt yapısı oluşturularak sağlam bir şekilde yerleştirilmesi ardından, laiklik zaten tartışılması gereken bir alan olmaktan çıkacaktır (Alkan, 1994b: 89- 93).

Türköne, laiklik konusunda Türkiye Günlüğü Dergisi’nin 21. sayısında yer alan Niyazi Kahveci’nin yazısına da değinerek, Türkiye’de din Osmanlı’dan bu yana ferdi bir alan olarak görüldüğünü ve Müslümanların o şekilde yaşadıklarını belirtmiştir. Ancak laikliğin meydan okumaları ve ön plana çıkması ile birlikte dine toplumsal bir ifade aracı gözüyle bakılmaya başlandığını ifade etmektedir (Türköne, 1992: 10- 15).

Türkiye’de sol siyasetin laikliğe vurgu yapmaya başlaması, 1980 sonrası süreci kapsamaktadır. Türköne’ye göre, 1980 sonrası süreçte Türkiye’de İslamiyet, halkın seçkinlere karşı toplumsal muhalefet kaynağı haline gelmiştir. Laiklikte buna paralel olarak, seçkin sınıfın kendi ayrıcalıklarını koruma aracı haline gelmiştir. Türköne’ye göre, Türkiye’de demokrasi ve laikliğin çelişmesinin sebepleri arasında bu durum yer almaktadır. Türkiye’de demokrasinin yaşayıp, gelişebilmesi için entelektüel çabalarla değil, toplumun içinde kurumsallaşması gerekmektedir (Türköne, 1991a: 63- 67). Türköne ile olan röportajımızda laiklik konusu üzerine en çok yazarlardan biri olarak, Türkiye’de yaşanan laiklik tartışmalarına yazdıklarından da hareketle şöyle bir açıklama getirmiştir:

“Ben laiklik konusunda özellikle Türkiye Günlüğü Dergisi’nde çok yazı yazdım ve Türkiye’de laiklik ile laikçilik arasındaki ayrımı, Türkiye Günlüğü Dergisi’nde ilk formüle eden aydınlardan biri olarak anılıyorum. Bir ideoloji olarak laiklik yani laisizmi bir felsefi inanç olarak laikliği laiklik prensibinden yani devletin dinler karşısında eşit mesafede durması tarafsızlığı prensibinden mutlaka ayrı düşünmek gerektiğini ve bu farkı Türkiye’de gerçekleştiremediğimiz takdirde laiklik ile ilgili çok ciddi problemler yaşamaya devam edeceğimizi söylüyorum. Anayasada da bir sıkıntı yok. Anayasanın 10. maddesi eşitlikler konusunu düzenleyen madde laiklik ile çok yakından ilgilidir. Devletin hem mezhepsel hem de felsefi inançlar konusunda tarafsızlığına ilişkin gerekli yasal düzenleme zaten mevcuttur” (Mülakatlar 8, Türköne, 2007).

Bir toplumsal problemi, felsefi ve entelektüel yönlerini yeterince tartışmadan siyasi alana taşımak ve tartışmak yerine fikir ve kültür hayatımızdan hareketle ele almak gerekmektedir (Çalık, 1994b: 1).

Çalık, Mustafa Erdoğan’ın makalesinin konusu olan, TBMM’ce 1988’de kabul edilen 3511 sayılı kanunun iptaline ilişkin yorumlarına katıldığını derginin aynı sayılı giriş yazısında belirtmektedir. Kanunda iptali istenen ek madde; Yükseköğretim kurumlarında dersane, poliklinik, laboratuvar ve koridorlarda çağdaş kıyafet görünümünde bulunmak koşulu ile dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtülmesi, türbanla kapatılmasına ilişkindir (Çalık, 1989c: 1).

Çalık’a göre, Anayasa mahkemesinin “laikliği” Türkiye Cumhuriyeti’ne özgü olarak değil, evrensel bir değer olarak kabul etmekte haklıdır. Ancak, Türkiye’de demokrasinin yerleşmesi için “bu kararı alan zihniyetin değişmesi” gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Çalık, derginin yedinci sayısının başındaki Ekim Mektubunda, Türkiye Günlüğü çevresinin laiklik konusunda kendisiyle aynı fikirde olduğunu belirtmiştir (Çalık, 1989c: 2).

Erdoğan’ın makalesinde (1989: 67- 71),

“İdarenin düzenleyici kurallarla kılık- kıyafete “çeki-düzen” verme yetkisi, sadece kendi ajanları bakımından söz konusudur. Üniversite öğrencisi ise idarenin ajanı değil, “kamu hizmetlerinden yararlanan” durumundadır. Devlet bu yararlanmayı, yararlananın temel bir hakkından feragat etmesi şartına bağlanamayacağı gibi, durumları aynı olan vatandaşlar arasında hizmetten yararlanma açısından herhangi bir ayarımda yapamaz”, demiştir.

Akları göre, Laisizm Türkiye için uygun bir modeldir. Hatta Türkiye’de pek çok aydınında kendisi gibi düşündüğünü ancak çıkarları için ya da “birileri dinden çıktığım hükmü verir” diye korktuklarından dile getiremiyorlar demektedir. Ancak laikliğin,

yasalarda dile getirildiği gibi, devletin dini hayata müdahale etmemesini ve siyasi hayatta dinin kullanılmamasını gerektirmesi nedeniyle Türkiye için uygun olduğu düşünülmektedir (Alkan, 1992: 5- 9).

Alkan, Türkiye Günlüğü'nde liberalizm, Kemalizm, demokrasi ve diğer tüm siyasi kavramlara ilmi olarak ve eleştirel açıdan yaklaşıldığını ve bu eleştirel bakış açısına sahip olunmasının ayrıcalığına vurgu yapmaktadır.

"Türkiye Günlüğü dergisi liberal bir çizgiye yerleştirilemez; fakat siyasi liberalizmin pek çok kavram ve argümanını sahiplenmekte komplekse kapılmamıştır; özellikle devlet tahakkümüne karşı toplumun değerlerini ve haklarını savunan bir çizgide Liberallerle aynı şeyleri seslendirmiş olmak, bizi asla rahatsız etmemiştir. Biz dergide Kemalizm'i gayet saygılı ve ilmi bir tavırla analiz ettik; bu analizde tenkid unsurları, iştirak unsurlarından fazladır. Bu tavrın yaygınlaşmamış olması talihsizlik olmuştur. Bu ilmi, anlama ihtiyacını öne alan, unsurları toptancılık yerine tefrik ederek analiz etmeyi tercih eden bir yaklaşımdı. Bu değerli katkının günümüzün tartışmalarına seviye kazandıramamış olmasına üzülüyorum"(Mülakatlar 3, Alkan, 2007).

Alkan'ın bahsettiği eleştirel bakış açısının bir örneği Mehmet Öz ile yapılan röportajda da görülmektedir. Öz, Kemalizm hakkındaki görüşlerini belirtirken kendi eleştirel yaklaşımına ayrıca yer vermiştir:

"Atatürk'ün milli bir değer oluşu, Cumhuriyetin temel ilkeleri dışında, Kemalizm'in donmuş, kalıplaşmış ve kişi kültürünü yücelten bir ideoloji olarak dayatılmasını yanlış buluyorum. Bu çerçevede laiklik ilkesinin modern ve demokratik bir devletin temel dayanaklarından biri olduğu şüphesizdir. Bununla birlikte ülkemizdeki uygulamalarda din ve vicdan hürriyeti bakımından aşılması gerektiğine inandığım kısıtlamalar var. Türkiye'de nüfusun ezici çoğunluğunun dini olan İslamiyet'in öğretilmesi ve pratiğinde birtakım engeller laiklik çerçevesinde aşılabılır. Bir dinin kurallarının toplumsal baskı yolu ile dayatılması kadar İslam dinini tanımayan, bilmeyen laikçi kesimlerin dindar insanların neyi yapip yapamayacakları konusunda ahkâm kesmesi de yanlıştır. Burada herkesin birbirinin inancına ve bu inancın gereklerini uygulayıp uygulamamasına saygılı olması lazımdır. Yani Ramazan'da oruç tutmayanlara karşı psikolojik baskıdan şikâyet edenlerin, oruç tuttuğunu ya da namaz kıldığını gizleme ihtiyacı hisseden insanların niçin böyle davrandıklarını da anlamaya çalışması lazım" (Mülakatlar 2, Öz, 2007).

3.5. Türkiye Günlüğü Çevresinin Demokrasi ve Liberalizm Kavramlarına Bakışı

Her sosyal olgunun arkasında tarihi olaylar ve bu olayların etkisi bulunmaktadır. Bir sosyal olgu olarak, demokrasinin ve demokratikleşme hareketlerinin ortaya çıkışı, 19. ve 20. yüzyıllarda başlamıştır. Devletin ortaya çıkışı ise demokrasi kavramının ve

demokratikleşme hareketlerinin ortaya çıkışından çok daha eskidir (Vergin, 1989: 15-18).

Türkiye’de demokrasi alanında istenilen yolun kat edilememiş olmasının temel nedeni olarak; “kutsal devlet kültürü” nedeniyle “sivil meşruiyet” alanının gelişmemesi gösterilmektedir. Türkiye’de imparatorluktan gelen merkezîyetçi geleneğin etkisi ile toplumdan gelen siyasi sistemi etkilemeye yönelik her türlü eylem ve talepler bastırılmaktadır. “Bürokratik hakimiyet” alanının genişlemesi sivil alanların gelişmemesinde büyük etkiye sahiptir (Vergin, 1989:15- 18).

Derginin birinci sayısında demokrasi üzerine vurgu yapılırken, “Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili siyasi hayata geçişinden itibaren üçü askeri, biri sivil olmak üzere (1946 seçimlerinde CHP’nin “sandık darbesi”)” dört müdahaleye vurgu yapılmıştır (Çalık, 1989d: 1).

Çalık’a göre, “gerçekleşmeyen rüya olarak demokrasi” için, Türk aydınını hukuka bağlılık şuuru üzerine daha fazla düşünmesi ve fikir geliştirmesi gerekmektedir (Çalık, 1989d: 1).

Türkiye Günlüğü Dergisi Kuruluş Bildirgesi ile hem derginin “başlangıç beyannamesi” hem de demokrasiye yapılan vurgu ile dergi çevresinin demokrasi hakkındaki fikirlerine yer verilmiştir (Çalık, 1989d: 1).

“Türkiye’de demokrasi, milletin değerleri ve Müslümanlık bir arada olsun isteniyor. İnsanlar inançlarından ya da ırklarında ötürü ayırma tabi tutulmamalıdır. Bu şekilde toplum şekillendirmek yerine, takiye yapmaya itilmektedir. Osmanlının Müslüman tebaasına Türk denmiştir. Mustafa Kemal’de Cumhuriyet’i kurarken, buradan yola çıkmıştır” (Mülakatlar 1, Çalık, 2007).

Özgürlüklere yaptıkları vurgu göz önünde bulundurularak genellikle liberalizm ve demokrasi kavramları birlikte ele alınmaktadır. Ancak Türkiye’de liberalizm hakkında bilgi ve literatür eksikliklerinden dolayı sağ ve sol cemahta liberalizme karşı bir tepki vardır. Liberalizme karşı tepkili olanların büyük çoğunluğu kapitalizmin “Orman Kanunu” gibi algılayabilmesi Yayla’ya göre çok şaşırtıcıdır (Yayla, 1991: 32- 63).

Bireylerin özgürlük alanlarının genişletilmesine tahammül edilememesi büyük bir problemdir. Türkiye’de sosyal düşünce alanı olarak insan değil, halk, cemaat, sınıf gibi topluluklar öncelikli konumdadır (Yayla, 1991: 32- 63). Bu durumun temel sebebi

demokrasi alanında yaşanan sıkıntıların temel sebebi ile aynıdır. Diğer bir ifade ile devletin tarihten gelen güçlü konumunu kaybetmesinin istenmemesidir. Devletin iktisadi hayattan elini çekmesinin devleti zayıflatacağı inancından kaynaklanmaktadır. Ancak Türkiye’de liberalleşme eğilimi, bürokrasinin muhalefetine rağmen kendisini 1980’lerin başından beri göstermiştir. Türkiye Günlüğü çevresinin ilk kurulduğu yıllarda liberalizmin belirli özelliklerinin etkisinde kaldığı röportajlarda ifade edilmektedir.

“Derginin ilk çıktığı dönemin entelektüel ve siyasi ortamı dikkate alındığında liberal düşüncenin dergi üzerinde etkileri anlaşılır. Dergi’de Türkiye’de liberal düşüncenin temsilcilerine sayfalarını açmış ve karşılıklı bir etkileşim olmuştur. Demokrasi ve insan hakları konularında liberal düşüncenin önemine inanıyorum ancak millî konularda ve toplumsal adalete yönelik politikalarda (sosyal devletin gerekliliği) liberallerden farklı düşüncelere sahibim” (Mülakatlar 2, Öz, 2007).

Alkan’a göre, Türkiye Günlüğü Dergisi’ni liberal çizgide ele almanın doğru olmayacaktır. Ancak, dergide siyasi liberalizmin birçok kavramının sahiplenildiğini söylemenin de yanlış değildir. Türkiye Günlüğü çevresi için Liberallerle aynı fikirleri seslendiriyor olmak hiçbir zaman rahatsız edici olmamıştır (Mülakatlar 3, Alkan, 2007).

Genel olarak röportajlarda, demokrasi, laiklik, liberalizm, Kemalizm kavramlarına iç içe değinilmiştir. Bu kavramlardan çıkan sorunlara getirilen çözüm önerileri, Türkiye Günlüğü çevresinin, “yerellik söylemi” yani gelenekler ve kültürel temeller üzerine olmuştur. Bu nedenle Türkiye Günlüğü çevresinin milliyetçilik hakkındaki görüşleri daha detaylı ele almak yerinde olacaktır.

3.6. Türkiye Günlüğü Çevresinin Milliyetçilik Hakkındaki Görüşleri

Milliyetçilik, Türkiye Günlüğü Dergisi’nde en çok yer alan, tartışılan konular arasında yer almıştır. Milliyetçiliğin, doğuşu, gelişimi, Türkiye için anlamı, Batı’da doğan bir ideoloji olarak milliyetçiliğin Türk toplumu için farklı yönleri gibi konular Türkiye Günlüğü’nün birçok sayısında yer almaktadır.

Mehmet Öz, Osmanlı’nın farklı özelliklerine dikkat çeken, “Heath W. Lowry, “The Nature of the Early Otoman State, ed. Donald Quataert, State University of New York Pres Albany, 2003”eseri üzerine analiz yaptığı makalesinde, eserden yola çıkarak Osmanlı’da Türk kavramının etnik bir kavram olarak değil, “üst bir kavram” olarak var

olduğunu söylemektedir. Bu makaleden hareketle Osmanlı'da Türkçülük kavramının Osmanlılık kavramına neredeyse denk olduğunu belirtmektedir. Osmanlı Devleti çoğulcu bir kültürel ve etnik yapılanma üzerinde yükselmiştir. Ancak kurucu kimliğin diğer bir değişle, hanedan ve hanedan çevresinin üzerinde kültürel açıdan Türk unsurunun hâkim rolü bulunmaktadır (Öz, 2005: 57- 64).

İlk olarak Batı'da ortaya çıkmış olan milliyetçilik hareketlerinin Osmanlı'daki yansımalarının Batı'dakinin tam karşılığı olduğu söylenemez. Osmanlı'da milliyetçilik medeniyet ve kültürel öğelere dayalı olarak gelişim göstermiştir.

Mehmet Özden, milliyetçilik ideolojisinin Türk toplumu için ne anlama geldiğini makalesinde, Osmanlı'da gelişen tüm ideolojik akımların, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme çabaları içerisinde ortaya çıktığını ve "Batıcılık-İslamcılık-Türkçülük" olarak her üç akımında Osmanlıcı olduğunu söylemektedir. Çünkü her üç akımında amacı Osmanlı İmparatorluğu'nu çöküşten kurtarmaktır. Her üç akımda Batı'nın üstünlüğünü kabul etmekle beraber Batı'dan nelerin, nasıl alınacağı noktasında ayrılmaktadırlar (Özden, 1989: 33).

Alkan, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren tarif edilen "Türk" kavramı ve milliyetçilik ideolojisinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun altı yüz yıllık tarihini bir kenara bırakarak temellerini Orta Asya'ya dayandırarak "yeni bir toplum" yaratma amacını eleştirmektedir. Ona göre, Türkiye'nin yeni bir toplum yaratmak için Osmanlı'dan başka müstereki yoktur. Türkiye sınırları içerisindeki herkesin Türk olarak kabul edilerek, vatandaşlar arasında etnik bir tercih yapmama yoluna gitmiştir. Milliyetçilik tek parti döneminde devlet politikası olarak varlık göstermiştir. 1980'den sonra, devletçi ve sert milliyetçi bir tutum göstermiş olsa da MHP ve sürüklediği harekete katılan insanlar hayli renkli bir etnik mozağe sahip olmuşlardır. Çerkez, Kürt, Arnavut, Laz, Boşnak vb. şahıs etnik komplekse katılmaksızın milliyetçilik fikrinden ziyade "kimlik bulma", birlik olma" noktasında bir araya gelmişlerdir (Alkan, 1993a: 17-21). Alkan, mülakat sorularına makalelerinde yazdıkları ile aynı doğrultuda cevaplar vermiştir. Medeniyet ve kültürel yerliliğin önemine vurgu yapmıştır.

Çalık, milliyetçiliğin birleştiriciliğine değinirken özellikle dil'in kültürel açıdan önemine vurgulamıştır.

“Türk toplumunun milli kimlik anlayışında başından itibaren, tarihi bir medeniyet devrine dayandığı vurgusunu yapmaktadır. Bu medeniyetin temel unsuru olarak dilin, “Türkçe” nin medeniyet için Türklükten öte hayati öneme sahip olan kültürel bir araç olmaktadır” (Mülakatlar 1, Çalık, 2007).

1980 sonrası milliyetçilik yorumlarına değinen Çalık, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin 23. sayısının giriş mektubunda “Milli devletlerin millet formasyonları çözülürken milliyetçiliğin yükseldiği” iddialarına eleştiri getirmektedir. Milletleri ve milli devleti sadece milliyetçilik ideolojisi ile oluşturmamaktadır. Milletlerin oluşumu da sadece ideolojik veya sosyo-politik değildir. Din, dil, ekonomi, gelenek, coğrafi biraradalık ve “küçük bir oranda belki ırk” milletin oluşumunda ve varlığını devam ettirmesinde etkili unsurlardır. Bunların yanında kültürel milliyetçiliğin ırkçılığa dönüşebilme ihtimaline değinilmektedir. Büyük bir dikkatle, tümünden gelimci değil, tümevarımcı milliyetçiliğin ön plana çıkarılarak, kültürel milliyetçiliğin birleştiriciliği savunulmaktadır (Çalık, 1993b: 1).

Çalık, Türkiye’de sağ siyaset için ciddi bir entelektüel tartışmanın 1990’lı yıllara kadar gündeme gelmediğine değinmiştir. Milliyetçilik, İslamiyet gibi kavramların “klasik otoritenin manevi ipoteği” nedeniyle tartışmadan ya da entelektüel eleştiriden uzak kalması söz konusu olmuştur. Ancak üzerinde durulmayan millet, milliyetçilik kavramlarının siyasi ve ideolojik değil, düşünsel ve sosyo-kültürel anlamda ele alınması gerekmektedir. Çalık’a göre, bunun aslında bu sağ siyaset olmadığını, tartışılması düşünülenin aslında Türk kültürü, Türk Müslümanlığı, Türkiye mozaïği olduğunu ve bu mozaik yapı İslamiyet’i, milliyetçiliği, demokrasiyi, muhafazakarlığı, liberalliği...vb. içine almaktadır.

Mümtaz’er Türköne, Türkiye’de milliyetçilik adı altında ortaya çıkan 1908 sonrası tüm akımların, Batıdaki milliyetçililerden farklı olduğunu ifade etmektedir. Osmanlı aydınları, millet ideali etrafında toplanmaya kalktıkları zaman, “İslam Milleti”, “Türk Milleti” ideallerinin hepsinde “Osmanlı Milleti”, amacı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Osmanlı aydınlarının başından beri Batı’daki gibi ırka dayanan etnik milliyetçiliği reddettiklerini söylemektedir (Türköne, 1989: 36- 41). Türköne, kendi milliyetçilik anlayışını dahil ederek, milliyetçilik üzerine şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

“Milliyetçilik bir duygu, bir eğilim olmaktan çıkıp bir düşünce, bir siyasi çizgi ve bir ideoloji haline geldiği zaman çok ciddi problemler çıkıyor ortaya. Genellikle duygu dünyasında var olan duygusal mekanizmalarla hareket eden bir alanı bir düşünce alanına taşıdığınız zaman çok ciddi problemler doğuyor. Milliyetçiliğin bir mensubiyet, bir duygusal bağlılık, insanın kendisini bir yere ait hissetmesi başkalarıyla kurduğu ortaklık duygusu gibi şeylerle sınırlı olduğunu düşünüyorum. Mesela milliyetçiliğin bir ideoloji olduğunu düşünmüyorum milliyetçiliğin bir ideoloji haline geldiği zaman mantiki sonucu olarak faşizme ulaşır. Yani milliyetçilikten faşizm çıkar. Eğer bunu otoriter bir ideolojiye dönüştürmek istiyorsanız otomatik olarak otokratik hiyerarşik bir toplum düzeni ve devletin fetişleştirildiği, putlaştırıldığı devlete tapınmayı da içeren bir faşizm ortaya çıkıyor. O yüzden ben milliyetçiliğe bir fikir hareketi, bir ideoloji olarak bakmıyorum. Ama sorarsanız bu topraklara ait olmak, bu ülkeyi sevmek, bu ülke için bu insanlara fedakârlıkta bulunmak işte bu toplumun, bu halkın düzelmesi için çaba harcamak diyorsanız o anlamda milliyetçiyim” (Mülakatlar 8, Türköne, 2007).

Türköne, milliyetçiliği özellikle sosyolojik bir gerçeklik olarak ele aldığını belirtmektedir. Türkiye’de Milliyetçiliğin, çok güçlü bir toplumsal tabana dayanarak, bir entegrasyon projesi olarak kurulmuştur. Diğer bir ifade ile merkeze uzak çevreleri merkezle bütünleştiren, kaynaştıran bir entegrasyon projesi olduğunu düşünmektedir (Mülakatlar 8, 2007).

Murat Yılmaz’da milliyetçiliğin gücü konusunda, hep var olduğunu sadece farklı şartlarda farklı şekilde ele alındığını söylemektedir. Murat Yılmaz’a göre milliyetçilik Türk modernleşmesinin temelini oluşturduğunu söylemektedir. Millet, milliyetçilik ilk ortaya çıktığı zamandan itibaren değişime uğrayarak evrensel gerçeklik kazanmıştır (Yılmaz, 1999: 64- 68).

Naci Bostancı mülakat sorularına cevaplarında, Türkiye Günlüğü’nden hareketle çok genel ve açıklayıcı olarak milliyetçilik üzerine şu yorumları getirmiştir:

“Türkiye Günlüğü Dergisi milliyetçiliği bu ülkenin tarihinin ve coğrafyasının bir kaderi olarak görür. Bu milliyetçilik, imparatorluktan milli devlete geçmiş bir siyasi mirasın tüm renklerine sahiptir. Etnik çekirdeği değil, hayatın tecrübesini esas alır. Teşekkül etmiş olan milli kültürü otantik geçmişe değil, bu topraklarda yaşayan insanların sürekli güncelledikleri ortak üretime ait olarak değerlendirir. Milli devlet kutsal devlet değildir, devletin niteliğini tayin eden halkıyla, vatandaşıyla olan ilişkisidir. Bu manada milli devletin en önemli özelliği demokratik olması, halkın iradesi ve rızası dâhilinde hayat bulmasıdır. Milliyetçiliğin çok zengin bir birikimi olduğunu biliyoruz. Burada kısaca ifade ettiğim hususlar kimi sınırlar ve kayıtlar ortaya koyar. Ben kendimi burada görürüm, Türkiye Günlüğü için de bu niteliklerin önemli olduğunu düşünürüm” (Mülakatlar 10, 2007).

Genel olarak, milliyetçiliğin Batı'da doğuşu, Osmanlı toplumundaki yansımaları ve 1980 sonrası yaşadığı dönüşümle birlikte, Türkiye Günlüğü çevresi için atfettiği anlama baktığımızda ideolojiye "öz" olarak bakış açılarının değişmediğini, ancak geçen zaman içerisinde Türkiye ve dünya genelinde yaşanan milli kimliğe veya milliyetçiliğe dayalı olayların çerçevesinde bazı aydınların bakış açılarının farklılaştığı söylenebilir.

Milliyetçilik ideolojisi doğrudan ilişkili görülen ve Türkiye'nin gündemini uzun zamandır meşgul eden, önemli bir konu da Kürt sorunudur. Türkiye Günlüğü Dergisi'nde Kürt sorunu üzerine birçok yazı bulunmakla birlikte, dergi çevresi bu soruna dair bir raporda yayınlamıştır. Türkiye Günlüğü çevresinin Kürt sorunu üzerine yorumlarını eleştirilerini ve yayınladıkları raporu ayrı bir bölüm olarak incelenmiştir.

3.7. Türkiye Günlüğü Çevresinin Kürt Sorunu Hakkındaki Görüşleri

2005 yılında ilk zaman yaşanan Orhan Pamuk'un Türkiye'deki Ermeni ve Kürt'lerin katliamına ilişkin olarak canlanan kimlik tartışmaları Türkiye Günlüğü Dergisi'nin 83. sayısında yer almıştır. Mustafa Çalık, doğru ya da yanlış herkesin istediğini düşünmeye ve ifade etmeye hakkı olduğunu söylemektedir. Kimse tercihlerinden dolayı, fikirlerinden dolayı yargılanamaz, demektir. Ancak Türkiye'de kimlik sorununa ilişkin bu tartışmaların aralıklarla gündeme geldiği yani başa dönüldüğü gerçeği kaçınılmaz olarak ortadadır, diyor. Sonuç olarak, net çözüm yolları ortaya konmalıdır. Çalık, derginin giriş mektubunda on sene önce "Güneydoğu Raporu" olarak hazırladıkları, üzerinde yoğun tartışmalar sonucu mutabık olunan bir rapordan bahsetmektedir (Çalık, 2005: 5- 6). İlk çıkarıldığı dönemde kamuoyuna sunulmayan bu rapor seksen üçüncü sayıda, Ahmet Turan Alkan'ın yazısında aynen verilmiştir. Alkan'ın "Cedit Raporu" dediği bu raporun, tamamına ekler bölümünde yer verilmektedir.

Türkiye Günlüğü çevresi yaklaşık on sene evvel üzerinde tartıştığı Güneydoğu meseleleri üzerine bir rapor hazırlanmıştır. "Güney-Doğu Meseleleri, Toplumsal Çözüme Doğru", 27 Mayıs 1995 tarihinde Büyük Ankara Otelinde sunulmuştur. Alkan aradan geçen 10 sene için hayıflanmak yerine, aynı zamanda raporun bir alt başlığı olan "Birlik, barış ve hakkaniyet ilkeleri içerisinde bir çözüm bulunmalı" demektir (Alkan, 2005: 7- 16).

Türkiye gündemini meşgul eden sorunlar arasında “Kürt sorununa” milliyetçilik noktasından bakıldığında, devlet kurma hakkı ile sosyolojik anlamda millet olabilmenin birbirinden farklı yönleri bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkiye Kürtleri’nin “Kürt meselesi” olarak dile getirdikleri sorunlara Alkan, katılmadığını belirtmektedir. Alkan, insanların inançlarını, dillerini kültürlerin, tarihi birikimlerini hiçbir baskı altında kalmaksızın yaşaması taraftarı olduğunu belirtmektedir ve çok küçük istisnalar dışında, Türkiye’deki Kürtlerin bu haklarını rahatça kullandıklarını gözlemlediğini belirtmektedir (Alkan, 1993b: 17- 21).

Alkan, Türkiye’de ırkçılığın benimsenmemesini iki sebebe bağlamaktadır. Bunlardan birincisi Anadolu topraklarında geçen bin yıllık “İslam” mazisidir. İslam ile inanç birliği ön plana çıkmış ve ırkçılık reddedilmiştir. İkincisi ise, Osmanlı geçmişi, Osmanlı geleneğidir. Osmanlı’nın oluşturduğu devlet olma şuuru, tebaayı evlat olarak görmek, devleti “baba” olarak görmek bugünde Türkiye Cumhuriyetinde varlığını göstermektedir (Alkan, 1993b: 17- 21).

Ütopik sosyalistlerden Marks’a kadar evrensel bir siyasal-sosyal düşünce olarak gelişen sosyalizm, 19. yüzyılda Batının sınıf mücadeleleri ile gelişme ve yayılma imkânı bulmuştur. Sosyalizm Türkiye’ye Batılılaşma ile girmiştir. 1960’ların sonunda sosyalizm Türkiye’de genç-aydın hareketi ile bütünleşmişlerdir. Sosyalizm Türkiye’de en etkili biçimde, Kürt ayrılıkçı hareketinin kendini ifade şekli gibi etnik hareketlerde kendini göstermiştir. Alevilik, Türkiye’de sosyalizmin ikinci toplumsal tabanını oluşturmaktadır. Sol, Aleviliği ilerici bir din olarak göstermiştir. Kürt ve Alevi etnik taban dışında küçük bir grup olarak genç-aydın hareketi olmuştur. Bunların haricinde Sosyalist gelenek, devletin dışında özerk toplumsal yapıya, sivil toplum kuruluşları olan, sağlıklı bir sosyal yapıya sahip olması, Türkiye geleneği açısından oldukça önemlidir. Ancak bunun için Kemalist gelenekten uzaklaşması gerekmektedir (Türküne, 2003: 33- 51).

Türküne’ye göre, milli kimliğin doğuşuna ve milliyetçiliğin bizdeki gelişimine bakıldığında Türk milli kimliğinin devletle özdeşleşmiş bir kimlik olduğu ve Kürt milli kimliğinin ise kültürel özerklik, siyasi özerklik ve bağımsız devlet olma isteği dikkati çekmektedir. Türk milli kimliği ve Kürt milli kimliğinin karşılaştırmasına gidildiğinde; Türk milli kimliği dinle (İslamiyet) şekillenmiştir. Diğer bir deyişle, Türk olmak

Müslüman olmayı beraberinde gerektirmektedir. Cumhuriyetin oluşturmaya çalıştığı laik milli yapının toplumsal temelleri oldukça zayıftır. Türkiye’de oluşan PKK dâhil tüm terör ve anarşi faaliyetlerinde Kürtler başkaları olarak görülmemektedirler. Ancak PKK terör örgütü ile birlikte Kürt milli kimliğinin oluşumunda “ırk” ve “dil” esas alınarak milli kimlik oluşumuna gidilmektedir. Kürtler Müslüman oldukları için ve geleneksel olarak dindar bir yapıda oldukları için “dini” milli kimlik oluşumuna dahil edememektedirler. Ayrıca Kürtçe bir kültür dili olmakla beraber işlev görebilmesi için çok uzun zamana ihtiyaç vardır. Çünkü Türkiye Kürtleri iletişimde yaygın olarak Türkçeyi kullanmaktadırlar. Sonuç olarak, Türkiye’de Kürtlerin ayrı bir devlet oluşturmak yolunda, ayrı bir milli kimlik öne sürmelerinde temel alınan “ırk” olmaktadır. Başkaları olarak ifade edilen ise Türkler olmaktadır. Milli devlet milletlerarası sistemde yerini dini ve kültürel birliğe dayalı bir milli devlet olarak alacaktır. Türkiye’de ırk esasına dayalı bir milli oluşum oluşturulması imkânsızdır. Dini, kültürel, tarihsel bağlarla Türk milli kimliği ile iç içe geçmiş olan Kürtlerin Güneydoğu’da ayrı bir Kürt milli kimliği oluşturması imkânsızdır (Türköne, 2003: 33-51).

Türköne ile yaptığımız röportajda Kürt sorunu hakkında bakış açısının farklılaştığı dikkati çekmektedir. Çünkü Kürt sorunu üzerine yaptığı yorumlarda aradan geçen zaman da göz önünde bulundurulduğunda dergide yazdıkları ve daha sonra zaman gazetesi gibi farklı kuruluşlarda yazdıkları arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Türköne, Kürt sorunu üzerine Türkiye Günlüğü’nde yazdığı yazılara değinerek, MHP’li bir geçmişi olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti’nin üniter yapısının Kürt kaynaklı bir sorunla bozulacağını düşünmediğini belirtmiştir. Kürt’lerin büyük bir tehlike haline gelmesi ancak Türkçüler tarafından gösterilen düşmanlık nedeniyle olabilmektedir (Mülakatlar 8, Türköne: 2007).

“Türkçülerin Kürtleri iterek Kürtleri dışlayarak onlara karşı düşmanlık göstererek Türkiye’yi bölünmeye zorladıklarını düşünüyorum. Hala da bunu düşünüyorum. Azınlık olanlar mutlaka sıkıntı çekerler bunu ifade ederler. Etkilerini kayarlar. Burada sorun çoğunluğun azınlığı kendisi ile kaynaştırmasıdır. Kaynaştırmanın yolu da bugünün dünyasında onun haklarına, özgürlüklerine saygı göstermektir. Bu saygıyı göstermesi gerekenlerde Türkler yani çoğunluktur. Bunun yanında tam tersine de Türkiye’de şiddeti, kutuplaşmayı, kavgayı, kamplaşmayı kim üretiyorsa bu aynı zamanda Türkiye’nin birliğine bütünlüğüne yönelik tehlikenin de kaynağıdır. Ben Türkiye’de zıvanadan çıkmış bir Türkçülüğün Türk olmayandan

nefret eden bir Türkçülüğün Türkiye için en ciddi tehlike olduğunu düşünüyorum” (Mülakatlar 8, 2007).

Türkiye’de tartışılan gerek güncel tartışma konuları gerekse Osmanlı’dan bu yana devam eden modernleşme gibi tartışma konuları üzerinde Türkiye Günlüğü Çevresi’nin siyasal, sosyal ve entelektüel anlamda düşünlerinin incelenmesinin ardından dergi çevresinin Türk aydın serüveni içerisindeki yerine ilişkin bir değerlendirme yapılması, tez için son derece önemlidir.

3.7. Bir Aydın Hareketi Olarak Türkiye Günlüğü Çevresi

Yapılan röportajlardan hareketle dergi analizine gidildiğinde, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin çıkış dönemi ve Özal’ın politikalarının sosyal ve düşünsel hayata etkileri dikkati çekmektedir. Çalık, özellikle Özal döneminde var olan politikalar ve yaşanan süreçte darbe sonrası bu liberal politikaların etkileri üzerine vurgu yapmaktadır. Çalık, Özal için döneminin “değişim öncüsü” bir insan olduğunu söylemektedir. Darbe sonrası Türkiye’nin ekonomik ve sosyal yönden hareketlenmesinde, farklı düşüncelerin bir arada olabileceği fikrini insanlara kabullendirmede iyi bir öncü olduğunu söylemektedir.

Çalık, “Ekonomide, Toplumda ve Siyasette Özal Dönemi ve Geleceği Bakış” konulu paneldeki konuşmasında: Turgut Özal’ın vefatıyla birlikte değişime yenileşmenin devlet katındaki en büyük dayanağından yoksun kalınmıştır. Ancak, Turgut Özal’ın Türkiye için yapmaya çalıştıkları her şeyden önce cenazesinde toplumsal bütünlük olarak kendisini göstermiştir. Muhafazakar, liberal gruplar, orta sınıflar, marjinal gruplara, şehirli-taşralı, Türkçe veya Kürtçe konuşan herkes cenazede omuz omuza bir bütünlük sergilemiştir. Bu manzara ortaya farklı, renkli, dinamik bir Türkiye ortaya koymuştur. Çalık, “milli birlik ve beraberlik kavramlarının toplumsal bütünleşme iradesinden daha etkili bir karşılığı olamaz”, demektedir (Çalık,1993a: 22- 25).

Çalık röportajlarında özellikle, Özal’ın vefatından dört ay sonra İstanbul’da düzenledikleri “Ekonomide, Toplumda ve Siyasette Özal Dönemi ve Geleceği Bakış” konulu panelden bahsederken Özal’ın yaptıkları üzerine yorumlar yapmaktadır. Nabi Avcı’nın “Ekonomide, Siyasette ve Toplumda Özal Dönemi ve Geleceği Bakış” adlı tebliğinin öneminden bahsetmektedir ve bu tebliğ ekler bölümünde yer verilecektir.

Nabi Avcı, Türkiye’de sadece teorik çabalarla gündemi belirleme ya da etkileme konusunda sınırlı kalınacağı düşüncesi ile düzenledikleri ilk panelde merhum Cumhurbaşkanı Özal tarafından panelin yönetildiğinin ve basının ilgisinin çekildiği, kamuoyu yaratmada çok etkili olduğunu belirtmiştir. Panelin dikkatleri toplamasının Avcı’ya göre, en önemli sebebi aydınlar ve politikacılar arasında olabilecek ilişkinin en olumlu ve tabii şekillerinden biri olmasıdır. Özal’ın o dönemde paneli yönetmesi bu gerçeğin politikacılar tarafından anlaşılmasını sağlamıştır (Avcı, 1993: 176-178).

Çalık, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin Türk aydın serüvenindeki yerini 1993 yılında İtalya’da Nabi Avcı’nın Türkiye Günlüğü Dergisi adına katılmış olduğu konferanstan hareketle anlatmaktadır.

Çalık, İtalya / Milano’da 1993 Temmuz’da gerçekleşmiş olan “Düşünce Dergileri ve Çoğulculuk” Konferansına Türkiye Günlüğü Dergisi’ne entelektüel anlamda verilen önem açısından değinmiştir. Türkiye’den bu konferansa davet edilen iki dergiden biri Türkiye Günlüğü Dergisi olmuştur. Sunulan tebliğlerde V.R. Holbrook, Türkiye Günlüğü Dergisi’ni “Yeni Bir Siyasi Çoğulculuk Paradigması” olarak tanımlamıştır (Çalık, 1993c: 1).

Nabi Avcı, İtalya’daki “Düşünce Dergileri ve Çoğulculuk” konferansında Türkiye Günlüğü Dergisi konulu sunumunda, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin Türk entelektüel hayatı için temsil niteliğine sahip olduğu söylenmektedir. Nabi Avcı böyle düşünülmesinin sebebinin Türkiye Günlüğü’nün fazla önemsenmesi değildir. İçerik, yayın kurulu, yayın politikası, işlediği konular ve işlenen özellikler yönünden Türk entelektüel hayatına göndermeler yapılmasının yanlış olmayacağının düşünmesinden kaynaklanmaktadır diyor (Avcı, 1993: 176-178).

Türkiye’de entelektüel hayat uzun yıllar sağ-sol kutuplaşması baskısı altında kalmıştır. 12 Eylül 1980 darbesi ve sosyalizmin son bulmasının ardından sağ-sol kutuptaki aydınlar ortak bir zemin oluşturmaya başlamışlardır. Barış içinde bir arada, tüm fikirlerin özgürce ifadesi temel alınmaya başlanmıştır. Türkiye Günlüğü Dergisi’nin geniş yazar kitlesine sahip olmasının temelinde yatan da budur. Aydınlar eski sağ-sol kutuplaşmalarının yerine toplumsal rol ve sorumluluklarını, ülkenin geleceğini konuşmaya başlamışlardır. Diğer bir değişle, Türkiye Günlüğü Dergisi’nin yayın hayatına başladığı 1989’da aydınlar sağ-sol kutuplaşması yerine sivil toplum,

demokrasi gibi konular üzerine tartışmaya başlamışlardır. İletişimi araçlarının yaygınlaşması ile dünyada yaşanan gelişmeler ülkede etkisini daha hızlı göstermeye başlamış ve aydınlar sınırlı kriterler arasında sıkışıp kalmamışlardır (Avcı, 1993: 176-178).

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ve dergi çevresinde toplanan aydınların Türkiye'de entelektüel hayata olan etkilerini görmek için ilk sayıdan itibaren dergide çıkan konulara bakmanın çok etkili bir gösterge olacağını söylenmektedir. Çünkü Türkiye ve dünya gündemini ilgilendiren, etkileyen tüm sosyal ve siyasi konular Türkiye Günlüğü'nün ilgili sayılarında yer almıştır.

Ahmet Turan Alkan, 12 Eylül sonrası Türkiye'nin iç siyasette, siyasi kimlik, siyasi katılma, siyasi davranış ve performansa yönelik olumlu bir yumuşama yaşadığını belirtmektedir. Böylece 1980 öncesinde sağ ve solda yaşanan görüş ayrılıklarının aslında çokta keskin olmadığının anlaşılmasına değinmektedir. Türkiye'de fikir ve kültür hayatında rahatlamaların olması, müşterek tartışma ve fikir üretme platformlarının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Türk aydını artık sağ-sol ideoloji yerine demokrasi, çoğulculuk, fikir ve inanç hürriyeti, laiklik, birey haklarına saygı gibi daha güvenilir değerler etrafında fikir üretmeye, fikirlerini beyan etmeye başlamışlardır (Alkan, 1989: 27- 32).

Türkiye Günlüğü çevresinin Türk aydın serüveni içerisindeki yerine mülakatlarda birbirinden çok farklı gerekçelerle, çok farklı cevaplar verilmiştir. Örneğin,

Naci Bostancı, Türkiye Günlüğü Dergisi'nde bir dergiyi farklı kılabilen en önemli özelliği olarak, Türkiye genelinde kendi okuyucu kitlesine sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türk aydın serüveni içerisindeki yerine şu şekilde işaret etmiştir:

“Türkiye Günlüğü'nü özel türden bir aydın hareketi olarak göremeyiz. Burada yazı yazan insanların ortaklıkları biraz önce de belirttiğim gibi bağlama ilişkindir. Yoksa birçok konuda aralarında anlaşma sağlamak mümkün olmayabilir. En önemli ortaklık bağnazlığı karşı olmak, karşılıklı konuşmayı temin edici bir dil ve muhakeme biçimi ortaya koymak şeklindedir. Ayrıca okuryazarlık bir mahfil işidir, dergi, zamana tabi canlılığıyla dinamik bir mahfil olmuş, belki fildişi kuleye çekilecek olanları toplumun, hayatın içine çekmiştir. Çok genel manada ise Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal etmiş olan milli çizginin bugüne karşılık gelen ifade biçimini inşa etmeye çalışmıştır diyebiliriz” (Mülakatlar 10, Bostancı, 2007).

Mustafa Çalık, İlk kuruluşundan itibaren dergi bünyesinde farklı seslere, düşüncelere öncelikli olarak yermeye çalışıldığını, demokrasi ve Cumhuriyet'e karşı olmayan her türlü görüşe açık bir dergi olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Bilimselliğini koruyan her türlü düşüncenin bu dergide olduğunu ifade etmektedir. Çalık, dergide Türkiye'de ilk olarak yazılıp sonrasında sıkça kullanılan tabirler bulunduğunu ve bunlardan en çarpıcı olanlarından birinin, Nabi Avcı'nın ilk kez Sivas Bildirisinde kullandığı, "Öteki Türkiye" kavramı sonrasında sıkça duyulduğunu dile getirmiştir.

Derginin önde gelen isimleri arasında derginin ağırlıklı siyasi ve sosyal görüşleri ile aynı görüşü paylaşmayanlarda vardır. Örneğin; Daha önce belirttiğimiz Nabi Avcı, daha ziyade İslamcı kesime yakın ama derginin ilk sayılarından itibaren dergide yer almıştır. Erol Göka'da benzer şekilde Marksist akımdan gelmiş, çevreci, İslamcı bir isim olarak bizimle olan isimler arasındadır.

Çalık (Mülakatlar 1, 2007), "derginin kuruluş kadrosu ağırlıklı olarak ülkücülerden oluşmaktadır. 12 Eylül sonrasında normal düzene kalındığı yerden devam edilmeye çalışılmıştır. Hiçbir şey olmamışçasına bunu yapmanın imkânı yoktur. Olanları yok saymak yerine hesaplaşma ihtiyacı duyduk, düşüncelerimizi ortaya koyarken bilimselliği nitelikli olmayı bir kenara bırakmak istemediğimiz için Türkiye Günlüğü Dergisi'ni çıkarmak istedik" diyor.

Mehmet Öz ise, Türkiye Günlüğü'nün Türk aydınının serüvenindeki yerinin önemine değinirken, dergiyi farklı yapan niteliklerini demokrasi ve fikir hürriyetini sonuna kadar savunma milli değerlere saygı Türkiye ve dünya gündemine hakimiyet şeklinde sıralamaktadır (Mülakatlar 2, 2007) ve

"Türkiye Günlüğü Türk aydınlarının tarihinde özel bir yere sahiptir. Entelektüel seviyesi ve millî-yerel değerlerden evrensele açılan çizgisi ile özgün bir harekettir. Hiç şüphesiz Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan-Erol Güngör çizgisinin bariz etkileri olmakla birlikte bu çizginin 1990'lar ve 2000'ler şartlarında yeniden tanımlanması ve ifadesi olarak da yorumlanabilir" (Mülakatlar 2, Öz, 2007).

Ahmet Turan Alkan, Türkiye Günlüğü'nün aydın serüvenindeki yerini anlatırken Çalık'ın önemine değinmektedir.

"Alkan, Türkiye Günlüğü sağ muhafazakâr çizgide bir dönüm noktası teşkil etmiştir; ideolojik angajmanları olmayan, diyaloga, konuşmaya, tartışmaya açık, yayınladığı dosyalarda geniş bir fikir spektrumuna zemin veren bir dergidir. Ayrıca derginin idarehanesi de en az dergi kadar mühim bir tesir yapmıştır ve pek zengin bir beşeri temas koleksiyonuna sahne olmuştur. Bu noktada Mustafa Çalık ismine dikkat çekmeliyiz; Mustafa Bey dergiyi hakiki bir fikir mahfili gibi işletip

yöneterek bir “think tank” çalışmasını tek başına başarmıştır” (Mülakatlar 3, 2007).

Mümtaz’er Türköne, Türkiye Günlüğü’nün ilk kurulduğu yıllardaki anlamını yitirdiğini düşündüğünü belirtmiştir. Böyle düşünmesinin nedeni olarak da, Türkiye Günlüğü ile aynı entelektüel çizgide, Doğu- Batı, Tezkire, Düşünen Siyaset gibi dergilerin varlığını göstermektedir. Diğer bir ifade ile kendisine denk yayınların artması Türkiye Günlüğü’nün “üzerine oturduğu zemin biraz orijinallliğini kaybetmiştir”.

“Türköne, 90’lı yıllarda Türkiye bu sefer farklı şeyler yaşadı. Yani o ideolojik fluluk, ideolojik belirsizlik yerini siyasetin her şeyin önüne geçti. Siyasi arka planı dikkate alırsanız Türkiye Günlüğü Dergisi’nin dünya üzerinde aslında durduğu yerin daha “eğrelti” bir yerdir. Ancak belirtilmelidir ki, Türkiye Günlüğü Dergisi başlangıçtaki misyonundan sapmadan yoluna devam etti. Ama tabi Türkiye değişmişti, dünya değişmişti. Bu tür dergilerin aslında dört, beş yıllık bir soluğu vardır. Türkiye Günlüğü Dergisi devam etti. Büyük ölçüde kişisel bir gayretin eseridir. Mustafa Çalık’ın doğrudan doğruya kişisel gayretlerinin eseridir. Yoksa Türkiye Günlüğü Dergisi de diğer dergiler gibi ömrünü tamamlayabilirdi. Ben özellikle 90’lı yılların ortalarından itibaren çıkan Türkiye Günlüğü Dergisi’nin doğrudan doğruya şahsi irade, şahsi inisiyatif, şahsi çabalarla çıktığını, oradaki ideolojik zenginliğin, liberal perspektifin, serbest düşünce atmosferinin birleştiği o 89’daki orijinallliğini büyük ölçüde kaybettiğini düşünüyorum. Yahya Sezai Sezerin yazması, Mehmet Ali Kılıçbayı’nın yazması, 1989’da bir orijinallikti. Fakat 1995’de değildi. Çünkü Türkiye de artık onları aşmıştır” (Mülakatlar 8, 2007).

SONUÇ

Türkiye'nin uzun tarihi süreci içerisinde Türk aydını incelendiğinde, devletin sahip olduğu ayrıcalıklı yer dikkati çekmektedir. Osmanlı'dan bu yana "devletin üstünlüğü ve öncelikliliği" hep birinci planda olagelmıştır. Sebep, ister devletin devamı için olsun, isterse Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki gibi birbirine bağlılık rolü ve misyonu yüklenilmiş olsun Türk aydınının devlete bağımlı konumu değişmemiştir. Bu durum, literatürde Türk aydınını Batı entelektüelinden ayıran temel özellik olarak dikkati çekmektedir. Osmanlı dönemindeki ulemadan 1980'lere kadar olan süreçte Türk aydının özelliklerinde devlete dairesinde görev yapmak ve dolayısıyla özerklikten yoksun olmak, toplumu yönlendiren ayrı bir seçkin sınıf konumunda olmak temel özellikler olarak gösterilmektedir.

1980'lere kadar Türk aydını bürokratik yapılanma içerisinde yer almaktadır. 1980'den sonra ise çeşitli alanlarda yaşanan dönüşümler Türk aydınının toplumsal rollerine etki etmiştir. Devletin ekonomideki rolünün azalması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve benzeri, değişimlerin etkisi ile aydının sosyal ve siyasi olarak devlet karşısındaki konumunun bağımsızlaşmaya başladığı söylenmektedir. Bu durum aslında Türk aydınının geleneksel özelliği olan bürokratik/ seçkin yapıyı terk etmeye başlamasının ve Batı aydınının tarihsel süreçte ortaya çıkış tarzına uygun bir aydın çerçevesi çizmeye başlamasının göstergesi olarak görülmektedir. Türkiye Günlüğü çevresi aydınları 1980 sonrası aydın tipine örnek teşkil etmektedir.

Türkiye Günlüğü Dergisi 1960- 1980 arası Türkiye'de yaşanan siyasi ve sosyal gerginliklerin sonuçlarından biri olarak görülmektedir. Bu dönemlerde ortamın etkilerini birebir hissederek ve derginin temsilcileri olarak görülüp mülakat yapılan şahısların da dile getirdiği gibi, 1980 darbesi ve sonrasında yaşananlar bu derginin çıkışında etkili olmuştur. 1980 darbesinin ardından, Turgut Özal döneminde yaşanan "değişim vizyonu" ile birlikte devletçi aydın da özerkleşmeye, sivil toplumun içerisinde devletten bağımsız düşünmeye ve hareket etmeye başlamıştır. Çaha (1999: 185), 1980'den sonra Türk aydınının "demokrasinin ve sivil toplum oluşumlarının temsilcisi" gibi görülmeye başladığını söylemektedir. Bu değişimin temelinde, röportajlardan da net olarak çıkarılabileceği gibi, 12 Eylül darbesinin etkisi vardır. 1980 öncesinin çok katı olan siyasi sağ- sol ayrımı yerini yumuşamalara ve farklı

yaşam tarzlarının bir arada olmasını sağlayan, ortak kültürde buluşmalara doğru bırakmıştır. Soğuk Savaşın bitimi ile Türkiye'deki sağ- sol kutuplaşması iyice etkisini kaybetmeye başlamıştır. Gündemde demokrasi ve sivil toplum konuları yer almaya başlamıştır.

Türkiye Günlüğü çevresi aydınları dergiyi, 12 Eylül sonrası yaşananlara olan tepkiyi dile getirmek ve kendilerini ifade etmek için bir araç olarak görmüşlerdir. Türkiye Günlüğü çevresindeki aydınlarla yapılan röportajlarda, "aydın hareketidir" ve "aydın hareketi değildir" diyen iki farklı yorum ortaya çıkmıştır. Her iki bakış açısının dayandığı nedenler dergiye farklı açılardan bakmayı sağlamıştır.

Dergiyi bir aydın hareketi olarak değerlendirmeyenler, derginin kuruluşundan itibaren farklı seslere yer verdiğini, özgür tartışma ortamının varlığını, farklı dünya görüşünden insanların bir arada olmasına işaret etmişlerdir. Çünkü derginin ve dergi çevresinin "sosyal bir hareket" niteliği taşıması için belirli bir görüş veya düşünce doğrultusunda hedefinin olması, bu hedef veya düşünce doğrultusunda insanları etkilemeye, yönlendirmeye çalışması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye Günlüğü bir aydın hareketi "değildir" diyen kesim, derginin kuruluş bildirgesinde yer alan amaçlarında bir değişme olmadığına, tüm niteliklerini koruduklarına ve derginin bu yöndeki temel hedefine ulaştığını vurgulamışlardır.

Shills'in ve Köseoğlu'nun yukarıda belirttiğimiz tanımlarının veri olarak kabul edilmesinden hareketle Türkiye Günlüğü Dergisi ve çevresini "bir aydın hareketi" olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Ancak Türkiye Günlüğü çevresini bir sosyal hareket olarak tanımlayamayız.

Türkiye Günlüğü Dergisi ve çevresi, kuruluş şartları, amaçları ve hedefleri olarak sosyal hareket tanımına uymamaktadır ve bir sosyal harekette bulunması gereken temel öğelere sahip değildir. Çünkü sosyal hareket; "parçası olduğu toplumda ya da grupta değişme meydana getirmek ya da değişmeyi engellemek üzere süreklilik içinde eylemde bulunan bir insan topluluğunu ifade eder. Değişmeyi engellemeye yönelik hareketlere daha çok karşı hareket adı verilmektedir" (Başer: 2000, 31).

Türkiye Günlüğü Dergisi "evet" bir aydın hareketidir diyen kesim ise, sosyal hareket tanımından yola çıkmamakta ve aydın hareketi değildir, diyenlerin belirttikleri

özellikleri de içine alarak, Türkiye Günlüğü'nün kuruluşundan itibaren toplumsal değerlere olan bağlılıklarına vurgu yapmaktadır. Türkiye Günlüğü Dergisi çevresi, derginin kurulduğu dönemin şartlarını da dikkate alarak, objektif kriterlere sahip, hangi görüşten olursa olsun, Türkiye'yi daha ileri götürmeye yönelik her türlü yazıya ve düşünceye yer vermek ilkesine bağlı kalmıştır. Türkiye'nin gündemini meşgul eden sorunlara öncelik vermeleri, var olan problemlere yönelik çözüm yolları üretmeye çalışırken toplumu ve toplumsal yapının temellerini dikkate almaları ve yazdıkları, düşündükleri, çözüm yolu olarak ürettikleri her şeyi kültürel temele dayandırmaları özelliklerinde hareketle Türkiye Günlüğü Dergisi'ni ve çevresini bir aydın hareketi olarak tanımlamaktadırlar.

Bu tezde kısaca belirtilen, "Cedit Hareketi"nin, tarihteki yeri ve Türkiye Günlüğü çevresi açısından anlamına bakıldığında, sosyal hareket olma yolunda atılan bir adım olarak gösterilmesi bir tartışma konusu olabilir. Ancak Türkiye Günlüğü çevresinin, cedit hareketi ile eğitim alanında, sosyal ve kültürel alanda yapmayı amaçladıkları şeylerin derginin kuruluş ilkeleri ile aynı doğrultuda olan kurumların arttırılarak, ülke düzeyinde yayılmaktır. Her ne kadar yayılma amacı ile sosyal hareket tanımının içine girebiliyor olsa da, derginin amaçlarının yer aldığı kuruluş beyannamesi dikkate alındığında, bir sosyal harekette olması gereken, belirli bir fikir etrafında insanları etkileme amacı Cedit Hareketi'nde de bulunmamaktadır. Cedit Hareketi, derginin ilk kuruluş yıllarındaki kadar ilgi toplayamasa da Cedit Neşriyat'la adını devam ettirmektedir.

Neticede, Türkiye Günlüğü Dergisi'nin bir aydın hareketi olup- olmadığı sorusunun cevabını verirken; sosyal hareket tanımını ve öğelerini göz önünde bulundurarak, Türkiye Günlüğü Dergisi'ni bir aydın hareketi olarak tanımlayabiliriz.

Türkiye Günlüğü çevresi aydınlarına geniş bir perspektiften bakıldığında, kurulduğu ilk yıllarda Türkiye'nin kırsal kesimlerinden gelip okuyan insanların milliyetçiliği akademik bir dille ifade etmeye çalıştıkları, diğer bir deyişle, taşradan gelen değerlere akademik bir ifade kazandırmak, milliyetçiliği entelektüel bir dile dönüştürme çabasında oldukları söylenebilir. Büyük ölçüde, İslami duygular tarafından harekete geçirilen bir milliyetçilik duygusuna sahiptirler. Kemalizm'deki milliyetçilikten farklı

olarak, Türkiye Günlüğü'ndeki milliyetçiliğin pozitivizmi değil, İslami hassasiyetleri İslami kültürel değerleri savunmayı ve öne çıkarmaya yöneliktir.

Türkiye Günlüğü çevresi kendisini, bir aydın hareketi olarak, II. Meşrutiyet dönemi Türk milliyetçileri ile bağlantılı olarak ifade etmektedir. Bağlantı kurulan bu şahıslar, Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu'dur. Cumhuriyet döneminde dergi çevresinin entelektüel anlamda fikirlerinin şekillenmesinde etkisi görülen isimlere, Cemil Meriç, Erol Güngör, Şerif Mardin gibi isimleri örnek vermişlerdir.

Bir aydın hareketi olarak Türkiye Günlüğü'nün, Türkiye'nin 1990 ve 2000 yılları arasında demokrasinin ve özgür düşüncenin ön plana çıkmasının yanında gündemi meşgul eden Kürt sorunu, Ermeni sorunu, Kıbrıs sorunu ve benzeri konular hakkındaki fikirleri de incelenmiştir. Türkiye Günlüğü Dergisi aydınları arasında, 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olan gelişmeleri "resmi ideolojinin toplumsal kontrolü elinde tutma isteği", şeklinde değerlendirenler olmuştur.

Yaşanan süreçler, dönüşümler, sorunlar her ne olursa olsun Türkiye Günlüğü Dergisi çevresi aydınlarında, genel olarak hakim olan, "Kültür Milliyetçiliği" nin değişimlerin daha az sancılı yaşanması ve en azından Kürt sorununun çözümünde temel alınabilir nitelikte olduğunu düşünülmektedir. Aynı topraklarda, temelde aynı kültür ve aynı tarihi geçmişe sahip olarak yaşayan insanların biraradalıklarına, gelenek, görenek, kültür, dil, din, Anadolu'luk ve benzeri ortak yönlerine vurgu yaparak gelişim adına değişim ve dönüşüm bir arada gerçekleşmesi gerektiği belirtilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. Ali (2003), "Aşırı Milliyetçi Sağ" in I.C. Schink and E.A. Tonak et.al., *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Belge Yayınları, İstanbul.
- Ahmad, Feroz (2006), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, 5. Basım, Çeviren: Yavuz Alogan, İstanbul.
- Akça, İsmet (2003), "Türkiye Günlüğü: Yeni Sağın Organik Aydınları", *İletişim Yayınları Ansiklopedisi, Muhafazakâr Yerlilik Söylemi*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 460- 464.
- Akçura, Yusuf (1976), *Üç Tarz-ı Siyaset*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Dizi, Ankara.
- Alatlı, Alev (1986), *Aydın Despotizmi*, Kitap Dergisi Yayınları, İstanbul.
- Alkan, A. Turan (1991b), Türkiye'de Sağ ve Sağ'ın Tarihine Buruk Bir Derkenar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı:16, Güz, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 10- 13.
- (1989), "Sessiz Çoğunluk Bakımından Batılılaşma Ve Çağdaşlaşmanın Tezahürü", *Türkiye Günlüğü*, Sayı:2, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 27- 31.
- (1990), "Osmanlı Tarihi: Bir İnanç Alanı!", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 11, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 4- 11.
- (1991a), "Türkiye'de Sol'un Zihni Donanım Problemleri Üzerine Bir Deneme, Bir Teklif", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 15, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 57- 60.
- (1992), "Türkiye'den İç Siyaset Manzaraları", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 21, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 5- 9.
- (1993a), "Bu Ülkenin Aydınları", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 22, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 25- 28.
- (1993b), "Toplumların Ergenlik Sivilcesi Milliyetçilik", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 23, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 17- 21.

- (1994a), "Üç Tarz-ı Siyaset'ten Tek Tarz-ı Siyaset'e", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 31, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 19- 24.
- (1994b), "Önce Türkiye: Kavramlar Değil!", *Türkiye Günlüğü*, Sayı :29, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 89- 93.
- (1995), "Siyaseti Aydınlarından Nasıl Koruyacağız?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 35, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 16- 19.
- (2005), "On Yıl Sonra Sudan Çıkan Parakete: Cedit Grubu'nun "Güneydoğu Raporu" Bu Güne Ne Söylüyor?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 83, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 7- 16.
- Alkan, Mehmet Ö. (2003), "Resmi İdeolojinin Doğuşu ve Evrimi Üzerine Bir Deneme", *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Cilt: 1, İletişim Yayınları, 2003, İstanbul, ss. 371- 401.
- Alper, Emin, Özgür Sevgi Göral (2003), "Aydınlar Ocağı", *Muhafazakârlık*, Cilt:5, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 583- 589.
- Anderson, Benedict (2004), *Hayali Cemaatler*, Metis Yayınları, Çeviren: İskender Savaşır, İstanbul.
- Arslan, Ahmet (2002), "Aydınlar, Entelektüeller ve Müminler", *Cogito*, Sayı: 31, ss. 201- 214.
- Avcı, Nabi (1993), "Türkiye'de Düşünce Dergiciliği: Türkiye Günlüğü Örneği", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 22, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.176- 178.
- Aydın, Suavi (2000), *Modernleşme ve Milliyetçilik*, 2. Basım, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Azman, Ayşe (1995), "Türk Aydınının Kendini Tanımlama Sorunu", *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, Derleyen: Sabahattin Şen, Bağlam Yayınları, İstanbul, ss. 501- 504.
- Başer,E., Alev (2000), *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler*, Yöneliş Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.

- Batuhan, Hüseyin (2002), "Entelektüel Kavramı Üzerine", Entelektüeller Gerekli mi?, *Cogito*, Sayı: 31, YKY, ss. 95- 101.
- Bauman, Zygmunt (1996), *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, İstanbul, Metis Yayınları, 1996.
- Belge, Murat (1983), "Tarihi Gelişme Süreci İçerisinde Aydınlar", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 126.
- Benda, Julien (2006), *Aydınların İhaneti*, Doğu- Batı Yayınları, Çeviren: Cem Soydemir, İstanbul.
- Beriş, Hamit Emrah (2004), "Kemalist Devrimden Muhafazakâr Kemalizme", *Liberal Düşünce (Muhafazakârlık)*, Yıl: 9, Sayı: 34, Liberte Yayınları, ss. 49- 58.
- Bora Tanıl ve Kemal Can (2004), *Devlet ve Kuzgun*, İletişim Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- Bottomore, B. Tom (1990), *Seçkinler ve Toplum*, Gündoğan Yayınları, Çeviren: Erol Mutlu, Ankara.
- Coşar, Simten (2002), "Milliyetçi Liberalizmden Liberal Milliyetçiliğe", *İletişim Yayınları Ansiklopedisi*, Cilt: 4, İstanbul, ss. 718- 730.
- Çaha, Ömer (1999), "Türk Aydınlarında Demokrasi", *Sivil Toplum Aydınlar Ve Demokrasi*, İz Yayıncılık, İstanbul, ss. 145- 192.
- Çalık, Mustafa (1989a), "Çıkarken...", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 1, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 2- 6.
- (1989b), "Modernleşme Münasebeti Üzerine Bazı Düşünceler", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 2, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 6- 15.
- (1989c), "Ekim Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 7, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 2.
- (1989d), "Gerçekleşmeyen Rüya: Demokrasi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 1, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.1

- (1990), "Yaz Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 11, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.1.
- (1991), "Sosyalizmi Yolcularken Batı, Türk Solu veya "Herodyan"lığın Mukadder Akıbeti Hakkında Bazı Notlar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 15, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 127- 32.
- (1992), "Neo- Osmanlı Tartışmalarına Sade Bir Derkenar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 21, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 55- 58.
- (1993b), "Yaz Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 23, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.1.
- (1993c), "Hayal Gücünün İktidarına Doğru Mutlu Bir Kış Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 25, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 1.
- (1994a), "Mayıs- Haziran Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 28, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 3- 4.
- (1994b), "Temmuz- Ağustos Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 29, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.1- 3.
- (1995), *MHP Hareketi'nin Kaynakları ve Gelişimi 1965- 1980*, Cedit Neşriyat, Ankara.
- (2005), "Kış Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 83, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 5- 6.
- (1993a), "(Konuşma) Özal'ın Ardından Geleceğe Bakış", *Türkiye Günlüğü*, Bahar, Sayı: 22, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 22- 25.
- Çelik, Hüseyin (2002), "Yeni Osmanlılar Cemiyeti ve Türkiye'de Parlamenter Sistem Tartışmalarının Başlaması", *Osmanlı Düşünce (Türkler)*, Ankara, ss. 337- 339.
- Çelik, Hüseyin (2002), *Türkiye'de Değişim ve Aydınlar*, Ufuk Kitapları Tarih Dizisi, İstanbul, ss. 7- 33.
- Dahrendorf, Ralf (2005), "Entelektüel ve Toplum", *Entelektüel ve İktidar*, Editör: Kenan Çağan, İstanbul, ss. 85- 89.

Demiralp Oğuz (2002), "Entelektüel ve Aydınlar", *Cogito*, Sayı: 31, İstanbul, ss. 121-134.

Duran Burhanettin (2004), "Cumhuriyet Dönemi İslamcılığı, İdeolojik Konumları, Dönüşümü ve Evreleri", *İletişim Yayınları Ansiklopedisi, İslamcılık*, Cilt:6, İstanbul, ss. 129- 156.

Duran Burhanettin (2007), "Türkiye'nin Dönüşümünde Aydınların Rolü" *Dönüşüm Sürecindeki Türkiye*, Alfa yayınları 1. Basım, İstanbul, ss. 171- 208.

Dursun, Davut (2000), *Ertesi Gün Belgesel*, İşaret Yayınları, İstanbul.

Dursun, Davut (2002), "Türk Siyasi Hayatında Klasik\Geleneksel Sistemden Modern Sisteme Geçiş Çabaları", *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, ss. 581- 591

Dursun, Davut (2007), *Dönüşüm Sürecindeki Türkiye*, Alfa Yayınları, I. Basım, İstanbul.

Düverger, Maurice (1999), *Sosyal Bilimlere Giriş*, Bilgi Yayınevi, Çeviren: Ünsal Oskay, İstanbul.

Erdoğan, Mustafa (1989), "Anayasa Mahkemesi Nasıl Karar Veriyor? Yüksek Mahkemenin "Başörtüsü Kararı" Üstüne Bir Değerlendirme", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 7, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 65- 71.

Erdoğan, Nemci (2001), "Neo-Kemalizm, Organik Bunalım ve Hegemonya", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt: 2/Kemalizm, Editör: Ahmet İnsel, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.583- 587.

Ersanlı, Büşra (2001), "Avrasya'da Siyaset Ve İlişkiler", *Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik*, Derleyen: Mustafa Armağan, Der Yayınları, ss.115- 128.

Gellner, Ernest (1998), "Ulusçuluk ve İdeoloji", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Cedit Neşriyat, Sayı: 50, Ankara, ss 9- 15.

Goff, Jacques Le (1994), *Ortaçağda Entelektüeller*, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı, İstanbul.

- Gökalp, Ziya (2004), *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*, Kumsaati Yayınları, İstanbul, ss.11- 21.
- Göle, Nilüfer (2001), *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gönenç, Levent (2007), “Eylül’ün Anayasa Mirası ve AKP”,
www.yasayananayasa.ankara.edu.tr (20.04.2007).
- Gramsci, Antonio (1983), *Aydınlar ve Toplum (denemeler)*, Çevirenler: V.Günyol, F.Edgü, B. Onaran, Örnek Yayınları, 2.Basım, Eylül, İstanbul.
- Gramsci, Antonio (2003), *Hapishane Defteri Felsefe ve Politika Sorunları*, Çeviren: Adnan Cemgil, Belge Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Günay, Ertuğrul (1995), “Aydınlar, Devlet ve Demokrasi”, *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*, Bağlam Yayınları, Editör: Sabahattin Şen, Ankara, ss. 507- 514.
- Güngör, Erol (1999), *Dünden Bugünden Tarih- Kültür ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınları, 9. Basım, İstanbul, ss.14- 23.
- Güngör, Süleyman (2001), *Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Politikacı Aydın İlişkisi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Gürsel, Deniz (1994), “Batılılaşma Tarihimizin En Yüksek Ürünü: Milletin Organik Aydını”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 28, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 88- 92.
- Hanioğlu, Şükrü (1985), “Osmanlıcılık”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, Cilt: 5, İstanbul, ss. 1389- 1393.
- Heper, Metin (2000) “Atatürk’te Devlet Düşüncesi”, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, Derleyen: E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay, Alfa Basım Yayım, İstanbul, ss.196- 199.
- Hilav, Selahattin (2002), “Entelektüeller ve Eylem”, *Cogito*, Sayı: 31, İstanbul, ss. 103- 106.
- Hobsbawm, E. J. (2003), *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hobsbawm, E.J. (2003), *Devrim Çağı: 1789 – 1848*, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Hocaoğlu, Durmuş (1994), "Sekülerizm, Laisiz ve Türk Laisizmi", Türkiye Günlüğü, Sayı: 29, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.35- 71.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Yeni_Forum_Dergisi (15.03.2007).

<http://www.birikimdergisi.com/birikim/sabit.aspx?sid=4> (15.03.2007).

<http://www.liberal-dt.org.tr/index.php?lang=tr&message=about> (18.03.2007).

<http://www.lotuskitap.com/iletisim.htm> (20.03.2007).

<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=75656> (13. 05. 2007).

International Encyclopedia of the Social Science, (1968), "The Macmillan Company and The Free Pres", Vol. 7.

İnalcık, Halil (2005), "Osmanlı Tarihi Üzerinde Kamuoyunu İlgilendiren Bazı Sorunlar", *Doğu-Batı*, Yıl: 2, Sayı: 7, 3. Baskı, Ankara, ss. 27- 40.

Kadıoğlu, Ayşe (1999), *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi*, Metis Yayınları, İstanbul.

Kanlıdere, Ahmet (2003), "Kazan Tatarları Arasında Tecdit ve Cedit Hareketi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 73, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 181- 192.

Karpat, Kemal H. (2002), *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişme ve Nüfus*, Çev: Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan, İmge Kitapevi, I. Baskı, Ankara.

Katırcı, Güldeniz (2007), "İdeolojik Kimlik Krizi İçinde ve Bir Kısım Döngünün Eşiğinde: MHP", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı: 88, ss. 27- 58.

Kazancıgil, Ali (2000), "Türkiye'de Modern Devletin Oluşumu ve Kemalizm", *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, Derleyen: E. Kalaycıoğlu ve A. Y. Sarıbay, AlfaYayınları, İstanbul, ss. 147- 152.

Kılıçbay, Mehmet Ali (1983), "Osmanlı Aydını", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 55- 60.

- Kılıçbay, Mehmet Ali (1985), "Osmanlı Batılılaşması", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: II, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 145- 151.
- Kılıçbay, Mehmet Ali (1995), "Türk Aydınının Dünyasını Anlamak", *Türk Aydınının Kimlik Sorunu*, Bağlam Yayınları, İstanbul, ss. 175- 180.
- Kili, Suna (1995), *Atatürk Devrimi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Koçak, Cemil (2003), "Osmanlı/Türk Siyasi Geleneğinden Modern Bir Toplum Yaratma Projesi Olarak Anayasanın Keşfi Yeni Osmanlılar Ve Birinci Meşrutiyet", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce/Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Cilt: 1, 5. Baskı, İstanbul, ss. 72- 87
- Köseoğlu, Nevzat (2002), "Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Doğuşu ve Özellikleri", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce/Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, ss. 208- 225.
- Küçük, Yalçın (1985), *Aydın Üzerine Tezler I.*, Tekin Yayınevi, 2. Basım, İstanbul, s. 446- 472.
- Mardin, Şerif (1983), "Tanzimat ve Aydınlar", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 46-54.
- (1984), "Aydınlar Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi", *Toplum ve Bilim*, Sayı:24, İstanbul, ss. 9- 15.
- (1985), "19. Yüzyılda Düşünce Akımları ve Osmanlı Devleti", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 342- 351.
- (1991), "Aydınlar Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi", *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim yayınları, İstanbul, ss. 251- 260.
- (1997), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, Makaleler 2, Hazırlayanlar: Mümtaz'er Türköne, T.Önder, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

- (2003a), "Yeni Osmanlı Düşüncesi", *Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, ss. 42- 53.
- (2003b), *Türk Modernleşmesi*, Derleyenler: Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder İletişim Yayınları, 12. Baskı, İstanbul.
- Meriç, Cemil (2006), *Mağaradakiler*, Bütün Eserleri 8, Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, 13. Baskı İletişim Yayınları, İstanbul.
- Muhafazakâr Düşünce (2004), "Takdim", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı: 1- Yaz, ss.1.
- Oran, Baskın (1995), "Az gelişmiş ülkelerde Aydın ve Milliyetçilik", *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, Araştırma Dizisi Bağlam Yayınları, Hazırlayan: Sabahattin Şen, İstanbul, ss. 385- 389.
- Ortaylı, İlber (1983), "Batılılaşma Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt.1, İstanbul ss. 135- 138.
- Öğün, Süleyman Seyfi (1995), "Türk Aydınları Ve Siyaset", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 35, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 20- 35.
- Öz, Mehmet (2005), "Kimlik Tartışmalarına Osmanlı Kimliği Vasıtasıyla Bir Katkı: Osmanlı Devleti Kimler Tarafından Ve Nasıl Kuruldu?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 83, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 57- 64.
- Özden, Mehmet (1989), "Türkçülük Hareketi Ve Batı Meselesi Üzerine", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 2, Cedit Neşriyat, ss.32- 34.
- Özden, Mehmet (1993), "Türkiye'nin İki Yüzü", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 23, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 91- 94.
- Özden, Mehmet (1994), "Ceditçiliğin Tarihinden: Gaspıralı İsmail ve Usulü Cedit", *Türkiye Günlüğü*, Cedit Neşriyat, sayı: 29, s. 221- 225.
- Özel, İsmail (1983), "Tanzimat'ın Getirdiği Aydın", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I. İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 61- 66.

Özel, Oktay - Gökhan Çetinsaya (1983), "Türkiye'de Osmanlı Tarihçiliğinin Son Çeyrek Yüzyılı: Bir Bilânço Denemesi"
<http://www.bilkent.edu.tr/~oozel/osmanli.doc>, 02.02.2007

Özlem, Doğan (1995), *Felsefe Geleneği ve Aydınımız*, Araştırma Dizisi Bağlam Yayınları, Derleyen: Sabahattin Şen, Ankara, ss. 205- 226.

Said, Edward (2002), "Yazar ve Aydınların Kamusal Rolü", *Cogito*, Sayı: 31, Yapı Kredi Yayınları, ss. 37- 58.

Sander, Oral (2001), *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi 9. Baskı, Ankara.

Sarıнай, Yusuf, (2005), *Türk Milliyetçiliği'nin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayınları, Ankara.

Savran, Sungur (1992), *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri (1919- 1980)*, Cilt 1, Kardelen Yayınları, İstanbul.

Saybaşılı, Kemali (1995), "Münevver, Entelektüel, Aydın", *Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu*, I. Baskı Araştırma Dizisi Bağlam Yayınları, Derleyenler: Sebahattin Şen, İstanbul, ss.157- 174.

Sencer, M. (1965), "Türkiye'nin Sosyal Sorunları Açısından Prens Sebahattin", *Prens Sebahattin Türkiye Nasıl Kurtarılabılır*, Elif Yayınları, İstanbul, ss. 19- 30.

Shils, Edward "Intellectuals", *International Encyclopedia of Social Sciences* 7, New York, 1968, s. 399.

Somel, Selçuk Aşkın (2003), "Osmanlı Reform Çağında Osmanlılık Düşüncesi (1839- 1913)", *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 88- 116.

Tekeli İlhan ve Selim İlkin (1993), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Ankara, ss. 54- 58.

Tunaya, Tarık Zafer (2004), *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Turan, İlder (1999), "Türk Bürokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Kemalist Dönem ve Sonrası", *Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi*, Yayına Hazırlayan: J. M. Landau, Çeviren: Meral Alakuş, Sarmal Yayınevi, İstanbul, ss. 141- 148.
- Turan, İlder (2002), "Türkiye'de Siyasal Kültürün Oluşumu", *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, Derleyenler: E. Kalaycıoğlu-A. Y. Sarıbay, Alfa Basım Yayım, İstanbul, ss. 360- 369.
- Türkdoğan, Orhan (2004), *Türk Toplumunda Aydın Sınıfın Anatomisi*, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Türkiye Günlüğü, (1989b), "Kasım Mektubu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 8, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.1- 2.
- Türkiye Günlüğü, (1993), "Sivas Bildirisi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 22, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 179- 180.
- Türköne, Mümtaz' er (1989), "Tanzimat' la Millet Fikrinin Doğuşu", *Türkiye Günlüğü*, Sayı:8, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 36- 41.
- (1991a), "Seçkin Kültürü Olarak Türk Sosyalizmi", *Türkiye Günlüğü*, Cedit Neşriyat, Sayı: 15, Yaz, ss. 63- 67.
- (1991b), "Ekonominin Sağı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 17, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 67- 69.
- (1992), "Türk Siyaseti'nin Eskimeyen Kilidi: Laiklik", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 21, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 10- 15.
- (1994a), "Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 15, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 113- 117.
- (1994b), "Milli Devlet- Laiklik- Demokrasi", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı: 29, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 24- 34.
- (1994c), *Modernleşme, Laiklik ve Demokrasi*, Ark Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.

- (1995), "Modernite'nin Son Ürünü Müslüman Aydınlar", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 35, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 36- 38.
- (2003), "Milli Devlet, Laiklik Demokrasi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 75, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 33- 51.
- Uğur, Aydın (2002), "Aydın Kim Değildir", *Cogito*, Sayı: 31, İstanbul, s. 134- 135.
- Ülgener, Sabri (1983) *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Ünüvar, Kerem (2003), "İttihatçılıktan Kemalizme, İhya'dan İnşa'ya", *Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İletişim Yayınları, ss. 129- 142.
- Vergin, Nur (2006), "Entelektüel Olmak ya da Olmamanın Sosyolojik Belirlemeleri Üzerine Bir Deneme", *Doğu-Batı*, Sayı: 37, Entelektüeller III. ss. 19- 31.
- Vergin Nur (1989), " Türkiye'de Anti- Demokratik Düşünce Geleneği Üzerine", *Türkiye Günlüğü*, Sayı:1, Cedit Neşriyat, ss.15- 18.
- Yayla Atilla (1991), " Liberalizme Bir Bakış Açısı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 17, Cedit Neşriyat, Ankara, ss.32- 63.
- Yıldırım Ali, Hasan Şimşek (2000), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Yıldız, Yavuz G.(1995), "Türk Aydını Ve İktidar Sorunu, Türk Aydını ve Kimlik", *Türk Aydını Ve Kimlik Sorunu*, Bağlam Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, ss. 355- 378.
- Yılmaz, Murat (1999), "Milliyetçilik: Anlayamamak, Anlatamamak ve Anlaşamamak", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 54, Cedit Neşriyat, Ankara, ss. 64- 68.
- Zürcher, Eric Jan (2001), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, 11. Baskı, İstanbul.

EKLER

EK- 1 TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ DERGİSİ KURULUŞ BİLDİRGESİ

ÇIKARKEN...

Yeni çıkan dergilerin ilk takdim yazıları kolaylıkla yazılmaz. Birçok şey anlatılmak istenir... Çıkış gayesi, yayın politikası, dünya görüşü, muhteva tanıtımı, yazarlar, konular vs... Takdim yazıları, derginin kendisini okuyucuya beğendirme gayretiyle beraber bir tür “görücüye çıkma” hassasiyetini de taşır. Bütün bu gayret ve hassasiyetin bir yazıya sığdırılma endişesi elbette yazarları hayli bunaltacaktır.

Bu yazıların bir başka zorluğu da bir nevi “taahhüt” ve “tekeffül” mahiyetinde oluşlarında yatıyor: yapabileceklerimize söz verelim, söz verdiklerimizi de muhakkak yapalım kaygısı...

Ama bizim bu takdim yazısında belirteceğimiz şeyler biraz değişik olacak...

Önce, “niye dergi çıkartıyoruz?” sorusunun cevabından başlamak istiyoruz.

Dergi, gazete ve kitap basmanın “para basmak” tan neredeyse daha da zorlaştığı bir ülkede, içeriye yahut dışarıya “hakiki” veya “hayali” bir şeyler satıp “köşe dönmek” ve yahut da birilerinin “adamı” olup “sadakat” ve “itaatle” bir müddet hizmet ettikten sonra bir yolunu bulup siyasette “köşe olmak” varken dergi çıkartmaya soyunmak niye? Üstelik yılların dergileri mali sıkıntı yüzünden yayın hayatına son vermeyi tercih ederken... İşte “Hisar”ın akibeti... İşte “Yeni Gündem”... Sanat ve edebiyat dergileri yaşayabilmek için büyük holdinglerin himayesine muhtaç hale gelmişken... Diğer bazıları bu işin birkaç delisi divanesi “meczub”un insanüstü gayretleriyle zar-zor ayakta kalabilirken...

Evet, niye dergi çıkartıyoruz?

Okuyucu desteğine güvenerek mi?

Bir kere dürüst olmak lazım.. Türkiye’de son yıllarda “okuyucu” desteğinin yerini gittikçe “seyirci” desteğinin almakta olduğunu itiraf etmeliyiz.

Sayfalarını “dikkat çekici” kadın pozlarına açmayan dergi ve gazetelerin kronik bir “tiraj” problemi olduğu artık cümle alemin malumudur.

İşte böyle bir ülkede “insan” dediğimiz soy varlığın ten ve göz zevki yerine zihin melekesine hitap etmeyi deneme riskinin adı herhangi bir “fikir ve kültür dergisi çıkartmaya kalkmak” tır. Biz de, fikir ve kültür dergileri için fazla ümit vaat etmeyen bu karamsar tablonun önümüze yığacağı güçlüklerin farkında olarak ve onları göze alarak çıkıyoruz.

Çünkü:

Bu ülke aydınının, bu ülke insanının problemlerini önce derinliğine öğrenip, düşünüp, tartışıp sonra çözüm yolları, hal çareleri araması lazım.

Bu ülke insanını, onun tarihini, kültürünü nereye kadar tanıyoruz; bugünkü sıkıntılarının ne ölçüde farkındayız? Bu sıkıntılar bugün mü doğdu? Geçim derdinin adına “yüzyıllık pahalılık” deniliyor. Doğru... Ama yüzyıllık olan, asırlık olan sadece “pahalılık” mı bu ülkede? Nereye bakarsanız bakın, neyi ele alırsanız alın, hangisi “asırlık” değil? Dış borçlar mı, Batılılaşma mı, geri kalmışlık mı, emperyalizme boyun eğme mi, büyük kütlelerin sefaleti mi, aydınların vurdumduymazlığı mı, halktan kopup “bürokratik yönetim geleneği” mi, DARBECİLİK Mİ, KARABORSACILIK Mİ, Cihan Harbi yıllarının vagon vurgunculuğundan hayali ihracata uzanan, kısa yoldan köşe dönmeçilik zihniyeti mi? Hangi meselemizin ömrü bir asra yaklaşmadı yahut bir asrı çoktan geçmedi? Ve bin hangisini hallettik? Gecekondulaşma ve sağlıksız şehirleşme dediğimiz problemlerin bile yaşı neredeyse yarım asrı buluyor.

Biz mevcut problemleri henüz halledememişken ufuktan habire yenileri sökün ediyor.

Tarihi oluş içinde şifahi karakteri yazılı karakterine sürekli baskın çıkmış, kültürümüzün yakın geçmişte uğradığı “şok”ların sarsıntılarını yeni yeni atmaya başladığımız 60’lı yılların sonundan itibaren bu sefer de TV yayınlarının doğurduğu, yazılı kültürü gittikçe geri plana iten, “seyirci” bir kültür hazla gelişmeye başladı.

Burada iste istemez şu soru çıkıyor karşımıza:

“Bilgi ve haberleşme” çağının eşiğinde TV’ye karşı mı çıkacağız?

Elbette ki, hayır! Ancak unutulmamalıdır ki, TV yayıncılığı ve onun getirdiği “seyir kültürü”, basılı yayıncılığın ve yazılı kültürün yerine geçemez! Geçmemelidir de... Üstelik kaliteli bir TV yayıncılığı ancak zengin ve gelişmiş bir yazılı kültürden beslendiği takdirde mümkündür. Yazılı kültür iyi bir TV yayıncılığının vazgeçilemez alt yapısı ve hayat damarıdır. Meseleye böyle bakılmadığı vakit sırasıyla iki şey olacaktır. Evvela, batıdan ithal edilen hazır programların tek taraflı bombardımanı ile karşı karşıya kalınacaktır. Daha sonra yerli yazılı kültürü bir kenara iten bu yabancı kültür bombardımanının oluşturabileceği “tekel”, Yazılı kültürle irtibatını kesmiş yalnız ve sadece “seyreden”, seyrettiğinden başkasını sevmeyen, bilmeyen, düşünmeyen ve merak da etmeyen “acayip” bir insan kalabalığının yegâne “rehber” i haline gelecektir.

Yeterince yazıya ve dolayısıyla düşünceye dökülmemiş “üretim” mekanizmaları kâfi ölçüde gelişmemiş bir kültür, hızlı yapı değişmelerinin yol açtığı bunalım dönemlerinde, ne kadar uzun bir geçmişe ve ne kadar zengin bir envantere sahip olursa olsun ister istemez toplum bünyesinde ifa ettiği “çimento” fonksiyonu ile birlikte “kimlik” kazandırıcı tesirlerini de yavaş yavaş kaybedecek ve beşinci sınıf bir batı kültürünün ihraç ettiği “mamul mallar”ın yanı sıra “dolmuş arabeski”nden “devlet arabeski”ne varıncaya kadar daha bir yığın “sağlıksız” ürünün açık pazarı haline gelecektir.

TV’nin beslediği ve getirdiği “seyir kültürü” yazıya geçme yolunda emekleyen kültürümüzü henüz katledememişse bile felce uğratmıştır dense çok mu mübalağa edilmiş olur?!

Türk toplumunun üyeleri gittikçe artan bir yoğunlukta TV ile düşünüp, TV ile davranıp TV ile yaşamaya başlamışlardır.

Nüfusu 55 milyona yaklaşan bir ülkedeki toplam günlük gazete satışları 3 milyonu bile bulmuyor ve hele dergi denilen yayın türü-yapılan araştırmalara göre-ancak 50 bin kişilik bir okuyucu kütlesi içinde dönüp dolaşıyor ise sorulacak basit ama çok ciddi bir sual var demektir?

Ne oluyoruz, nereye gidiyoruz böyle?

Bu suali “Allah encamımızı hayır etsin” temennisinden ibaret bir cevapla geçiştirirsek bundan 20-30 yıl sonra Sudan’daki zavallı insanlar gibi belki açlıktan ölmeyiz ama herhalde bilgi çağının “düşünme özürlü” marjinalleri olmaktan da biraz zor kurtuluruz.

Daha, çanak antenlerle çok değil en fazla 5 yıl sonra nüfusumuzun asgari yarısının “istifade(!) edebileceği uydu yayınlarının önümüze koyacağı tablodan söz etmedik.

Peki, şayet AT’ye kabul edilirse ne olacak?

AT üyesi bir Türkiye’de meydana gelecek yerli-yabancı temasındaki sıklık ve yoğunluğun esintileri şu uydu TV yayınlarının telkin ve “terbiyesi” ile birleşirse bizim bu topluma “kendisi” ile ilgili söyleyecek herhangi bir sözümüz kalacak mı? Eğer kalır da söylersek dinleyecek birilerini bulabilecek miyiz?

Çok mu karamsar bir tablo çizdik?

“Ne ağla, ne gül! Anla yeter”! diye bir söz var.

Karamsar tabloyu biz çizmiyoruz; ancak, anlamaya çalıştığımız şeyler önümüze böylesine karamsar bir tablo koyuyorsa biz ne yapalım? Oturup ağlamanın da boş verip gülmenin de faydası var mı?

Anlamak için düşünmek zorundayız; düşünüp tartışmak için çalışmak ve öğrenmek zorundayız:

Benzer şartları paylaştığımız diğer gelişmemiş ülke aydınları gibi Türk aydını da – bütün dezavantajlarına rağmen-bilgi ve düşünce formasyonu ile “Batılı”yı “sollamadıkça” onun ülkesi bugün olduğu gibi yarın da Batı merkezli gelişmenin “kenar” unsuru olmaktan kurtulamayacaktır.

Türk aydını esassız ve temelsiz bir takım ideolojik kapanlara sıkışmadan, kafa ve gönlüne koyulan ipotekleri kaldırarak, klasik komplekslerinden kurtularak bir araya gelmek, kafa kafaya verip bu toplumun “reel” problemleri etrafında sağlam bir düşünce ve şuur iklimi yaratmak ve toplumun çok yakın bir gelecekte kontrolsüz şekilde içerisine sürüklenebileceği kaosa karşı alternatif “yerli” reçeteler yazmak zorundadır.

Ne var ki, siyasetin ve siyasi iktidarı paylaşmanın her derde deva bir “Şah-ı darü” gibi görüldüğü toplumlarda siyasetçilerin “umut” haline gelmesi de, her şeyin çözümünün siyasi iktidar değişikliğine bağlanması da kaçınılmazdır. Bu “kaçınılmaz” gafletin çarklarında biz birkaç değil, birçok nesli öğütmüş bir toplumuz. Harbiye’den içeri adımını atan hemen her subay adayı gencin “muhtemel” bir vatan müdafaasından ziyade, “bir gün ben de Cumhurbaşkanı olabilirim” ihtirası ile kendini “müstakbel” bir Cumhuriyet’i koruma ve kolam görevi”ne hazırladığı; üniversiteyi bitirip devlet bürokrasisinde bir kodluğa oturan çoğu delikanlının bir an evvel “genel müdür” olup gelecek seçimlerin birinde falanca partiden milletvekili seçilme telaşıyla kılıktan kılığı girdiği, milletvekili olanın, bakan olmak için kulisten kulise girdiği bir ülkede düşüncenin kaderi Cemil Meriç’in dediği kadar perişandır: “Kuduz köpek gibi kovalanmak...”

İşte biz, bu dergiyi çıkartanlar, ona kafalarıyla, gönülleriyle ve kendi mütevazı mali imkanlarıyla destek ve hayat verenler... Altını çize çize vurguluyoruz ki Türk aydınının, ülke ve toplum endişesi taşıyan okur-yazar her Türk gencinin esas meselesi, ilk meselesi, birinci meselesi siyasi çekişme ve kavgalar içinde ömür tüketmek değildir!.. İlimdir, tefekkürdür, sanattır, edebiyattır... Araştırmadır, incelemedir, öğrenmedir, düşünme ve düşündüklerini tartışmadır.

İşte “Türkiye Günlüğü” bu anlayış ve düşünce ekseninde gelişen uzun ve yoğun tartışmaların neticesinde ortaya çıkmıştır.

“Türkiye Günlüğü”, ona yazarların ve onu okuyanların birlikte oluşturacakları bir düşünme ve tartışma zemini olacak. Çizgisine, onda buluşanların ürettikleri düşünceler ve tartışarak elde ettikleri “doğru”lar yön verecek. “Doğru” ve “hakikat” olan şey kimsenin ne cebindedir ne de tekelinde... O bizim “kaybolmuş malımızdır, nerede bulursak alırız.”

Sağ-sol gibi kolay, rahatlatıcı ve üstünkörü ayrımları fazla anlamlı bulmuyoruz. Dürüst ve samimi bir aydın için “solcu olmak adam olmaktır” veya “sağcı demek vatansever demektir” türünden gayriciddi genellemeler sadece boş bir aldatmaca değil, bu ülkede yaşanan rezaletlere bakınca aynı zamanda iğrençtir de... Bu ülke aydını sağcı ve solcu olmaktan evvel yerli ve yabancı, vatansever ve para sever, toksözlü ve dalkavuk, hür fikirli ve fanatik, bir kütüphane okuyup birkaç kitap yazan ve sadece

dedikodu derleyip yahut birkaç kitap okuyup birkaç düzine kitap yazan... Diye bir ayırıma tabi tutulursa yaşadığımız kör dövüşü, yerini hem ülke, hem toplum ve hem de “sağcı” ve “solcu”ların bizzat kendileri için daha manalı ve daha faydalı tartışmalara bırakabilir.

Bu ülkede “ideolojik” tasnifler daha “gerçekçi” tasniflerin gerisinde kalmak zorundadır. “İzm”ler diye “idrakimize giydirilmiş” bu “deli gömlekleri” artık yırtılmalıdır. Önce düşünenler... Bu ülkenin, bu toplumun, bu insanın meselelerini “beynine saplanmış kanlı bir kıymık” gibi zihninde ve kor bir ateş gibi yüreğinde gezdirenler... Ekmeğini yiyip suyunu içtiği toprağa, içinden çıktığı topluma ve aynı kaderi paylaştığı insanlara karşı “teneşir tahtasına kadar” kendini borçlu ve sorumlu hissedener!..

Batı’dan alıp neredeyse “klasik”leştirdiğimiz basit bir “sağ” ve “sol” vuzuhsuzluğuna onları hapsedmesek de olur; ama hakikat şu ki, gerçek “aydın” işte onlardır.

Bu ülkede kavgacılar gösterilen yanlış adreslerin üzerine kalın bir çizgi çekmenin zamanı gelmiş olmalıdır.

Yılların yılı-ve galiba yanlış yere-“sebebi budur” diyerek birbirimizin gırtlığına sarıldığımız, canına bile kastettiğimiz ve hatta birbirimiz ve hatta birbirimizi boğazladığımız halde, bir türlü, oturup üzerinde ciddi ciddi kafa yorup tartışmayı beceremediğimiz esas “ihtilaf” olsa olsa, tarihinin en büyük bedelini ödeyerek sahip olduğu topraklarda, kendi kimliği ile dilediğince yaşamak ve kindi geleceğini kendisi kurmak isteyenlerle, bunda “sakınca” görenler arasında olabilir.

Onun içindir ki, bu dergide içinden çıktığımız toplumun mukaddeslerine saygısızlık etmeyen ve üzerinde yaşadığımız vatan toprağının tamamiyetine kastı olmayan her türden yazı-belli bir fikir kıymeti taşımak kaydıyla-yer alabilecektir. Her ne ad altında ve her ne gerekçeyle olursa olsun, insan hakları, demokrasi, düşünce ve inanç hürriyeti aleyhtarlığı yapan herhangi bir yazıya da “Türkiye Günlüğü”nün sayfalarında yer veremeyeceğimizi ifade edersek “yasaklar” listemiz tamamlanmış olur. Yazılıp çizilen şeylere şu veya bu sebeple karşı çıkan her cenahtan kalem erbabının tenkit ve itirazlarına da belli bir üslup edebi ve aydın terbiyesine sadık kalması kaydıyla ilgili sayfalarımızın imkânları çerçevesinde yer vereceğiz.

Herkesle her düşünceyi tartışmaya açtık. Ama kimseyle “küfürleşme”ye niyetimiz yok. Çok gerekmedikçe polemikçe de kapalıyız.

Gelelim “Türkiye Günlüğü”nde konuların ele alınış tarzına...

Her sayıda belirli bir ana temanın ağırlıklı olarak işlenmesi ve bu ana tema etrafında muayyen bir esneklikle diğer konulara da yer verilmesine gayret edilecek. Yeri geldikçe ve yapılabildikçe, her sayının ana teması ile ilgili mülakat ve sınırlı anketlerle de işlenen konunun renklendirilmesi sağlanmaya çalışılacak.

“Türkiye Günlüğü”nün, kapak klişesindeki “fikir ve kültür” tarifiyle çelişmeyen bir muhtevaya sahip olması samimi arzı ve hedefimiz... Bunun için sanat ve edebiyatın bütün şubeleriyle ilgili düşünce, yorum, tanıtım ve sergilemelere de onlara tahsis edilecek sayfalarımızda yer vereceğiz. Sanat ve edebiyat “Türkiye Günlüğü”nde bir “çeşni” olarak değil “esas” bölümlerden birisi olarak bulunacak.

“Kitabiyat” sayfalarımız ilmi, fikri, edebi, estetik her türlü kitap ve makalenin tanıtıcı ve tahlil edici yorumlarına ayrılacak.

Bizimle tartışmak veya sohbet etmek isteyen-ki bu öncelikle bizim isteğimiz-okuyucularımızın mektuplarına ikinci sayımızdan itibaren ayrı bir sayfa tahsis etmek de programımızdaki maddelerden bir diğer...

“Türkiye Günlüğü”nde çıkan herhangi bir yazıda düşünülen maddi bilgi hatası veya benzeri “fahiş hata”ları fark edip bizi mektup yahut telefonla ikaz edecek okuyucularımızın bu ikazlarını-şayet kendileri sakınca görmezlerse isimlerini de koyarak-bir sonraki sayıda yayınlamayı fikir haysiyetinin gereği sayacağız.

Ve gelelim hangi konulara yer vereceğimize..

Öncelikle Türkiye’nin ve Türk toplumunun bugün karşı karşıya bulunduğu her türlü meselenin geçmiş zaman boyutu ve gelecek zaman endişesi içinde ele alınıp tartışılması ilk prensibimiz olacak. Buna ilaveten, istesek de istemesek de bir parçası olduğumuz İslam ve Şark dünyasının, “gelişmiş Batı” karşısında belli ölçüde ortak bir kaderi paylaştığımız az gelişmiş ülkelerin müşterek problemleri de ilgi odaklarımızın belli başlıları arasında yer alacak.

Ve en nihayet bütün insanlığın ve hatta canlı yaratıkların problemler de alaka sahamızın içinde olacak!...

Misallendirmek gerekirse, Batılılaşma çıkmazından, sosyal ve kültürel değişme problemlerine; gecekondulaşmadan, köylülüğe; “yabancılaşma”dan depolitizasyona; enflasyondan, gelir dağılımındaki adaletsizliğe; eski eserlerin korunmasından, pamuk tarlalarındaki ırgat çocuklarının gözlerini kemiren haşarata, “içtihat kapısının kapanması”ndan, tasavvufi cereyanlara; darbecilikten demokratikleşmeye; az gelişmiş ülkelerin soyulmasından, esir milletlerin hürriyet mücadelelerine; işkence ve ırk ayrımı gibi insanlık suçlarından çevre kirliliğine varıncaya kadar düşünen insanın ve aydının ilgilenmesi gereken her konu bizi de ilgilendirecek.

Özetle, aydın olarak gözlerimizi açıp etrafımıza baktığımızda bizi çevreleyen ufuklarda bu renklerin hepsini görüyor ve onların tamamını ilgiye değer buluyoruz.

EK-2 TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ DERGİSİ ÇEVRESİ'NİN BİYOGRAFİLERİ

Mustafa Çalık: 1956 yılında Gümüşhane'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Gümüşhane'de tamamladı. 1972 yılında Türk Ülkücüler Teşkilatı Gümüşhane Şubesi'nin Denetleme Kurulu'nda bulundu. 1975'de Elmadağ MHP İlçe Gençlik Kolları Başkanlığı'na seçildi. 1977'de Ülkü Ocakları Genel Merkez Yönetim Kurulu'na seçildi ve Propaganda Masası sorumluluğuna getirildi. 1978-1979 yıllarında MHP Araştırma Merkezi ve Parti Okulu'nda vazife yaptı. 1978 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra bir grup arkadaşıyla beraber Yeni Sözcü dergisinin kuruluşunda bulundu ve Fazıl Mustafa müstearıyla köşe yazıları yazdı. 1983'te Hamle dergisinin çıkışına katkıda bulundu ve müstear isimle bu derginin yazar kadrosunda yer aldı. 1980 yılında Uzman Yardımcısı olarak çalışmaya başladığı Devlet Planlama Teşkilatı'nda 1984'de uzman oldu. 1985-1987 yılları arasında ABD'de Denver Üniversitesi'ne bağlı Milletlerarası Çalışmalar Lisansüstü Okulu (GSIS)'da Milletlerarası Politika Master'i yaptı. 1989 yılına kadar DPT'de çalışan Çalık aynı yıl görevinden istifa ederek, bir grup arkadaşıyla birlikte Türkiye Günlüğü Dergisini yayınlamaya başladı. 1981 yılında SBF'de başladığı siyaset ilmi doktorasını, MHP Hareketi'nin Siyasi Sosyolojik ve Kültürel Kaynakları başlıklı bir tez savunarak, 1992 yılında tamamladı. 1983-1984 ders yılında Ankara ve Hacettepe üniversitelerinin muhtelif bölümlerinde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri verdi. 1996-1997 ders yılında Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi'nde Değişim ve Yenileşme Tarihimizin Temel Problemleri başlıklı lisansüstü bir ders okuttu. Halen Türkiye Günlüğü dergisinin Genel Yayın Müdürlüğü'nün yanı sıra Türk Ocakları Yüksek Hars Heyeti azalığı da yapan yazar, 18 Nisan 1999 genel seçimlerinde MHP'den Gümüşhane (ikinci sıra) milletvekili adayı oldu ve az bir oy farkıyla seçilemedi. Yeni Ufuk (1997) ve Ayyıldız (1999) ve Bugün (2006) gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. BBP Genel Başkan Yardımcılığı yapmaktadır (<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=242>).

Nevzat Köseoğlu: 1940 Erzurum- İspir doğumlu. Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı başkanı. İstanbul'da gazetecilik ve hukuk tahsili yaptı. Ankara'da "Babialide Sabah" adlı gazetede gazeteci olarak çalıştı. Yedek subay olarak askerliğini yaptıktan sonra, avukatlık mesleğinin yanı sıra "Söğüt Dergisi"ni çıkardı ve "Ötüken" yayınevinin kurucularından oldu. 1974 senesinde genel sekreter yardımcısı olarak

MHP'de resmen görev aldı. 1977'de aynı partiden Erzurum milletvekili olarak seçildi. 12 Eylül 1980 İhtilali'nden sonra bir buçuk yıl hapisanede yattı. Çıktıktan sonra fiili siyasetle artık ilgilenmedi. Şu anda yayıncılık yapmakta: 14 ciltlik "Büyük Türk Klasikleri"ni yayınladıktan sonra, 8-10 yıldan beri üzerinde çalıştığı "Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları" serisinin şimdiye kadar 26 cildini Kültür Bakanlığı için çıkarmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Nevzat_K%C3%B6seo%C4%9Flu).

İlber Ortaylı: 1947 yılında doğdu. SBF (1969) ile DTCF Tarih Bölümü'nü bitirdi. Chicago Üniversitesi'nde master çalışmasını Prof. Halil İnalcık'la yaptı. "Tanzimat Sonrası Mahalli İdareler" ile doktor, 1979'da "Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu" çalışmasıyla da doçent oldu. 1983'te istifa etti. Viyana, Cambridge, Oxford ve Tunus üniversitelerinde misafir öğretim üyeliğiyle birlikte seminerler ve konferanslar verdi. Yerli ve yabancı bilimsel dergilerde Osmanlı tarihinin 16. ve 19. yüzyılı ve Rusya tarihiyle ilgili makaleler yayımlandı. 1989'dan beri Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde İdare Tarihi bilim dalı başkanı olarak görev yapmaktadır. Ortaylı, Uluslararası Osmanlı Etüdleri komitesi yönetim kurulu üyesi ve Avrupa İronoloji Cemiyeti üyesidir (<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=1361>).

Ahmet Turan Aklan: 1954 Sivas doğumlu. İlk ve orta tahsilini Sivas'ta tamamladıktan sonra 1978 yılında SBF'nin İdare ve Siyaset Bölümü'nden mezun oldu. Bu esnada Sivas'ta üç yıl süreyle mahalli matbuatta çalıştı. Çeşitli dergilerin yayınlanmasına katkıda bulundu. 1980 yılında askerlik hizmetini Tatvan ilçesinde yedek subay olarak yerine getirdi. Üç yıl serbest çalıştıktan sonra 1985'de Cumhuriyet Üniversitesi'ne girdi. 1987'de yüksek lisans eğitimini, 1991'de doktora çalışmasını tamamladı. 1993'de yardımcı doçentliğe atandı. 1994 yılında Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde kurulan İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi'ne geçti ve halen bu fakültede görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Muhtelif dergilerde (Türkiye Günlüğü, Tarih ve Toplum, Dergâh, Türk Edebiyatı, Yeni Türkiye, vb.) yayınlanmış yazıları vardır. Kitap şeklinde on altı çalışması bulunmaktadır (<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=202>).

Mehmet Öz: 1981 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümünde Lisansını tamamladı. 1984'te H.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümünde Y.Lisansını tamamladı. 1991 yılında Cainridge Univercity'de doktorasını

tamamladı. Uzmanlık alanı; Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1995'te Doç. Dr. olarak H. Üniversitesi' de görev yapmaya devam etmiştir ve 2003'te Prof. Ünvanı ile Hacettepe Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanı olarak görev yapmaya devam etmektedir (<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehoz/ozgecmisim.html>).

Mehmet Özden: 1981'de Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesinde Tarih Bölümünü bitirdi. 1985'te H.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümünde Y. Lisansını tamamladı. 1994'te H.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümünde Doktorasını tamamladı. Yrd. Doç. Dr. olarak H. Ü.'de görev yapmaya devam etmektedir (<http://www.history.hacettepe.edu.tr/academicStaff.html>).

Ahmet Nezihi Turan: 1958 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. Lisans eğitimini 1980'de AÜ DTCF Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Kürsüsü'nde tamamladı. Beş yıl kadar liselerde tarih öğretmenliği yaptı. Daha sonra Araştırma Görevlisi olarak girdiği Ankara Üniversitesi'nde, 1985'te başladığı yüksek lisansını, Son Osmanlı Meclis-i Meb'ûsânı konulu tezini vererek Şubat 1987'de tamamladı. 1988'de aynı üniversitede başladığı doktora programında (AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı) XVI. Asırda Ruha (Urfa) Sancağı konulu tezini verdi ve Haziran 1993'te mezun oldu. Şubat 1994'te Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi ABD'ye Yardımcı Doçent olarak atandı. 2000-2002 yılları arasında iki öğretim yılı Kırım/Simferopol'de Devlet Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. Adı geçen üniversitede Türkoloji Bölümü'nün ve Türkoloji Araştırma Merkezi'nin kuruluşu çalışmalarını başlattı. 2001'de Doçent oldu. 2002-2003 öğretim yılından bu yana yine Kırıkkale Üniversitesi'nde aynı bölümde görevini sürdürmektedir (<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=829>).

Mümtaz'er Türköne: 1956 yılında İstanbul'da doğdu. 1978 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin İdari Şubesinden mezun oldu. Aynı fakültede 1986'da master, 1990'da doktora yaptı. Halen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde çalışıyor. İslamcılığın Doğuşu, Türköne'nin Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde hazırladığı doktora tezidir. Yazar, Tanzimat dönemi siyasî fikir üzerine çalışmayı sürdürmektedir (<http://www.iletisim.com.tr/iletisim/person.aspx?pid=289>).

Erman Topbaş: 01.01.1955'te, Kadirli'de doğdu. Yabancı dili Fransızca, 2002 yılından itibaren Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, Büro Yönetimi Eğitimi Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır (<http://w3.gazi.edu.tr/~etopbas>).

Mehmet Naci Bostancı Amasya 1957 doğumlu, evli iki çocuk babası. Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü Öğretim Üyesi'dir. 1980'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset ve İdare Bölümünde lisansını tamamlamıştır. 1984' te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bölümünde Yüksek lisansını tamamladıktan sonra, 1987'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bölümünde Doktorasını tamamlamıştır. 1990 'da Uygulamalı Sosyoloji alanında Doçent olmuş ve 1996 yılında Halkla İlişkiler ve Tanıtım Profesörü olmuştur. 1984'ten bu yana Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde çalışmaya devam etmektedir (http://www.canim.net/biyografi/b/akademisyen/naci_bostanci/353.html).

EK-3 SİVAS BİLDİRİSİ

SİVAS BİLDİRİSİ

Kamuoyumuza!

Toplumumuz, Sivas'ta 36 evladını yitirdi.

Tahrik, taassup, idaresizlik, cehalet, cinnet ve sevgisizlik en uygun şartlarda bir araya getirilerek, 12 Eylül'den bu yana siyasi anlam taşıyan tek bir cürmün bile işlenmediği Sivas şehrini ve onunla birlikte hepimizi büyük bir utançla baş başa bıraktı.

“İnsan” olma haysiyetine sahip herkesle birlikte, aşağıda imzası bulunan bizler de bu felaketten dolayı derin bir ızdırıp ve utanç duyuyor ve bu hadisede hayatını kaybeden insanlarımıza rahmet, yakınlarına başsağlığı diliyoruz.

Bu münasebetle;

- 1- Varlık sebebini, mahiyeti ne olursa olsun bir başka düşünce, inanç, görüş ve felsefenin veya bunları benimseyen herhangi bir insan yahut grubun helakine bağlayan her türlü eylemi reddediyoruz.
- 2- Eksenine yaşama sevinci, insan olmanın izzet ve sorumluluğu, çoğulculuk, fikir hürriyeti ve tüm kurumlarıyla demokrasi, hoşgörü, barış içinde bir arada yaşama ülküsü ve Türkiye sevgisini yerleştirmiş bütün oluşumları yürekten destekliyor ve benimsiyoruz.
- 3- Toplumumuzun varlığını sağlıklı yollardan ve meşru usullerle sürdürme arzu ve iradesi bakımından ileri toplumlardan daha geride Olduğunu kabul etmiyoruz. Yaşadığımız felaketlerden ötürü, karakter olarak zaten musibete elverişli ve zayıf bir toplum yapımız olduğu tarzında, kendisi bizatihi felaket olan yanlış bir sonuç çıkarmıyor; bu tür yanlış sonuçları gerekçe haline koyarak dayatılmaya çalışılan “Asya tipi demokrasiyi” toplumumuza reva görmüyoruz.

Bu toplumun birer ferdi olarak, toplumsal huzur ve barışın bir değil birçok yolunun mutlaka var olduğuna ve bunlar içinde en sancısız, en kalıcı çözümlerin ise ancak ve ancak demokrasi ve hukuk çerçevesinde bulunabileceğine yürekten inanıyoruz. Bunun içindir ki, **mevcut durumun bütün vahamet ve kabul edilemezliğine rağmen ve bundan daha vahim tablolar karşısında bile demokrasi ve hukuk dışı yollardan medet ummayı, İnsan ve yurttaş onurumuza asla yediremeyeceğimizi önemle vurgulamak istiyoruz.**

4- Toplumsal bir huzursuzluk ve felaketin sürüp gitmesinin engellenmesi için öncelikle bu tür korkunç eylemleri icra edenlerin tespit edilip bir an önce bağımsız yargı önüne çıkarılması gerekmektedir. En az bunun kadar elzem olan bir başka adım da farklı toplumsal grup ve kesimlerin, yaşanan felaket ve facialar üzerinde kendi etki ve sorumluluk paylarını göz önüne alarak kendi kendilerini sorgulama basiretini gösterebilmeleridir.

Bir toplumun karşılaşılabileceği en büyük felaketlerden biri, adalet adına vahşet yoluna sapılmasıdır. Bunun önüne geçilememesi demek, toplumsal düzenin yerini kaos ve giderek karşılıklı boğazlaşmanın alması demektir.

Bu itibarla, ülkesi ve toplumuyla kopmaz ve koparılamaz bağan olan insanlar sıfatıyla bizler; devlet güçleri, siyaset kadrolar, 111m, fikir, kültür ve sanat çevreleri, basın-yayın organları, ekonomi ve iş dünyası başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerini **Sivas felaketi**'ndeki etki ve sorumluluk payları üzerinde samimi bir muhasebe ve muhakemeye davet ediyoruz.

5- Geline bu safhada, daha önce defalarca seyrettiğimiz bu 'felaket senaryosu'nun görünür akıbetine katlanmamak için Türkiye'nin bütün aydınlarının dürüstlük, barış, erdem ve insanlık onuru kavramlarının etrafında ortak tavır almaya ve hepimizin ortak paydası durumundaki Türkiye'mize omuz vermeye çağırıyoruz.

Hangi fikir ve görüşlere sahip olursak olalım, sorumluluk duygusu taşıyan insan ve yurttaşlar olarak, her şeyden evvel şu basit ama hayati gerçeklerin şuurlarına varmak zorundayız:

- "Kendimizden" saydıklarımızla "dayanışma"ya değil, kendimizden saymadıklarımızla "diyalog"a ihtiyacımız var.

- Demokrasi ve hukuku yaşatmanın yolu, “bizden” olanları “savunmak” değil, bizden olmayanların da insan ve vatandaş olduklarını unutmamaktan geçer.

- Vicdanları kül eden bu yangını, birbirimizi suçlayarak, yargılayarak değil ancak severek ve haklarımıza karşılıklı saygı göstererek söndürebiliriz.

6- İnsanımız, toplumumuz ve ülkemize karşı beslediğimiz ümit sonsuzdur. Ümidimiz olmasaydı burada olmazcılık.

Hep burada olmaya, her şart altında sesimizi yükseltmeye, birbirimizi sevmeye, toplumumuzun aldı selim ve basiretine güvenmeye devam edeceğiz.

10.07.1993

İMZA LİSTESİ

Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT, Dr. A. Turan ALKAN , Dr. Şahin ALPAY (CHP Araş. Mer. Md.), C. Hakan ARSLAN, Yağmur ATSIZ, Beşir AYVAZOĞLU, Doç. Dr. Nabi AVCI, Doç. Dr. Namık AÇIKGÖZ, Zikri AKIN (Erzincan San. ve İş. Adm. Der. G.Sekr.), Burhan AYHAN (Mülk. Vakf. Başk. Yrd.), Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY, Prof. Dr. Naci BOLAY, Doç. Dr. Naci BOSTANCI, Osman BOSTAN, Ali BATMAN, Atılğan BAYAR (Gazeteci), Sait BAŞER. Ali BULAÇ, Yrd. Doç. Dr. Vedat BİLGİN, Tadser BELGE (Helsinki Yurttaşlar Der. Gen. Sekr.), Aydın CANDABAK (Gazeteci), Muammer CİNDİLLİ (BBP Erzurum İl Bşk.), Rasim CİNİSLİ (Erzurum Eski M. Vekili), Cengiz ÇANDAR. İrfan ÇİFTÇİ, veysel ÇAKIR (İş Adamı), Ruşen ÇAKIR (Gazeteci), Dr. Etem ÇALIK, Mustafa ÇALIK ,Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK, Prof. Dr. İzzettin DOĞAN, Züfi DİCLELİ, Prof. Dr. Hayri DOMANIÇ, Aliyar DEMİRCİ, Mehmet Can DOĞAN (Polemik Y. İş. Md.), Hüseyin ERGÜN (İst. Mükiyeliler Vak. Bşk.), Oran ERZDEN (Arş. Gör.), Doç. Dr. Mustafa ERDOĞAN, Yar. Doç. Dr. H.Tahsin FENDOĞLU, Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ (Muğla Ün. Rek.), Doç. Dr. Nilüfer GÖLE, Mehmet GENÇ, Nihat GENÇ, Yesari GÖKÇE (İş Adamı), Prof. Dr. Kenan GÜRİSOY, Hasan Celal GÜZEL, Esat GÜÇHAN, Ali GÜRBÜZ (Sivas Eski M.Vekili), Ali Cevat GÖKÇE (İş Adamı), Veysel GÜLRİK (İş Adamı), Doç. Dr. Erol GÖKA, Prof. Dr. Metin HEPER. Durmuş HOCAOĞLU, Prof. Dr. Ahmet İNAM, Faik İÇMELİ (YDP İst. Teş. Bşk.), Doç. Dr.

Mustafa İSEN, Sibel İNCİOĞLU (Arş. Gör.), Talat İÇÖZ (İstanbul Eski M.Vekili), Tekin KÜÇÜKALİ (İst. ANAP İi Yön. Kur. Üyesi), Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU, Dr. Mehmet Ali KILIÇBAY, Doç. Dr. Levent KÖKER. Dr. Ali KARACA, Sefa KAPLAN (Gazeteci), Hüseyin KÜÇÜK (İş Adamı), Öner KABASAKAL, Önder KARADENİZ, Aydın MENDERES, Atilla NALBANI (Arş. Gör.), Prof. Dr. İlber ORTAYLI, Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK, Halil ÖZSOY (ANAP MKYK Üyesi), Prof. Dr. Ergun ÖZBUDUN, Haitik ÖZDALGA, Dr. Hikmet ÖZDEMİR. Senail ÖZKAN (Bonn Ün. Dok. Öğ.), Yrd. Doç. Dr. Mehmet Öz, Mehmet ÖZDEN, Vefa POYRAZ (Eski Bakan ve İst. Valisi), Prof. Dr. İhsan SEZAL, Muhammet SARITAŞ, AH SEFER (İş Adamı), Salih SARI (ANAP İst. İl Yön. Kur. Üyesi),

Prof. Dr. A. Yaşar SARIBAY (Uludağ Ün. Rek. Yard.), M. Şükrü SÖNMEZ (Yönetici), Dr. Halük ŞAHİN (Basın Kon. Gen. Sekr.), Rasim ŞİMŞEK (İş Adamı), Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN (Erciyes Ü. Rek.). Dr. Turgut TARI-İANLI, Eriman TOPBAŞ, Dr. Ahmet Nezihi TURAN, Dr. Mümtaz' er TÜRKÖNE, Sami URFAU (Mülk. Vakfı. Gen. Skr.), Doç. Dr. Atilla YAYLA, Talat YILMAZ (ANAP İst. İl Yön. Kur. Üyesi), Vahit YILDIRIM (İş Adamı), Kmii YÜCEORAL, Ali Şir YARDIM, İrfan YILDIRIM, Prof. Dr. Bahattin YEDİYILDIZ, Dr. Özcan YENİÇERİ, Namık Kemal ZEYBEK...

Türkiye günlüğü 22/ Bahar 1993

EK-4 EKONOMİDE, SİYASETTE VE TOPLUMDA ÖZAL DÖNEMİ VE GELECEĞİ BAKIŞ KONULU PANEL

15 Mayıs 1993 Cumartesi günü İstanbul FKM'de, Cedit Grubu ve Türkiye Günlüğü tarafından tertiplenen "Ekonomide, Toplumda ve Siyasette Özal Dönemi ve Geleceğe Bakış" konulu panelde sunulan tebliğ.

BAHAR GÜNDEMİ / TURGUT ÖZAL

Ekonomide, Siyasette ve Toplumda

Özal Dönemi ve Geleceğe Bakış*

Nabi Avcı

Eleştirel gözle bakan biri, toplantımızın başlığının kendi içinde çelişkili olduğunu, ekonomiyle siyaseti birbirinden nasıl ayıracağımızı; bu ikisini birbirinden ayırsak bile, bunları toplumdan nasıl tecrit edeceğimizi sorabilir. Ama ben ne ekonomist, ne siyaset bilimci, ne de toplumbilimci olmadığım için, bu soruyu sormamakta kendimi mazur addedebilirim.

Üstelik bir iletişim bilimci olarak, bu soruyu sormamak işime de gelir.

Zira biz iletişimciler, kurucu babalarımızdan birinin dediği gibi, geçmişte ekonomistlerin, sosyologların ve antropologların ayrı aynı yapmaya çalıştıkları bir işi, iletişim araştırmalarının tek başına yapmaya talip olduğuna inanıyoruz.

O iş de, bir toplumda, malların, toplumsal rollerin ve sembollerin nasıl anlamlandırıldığını ve nasıl işlediğini anlamaya çalışmaktır.

Eğer işimiz buysa, Özal dönemi hakkında yorum yapmaya, en az sosyologlar, ekonomistler ve siyaset bilimciler kadar, bizim de hakkımız var demektir.

Zira Özal'ın 80li yıllarda yaptıklarını ve yapamadıklarını en iyi özetleyebilecek sloganlardan biri de, herhalde, onun, **Türk toplumunda malların, toplumsal rollerin ve sembollerin geleneksel trafiğini büyük ölçüde değiştirdiğidir.**

Şimdi bugün, Levi-Strauss'un bütün kışkırtmalarına rağmen, ben yine de komşu haklarına saygılı bir iletişim araştırmacısı olarak, malların dolaşımını ekonomistlere, toplumsal rollerin dolaşımını da sosyologlara ve siyaset bilimcilere bırakarak, Özalın,

sembol trafiğinde ve onun kurumsal altyapısını oluşturan eğitim sisteminde yapmayı amaçladığı değişikliklere değinmek istiyorum.

Cumhuriyet tarihine iletişimci gözlüğüyle baktığımız zaman, toplumsal sembol repertuarımızın, tam ortasından dramatik bir biçimde çatlatılmış bir toplumsal bilinç durumuna, **yani bir toplumsal şizofreniye** tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Bir yanda, hafızası sıfırlanmış, kendi sembollerini üretmekten aciz, ithal malı sem bollerle kendine yeni bir kimlik uydurmaya çalışan **resmi Türkiye**; öte yandan da açıkça toplumsal dolaşımı girmesi yasaklanmış sembollerini hiç değilse muhafaza etmeye ve Nevzat Tandoğan'ın zabıtalara yakalanmamaya çalışan **öteki Türkiye**...

Aslında bu şizofrenik manzara, sadece sembollerin dolaşımında değil, malların ve toplumsal rollerin dağılımında da var...

Yani sadece iletişim alanında değil: gündelik hayatın bütün alanlarında, cinsellikten aileye, ekonomiden askerliğe, yerel yönetimlerden eğitime kadar her alanda iki farklı Türkiye var: **Resmi Türkiye ve Öteki Türkiye**...

Üstelik bu ikisi, başlangıçta Ankara Palas'la Hergele Meydanı kadar birbirine uzak, birbirine yabancı, hatta birbirine düşman bir görüntü çizerken, zaman içinde iç içe geçmeye, birbirlerini mutasyona uğratmaya, hatta yer yer symbiotik bir ilişki kurmaya kadar varıyorlar.

Böyle olması da kaçınılmaz; zira bu iki Türkiye, sadece toplumsal alanlarda değil, bireysel mahremiyet alanlarında da hükmünü yürütüyor.

Söz gelişi, kapısında Lincoln marka arabaların beklediği Ankara Palasın balo salonunda, saat yirmi dörde kadar uslu uslu Viyana valsleri çalan orkestra, saat yirmi dörtten sonra, işareti alır almaz zeybek vurmaya başlıyor...

Söz gelişi, Milli Şefin Pembe Köşkünde bile bu ikili, çok çarpıcı veya patetik görüntülerle kendini açığa vuruyor: Alt katta Milli Şef, Gazi Terbiye Enstitüsünün müzik hocası Herr Zuckmayer'den viyolonsel dersleri alırken, üst katta Hasan Ali Yücel, Mevhibe Hanımın annesi için mevlit okuyor...

İstanbul Darülfünunu, "memlekette yapılan muazzam inkılaplara karşı bitaraf bir müşahit gibi davrandığı" gerekçesiyle kapatıldıktan sonra, Resmi Türkiye, önce köy

enstitüleriyle, sonra da imam hatip okullarıyla, öteki Türkiye'yi kurtkapanına getirmeye çalışıyor. Öteki Türkiye ise bu ikili hamleyi savuşturmakla yetinmiyor; imam hatip okullarını kullanarak, resmi Türkiye'nin arkasına dolanıyor ve iki puanı alıyor...

Üstüne üstlük, Demokrat Parti iktidarı, köylüleri Ulusa ve Yenişehir'e sokmamak için cansiperane mücadele veren Nevzat Tandoğa'nın zabıalarını hizaya sokup, adam gibi ezan okunmasına müsaade edince ve ulusal pazarın bütünleşmesinin yollarını açmaya başlayınca gerek sembollerin, gerek malların, gerekse toplumsal rollerin dolaşımında, **Öteki Türkiye'nin** payı gözle görülür bir biçimde artıyor.

Araya giren 27 Mayıs Darbesi, malların dolaşımını Devlet Planlama Teşkilatıyla, rollerin dağılımını kuvvetler ayrılığıyla, sembol trafiğini de üniversite, Kudret, Öncü, diğer yandaş basın organları ve Ankara Radyosuyla düzene sokmaya çalıştı. Olmadı. Resmi Türkiye'nin resmi söylemini yeniden üretmesi beklenen gençler ve bazı aydınlar, bu görevi gereğinden fazla ciddiye aldılar ve Che Gueveradan Ho Şi Minhe kadar bir sürü yabancıyı işin içine karıştırdılar. Önce 12 Mart, sonra da 12 Eylül müdahaleleriyle, resmi Türkiye'deki bu karışıklık ve düzensizlik yoluna sokulmaya çalışıldı.

Ama 12 Eylül'e gelindiğinde, gerek uluslararası konjonktür, gerek Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durum, gerekse kitle iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle, malların, rollerin ve sembollerin dolaşımını münhasıran merkezde- ki trafik polislerinin sopasıyla idare etmek artık imkansızlaşmıştı.

Artık hiçbir ülke, hiçbir yönetim, hiçbir iktidar, elli milyonluk bir ülkenin ekonomisini, siyasetini, kültürünü ve gündelik hayatını atadan kalma yöntemlerle, yani, Devlet Baba'nın sopasıyla tanzim etme lüksüne sahip değildi.

Turgut Özal'ın bunu ilk gören dünya liderlerinden bir olmasıdır. Ne var ki, Turgut Özal bunu birlikte çalıştığı generallere ancak kısmen anlata- bildi. Generaller, Turgut Özal'ın "ekonomi ilminin kaideleri böyle emrediyor diskuruyla yürüttüğü **malların dolaşımını serbest bırakılması ilkesini** benimsemekte fazla zorlanmadılar. Ama onun mütemmim cüzü olması gereken rollerin ve sembollerin Özgür dolaşımı ilkesini, ne

generaller, ne de onların, üniversitelerdeki, yüksek yargı organlarındaki, basındaki ve siyasetteki izdüşümü olan sivil kadrolar, içlerine sindirebildiler.

Halbuki kitle iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmeleri doğru okuyabilmek için bir parça gayret sarf etseler, kendilerini de, toplumu da bu kadar sıkıntıya sokmalarına gerek kalmayacaktı. Ama onların yapamadığını öteki Türkiye, biraz da kaşını gözünü yarararak yaptı ve resmi Türkiye'nin hukuken vermediğini **de facto** aldı. Sadece iletişim sektöründe değil; gündelik hayatta ve ticarete öteki Türkiye, resmi Türkiye'nin bir türlü sökemediği bilgisayar dilini söktü ve bazı sektörlerde de çatır çatır konuşmaya başladı.

Özal'ın ikinci değişim programının özellikle eğitimle ilgili bölümünün bu bakımdan çok anlamlı olduğunu düşünüyorum. Özal, kendisi de bir mühendis ve teknokrat olduğu halde, yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin eğitime girmesinin yol açabileceği toplumsal ve kültürel sonuçların çok iyi farkındaydı. Bu gelişmenin, çok geçmeden, alt- kültürlerin ve dolayısıyla kültürel çoğulculuğun önündeki engelleri de bertaraf edebileceğini görüyordu.

Sanıyorum, artık fiilen yürürlükten kalkmış olan Tevhid-i Tedrisat Kanununu tartışmaya açmak istemesi de bunun bir uzantısıydı.

Biliyorsunuz, eğitim sektörü, dünyanın her yerinde, tutuculuğuyla maruftur. Eğitim sistemlerinin özünde zaten var olan bu tutuculuk, Türkiye'de resmi ideolojinin her düzeyde yeniden üretimi misyonuyla bir kat daha pekiştirilmiştir.

Ne var ki, onbeş milyonluk bir köylü toplumunda mümkün ve savunulabilir olan bir misyona göre örgütlenmiş eğitim sistemini, bugünün karmaşık toplumsal ilişkileri, her geçen gün biraz daha anakronik bir hale sokmaktadır. Eğitim sistemi, resmi Türkiye'nin ideolojik talepleriyle Öteki Türkiye'nin reel eğitim talebi arasında bocalamaktadır...

EK-5 MİLLETLERARASI DÜŞÜNCE DERGİLERİ VE ÇOĞULCULUK KONFERANSI, İTALYA / MİLANO

Türkiye’de

Düşünce Dergiciliği

Türkiye Günlüğü Örneği *

Bu metin, 7-10 Temmuz 1993 tarihinde İtalya’nın Milano şehrinde düzenlenen “Düşünce Dergileri ve Çoğulculuk” konferansına sunulan bildirinin tercümesidir. Konferansı düzenleyen Rockefeller Vakfı ile Ağa Han Vakfı’nın yetkililerine ve Sayın Nilüfer Göle’ye şahsıma ve Türkiye Günlüğü’ne gösterdikleri ilgiden ötürü teşekkür ederim. Nabi AVCI

Daha önce bize gönderilen gündem notundan anladığıma göre, bu oturumda bizden “düşünce dergilerinin kamuoyunun oluşmasında, değişmesinde ve yansıtılmasındaki rolü” konusuyla ilgili olarak, şu soruları cevaplandırmamız bekleniyor:

- Dergi yöneticileri ve yazarlar, kendi toplumlarındaki entelektüel etkileşim sürecini nasıl değerlendiriyorlar?
- Dergiler bu sürece nasıl müdahil oluyorlar?
- Bu sürece ilişkin olarak belirli bir tavır (muhalif veya muvafık) alıyorlar mı?

Ben, kendi sunuşumda, bu sorulara, genel teorik cevaplar yerine, Türkiye Günlüğü tecrübesinden hareketle, somut ve pratik cevaplar vermeye çalışacağım. Zira, Türkiye Günlüğü bağlamında bu sorulara verilecek cevapların, Türk entelektüel hayatı bakımından da düşünmem, Türkiye Günlüğü’nü haddinden fazla önemsemekten değil, gerek zamanlama, gerek muhteva, gerekse yayın kurulu ve yayın politikası açısından taşıdığı özellikler nedeniyle, Türkiye Günlüğü’nden hareketle Türk entelektüel hayatına göndermeler yapmanın pek de yanlış olmayacağını düşünmemden kaynaklanıyor.

Önce zamanlamadan başlayalım: Türkiye Günlüğü yayınına Nisan 1989’da başladı. (Önceleri aylık olarak planlanmıştı ve dokuz ay süreyle aylık yayınlandı. Daha sonra, ortaya çıkan muhtevanın aylık bir dergiden ziyade üç aylık bir dergiye daha uygun

olduğu görülerek, **Türkiye Günlüğü** üç aylık hale getirildi; yanı sıra ayık **Polemik** dergisi de yayıma sokuldu.)

Dolayısıyla, **Türkiye Günlüğü**, bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de, sadece politikada değil, entelektüel alanda da eski kavram ve kurumların hızla anakronikleştiği bir dönemde yayın hayatına atıldı. 1989, Gorbaçov’un perestroika ve glasnost politikalarının kritik dönüm noktasına ulaştığı yıl olarak biliniyor. Gerçi, Sovyetler Birliği’nde 1985’ten sonra başlayan sürecin daha ziyade iktisadi sahaya inhisar ettirilmiş ve daha kontrollü, uluslararası finans çevrelerinin güdümüne daha açık bir versiyonu 1980’den itibaren Türkiye’de yürürlüğü konmuştu ama bu değişimin entelektüel hayatta kendini hissettirmesi ve bir tür meşruiyet kazanması ancak Sovyetler Birliği’nden esmeye başlayan perestroika ve glasnost rüzgarlarıyla bütünleştikten sonra, mümkün olabilmiştir. Böyle olması da anlaşılabilir bir husustur: Türkiye entelektüel hayatı uzun şiddetli bir sağ sol kutuplaşmasının baskısı altında yaşamıştır. Yetmişli yılların sonunda Türkiye’yi neredeyse bir iç savaşın eşiğine getiren (hatta ağır çekim bir iç savaşa sürükleyen) bu kutuplaşma, bir yandan 12 Eylül 1980’de gerçekleştirilen darbe ve onu izleyen otokritik ve depolitizasyon süreci, ama ondan da önemlisi reel sosyalizmin bütün dünyada hızla itibar kaybına uğramasının bir sonucu olarak, yerini anlamlı ve verimli bir diyalog ve “barış içinde bir arada yaşama” ortamına bırakmıştır. İlk defa bu yıllarda, daha önce birbirleriyle hiçbir ortak zemini olmayan sağ ve sol aydınlar, ortak zeminler oluşturmaya, tartışmaya ve birbirlerini anlamaya çalışmaya başlamışlardır. İşte bu yeni şartlarda, Türkiye’nin entelektüel topografyası da gerçeğe daha uygun ölçeklerle yeniden çizilmeye başlamıştır. Sanıyorum, **Türkiye Günlüğü**’nün böylesine geniş yelpazeli bir yazar ilgisine mazhar olmasında, bütün bu saydığım özel (konjonktürel) şartların da etkisi vardır. (Nitekim yine 80’li yıllarda yayımlanmaya başlayan **Yeni Gündem**’de buna benzer bir açılım görülmektedir ve daha da anlamlısı **Yeni Gündem**’e eski yol arkadaşları tarafından yöneltilen uzlaşmacılık suçlamaları, simetrik bir biçimde Türkiye Günlüğü’nü çıkartanlara da yöneltilmiştir.)

Bu yıllarda ortaya çıkan diyalog ve karşılıklı anlayış havası içinde, aydınlar, eski sağ-sol ayrımının öte sinde, bir sosyal grup olarak kendi toplumsal rolleri, sorumlulukları, meşruiyetleri ve gelecekleri üzerinde düşünmeye başladılar.

Şüphesiz, kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de aydınların kendileriyle ilgili bu yeniden değerlendirme çabalarına katkıda bulundu. Zira yine bu yıllarda, Türkiye’de televizyon yayıncılığındaki devlet tekeli **de jure** değilse bile **de facto** kalktı ve özel televizyon yayıncılığı, ülkedeki sembol trafiğinin muhteva ve kapasitesini kendine göre yeniden biçimlendirdi.

Özetleyecek olursak, 1989 yılında aydınlar, şu iki hususu çok iyi anladılar:

1. Rekabet, artık iyice muğlaklaşan, sınırları belirsizleşen sağ ve sol arasında değil, militaristlerle sivil demokratlar arasındadır/arasında olmalıdır.
2. Aydınların sembol trafiği üzerindeki belirleyicilikleri artık eski kadar güçlü değildir. Başta televizyon popüler basın olmak üzere, yeni mecralar ve yeni medya aktörleri belki çok daha sığ ama çok daha yaygın bir belirleme gücüne kavuşmuşlardır. (Nitekim 80’li yıllarda, “gazeteci-yazar” kategorisinin ortaya çıkması ve bunların yazdıkları popüler kitapların peş peşe bestseller olması da bunun bir göstergesidir.)

İşte böyle bir ortamda yayın hayatına atılan **Türkiye Günlüğü** dergisi, şüphesiz bu yeni şartların etkisiyle, kendisine oldukça mütevazı görünen, ama Türkiye’nin akın geçmişte yaşadıkları düşünülürse aslında epey iddialı bir hedef seçerek işe koyuldu. Bu hedef, kısaca formüle etmek gerekirse suydı: Hangi düşünceden olursa olsun, bütün Türk aydınlarının özgür tartışma platformu olmak.

Geriye doğru baktığımızda ve bugüne kadar yayımlanan yirmi bir sayının bir değerlendirmesini yaptığımızda, Türkiye Günlüğü’nün bu hedefe ulaşmada oldukça başarılı olduğu görülebilir. Sanıyorum, bugüne kadar tartışmaya açtığımız konular, **Türkiye Günlüğü** çevresinde toplanan aydınların Türkiye’deki entelektüel etkileşim sürecine nasıl katkıda bulunduklarını da gösterecek niteliktedir:

Dört yıl içinde Türkiye Günlüğü’nde şu ana temalar tartışıldı:

1. Sayı Demokrasi ve demokratikleşme
2. Sayı Batılılaşma ve modernleşme
3. Sayı Çevre ve çevreciler
4. Sayı 200. Yıldönümü münasebetiyle Fransız

İhtitilli ve etkileri

5. Sayı Arabesk

6. Sayı Üniversite Problemi

7. Sayı Ekim Devrimi'nden Glasnost ve Prestroika'ya sosyalizmin büyük dönemeci

8. Sayı 150. Yılında Tanzimat

9. Sayı Seksenli yıllarda Türkiye ve Dünya

10. Sayı Sivil toplum, totaliter sistemler, gençlik, parlamentarizm vs...

11. Sayı Osmanlı tarihi ve toplum yapısı tartışma-

12. Sayı Enformasyon ve bilgi toplumu

13. Sayı İslam, siyaset ve laiklik tartışmaları

14. Sayı Orta-Doğu bunalı

15. Sayı Sosyalizm ve Türk solu

16. Sayı Türk Sağ I

17. Sayı Türk Sağ II

18. Sayı Fazlurrahman'dan Hayek'e medyadan siyaset felsefesine, Türk Düşüncesinde açılmalar

19. Sayı Tarih ve jeopolitik yirminci yüzyılla hesaplaşırken Türkiye

20. Sayı Cumhuriyet tartışmaları

21. Sayı Siyaset mi tıkandı, siyasetçiler mi?

Bu kısa liste bile, Türkiye Günlüğü yayın kurulu ve yazarlarının gündemi belirleme çabalarının yoğunluğu konusunda bir fikir verebilir sanıyorum.

Fakat Türkiye'nin en çok satan düşünce dergisi olmamıza rağmen, gündemi belirlemeye veya etkilemeye muvaffak olamayacağımızı gördüğümüz için bu yıl, halka açık paneller de düzenleyerek, bu konuların daha geniş bir çerçevede tartışılmasını sağlamayı amaçladık. (Bu çabamız, bir bakıma, aydınların elden kaçırdıkları eski etkinliklerini geri almak için başvurdukları bir yöntem olarak da değerlendirilebilir şüphesiz.) Bu amaçla düzenlediğimiz ilk panel merhum Cumhurbaşkanı Özal tarafından yönetildiği için gerçekten kamuoyunda epey tartışıldı/ses getirdi. Şüphesiz, ilk defa Cumhurbaşkanı'nın böyle aydınların katıldığı bir panel yönetmesi, olaya,

büyük basın ve televizyonlarında ilgisini çeken sansasyonel bir boyut ekledi. Ama bizce bu panelin bu sansasyonel boyut sembolik bir boyutu da vardı: Aydınlarla politikacılar arasında kurulabilecek tek olumlu ilişki biçiminin tabiiyet ilişkisi olmayabileceğini ve hatta on yılda bir askerler tarafından “kurtarılan” bir ülkede bu ilişkinin aslında iki taraf içinde zorunlu ve symbiotik bir ilişki olduğunu göstermek...

Merhum Özal, düzenlediğimiz panelin yönetimini üstlenmekle, bu gerçeğin özellikle politikacılar tarafından kavranmasına büyük katkıda bulunmuş oldu.

Ama doğrusunu söylemek gerekirse, ben yine de, düşünce dergileri açısından, sadece birer düşünce dergisi olarak kaldıkları halde etkili olabildikleri günler, daha güzel günlermiş, derim...(Avcı, 1993: 176-178).

EK-6 CEDİT GRUBU'NUN "GÜNEYDOĞU RAPORU"

On Yıl Sonra Sudan Çıkan Parakete: Cedit Grubu'nun "Güneydoğu Raporu" Bugüne Ne Söylüyor?

Bundan tam on buçuk sene önce Türkiye Günlüğü Dergisi çevresinde yazan, düşünen, konuşan bir topluluk olarak, o günlerin en hararetli meselesini teşkil eden Güneydoğu hadiseleri hakkında bir rapor hazırlayarak daha geniş çevreden gelen akademisyen, bürokrat ve devlet adamlarının da katıldığı bir toplantıda raporu müzakere etmeyi ve sonuçları kamuoyuna açıklamayı gerekli görmüştük.

"Cedit Raporu", **Türkiye Günlüğü Dergisi**'nin Konur Sokağı'ndaki bürosunda, çoğunlukla yazar kadrosundan oluşan bir topluluk tarafından sabahlara kadar süren ateşli müzakerelerde şekillendi. Kelimeler, fikirler, cümleler ve yaklaşım tarzları üzerinde saatlerce durulduktan sonra rapora "edilebilir" bir biçim kazandırılarak bilgisayar çıktısından fotokopi yoluyla çoğaltıldı.

Hadiselerin Belagati; Kelimelerin Belagati

Sırtından plastik spiralle birbirine raptedilen o rapor bugün yine önümde. Rafta durmaktan plastiği sertleşmiş, sayfaları sararmış 20 sayfa. Sayfalan arasına iliştirilen yapışkan kâğıtlardaki notlar, boş yerlere okla çıkılan alternatif ibareler, tartışma esnasında dile getirilen tenkid ve düşüncelerin kaydedildiği sayfalarıyla kendi çapında bir tarih vesikası olmuş Cedit Raporu.

Başlığı aynen şöyle: "Güney-Doğu Meselesi, (Toplumsal Çözüme Doğru)". Tarih 27 Mayıs 1995, yer, Büyük Ankara Oteli. Alt başlığı ise daha iddialı bir muhteva taşıyor. "Birlik, barış ve hakkaniyet ilkeleri içinde gerçekçi bir çözüm için"

Toplantı saati yaklaştığında sokaktan çevirdiğimiz bir taksiye binerek alelacele otele gittiğimiz ânı hatırlıyorum. Raporun son sayfasının arkasındaki boşluğa aldığım notlarda hangi müzakerecinin ne söylediği kısaca belirtilmiş. Bürokratlar raporun dilini ver yer cürekâr bulmuşlar, eksiklikleri işaret etmişler. Bu sayfanın en üstüne müzakerecilerden Hüsnü Doğan'ın bir cümlesini eski yazıyla kaydetmişim: "Hadiselerin belâgati, kelimelerin belâgatinden üstündür" demiş Hüsnü Doğan.

Aradan geçen on seneden sonra hâlâ aynı şeyleri tartışıyor olmaktan hayıflanma neticesi çıkarmamak gerekir. Tarihi ve sosyal boyutuyla zamanın kendine mahsus bir ahengi var ve bu ahenk için on sene pek kısa, bir asır orta vadeli bir zaman parçasıdır.

O gün kimlerin hangi tezi savunduğunu ve neticede nasıl bir karara varılmış olduğunu ayrıntısıyla hatırlamıyorum ama kütüphane rafında sararıp durduğu on seneden beri raporun ne kadar eskiyip eskimediğini merak ettim. Bu yazı, eğrisiyle-doğrusuyla Cedit Raporu'nun temel tezlerini yeniden hatırlatmak gayesini taşıyor. Bir hadiselerin belâgati ile kelimelerin belâgati arasındaki üstünlük ilişkisine de yorum getirebiliriz belki. 20 sayfadan ibaret raporun takriben üçte ikisini oluşturan gerekçe taşlı, aslında üzerinde yeniden konuşmak ve tartışmak bakımından zihin açıcı bir metin teşkil ediyor. Bu fasıldan uzun iktibaslarla bulunmak yerine raporun son ve en kritik bölümünü eden, "Çözüm Teklifinin Mantık ve Metodu" başlıklı kısmını, aradan geçen on sene sonra yeniden okumak daha faydalı olabilir.

Çözüm Teklifinin Mantık ve Metodu

Aşağıda okuyacağınız metin, kamuoyuna duyurulmamış, sadece sınırlı sayıda katılımcının iştirakiyle gerçekleştirilen bir beyin fırtınası egzersizi olmak bakımından yeterli bulunmuştu. Dolayısı ile bu rapordan hareketle, "biz vaktiyle ikaz etmiştik" şeklinde bir iddiayı seslendirmek düşünülemez. Okuyucu bu metni seyahat ettikleri geminin hızını ve katettiği mesafeyi ölçmek için suya bırakılan bir "parakete" olarak değerlendirmelidir.

İşte o metin:

Bu anlayışa sahip olan bizler, Güneydoğu Meselesine yukarıda çizilen çerçevede yaklaşıyor ve muhtemel çözüm arayışlarında başvurulabilecek nirengi noktalar olarak şu hususların önemli olduğu konusunda mutabık bulunuyoruz.

I. Mantıkî temel : Nazarî esaslarını ortaya koymaya çalışacağımız çözüm teklifi, biri teorik diğeri pratik olmak üzere iki temel 'kriter'in ışığında değerlendirilmelidir: "Doğruluk" ve "geçerlilik"...

Tabii ki, savunduğumuz çözüm yolunun öncelikle 'doğruluğuna inanmamız gerekir; fakat 'doğru' olması yetmez, aynı zamanda 'geçerli' de olması lâzım; çünkü siyasîtoplumsal pratiğe ilişkin bir 'teklifin doğruluğu, biraz da 'geçerlilik' şartına bağlıdır.

Önümüzdeki meseleye ilişkin olarak akla ve vicdana uygun düşecek bir 'çözüm'ün doğruluk ve geçerlilik 'kriter'leri ise şu iki hususa tekabül ediyor:

İlk olarak, Dünya yüzündeki diğer etnik ihtilâf, çatışma, çözülme veya çözüm yollarından kalkarak ileri sürülen tezlerin bizim problemimize fazlaca ışık tutacağı kanaatinde değiliz. Her toplumsal problemin ve her problematik alanın kendine has dinamiklerini ihmâl ederek 'doğru' çözüm üretilemez; olsa olsa çözüm örnekleri taklit veya ithâl edilmiş olur.

İkincisi; Teklif edilecek çözümün Türkiye ölçeğinde genel geçerlik niteliğini haiz olması gerekir. Başka bir ifadeyle hem TBMM'de, hem Kayseri'de, hem Diyarbakır meydanında ve hem de bu problemin önümüze konulduğu her yerde savunulabilir bir çözüm yolu bulma ihtiyacındayız: Bir başka ifadeyle problemin çözüm yeri ne Avrupa Parlamentosu'dur. Ne de AGİK platformu! Dışarıda çözüm aramanın, içeride belâ aramak anlamına geldiği düşüncesindeyiz! Bu 'çözüm, gerektiğinde bütün dünyanın önünde başımızı dikerek savunabileceğimiz derecede hakkaniyet ve meşruiyet vasıflarını haiz olmalıdır.

II. Çerçeve: Hiçbir genel çözüm teklifi, var olan bütün talepleri yahut özlemleri karşılayamaz: muhakkak bazılarını dışarıda bırakacaktır. Her genel çözüm, ister istemez, 'efradını cami, ağyarını mâni' bir takım niteliklere sahip olacaktır.

Dolayısıyla bu metinde ortaya konulan ve 'doğru' luğuna inandığımız teklifler, Türk, Kürt, Laik. İslamcı ve Milliyetçi unsurların bilinen bütün tercih ve taleplerini karşılamak gibi gerçekçi olmayan bir iddia ve niyet taşıyor. Bunun yerine, gayet sarıh bir fedayla tüm bu kesimler içinde birlik, barış ve demokrasiden yana, hakkaniyet ve insaniyet ölçülerini gözetken kalıcı çözüm arayışlarının en büyük ortak paydalarını bulma hedefi benimsenmiştir. Bu yaklaşımı, zoraki bir tevil ve sun'î bir te'lif gayretinden ziyade, belki "yozlaşmadan uzlaşmak" diye vasıflandırmak daha doğru olur.

Bu metni şekillendiren mütearife, üniter millî devlet çerçevesi içinde çoğulcu demokratik nizam ve bunun siyasî hukuku altında farklılıklara ve kısmiliklere müsaade etmek olarak özetlenebilir. Başka bir ifadeyle, bir yandan Cumhuriyetin millî ve üniter devlet yapısını gözetirken, diğer yandan da 'vatandaş fertler'in kültürel kimliklerine ilişkin demokratik hak ve hürriyetlerini, kaldırılamayan ve zedelenemeyeceği bir dokunulmazlıkla mücehhez kılmak gerektiğine inanılmaktadır.

Çözüm: Yeni Bir Toplum Sözleşmesi

Türkiye'nin, bu günlerde sıkça ifade edilen ve özel bir maksada atfen kullanıldığı aşikâr "siyasi çözüm" teklifleri dışında daha geniş kapsamlı ve bu defa "devlet merkezli"¹ değil, "millet ve toplum merkezli" bir "siyasî mutabakat" a varması şart haline gelmiştir. Bu mutabakat arayışı, devletin yeniden kurulması değil ama;

- Yeniden yapılandırılması;
- Prensip ve hedeflerin tespitinde milletin taleplerinin nazarı itibare alınması;
- Devlete ve rejime eksen teşkil edecek felsefenin yeniden değerlendirilmesi ve bu arada;
- "Yerli değerlerin" demokratik hiyerarşi içindeki asıl mevkiine yerleştirilmesi, gibi temel noktaları ihtiva etmelidir.

Devletle millet ve sistemle vatandaş arasında yeni bir mutabakat akdedilmesinin zamanı gelmiştir.

Bu mutabakatın ilk adımı, bu ülkenin başta anayasa olmak üzere temel siyasî hukuk mevzuatını yeniden kaleme almakla atılabilir. Yeni ve demokratik bir anayasa, mevcut müesseselerin tamamen değiştirilmesinden ziyade, müesseseler, organlar ve 'aktör'ler arasındaki ilişkiler ile temel hak ve hürriyetler alanının yeniden tanzimini hedef almalıdır.

"Hakimiyet bilâ kayd-ü şart milletindir" ilkesi, milletin iradesini başkalaştırıcı ve son tahlilde engelleyici tampon kurumlardan arındırılarak, bu defa rejimin 'belkemiği'ne yerleştirilmelidir. Millî irade, 'devlet gemisinin omurgasını teşkil etmelidir.

Dinin gündelik siyasette bir figür olarak kullanılması, ancak milli iradenin doğrudan doğruya hakim mevkiine geçirilmesi ile hakikaten engellenmiş olacak, fakat buna mukabil rejim, milletin temel değerlerine karşı hasmane bir tavır almaktan kat'iyen vazgeçecektir. Siyasi iklimimizi her mânâda zehirleyen din-devlet ilişkilerindeki sağlıklı tabloyu daha fazla görmemezlikten gelemeyiz.

Rejimin millî değerler ve evrensel standartlar doğrultusunda elden geçirilmesinin, bu ülkedeki çoğulcu demokrasinin selâmeti ve geleceği açısından kaçınılmaz derecede hayati bir adım teşkil ettiği kanaatindeyiz. Bu rejim ıslahatı, bir anlamda Türk demokrasisinin millet ve toplum zemininde karşılık bulması ve sıhhatli şartlar altında gelişebilmesini temin edecek tedbirlerin başında gelmektedir.

Bu meyanda "demokratikleşme" başlığı altında halen tartışılmakta olan reform taslağının, farklı bir açıdan devlet-millet ilişkilerinin sağlıksızlığını tesbit ve teslim eden bir itiraf'tan başka bir şey olmadığını düşünüyoruz. Ne var ki devletle millet arasındaki mesafenin varlığını tespit ve teslim eden mevcut reform taslağının, netice itibariyle Batılı paradigmaları referans alan bir çözüme işaret ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu anlayış, demokratikleşme meselesini, Batılı güçlerin ve Batıcı çevrelerin uluslararası politika enstrümanı olarak kullandıkları 'ideolojik' bir insan hakları doktrinine endekslediği içindir ki, sadece eksik değil, bu yönüyle ele alınınca aynı zamanda yanlış bir yaklaşımı da temsil etmektedir.

Bu mentalite ile savunulan bir demokratikleşme paketinin, "devlet-millet beraberliği" gibi son derece hayatî bir değeri ihmal etmek, neticede Batının uluslararası politika hedefleriyle uyuşan bir insan hakları ıslahatından öteye gidememek gibi kritik bir zaafı bulunmaktadır. Hâlbuki biz demokratikleşme kavramından ve bu vadide alınacak tedbirlerden millet-devlet beraberliğini formüle etmek, millî iradeyi gerçekten ve fiilen hâkim ve âmil kılmak, milleti ve devleti aynı hedefe yönleltmek gibi faydalar bekleme hakkına sahibiz. Bu noktada anayasanın, devlet millet beraberliğinin, insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin demokratik zeminini tanımlayan siyasî-hukukî bir metin hüviyeti taşımasından yanayız.

Siyasi ve demokratik tasavvurlarımızın hiçbir noktasında milleti ıslaha muhtaç, yönlendirilmeye ve güdülmeye müstehak, siyasi temyiz kudretinden mahrum bir varlık olarak görmediğimizi ehemmiyetle beyan etmek isteriz.

Bu tesbitler muvacehesinde;

1- Güneydoğu meselesini, bugün son derece hatalı bir zihnî yaklaşımla bir "etnisite problemi", daha açık bir ifadeyle Kürtler ve Türkler arasında cereyan eden bir siyasî hak çekişmesi olarak ele almayı doğru bulmuyoruz. Tam aksine mesele, devlet ile bütün vatandaşları arasında artık sarahat kazanmaya başlayan soğukluk ve güvensizlik biçiminde tecelli etmektedir. Bu haliyle problem sadece Kürtleri değil, bütün Türk vatandaşlarını ilgilendiren bir mahiyet kazanmaktadır.

2- Bilhassa son ayların tartışmaları içinde dile getirilen "siyasi çözüm" arayışlarına üslûbu ve muhtevası bakımından tamamen muhalif olduğumuz bilinmelidir. Türkiye Cumhuriyeti içinde herhangi bir etnik ve yahut dinî, mezhebi unsura siyasî hukuk seviyesinde (başta anayasa olmak üzere ilgili diğer mevzuatta) farklılık izafe edilerek kolektif aidiyet veya imtiyaz alanı açmak anlamına gelebilecek herhangi bir formülasyonun dışında ve karşısındayız.

3- Problemin akl-ı selim çerçevesinde hallini kolaylaştıran ve mümkün kılan tabîî bir avantaja sahip bulunuşumuz gözden kaçırılmamalıdır: Bütün provokasyon ortamına ve maalesef artık mutad hale gelmiş olan "kan kaybına" rağmen millet zemininde etnik ayrımcılığa ve karşılıklı nefrete dayanan bir düşmanlık gösterisine rastlanmamaktadır. Evlâtları dağlarda vuruşan iki unsurun Türkiye'nin her yerinde bir arada hâlâ dostluk, akrabalık ve komşuluk ilişkilerini sürdürmekte gösterdiği basiret ve olgunluk, sadece toplumsal barışın sigortası ve erdemli bir hayat felsefesine işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda nihâî çözümün önünü açacak hayatî bir avantaj da teşkil ediyor.

Osmanlı'dan miras "emperyal terbiye" ve bir arada yaşama ahlâkı, Türkiye'deki toplumsal barış ve huzurun hâlâ en büyük enerji kaynağı olarak varlığını, hayatiyetini ve ehemmiyetini sürdürmektedir. Bu noktanın fevkalade ciddiye alınması gerekir; zira bir arada yaşama ahlâkının, toplumsal bir değer olarak elan varlığı ve canlılığını koruyor olması, etnik temele indirgenmeye çalışılan problemin, bu yönü itibariyle sun'iliğine işaret etmektedir.

4- "Problem"ın toplumsal alanda çözümü için izlenmesi gereken yolun 'çetrefil' bir tarafı yoktur. Sivil-toplumsal gündemimizin en acil meselelerinden biri 'resmî ideoloji ve siyaset'in yanlış adımlarını engellemeye

çalışmaktır. Sivil-toplumsal alanımızı mümkün olabilecek en yoğun diyalog çabalarıyla doldurarak bunu sağlamaya çalışabiliriz. Resmî ideoloji ve siyaset'in millî birlik ve bütünlüğümüzü ger çekten tehlikeye atan müdahaleleri asgarîye indirildikten sonra sivil-toplumsal alanın toparlanarak kendi çoğulcu bütünlüğünü yeniden 'inşa' etmesi daha da kolay olacaktır. Her şeyden evvel, tarihî- dinî eksende uzun asırlar müddetince oluşmuş ve bu gün de varlığını her şeye rağmen devam ettirmekte olan kültürel entegrasyonun daha yoğun biçimde 'toplumsallaşma'sını sağlayacak iletişim vasatını bütün anlamları ile güçlendirmek gerekiyor.

Güneydoğu meselesinin çözümü "imkânsız" veya "mümkün" değil, fiilen "mevcut"tur. Sürtüşme, giderek kendi zeminini bile temsil etme kabiliyeti tartışılır hale gelen devlet seçkinleri ve resmi ideoloji ile. Kürtleri ne derece temsil ettiği çok su götürür "Kürt elitleri" arasında cereyan eder hale gelmiştir.

Millet, çok şükür ki, kahir ekseriyetiyle fiilen ve hâlen kavganın dışındadır.

5- Hâlihazırda devam etmekte olan sıcak çatışmayı ve meseleyi Askeri kuvvet kullanarak halletme arzusunu prensip itibariyle desteklemiyoruz. Lakin devlete silâh çekilmiş olmasını da hiçbir şekilde anlayışla karşılamamız beklenmemelidir. Siyasî sonuçlar doğuracak bir "ateşkes"i değil, devlete silâh çekenlerin evveleminde bundan vazgeçmeleri gerektiğini doğru buluyoruz.

6- Güneydoğu'da yaşayan halkın, toplumsal çözümün tabîî ve vazgeçilmez unsurlarından biri sıfatıyla birlik, barış ve demokrasiye katkısını sağlamak için, öncelikle terör ve antidemokratik baskıların çifte saldırısına maruz kalmış irade hürriyetine yeniden kavuşturulması lâzımdır.

7- Güneydoğu'nun iktisadî geri kalmışlığı tarihi ve coğrafi şartlara bağlı olarak ortaya çıkan bir toplumsal yapı meselesidir. Devlet-Millet arasındaki kopukluk da bilhassa uzun savaş yılları ve Tek-Parti'li dönem boyunca bu problemin büyümesine yardım etmiştir. Son yıllarda GAP çerçevesinde gerçekleştirilen büyük yatırımların bölge halkının refahını geliştirecek iktisadî ve toplumsal kalkınma projeleri ile desteklenmesi, GAP'ın beşeri zeminde benimsenmesini sağlayacaktır. Bu gelişme, devlet-millet yakınlaşması ve toplumsal entegrasyona güç katacaktır. Bu gün yaşanan işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizliklerin de şehirleşen ve kalkınan Güney-

Doğuda problem olmaktan çıkacağı ümit edilebilir.

Bu fikrî zemin çerçevesinde ve tatbikatını terörün biteceği zamana ertelememek üzere;

a- Herhangi bir 'adres' göstermeksizin -Türk, Kürt, Alevî. Sünnî diye belirtmeden- bütün etnik ve yahut kültürel farklılıklara ferdiyet planında meşruluk tanınması gerektiği kanaatindeyiz. 'Resmî dil'in Türkçe olduğunu ifade eden Maddeye, isteyen herkesin istediği mahallî lisanda, hususî statüde eğitim-öğretim, araştırma, geliştirme ve sergileme müessesesi kurup işletebileceği; radyo ve televizyon neşriyatında bulunabileceği: kitap, dergi ve gazete yayımlayabileceği ibaresi eklenmek suretiyle bu haklar Anayasa çerçevesinde teminat altına alınmalıdır.

b- İnsanların çocuklarına istedikleri ismi koymalarına asla müdahale edilmemeli, mahallî dillerde açılacak okullardan mezun olan herkes, resmî dilde yapılacak yazılı ve yahut sözlü imtihanları kazanmak kayıt ve şartı ile Türkçe özel okul mezunları ile aynı hukukî hak ve statüye sahip olmalıdır.

c- Etnik, kültürel, mezhebi ve yahut dinî telâkkilere dayalı olarak memleket dahilindeki unsurlar arasında kin, nefret, husumet ve şiddeti alenen davet, tahrik ve teşvik etmeğe; ülkenin toprak ve hükümranlılık haklarını hedef alan fiilî isyanları arkalamaya, yani siyasi şiddet kullanmaya azmettirmeye yönelik propaganda mahiyeti taşıyan sarîh beyanlar hariç, her nevî fikir ve mütalâanın ifadesine serbesti-yet verilmelidir.

ç- İktisadî ve ticarî faaliyet sahasında isteyen istediği dilde isim, unvan, rumuz ve markayı resmen benimseyebilmeli, yafta ve etiket kullanabilmeli ancak umuma açık hizmet ve faaliyet sahalarında herhangi bir surette ırk, dil, din, mezhep, fikir ve görüş ayrılığına dayalı istihdam, tanıtım ve reklam anlayışına meydan verilmemelidir.

d- Özellikle askeri okullara öğrenci kabulü ve eğitim süreci esnasında öğrencilerin dini eğilimleri bir soruşturma ve tard sebebi olmaktan çıkarılmalı, inanç ve ibadet hürriyetinin devletin her katında anayasa teminatı altında olduğu bilfiil gösterilmelidir.

e- Tekke, zaviye ve cem evlerinin resmen açılmasına hukukî imkân ve zemin sağlanmalıdır

f- Nihayet bütün bu değişiklikler yoluyla elde edilecek ferdî hak ve hürriyetlerin sıkıyönetim ve olağanüstü hal rejimleri gibi istisnâî durumlarda dahi korunmasını mümkün kılacak bir düzenlemeye gidilmelidir.

g- Farklı kültürlerin birarada yaşama hakkına saygı göstermekle birlikte, etnisiteye dayalı kolektif kimlik inşa etme gayretlerinin, eninde sonunda ancak laikçi bir ırkçılık hareketine dönüşeceği endişesini derinden hissediyoruz. Neticede en büyük kötülüğü kendi dayandığı unsura karşı yapan bütün ırkçılıklar gibi, Kürt ırkçılığının da en başta ve en fazla Kürtlere zarar vereceğine inanıyoruz. Kürt ırkçılığı kadar Türk ırkçılığını teşvik ve tahrik etmenin de Türkiye'ye aynı derecede zarar verdiğine inanıyor ve genetik 'kompleks'lerin her türlüünü Müslüman vicdanımız ve millî irfanımızla reddediyoruz.

Başta anayasa olmak üzere hukukî ve idarî mevzuatın yukarıdaki çerçevede tadil ve yeniden tanzimi suretiyle ferdî hak ve hürriyetler alanının etnik-kültürel seviyeden dinî, mezhebi ve felsefî anlamlarına kadar bir hayli genişleyeceği açıktır. Sadece 'cumhuriyet' kavramının evrensel mantığı ile sınırlandırılabilen ve fakat "demokratik dokunulmazlıklar"ın garantisi altına alınmış 'ferdiyet' sahasının bu vüs'ati sayesinde siyasî hayatımız, ülke çapındaki sosyal, ekonomik ve kültürel hak ve taleplerin daha kolay ve müessir biçimde yansıtacağı ortak kamu alanı haline pekâlâ gelebilir.

Farklılıkların, yok sayılmak yerine ferdî hak ve hürriyetler küresinin tabîi ve ayrılmaz bir parçası olarak görülüp korunması, toplumsal çoğulculuğa olduğu kadar, barış içinde birlikte yaşama konusundaki hür iradenin güçlenmesine de hizmet edecektir.

Türkiye, bu çizgiye gelmeyi, suret-i kafiye bir 'geri çekilme' gibi telâkki etmemelidir. 'Doğru', yani hakkaniyet ve insaniyete uygun olan da 'geçerli', yani kabil-i tatbik olan 'proje' de budur. Stratejik yönü ile bakılınca da bu çizgi, doğru yer seçimi ve 'ebedî müdafaa hattı' olarak anlaşılmalıdır. Bundan gerisi ise bizim nokta-i nazarımızdan 'harim-i ismet hattı' olarak telâkki edilmelidir.

Netice

Cumhuriyet rejiminin vatandaşına karşı 'bulanık' nazarlarla bakışından ileri gelen sosyal problemler, bugün Türkiye'nin önüne, 'siyasî çözüm'den gayri alternatifini kalmamış bir hesap pusulası olarak dayatılmaktadır. 19. Asırda Osmanlı devletini taciz

eden "Şark Meselesi", öyle görünüyor ki 20. Asırda da sadece üslûp ve isim değişikliği ile bir "Kürt Meselesi" şekline bürünmüştür.

Bu topraklarda yaşayan insanların, âdeta kültürel ve felsefî tabiatı haline gelmiş iki hususiyetinden bahsedilebilir: İlki, imparatorluk umuru görmüş olmanın getirdiği bir olgunluk ve terbiye; ikincisi, 'devlet'in birlikte yaşama formu olarak kazandırdığı tecrübe..."Emperyal terbiye" ve devlet tecrübesi. Emperyal terbiye, farklı toplumların yan yana barış içinde yaşama alışkanlıklarını; devlet tecrübesi ise problemlerini şiddete başvurmadan, ihkak-ı hakka girişmeden devletin hakemliğine müracaat etmesini ifade ediyor.

Türkiye'de Güney-Doğu meselesi bir etnik problem, etnik toplumun ayrılıkçı hareketi olarak tezahür etmemiştir. Doğulusu, Batılısıyla insanı çileden çıkartan kan gölüne rağmen Türkiye'de insanlar, Kürtler ve Türkler diye ikiye ayrılmamışsa ve onca provokasyona rağmen bir arada yaşamak arzusundan vazgeçmemişse ortada bir etnik problem yoktur. Ayrılık halka inmemiştir.

Problemin en ciddî boyutu, devlet adına hareket ederken millete yabancılaşmış bürokratik seçkinlerle etnik kökeni adına bir takım talepler ileri sürerken devlete karşı hasmane tutum takınmış aydınların basiretsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin bir kısım siyasî ve bürokratik kademelerinde mevzilenen resmî görüş, halkla devletin arasındaki mesafeyi gittikçe arttırmaktadır. Hâlbuki, devlet halkından gereksiz yere korkmaktadır. Devlet hangi etnik kökenden gelirse gelsin halkından korkmaktan vazgeçmelidir. Yasakçı değil hürriyetçi açılımlar, halkın hem kendi içinde ve hem de devletle olan kaynaşmasını arttıracaktır. Çözüm, evrensel standartlarda demokratik bir hukukun yerleşmesi kadar, kırık dökük de olsa 50 yıldır devam eden 'tecrübe'nin ışığında 'demokrasi' anlayışımızın çoğulcu ve yerli değerlerle donatılmasına da bağlıdır.

Her şeye rağmen, anayasanın özlenen şekliyle devlet ve millet arasındaki yaşatıcı ahengi ve ileri bir kişi hürriyetleri hukukunu tesis etmek üzere yeniden kaleme alınıp yürürlüğe girdiği vakit bile problemin sadece 'şekil şartları'nın aşılmış olacağı bilinmelidir. İtiraf etmelidir ki zihnî engeller, anayasal engellerden daha katı bir mukavemet unsurudur. Onun içindir ki, esas ve kalıcı çözüm, 'barış içinde bir arada

yaşama iradesinin olanca samimiyet ve kararlılıkla tek tek fertlerden toplum ve devlet katına kadar uzanan bütün bir toplumsal ve politik alanda hayata geçirilmesi suretiyle elde edilecektir.

Vatanımızda yıllardan beri devam eden bu 'iç kanama'yı, birlik, barış ve hakkaniyet esasları içerisinde halledecek bir çözüm teklifi, inanıyoruz ki, kalkınmış, müreffeh, demokratik ve büyük Türkiye'yi 21. Asrın dünyasında maddî ve manevî kültürün; bilgi, enformasyon ve iletişimin; barış ve kardeşliğin öncüsü yapacak 'medeniyet projesi'nin de taslağını oluşturacaktır. Bu 'taslağı' hazırlayacak kabiliyet, bilgi, tecrübe, enerji ve cesaretin bu toplum ve millette var olduğuna da yürekten inanıyoruz.

"Parakete"yi Sudan Çıkarmak

Aradan on sene geçtikten sonra yukarda takdim edilen "tespit ve teklifler" ne anlam taşıyor? Dikkatle İncelendiğinde görülecektir ki Türkiye "demokratikleşme" paketleri içinde bu çözüm tekliflerinin mühime kısmım kuvveden tüle geçirmek esnekliğini gösterebildi. Raporun müzakeresi esnasında tartışmacılara "bu kadarı da fazla" dedirtecek baza teklifler, bugün birer kanun maddesi olarak yürürlükte bulunuyor ama benini kanaatimce raporun ruhu, yani devletle milleti sükûnet içinde aynı istikamette geleceğe tevcih edecek içtimai mukavelenin ortaya konulması meselesinde yeterince mesafe alınmadığı da aşikârdır.

Esefle belirtmek lâzım ki Türkiye, rejimin demokratikleşmesi yolundaki kararlılığım, iç dinamiklerinden ziyade, "AB nezdinde kabul edilebilir ülke" görüntüsüne erişmekti. Bu niyet farklılığının, bizatihi demokratikleşme hamlelerinin kendisi kadar ciddiye alınması gerektirim düşünüyorum zira muhtemel veya muhayyel bir AB Üyeliği için iç mevzuatı gözden geçirirken yaptığımız iyileşmeler, esasen sâdık bir niyetin mahsulü haline gelemiyorlar. Bu niyet karmaşası, bütün reform tarihimiz maalesef tekerrür edip duruyor.

Netice itibariyle aradan geçen on yeni değerlendirmelerde bulunmayı da gerekli kılıyor. On sene önceki manzara hayali değişti; en azından gerek Güneydoğu'da, gerek Ortadoğu mıntıkasında ABD'nin, on yıl öncesine göre daha tayin edici ve etkileyici bir unsur olması gözden kaçırılmaz. Son iki yıl içinde uzak tan patlatılan mayınlı eylemlerle yeniden varlığını hissettirmeye başlayan PKK ise,

Kuzey Irak'ta adım adım serpilip büyüyen devlet bir oluşumun gölgesinde kalmaya ve -belki- de siyaset denetiminden çıkmaya başladı. Diğer yandan ABD ve sair işgalci güçlerin Irak'tan asker çekme hazırlıklarına başlamaları ile birlikte Türkiye'nin Ortadoğu'nun en sancılı bölgelerinde jandarmalık göreviyle tavsif edildiğine dair spekülasyonlar da giderek yoğunlaşmaktadır.

Dış etkenler elbette daima önemlidir; gözden ve hesaptan uzak tutulamaz ama içinde zafiyet halinin devamına seyirci kalmak, meselenin hallini imkânsız derecede müşkülata uğratacaktır.

Ev ödevimizin mühim kısmı, hâlâ dokunulmayı bekliyor!

EK-7 TÜRKİYE GÜNLÜĞÜ ÇEVRESİ İLE YAPILAN RÖPORTAJLAR

Mülakatlar 1

Mustafa ÇALIK: 03.04.2007

Sizce Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan nedir? Türkiye Günlüğü'nün Türk aydın serüveni içerisindeki yeri...

Aydın olmanın temel şartı sosyoloji yapmaktır. Ancak ilim sosyolojisi ve ilim tarihi arasındaki farka dikkat etmek gerekmektedir. Aydın, ilim sosyolojisi yapmalıdır. Türkiye Günlüğü Dergisi, ilk sayısından itibaren ilim sosyolojisi yapmayı hedeflemiştir.

Bu dergi, Z. Gökalp, M. Turhan, E. Güngör'ün milliyetçilikteki devamıdır. Entelektüel bir derinlik kazanmıştır ve kendinden sonraki dergileri etkilemiştir. Türkiye'de entelektüel anlamda belirli fikir kalıplarının değişmesini sağlamıştır. Örneğin daha önce kimse sol görüşte ise sağda, sağda ise solda yapamazdı. Entelektüel camiada birçok insanın yazı yazdığı, dışa kapalı olmayan bir dergi olmuştur. Dar bir çerçeveye içerisindeki yazıları almamıştır.

İlk kuruluşundan itibaren dergi bünyesinde farklı seslere, düşüncelere öncelikli olarak yermeye çalışmıştır. Demokrasi ve Cumhuriyet'e karşı olmayan her türlü görüşe açık bir dergidir. Bilimselliğini koruyan her türlü düşüncenin bu dergide yeri vardır. Derginin önde gelen isimleri arasında bizimle aynı görüşü paylaşmayanlar da olmuştur. Örneğin; Nabi Avcı, daha ziyade İslamcı kesime yakın ama derginin ilk sayılarından itibaren bizimle olmuştur. Erol Göka'da benzer şekilde Marksist akımdan gelmiş, çevreci İslamcı bir isim olarak bizimle olan isimler arasındadır. Ayrıca bu dergide Türkiye'de ilk olarak yazılıp sonrasında sıkça kullanılan tabirler bulunmaktadır. Bunlardan en çarpıcı olanlarından biri Nabi Avcı'nın ilk kez Sivas Bildirisinde kullandığı "Öteki Türkiye" kavramıdır. Derginin kuruluşunda Nabi Avcı, Erol Göka isimleri dışında herkes ülkücüydü.

Türkiye Günlüğü'nün dergicilik yanında, hür tartışma ortamı sağlayan, öğrencilere toplantı, beyin fırtınası ve düşüncelerin özgür tartışıldığı, "demokrasinin sonuna kadar

var olduğu bir siyaset bilimi okulu” oldu burası. Burada İlber Ortaylı’dan, Y. Şabuncu’ya kadar ders verenler olmuştur.

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin çıktığı dönemde, dergiyi çıkarmak istemenizin temel nedenleri nelerdi?

12 Eylül sonrasında normal düzene kalındığı yerden devam edilmeye çalışılmıştır. Ancak hiçbir şey olmamışçasına bunu yapmanın imkânı yoktu. Olanları yok saymak yerine hesaplaşma ihtiyacı duyduk, düşüncelerimizi ortaya koyarken bilimselliği nitelikli olmayı bir kenara bırakmak istemediğimiz için Türkiye Günlüğü Dergisi’ni çıkarmak istedik.

Kemalizm, Laiklik, Liberalizm, Demokrasi kavramları hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Laiklik tartışılır. Hiçbir konu için yorum tekeli olmamalıdır. Karşı olup-olmamak değil mesele. Laik tartışmalarının ilk başladığı yer Fransa’dır. Onlar bile yumuşadı, neden bunu yapıyoruz? Onlar pazarı tatil yapıyorlar (dini tatil) ama biz cumayı tatil yapsak!... Biz onların istediği kadar laik olsak yeter! Dini-Medeni Nikâh tartışmaları, aslında medeni nikâh dinin şartlarını yerine getiriyor. Ama biz örfi olarak ve ruhi olarak bununla huzur buluyorsak, “Allahın emri” demenin sakıncası nedir?

Aslında Türkiye iki cephede savaşıyor. Hem demokrasi, hem de milletin değerleri ve Müslümanlık bir arada olsun istiyoruz.

Osmanlının Müslüman tebaasına Türk denmiştir. Atatürk’de buradan devam etmiş, bu ülkeyi kurarken. Ancak şimdi, katı bir siyasi cumhuriyetçilik var. Fransa’nın ilk devrim zamanlarındaki Jakobenizm gibi.

Türkiye sanayileşiyor. Ücretli insan sayısı farklılaştıkça, doğal olarak toplumda farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma ile inançlarından maddeye ve insana bakışlar farklılaşır. Önce her şey Allahtan gelirken, olana mukadderat denirken, sanayileşme ile tedbirsizlik mukadderat olur. Yani insan inançları ve inanç dayanakları bakımından değişir, sınıflaşmalar başlar. Bu durum iktisadi yapıda da etkili olur. Tüm farklılaşmalar insanın her konuda kanaatlerinin renklileşmesini sağlar. Bu kadar fazla renk hiçbir siyasi görüşte bir çatı altında toplanamaz. Siyaset bu renkleri mümkün

mertebe en çok oranda temsil etme işlevine sahip olmalıdır. Siyasette bu farklılık içinde bize en ters gelen kıstaslara göre kural koyabilir miyiz? Şeriatçı düşüncede olanlar olabilir. Ama bunlar kaç kişidir ve suç işlemedikleri sürece bu kişileri cezalandırmak ne kadar doğrudur?

Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz?

Orta sınıfın gelişmediği dönemde, Avrupa iletişimin gelişimi ve milliyetçilik arasındaki bağı 1960'lı yıllardan önce keşfetmiştir. I. Dünya Savaşı toplumların başlarına gelen felaketin falanca milletten olma nedeni ile olduğunu hatırlatmış ve savaştan sadece askerin değil tüm toplumun etkilendiği ortaya çıkmıştır.

İnsanlara farklılıklarınızı ortadan kaldırmak denemez. Kürtlük, Gürcülük... vs. sosyolojik olarak insanların algılanması başka bir şey, siyasette algılanması, öğrenmesi başka. Farklılıklar siyasete dökülürse sosyolojik savaş olur.

Alt kimlikleri yok sayarak yaşamadık, yayamayız da. Folklor ve Kültür farklı şeylerdir. Folklorik farklılık zenginlik kaynağıdır ve kültürel zenginliği getirir. Ancak kültürde manevi kültür unsurlarında ortaya çıkan farklılık önemlidir. Bir yerde ayıp olan diğer yerde ayıp değil ise, bir yerde günah diğer yerde günah değil ise kültürel farklılık olur. Folklorik zenginlik köyden köye farklılık arz eder. Ama bunlar kültür seviyesine taşınmayan farklılıklardır.

Milli Kültür ve Milliyetçi Kültür farklı kavramlardır. Milliyetçi Kültür, milli kültürün bir unsurudur. Milli kültür etnik farklılıkları aşmıştır. Her milletin etnik menşei vardır. Ancak millet etninin üstündedir. Etni nispeten saf olur. Ancak millet saf olmaz, kaynaşarak, millet olur.

Mülakat 2

Mehmet Öz 05.05.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemden ve dergiye etkilerinden bahsedermisiniz?

Türkiye Günlüğü, Türkiye'nin 12 Eylül sonrası demokrasiye geçtiği, ANAP iktidarının ekonomide liberalleşme yolunda köklü adımlar attığı, 12 Eylül'ün getirdiği siyasî

yasakların kaldırıldığı bir dönemde çıktı. Aynı dönemde Soğuk Savaş döneminin iki tarafından biri olan Sovyet bloğunda Glasnost ve Perestroika rüzgarlarının estiği, liberal ekonomik modelin dünya çapında popülarite kazandığı da hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, Türkiye’de Özal, İngiltere’de Thatcher gibi isimlerde simgeleşen serbest piyasa ekonomisi ve muhafazakâr değerlere dayalı bir fikrî, siyasî ortamın mevcudiyeti söz konusudur. Türkiye Günlüğü dergisi bu dönemde, bir grup ülkücü kökenli entelektüel tarafından işte böyle bir ortamda çıkarılmıştır. Ben bu derginin yazı kuruluna İngiltere’den döndükten (1991) sonra, Sayın Mustafa Çalık’ın davetiyle katıldım. Bu dergi 1980’lerin sonu ve 90’ların başında Türk fikir hayatının adeta sürükleyicisi, lokomotif oldu. Milliyetçi ve demokrat çizgiyi tam anlamıyla özümsemiş olan kurucu kadro, Türk entelijansiyasının bütün renklerine kapısını açmıştı. O yıllarda derginin yazar kadrosuna ve ele alınan konulara bakıldığında bu daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin kuruluş amaçları nelerdir?

Bu soruya kurucu heyetteki arkadaşlar daha iyi cevap verebilir. Benim düşünceme göre, Türkiye’nin entelektüel birikimini pozitif bir mecrada değerlendirmek ve geliştirmek, milletin tarihî ve kültürel değerleriyle çağdaşlaşmasının fikrî zeminini oluşturmak ve bu çerçevede demokrasinin kökleşmesine yardımcı olmak vb. amaçlar vardır.

Kuruluşundan bu güne derginin kuruluş amaçları/hedefleri ve çizgisinde ne gibi değişimler olmuştur?

Türkiye Günlüğü, kendisinden sonra ortaya çıkan pek çok dergiye model-örnek olmuştur. Tabiatıyla zamanla gündeminde bazı değişiklikler olmuştur. Bunları Dünyada ve Türkiye’de meydana gelen gelişme ve değişmelerle birlikte değerlendirmek icap eder. Sovyet bloğunun çözülmesi, Türk dünyasının ortaya çıkışı, Irak krizi ve sonrasında Orta Doğu’yu yeniden şekillendirme girişimleri, medeniyetler çatışması, PKK terörü ve Kürt meselesi, irtica-laiklik tartışmaları ve 28 Şubat dönemi, 11 Eylül sonrası Dünyanın yeniden şekillenmesi, Türkiye’nin geleceği açısından son derecede hayati önem taşıyan AB meselesi gibi pek çok gelişme Türkiye Günlüğü’nün gündeminde defalarca yer aldı. Dergi bu gelişmeler karşısında demokrat ve millî duruşun bir temsilcisi oldu. Maalesef Türkiye’de, millî hassasiyetlere (dış politika

anlamında) önem verdiğini ileri süren çevrelerin çoğu milletin değerleri ve demokrasi konusunda aynı hassasiyeti göstermezken liberal ve muhafazakâr çevrelerde de ülke kaynaklarının kontrolsüz özelleştirilmesi, AB başta olmak üzere dış meselelerde en azından "tavizkâr" olarak algılanan tutum takınmaları giderek bir kutuplaşmaya yol açarken Türkiye Günlüğü Türkiye'de millî çıkarları, milletin değerlerini ve demokrasiyi esas alan bir çizgiyi daha da vurgulamak ihtiyacını hissetmiştir.

Sizce Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan nedir?

Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan unsurlar yukarıdaki ifadelerimden sanırım anlaşılmıştır. Geniş bir fikir yelpazesine açık olma, demokrasi ve fikir hürriyetini sonuna kadar savunma, millî değerlere saygı... Bunlara ek olarak, fikrî tartışmada seviyeyi koruma, entelektüel ciddiyet ve dürüstlük, Mustafa Çalık'ın merkezi nitelikteki katkılarının getirdiği dünya ve ülke gündemine hakimiyet sayılabilir.

Türkiye Günlüğü Dergisi'ni Türk aydın serüveninde nereye yerleştirirsiniz? Türkiye Günlüğü'nü diğer aydın hareketlerinden farklı kılan nedir?

Türkiye Günlüğü Türk aydınlarının tarihinde özel bir yere sahiptir. Entelektüel seviyesi ve millî-yerel değerlerden evrensele açılan çizgisi ile özgün bir harekettir. Hiç şüphesiz Ziya Gökalp-Mümtaz Turhan-Erol Güngör çizgisinin bariz etkileri olmakla birlikte bu çizginin 1990'lar ve 2000'ler şartlarında yeniden tanımlanması ve ifadesi olarak da yorumlanabilir.

Makalelerin tamamı dergi sayısının olduğu senelere paralel bir şekilde konularını işlemiştir. Bu süreçte Türkiye'nin yaşadığı siyasi dönüşümler yazılarda da kendini göstermiştir. Bu durumun Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri nasıl olmuştur?

Buna da kısmen yukarıda değindim. Bu etkiler dergiye çeşitli açılardan etki yapmıştır. Ülkemizin kültür hayatında devletin ve hükümetlerin etkileri çeşitli mekanizmalarla kendini gösterir. İşin bu boyutlarında derginin konjonktürel olarak yaşadığı sıkıntıları en iyi M. Çalık ifade edebilir. Bu değişikliklerin derginin muhtevası ve fikrî çizgisi üzerindeki etkilerini de siz değerlendireceksiniz.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Cedit hareketi Türk fikir, kültür ve siyasî hayatına yeni bir soluk getirmek üzere, tarihî ceditçilik hareketinden mülhem olarak ortaya çıktı. Ne yazık ki ülke şartları ve çeşitli sebepler yüzünden başlangıçta arzulanan istikamette bir kurumlaşma gerçekleşmedi. Yine de Cedit Neşriyat yayınlarıyla ülkenin kültür hayatına önemli katkılar yapabildi.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Milliyetçilik çok çeşitli şekillerde yorumları olabilen bir fikir... Şahsen milliyetçilik duygusunun Fransız devrimi öncesinde de var olduğuna, mesela bizim tarihimizde Orhun Yazıtları, Divanü Lügati't-Türk vb. eserlerde bu duygunun yansımalarının bulunduğu inanıyorum. Tabiatıyla modern çağda millî devletlerin ortaya çıkışı bakımından milliyetçilik bu bahsettiğimiz tarihî milliyetçilik duygusundan farklı bir görünüm ve muhteva kazandı. Milliyetçiliğin muhtevasının şekillenmesinde ülkelerin tarihî tecrübe ve birikimleri, etnik ve dinî yapıları vb. birçok faktör rol oynadı. Türk milliyetçiliğine bu açıdan baktığımızda Osmanlı geçmişinin ve İslam dininin etkilerinin önemli olduğunu düşünüyorum. Hiç şüphesiz farklı milliyetçilik yorumları var ve olacaktır. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan ulusalcılık adı altında, daha çok tarihî-kültürel birikimden ziyade belirli bir Atatürkçülük/Kemalizm algısına, ABD ve AB karşıtlığına, dinin toplum hayatında yer almasına duyulan tepkilere dayanan bir çizgi ile Demokrat Parti geleneğini sürdüren partilerden MHP'ye uzanan yelpazedeki milliyetçilik çizgisi arasında bir farklılaşma belirmiştir. Bu süreçte, Kürt meselesi ve Irak'ta yaşananlar pek çok değişmeye yol açmıştır. Türkiye Günlüğü çevresinin çizgisi, Cumhuriyetin temel ilkelerine bağlı, Türk tarihini bir bütün olarak gören ve dolayısıyla Osmanlı mirasını çok önemseyen, milletin değerlerine saygılı ve demokrasiyi tamamen özümsemiş bir milliyetçilik anlayışı olarak tanımlanabilir.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Liberalizm hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz? Liberalizmin Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Derginin ilk çıktığı dönemin entelektüel ve siyasi ortamı dikkate alındığında liberal düşüncenin dergi üzerinde etkileri anlaşılır. Dergi de Türkiye'de liberal düşüncenin temsilcilerine sayfalarını açmış ve karşılıklı bir etkileşim olmuştur. Demokrasi ve insan hakları konularında liberal düşüncenin önemine inanıyorum ancak millî

konularda ve toplumsal adalete yönelik politikalarda (sosyal devletin gerekliliği) liberallerden farklı düşüncelere sahibim.

Kemalizm İdeolojisi ve Türkiye'deki Laiklik tartışmaları hakkında hem Türkiye Günlüğü Dergisi çerçevesinde hem de kişisel görüşleri nelerdir?

Atatürk'ün milli bir değer oluşu, Cumhuriyetin temel ilkeleri dışında, Kemalizm'in donmuş, kalıplaşmış ve kişi kültürünü yücelten bir ideoloji olarak dayatılmasını yanlış buluyorum. Bu çerçevede laiklik ilkesinin modern ve demokratik bir devletin temel dayanaklarından biri olduğu şüphesizdir. Bununla birlikte ülkemizdeki uygulamalarda din ve vicdan hürriyeti bakımından aşılması gerektiğine inandığım kısıtlamalar var. Türkiye'de nüfusun ezici çoğunluğunun dini olan İslamiyet'in öğretilmesi ve pratiğinde birtakım engeller laiklik çerçevesinde aşılabılır. Bir dinin kurallarının toplumsal baskı yolu ile dayatılması kadar İslam dinini tanımayan, bilmeyen laikçi kesimlerin dindar insanların neyi yapıp yapamayacakları konusunda ahkâm kesmesi de yanlıştır. Burada herkesin birbirinin inancına ve bu inancın gereklerini uygulayıp uygulamamasına saygılı olması lazımdır. Yani Ramazan'da oruç tutmayanlara karşı psikolojik baskıdan şikâyet edenlerin, oruç tuttuğunu ya da namaz kıldığını gizleme ihtiyacı hisseden insanların niçin böyle davrandıklarını da anlamaya çalışması lazım.

Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Bu meselenin bugünkü duruma getirilmesinde çeşitli etkenlerin rolünü tartışabiliriz ama artık bunun çok faydası yok... Türkiye Kürt meselesini bölünmeden, küçülmeden ve demokrasiden vazgeçmeden çözmelidir. Bunun için bin yıla dayalı kardeşlik hukukunun, birliğin yeniden vurgulanmasına ihtiyaç var. Esasen bu konuda mesafe de alındı ama 20 yılı aşan terör ortamı maalesef bazı engeller de oluşturdu. Kuzey Irak'taki yapılanma ve ABD politikaları da hesaba katıldığında Türkiye çok kritik bir eşiğe gelmiş bulunuyor. Bunu aşmak için sivil-asker ayırımı yapmadan Türkiye'nin sorumlu ve yetkili unsurları ortak bir politika belirlemeli ve ona göre davranmalıdır. Hem Kürt meselesi hem de Kuzey Irak konusunun Türkiye'deki rejim meselesiyle bağlantısı var ama burada çatışma yerine "demokratik cumhuriyet ve üniter devlet" ilkeleri çerçevesinde, Türkiye'nin bütünlüğüne halel getirmeyecek yapıcı bir siyaset

menmelidir. Kürt halkının temsilcisi olduğunu iddia edenler de bu ülkenin değerlerine, hazine iyi bakmalıdır.

Türkiye Günlüğü Dergisi hem de sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti- politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim dönemini kısaca yorumlar mısınız?

AKP'nin, Cumhurbaşkanlığı krizi ve sonrasında, hak etmediği bir oy potansiyeli yakaladığını düşünüyorum. Şüphesiz 4,5 yıllık dönemde hatalar da savaşlar da oldu ama AKP'nin özellikle AB konusundaki "teslimiyet"e varan tutumunu, kimlik konusunda gerilimlere yol açan çıkışlarını tasvip etmiyorum. Tabii ki bu eleştirdiğimiz alanlarda Türkiye'nin demokratikleşmesi açısından önemli açılımlar da yapıldı. Ancak neticede, geleceği apaçık belli bir krizle demokrasi üzerine e-muhtıra gölgesi geldi. Burada muhalefetin ve devlet kurumlarının rolleri ve sorumlulukları elbette ki var; ancak AKP hükümetinin böyle bir krizi baştan öngörmesi ve Türkiye'yi bir darbe ihtimali ile karşılaştırmaması gerekirdi. Bunun en uygun yolu, Cumhurbaşkanı seçimi usulünü daha önceden tartışmak ve değiştirmek veya seçimleri 2006 Martında yapmak olurdu. Bu konudaki uyarıları dinlemeyerek AKP de bu gerilimde sorumlu olmuştur. Belki de hem AKP hem de CHP böyle bir gerilim siyasetini bilinçli olarak tercih etmişlerdir. Nitekim bu seçimler bu iki parti arasında geçeceğe benziyor. MHP'nin de 3. parti olarak barajı aşacağına, DTP'li bağımsızlarla birlikte beş partili (DSP'li milletvekilleri de olacak tabii) bir meclisin ortaya çıkacağına inanıyorum. İçinden geçtiğimiz kritik günlerde seçimin ertelenebileceği, darbe olabileceği gibi birtakım kaygılar pompalanarak AKP'nin oyları düşürülmeye çalışılıyor ama neticeyi 23 Temmuz'da göreceğiz.

Mülakat 3

Ahmet Turan Alkan 07.05.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemden ve dergiye etkilerinden bahseder misiniz?

Dergi 1989 yılında yayına başladı. O tarihin özelliği şuydu; 12 Eylül'ün yaraları sarılmış, serbest seçimler yapılmış ve Türkiye 87 seçimleri ile yeniden güçlü bir

hükümet tecrübesini yaşamaya başlamıştı. Ülke demokratikleşiyordu ve karşılıklı diyalog ve anlaşma fikrinin yaşanabilir bir şey olduğunu anlıyorduk. Türkiye Günlüğü dergisi, bu iyimser atmosferin üzerine bina edildi.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin kuruluş amaçları nelerdir?

Her derginin bir maksadı vardır şüphesiz. Türkiye Günlüğü'nün maksadı sözü olan genç aydınlara methal olmaktı. 12 Eylül öncesinin sert kamplaşma ve kavga ikliminden sonra dünyayı ve Türkiye'yi yeniden tarif etmek, kavramları yeniden elden geçirmek ihtiyacı belirmişti. Dergi, işte bu arayış içinde, söyleyecek sözü olan insanlara zemin teşkil etti ve etkili oldu.

Kuruluşundan bu güne derginin kuruluş amaçları/hedefleri ve çizgisinde ne gibi değişimler olmuştur?

Derginin çizgisinden bir değişiklik olduğunu sanmıyorum fakat derginin dışındaki Türkiye dekoru çok hızlı değişti. Bu arka plan değişikliği dergiye belirli ölçülerde tesir etmiştir muhakkak.

Sizce Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan nedir?

Ağırbaşlı, ciddi ve ilmi bir fikir dergisi olması, kendi gelenek çizgisi içinde Türkiye Günlüğü'nü "ilk" yapıyordu. Bu derginin Türkiye'nin dirliği ve hayrından başka ön şartı yoktu; ideolojik bir katılık içinde değildi ama belkemicsiz de değildi. Bu dergi, o güne kadar pek yapılmamış bir vatanperverlik arayışını başlatmıştır, partiler dışı, ilmi, ciddi, soğukkanlı bir yaklaşımdır bu.

Türkiye Günlüğü Dergisi'ni Türk aydın serüveninde nereye yerleştirirsiniz? Türkiye Günlüğü'nü diğer aydın hareketlerinden farklı kılan nedir?

Az önceki cevaplarda buna işaret ettim. Türkiye Günlüğü sağ muhafazakar çizgide bir dönüm noktası teşkil etmiştir; ideolojik angajmanları olmayan, diyaloga, konuşmaya, tartışmaya açık, yayınladığı dosyalarda geniş bir fikir spektrumuna zemin veren bir dergidir. Ayrıca derginin idarehanesi de en az dergi kadar mühim bir tesir yapmıştır ve pek zengin bir beşeri temas koleksiyonuna sahne olmuştur. Bu noktada Mustafa Çalık ismine dikkat çekmeliyiz; Mustafa Bey dergiyi hakiki bir fikir mahfili gibi işletip yöneterek bir think tank çalışmasını tek başına başarmıştır.

Makalelerin tamamı dergi sayısının olduğu senelere paralel bir şekilde konularını işlemiştir. Bu süreçte Türkiye'nin yaşadığı siyasi dönüşümler yazılarda da kendini göstermiştir. Bu durumun Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri nasıl olmuştur?

Dergide, Türkiye aktüalitesinin takib edilmesi eşyanın tabiatına uygundur; dergi, ismiyle müsemma bir yayın siyaseti takib etti, kendi inisiyatifi ile tamamen yeni bir okuyucu kitlesini etrafına toplamayı başardı. Bununla birlikte derginin yayınında Türkiye'nin önünü bugün bile kesen ve meşgul eden temel kavramlara da ağırlık verildiği hatırlamalıyız.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Cedit hareketi, derginin yayın siyasetini aksiyon haline getirmeyi amaçlamıştı fakat Türkiye'nin siyasi iklimi değişince Cedit hareketi zannımca, mecra kaymasına uğradı.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Bu meseleyi defalarca gerek dergide, gerek dergi dışındaki yayın organlarında dile getirdim. Benim milliyetçilik kavrayışım medenilik fikrinden neşv ü nema bulan bir yerlilik esasına dayanır; kültür unsurları üzerinden yürür ve kesinlikle demokrasi çizgisinden ayrılmaz. Bu yaklaşımın milliyetçi mahfillerde yeterince makes bulmadığını görüyorum; özellikle milliyetçiliğin siyasi temsilindeki farklı yaklaşımlarımın pek takipçi bulmadığını da müşahade ediyorum.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Liberalizm hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz? Liberalizmin Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Türkiye Günlüğü dergisi liberal bir çizgiye yerleştirilemez; fakat siyasi liberalizmin pek çok kavram ve argümanını sahiplenmekte komplekse kapılmamıştır; özellikle devlet tahakkümüne karşı toplumun değerlerini ve haklarını savunan bir çizgide Liberallerle aynı şeyleri seslendirmiş olmak, bizi asla rahatsız etmemiştir.

Kemalizm İdeolojisi ve Türkiye'deki Laiklik tartışmaları hakkında hem Türkiye Günlüğü Dergisi çerçevesinde hem de kişisel görüşleri nelerdir?

Biz dergide Kemalizm'i gayet saygılı ve ilmi bir tavırla analiz ettik; bu analizde tenkid unsurları, iştirak unsurlarından fazladır. Bu tavrın yaygınlaşmamış olması talihsizlik olmuştur. Bu ilmi, anlama ihtiyacını öne alan, unsurları toptancılık yerine tefrik ederek analiz etmeyi tercih eden bir yaklaşımdı. Bu değerli katkının günümüzün tartışmalarına seviye kazandıramamış olmasına üzülüyorum.

Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Kürtler, Türkiye'nin asli unsurlarından en önemlisidir ve bizim yaklaşımımız müşterek esasların tesbit edilerek onlar üzerinden yeni bir karşılıklı anlayış zemini inşa edilmesine yöneliktir. Ayrılıkçı terörün muhatap kabul edilmesine kararlılıkla karşı çıktık. Meseleyi sosyo-ekonomik amillere irca eden yaklaşımların esasen Kürtleri tahfif ettiği manası üzerinde durduk. Bugün itibarıyla kanaatim, Kürt meselesinin muhtelif taraflarca pek verimli (!) bir tarzda işletilen bir politik kaynak olduğu yolundadır ve bu mesele verimsizlik noktasına gelmeden halli söz konusu olmayacaktır.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti-Politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim gündemini kısaca yorumlar mısınız?

Normal şartlar altında seçime gidilebilseydi, AK Parti hükümetinin eski seçim başarısını asla tekrarlayamayacağını öngörüydüm. Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısıyla AK Parti'ye yapılan centilmenlik dışı hücumlar, bu partinin oy potansiyelini "nâhak" yere artırdı ve Türk seçmenini nihai tahlilde irrasyonel, romantik tavır takınmaya zorladı. Bu esnada toplumun kamplaşma eğilimleri de kışkırtılmaktadır. AK Parti'nin demokratik cumhuriyet çizgisinde yalnız bırakılması şüphesiz bu parti yanlıları için olumlu bir gelişmedir fakat demokratik kültürün kökleşmesi ve sağlamlaşması açısından flu bir görüntü oluşturacaktır kanaatindeyim.

Mülakat 4

Murat yılmaz 06.05. 2007

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemden ve dergiye etkilerinden bahsedermisiniz?

1989 yılı aynı zamanda birikim dergisinin çıkış tarihidir. Bu dönemde 12 Eylül'ün yarattığı otoriter havanın Özal reformları ile yıkılmaya başladığı ve Türkiye Günlüğü'nde değil, başka yerlerdeki birçok aydın hareketinin yine aynı dönemde faaliyetlerinin olduğu görülmektedir. Bu yayın faaliyetleri neticesinde birbirinden farklı olan ama toplamda 12 Eylül'ün sorgulandığı bir iklim ortaya çıkmaktadır. Türkiye Günlüğü de bunlardan biridir. Türkiye Günlüğü bu anlamda hem 12 Eylül'ün bir tezahürü hem de 12 Eylül öncesi hesaplaşmalarının bir ürünüdür aslında. Çünkü her siyasi hareket aşağı yukarı hem 12 Eylül ve onun bıraktığı otoriter rejim ile hesaplaşırken hem de ekollerinden gelen siyasi hareketlerinin bir hesabını dökmektedir. Bunlar belki çok yazılara yansımamış olabilir. Ama netice itibariyle duruşları, pozisyonları, eskiden farklı oluşları ile bu muhasebenin yapıldığını görmekteyiz. Kaldı ki bunun kimi örneklerini Türkiye Günlüğü üzerinde görmekte mümkündür.

12 Eylülle hesaplaşma, kendi ekolleri ile hesaplaşma, aynı zamanda 12 Eylül öncesinin ve sonrasının getirdiği Türkiye Cumhuriyeti'nin pekte başarılı olmayan performansı hem siyasi hareket düzeyinde hem de genel toplamda Türkiye tarihinin problemlerini aşamamış olması gibi nedenlerden hareketler Türkiye Günlüğü de dahil olmak üzere, Türkiye tarihine yeniden bakmak gerektiği anlayışını getirmiştir. Bu manada Türkiye kendi tarihi ve siyasi kültürü ile bir tür hesaplaşma içerisinde olmuştur. Bu hesaplaşmanın dökümünü Türkiye Günlüğü'nün muhtelif sayılarında görmek mümkündür.

Türkiye gündemini oluşturan konular olsun, Batılılaşma-Tanzimat-Kemalizm gibi genel konular olsun işleniş tarzlarında bu durumu görmek mümkündür. Birde aynı zamanda 12 Eylül sonrasının getirdiği siyasi atmosferdeki çeşitlenmenin tesiri vardır. Türkiye Günlüğü Dergisi'nde diğer dergilere kıyasla daha fazla konu zenginliği vardır. Türkiye Günlüğü'nü bu manada diğerlerinden ayırt edici kılan özelliği genel olarak Türkiye Günlüğü'nün ana kitlesini eski milliyetçilerin oluşturması ve onunla sınırlı

kalmayıp, özellikle ilk dönemlerinde dışardan katılanlarında kendisine yer bulduğu Türkiye Günlüğü'nün kimliğini oluşturan bir unsura dönüştürebildiği bir atmosfer olmasıdır. Bu durum dönemin özellikleri çerçevesinde başka yerlerde de görülmektedir.

Bu dönemde sadece milliyetçilikle sınırlı kalmayan genel olarak Türkiye tarihine bir bakış ve aynı zamanda genel bakışla birlikte demokrasi ve hürriyet perspektifinden eleştiren ve bu manada da kendilerine bir yön çizen insanların bir araya geldiği bir kategoridir. Ancak bunları genel toplamda sağa daha yakın olarak nitelendirmek mümkündür. Bu manada da Türk sağının modernleşmesi bu tür muhasebelerle karşı karşıya kalması, yeni konulara açılması, farklı unsurların, soldan gelen farklı ekollerden gelen insanların dergide var olabilmesi eskiye nispetle Türk sağının daha geniş yelpazeli bir platform olmayı başarabilmesine bir örnektir. Bu bence en önemli noktalardan biridir. Türkiye Günlüğü'nün başarı ve kimliğini ortaya koymaktadır.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Liberalizm ve Demokrasi hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz? Liberalizmin Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Ben baştan beri Türkiye Günlüğü'nün aynı çizgiyi takip ettiğini düşünmüyorum. Türkiye Günlüğü'nün siyasi atmosferin değişmesi ile birlikte kendisinde de değişikliklerin görüldüğü bir dergidir. Baştan beri Anavatan Parti'sinin etkisini kaybetmesi ile Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde ortaya koyduğu ikinci değişim programı sayesinde zirveye ulaşmış demokrasi ve liberalleşme etkilerini görmekteyiz. Bu dönem zarfında sadece milliyetçilikte sınırlı kalmayan genel olarak Türkiye tarihine bir bakış ve aynı zamanda bu bakış neticesinde ortaya yekûnu demokrasi / hürriyet perspektifinden eleştiren ve bu manada da kendine yön arayan insanların bir araya geldiği bir kategoridir. Tüm bunları genel olarak sağa yakın ya da sağda değerlendirmekle mümkündür. Bu manada da, Türkiye Günlüğü'nde Türk sağının iki bakımdan modernleşmesine, yeni konulara açılmasına ve farklı ekollerden gelen insanların var olabilmesine ilişkin ve bu manada da eskiye nispetle daha geniş açılı, daha geniş yelpazeli bir platform olmasını başarabilen bir örnektir. Bu Türkiye Günlüğü'nün kimliğini oluşturmaktadır.

Değişimcilik, reformculuk adı altında önemli etkilerini görmek mümkündür. Bu yalnızca Turgut Özal'ın vefatı ve Türkiye'de DYP – SHP koalisyonunun bir

demokratik restorasyon iddiası ile iktidara gelmiş olmasına rağmen kısa sürede hemen hemen her konuda devlete teslim olmasının neticesinde Türkiye’de oluşan bu demokratik reform iradesi siyaseten nasıl kırıldıysa bunun tesiri altına Türkiye Günlüğü de girerek bu konulara daha farklı bir çerçeveden bakmaya başlamıştır. Bence bu dönemden idareten devletin otoritesinin kıyılara karşı Kürt sorununun giderek ağırlığını yaşadığı bir dönemdir.

Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden, Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Türkiye Günlüğü değil de bunu kendi açımdan söylemem gerekirse, Kürtlerle bizim aramızda bir kültürel birlik olduğu doğrudur. Ama bunun bizim tarafımızdan söylenmesi önemli değil, bunun nasıl algılandığı ve kimlik talepleri önemlidir. Bu taleplerin nasıl bir fikir malzemesi veya özgürlükler malzemesi çerçevesinde çözüme kavuşturulacağı önemlidir. Bunların çözümünde toplumsal aktörlerin tamamının etkisini unutmamak gerekir. Bence en önemli nokta bunların çok demokratik şekilde tartışılmasına izin verilmelidir ve bu çerçevede bir çözüme razı olunmalıdır.

Türkiye Günlüğü çevresi Kürt sorunu konusunda bence reformcu yapısını eskiye nispetle tam olarak devam ettiremedi. Burada Türkiye Günlüğünde farklılaşmalar olmuştur. Bu manada burada dönem farklılaşmasının etkileri vardır tabi. Ancak ben bu dergide başlangıçta Mustafa Çalık’ın etkileri var doğru ancak Mustafa Çalık’ın katkıları sonrasında idare seviyesine dönüşmüştür. Bu birazda Türkiye’de bu tür hareketlerin arkasında bulunan aydınların bu işleri yük olarak görmesi ile de ilişkilidir. Yani aydınlar yük yüklenmekten kaçındıkça Mustafa Çalık’ın üzerindeki yük iyice artmıştır. Özellikle dikkat çekmek istediğim bu noktadan sonra “son dönemde” Türkiye Günlüğü daha “milliyetçi muhafazakâr” bir çizgiye gelmiştir. Bu zaten M. Çalık’ın siyasi olarak daha milliyetçi bir tavır sergilemesi ile de ilişkilidir. Bu dönem toplumsal olarak reformcu eğilimlerin güç kaybettiği en azından siyasi olarak güç kaybettiği bir dönemdir.

Reformcu dönemler için konuşursak, reformların hızlandığı dönemde reformları destekleyen cephenin içindeki farklılıkların ve ayrışmaların yaşandığı bir süreçte beraberinde getirdiği bir dönemden bahsetmiş oluruz.

Ortaya çıkan Kürt sorunu ve devlet otoritesinin giderek artması ve bu zaman zarfında gelişen laiklik tartışmaları neticesinde Türkiye Günlüğü 28 Şubat sürecinde laiklik eksenini üzerinde demokratik bir tutum takınmıştır. Kendisini 28 Şubat krizi karşısında dergi olarak geliştirmesi ve bu manada bir kimlik kazanması manasında, Türkiye Günlüğü, demokratik sivil bir tavır sergileyerek endişesini geliştirmiştir. 28 Şubat sürecinden sonra da yine aynı şeyler yaşanmıştır. Yani devletin ağırlığı, buna bağlı olarak reformcu cephedeki geri çekiliş.

Bu dönem zarfında Türkiye Günlüğü'nün siyasi reformcu etkisinin azalması sonucunda eski dönemlere nispetle etkinliğinde azalama olduğu söylenebilir. Bu etkinin azalmasında Mustafa Çalık'ın şahsi hayatında yaşadıkları (annesinin hayatını kaybetmesi...) etkiler de vardır.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik ideolojisi ve Kemalizm hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Kemalizm'in milliyetçiliği, sadece Gökalp'in milliyetçiliğine indirgenemez. Bundan farklı etkenlerde vardır. Milliyetçiliğin içinde de her zaman farklı ekoller vardır. Gökalp'in milliyetçiliği de tek milliyetçilik değildir. Her ne kadar Kemalist milliyetçiliğin fikir babası Ziya Gökalp olsa da sadece tesiri vardır diyebiliriz. Atatürk milliyetçiliği Gökalp'in kendi milliyetçiliği içinde de vardır. Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" ndaki milliyetçiliği ile "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" daki milliyetçilik de birbirinden farklıdır.

1930'larda Kemalist ideolojinin otoriterliği nedeniyle herkes kendini Kemalizm'le ifade etmiştir. Bu 1946'dan sonra ortadan kalktıktan sonra her hareket kendi müstakil milliyetçiliğini kazanmıştır. Türk milliyetçiliği de bu noktada Kemalizm'den farklı bir ekole dönüşmüştür. Türk Milliyetçiliği'nin buradaki farklılığı, Kemalist milliyetçiliğin esas itibarıyla batılılaşmayı ve bu çerçevede de Osmanlı – İslam mirasının atlayarak antik bir Orta Asya'ya vurgu yapmasıdır. Bu durum o dönemin faşist İtalya ve Nasyonal Sosyalist Almanya'sında yapıla gelen bir şeydir. Bu tür ve benzeri otoriter hatta totaliter ideolojiler antik dönemlere atıfla kendilerini kurgularlar ve otoriter/totaliter birleşim kurarlar. Kemalizm bu manada tam bir otoriter rejimdir. Toplumu değiştirmek – dönüştürmek iddiasını içerisinde barındırmaktadır.

Bunlar dışındaki milliyetçilik ekolünde zaman içerisinde değişimler vardır. Örneğin, MHP içerisinde tek bir milliyet olduğundan bahsedemeyiz. Bu 1960'lı yıllarda da böyledir, bugünde böyledir. Bu farklılık şudur: birisi daha taşralı – muhafazakâr değerlerle uyumlu geleneksel kimliğe atıfta bulunmaya ve bunun ekseninde kendisini tanımlamaya giden bir milliyetçiliktir. Bunun kayışında ise daha Kemalizm'e benzeyen, devlet eksenli ve batılılaşmaya ve bu manada Türk kimliğini Osmanlı mirasının ötesinde tanımlamaya yönelik bir anlayış söz konusudur. Bu manada Türkiye Günlüğü'ndeki, İnsanların milliyetçilik anlayışına getirirsek bunu ikinci bahsettiğimiz milliyetçilik anlayışına daha yakındırlar. Buradaki geleneği de Ziya Gökalp'ten başlarsak bu geleneği ele alarak dönüştüren – değiştiren Mümtaz Turhan ve Erol Güngör geleneği ile ilişkilendirmek mümkündür. Bu manada da Erol Güngör'e daha yakın olduklarını söylemek yerinde olur.

Ancak 28 Şubat'a kadar daha modernleşmeye, demokratikleşmeye, liberalleşmeye daha açık görünürken bu süreçten sonra daha mesafelidir. Küreselleşmeye- AB'ye daha mesafeli bakan yazılar – dosyalar ve bakış açıları ortaya çıkmıştır.

1980 sonrası süreçte dünyada genel olarak milli devlet ve sosyal devletin yıpranmaya başladığını görmekteyiz. Bu özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin AB'ye giriş süreci ve buna bağlı olarak yaptığı reformlar çerçevesince Gümrük Birliği tartışmalarından itibaren (önemli kılmalardan biride budur.)

Tüm bu yaşanan olaylar çerçevesinde eleştirel bakış, düşüncelerde farklılaşmalar başlamıştır.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Ben Cedit Hareketi ve Türkiye Günlüğü Dergisi'ni birbirinden bağımsız bir şeymiş gibi görmüyorum. Cedit Hareketi burada yazıp, çizenlerin aynı zaman da yazıp – çizme dışında bir faaliyette bulunmaları arayışına karşılık olarak üretilmiştir. Bu çerçevede kimi toplantılar düzenlenmiştir. Bu çerçevede kimi toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılarda sağda birlik, Kürt meselesi vb. üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ben bu çalışmaların hepsine tam katılamadım bilmiyorum o dönemlerde Bursa'daydım. Ben bu dergide yazı yazmak ve yazılan yazılara kanaat belirtmek işini yaptım daha çok.

Türkiye Günlüğü Dergisi sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti-Politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim gündemini kısaca yorumlar mısınız?

Türkiye Günlüğü' nün yazı kurulundan ayrıldım. Bu söylediklerim Türkiye Günlüğü yazı kurulunda olmayan birinindir.

Siyaset Bilimi açısından bu olaylara bakabilmek için düzeyli anket çalışmaları olması gerekmektedir. Çok genel olarak, evet tesir olabilir. Bu tesir yaratılmak istenenin tam olarak aynı olmaz. Bu tesirde illaki belli kırılmalar ya da tam aksi bir bakış açısı da ortaya çıkabilir. Nasıl ki bir akarsuyun önünü tıkarsanız kendine akacak başka bir yer illaki bulur. Aynı şekilde siyasi – toplumsal olaylarda da bir ön kapama karşısından kırılmalar veya başka yönlere kaymalar olur ve o toplumsal hareket başka bir yönden, başka bir şekilde gelebilmektedir. Hesaplanmayan başka bir şeye dönüşür. 28 Şubat buna bir örnek olabilir. Bugünlerde yapılan yürüyüşlerde, mitinglerde belli bir ad, belli bir isim olmamakla birlikte, belli bir merkez yoktur. Ancak belli kişiler vardır ve bu kişiler bir şeyler yapmak istiyor. Bunların bir ucu darbeye kadar gitmektedir. Bu mitingleri organize edenlerin bir kısmı darbe teşebbüslerinde adı geçen kişilerdir. Mitinglerin yönlendirdiği savrulmalara göre psikolojik harp söz konusudur. Askeri – sivil bürokrasinin ve onlarla işbirliği halindeki zümrelerin müşterek bir operasyonudur. Bu operasyonlara ilişkin kesin donelerimiz yoktur. Ancak sırttan haliyle birtakım özel harp operasyonları ile destekledikleri görülmektedir. Bu destekçi de Danıştay başkanı gibi, Rahip Santuana cinayeti gibi, Hrant Dink cinayeti gibi, Malatya'daki cinayetler gibi YÖK Başkanına silah sıkmak ya da orayı basacağını iddia edilen bir kişinin yakalanması gibi; bunları pişirmeye çalışan kimseler vardır. Buda yeni bir şey değildir. Esas itibariyle 27 Mayıs öncesi kimi yürüyüş ve mitinglere baktığımızda sonrasında hem bu mitinglere katılanların hem de tertip edenlerin hem de o dönemdeki sıkıyönetim komutanları ve subayların anlattığı bir takım şeyler doğrultusunda o dönemdeki mitinglerin bir takım düzenlemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Hatta mitinglere katılanlara ordunun kumanya dağıttığı dahi söylenmektedir.

Bugünkü mitinglerin bir takım amaçları vardır. Bunların bir kısmı darbedir, bir kısmı AKP iktidarını geriletmektir. AKP'yi asker – sivil vesayetin bir figürü olarak

düşünülen, tanzim edilen Cumhurbaşkanlığı mevkisini ele geçirmekten vazgeçirmek için yapılan bir şeydir. Bir ayağı da bu işin içinde sadece asker sivil bürokrasi yok, CHP'de vardır. Hatta CHP baştan beri vardır. Hatırlarsanız bir sene önce bir milyon kişiyi toplayıp Ankara'da bizde Cumhurbaşkanı olmasını engelleyelim gibi laflar söylemiştir, Baykal. Bu mitingler marifetiyle Baykal ve CHP'nin azalan, tartışmalı olan seçmen desteği arttırılmak ve CHP seçmenlerinin seçmen sadakati sabitlenmek istenmiştir. Buda bir ölçüde başarılı olmuş durumdadır. Bunu tahkim etmek için DSP gibi belki başkalarına da icbar ederek, kamuoyu baskısı oluşturarak CHP şemsiyesi altında seçime girmeleri temin edilemeye çalışılmaktadır. Böylece CHP daha stabil bir parti haline getirilmek istenmektedir.

Tüm bunları yaratacağı reaksiyonlar dışında birde sosyolojik bir hal vardır. Özellikle AKP örneğinde taşra elitlerinin ve burjuvazinin yükselişi daha önceden beri bu elit ve burjuvaziye oluşturan kimi laik, şehirli kesimlerde bir reaksiyon ve korku yaratmaktadır. Bunun sebebi de kendi konumlarını tehdit altında görmeleridir. Bu görüş aynı zamanda sosyal devletin yapılan reformlarla küçülmeye başlamasının da bir tesiridir. Bu reaksiyon kendini bu şekilde ifade etmektedir. Bu, yeni gelenlere karşı küçümseme, aşağılama, onları kendilerinden farklı görme dolayısıyla da kendi konumlarında tehdit olarak görmelerinden dolayı onları bir takım yerleşik güçleri kullanarak(orduda dâhil bunlara) yeni oluşan piyasanın rasyosu etrafında yükselen ya da küreselleşme çerçevesinde yükselen kesimleri yıldırma ve kendi konumlarını sağlamlaştırmaya çalışıyorlar. Bunu yaparken de solculuk adı altında yapmıyorlar, yapamıyorlar. Çünkü konumları tam buna uygun değil belki. Çünkü hepsi sadece sol tabandan müteşekkil bir şey değil. Bir orta sınıf üstüde vardır. Hem de aynı zamanda böyle bir gelenek ve argümana sahip değillerdir. O nedenle bunu da milli devletin yıpranışı ile birleştirip Türkiye'deki herkesin katıldığı, katılmak durumunda olduğu adeta müşterek siyasi lisan haline gelen milliyetçilik ile ifade etmektedirler. Böylece CHP ve bu kitlenin milliyetçilikle ilişkisi bu şekilde ifade edilebilir. Temelinde sosyolojik bir yapı olmakla birlikte, bu operasyonları yapanların ideolojisi olan milliyetçilikle onları birleştirmektedir. Bunun tabîî ki karşılığı bir reaksiyon olacaktır. Özellikle taşradaki muhafazakârlar ve kökeninde etnik olarak Türk olmayanlar ve bunun bilincinde olanlar reaksiyonla karşılayacaklardır. Bu reaksiyonda kendini CHP dışında gösteren AKP'ye yönelik olarak gösterilebilir. Bu konumda da MHP, DYP,

Anavatan Partilerinin tabanlarında ciddi problemler yaratacağı tahmin edilebilir. Onların büyük bir kesimi kendilerini bu mitingi yapanların yanında değil, mitingi protesto etmek iddiasındaki insanların yanında hissedecektir ve partileri kendilerinin başında olmayınca kendilerine yeni bir yol arayacaklardır. Ancak bu durum tarafların arzu ettiği kadar sert bir kutuplaşma ile sonuçlanmayacağı tahmin edilebilir. Bir kere bu çok tehlikeli bir yere gidebilir. İkinci olarak da Türkiye’de bu manada bu tehlikeli noktalara giderek kitleselleşerek, kutuplaşma yaratma geleneği yoktur. Burada bir çekingenlik ortaya çıkabilir. Yani her halde kimse bu durumu daha kötüye götürmek amacıyla olamaz, olmamalı diye düşünüyorum. Ancak Siyaset ahlakın, acımanın veya merhametin her zaman kendine yer bulabildiği bir yer değildir. Bir güç ve iktidar mücadelesidir ve çok kırıyıcı bir şeye dönüşebilir.

Mülakat 5

Mehmet Özden 19.05.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi’nin ortaya çıktığı dönemden ve dergiye etkilerinden bahsedermisiniz?

Türkiye Günlüğü Dergisi yazı kurulundan hareketle, bu dergiyi çıkarmak üzere bir araya gelen insanların iki özelliği öne çıktı ve daha sonra belirleyici oldu. Bunlardan birisi 12 Eylül öncesindeki siyasi şiddet ortamı, her şeyin depolitize olması ki bu çok belirleyiciydi. Bu ortamda, Türkiye Günlüğü’nü çıkaran kadro üniversite öğrencisiydi ve çıkaran kadronun üniversitedeki okudukları bölümlere baktığımız zaman bunun sosyal bilimler ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Ben tarihçiyim, Mustafa Bey Mülkiyeli, Vedat Bey sosyoloji...v.b. Bu şu demektir: Biz 12 Eylül öncesinde iki söylemin etkisi altındaydık. Birincisi politik söylem: Politik söylem, 12 Eylül öncesi politik şiddet ortamının zorunlu kıldığı bir ortamdır. Biz de o ortamın bir tarafı olduğumuz için bu bizim üniversitede sosyal bilimler okuyan bir öğrenci olmanın getirdiği akademik donanımda ileri gelen söylemle politik söylemle yan yana fakat daha çok politik söylemin gölgesi altında geçiyor. Politik söylemden kastım şu; yani bir fikir politik mücadelede faydalı ise o önemli bir fikirdir. Tabi bir partinin ve o parti ile ilgili gençlik kollarının üyesi olmanın getirdiği de bir ideolojik donanım söz konusuydu. Siyasi okumalar, bir de bizim üniversite öğrencisi olarak siyasi okumadan bağımsız olarak kazandığımız, hocalardan öğrendiğimiz, okuduğumuz kitaplardan

etkilendiğimiz bir akademik söylem söz konusuydu. 12 Eylül öncesinde akademik söylemin yani üniversite tahsilinden kazandıklarımızla daha şüpheyile bakmak, daha detaylı bakmak başka bir açıklamada pekâlâ mümkün olabilirdi. Sonuçta birden çok doğru olabilir, daha göreceli açıklamalar, kavramlar, sosyal bilimler kavramları vs. Bunlar tabi 12 Eylül'ün ortamından dolayı maskelenmiş halde duruyordu ve gerektiğinde de bunu politik mücadelede de kullanıyorduk. Diğer taraftan da dokuz ışık gibi veya MHP çevresinden çeşitli dergiler, çeşitli seminerlerde falan bize aktarılan da bir siyasi söylem vardı. Bu MHP'nin söylemi diyebiliriz. Gerçi iki söylemden bahsediyoruz bir; akademik söylem, iki; MHP'ye yakın duruşumuzdan gelen bir politik söylem. Zaman zaman tabi akademik söylemlerden kazandığımız özelliklerden dolayı MHP söylemini kendi aramızda eleştirdiğimiz hatta alaya aldığımız, gırgır konusu yaptığımız şeyler söz konusu oluyordu. 12 Eylül'ün gelmesi, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı'ndan sonra siyasi şiddetin son bulmasından sonra bizde söz konusu olan o akademik söylemin ön plana geçmesi, düşünme biçimi siyasi şiddet ortamı, kutuplaşma ortamı ortadan kalktığı için akademik söylem öne geçmiş oldu ama tabiî ki siyasi kimliklerimiz yine devam etti. Ama bu sefer akademik formasyonumuzdan ileri gelen kavramlarla bu sefer siyasi söylemin içini doldurmaya başladık. Bu demek ki, dokuz ışık gibi şeylerin artık bizim dünyamızı kapsaması söz konusu olmaz, diye düşünüyorum. Bu amaçla, yola çıktık. 1989 tarihinden önce de çeşitli dergiler çıkıyordu. 1980'den sonra toplanmaya başladık, değişik yönlerde nasıl dergi çıkartabiliriz tartışmaları yaptık. Bunun militan bir dergi olmaması bir fraksiyonun bir görüşün dergisi olmaması akli eren, kafası çalışan Türkiye'ye dair söyleyecek bir şeyi olan herkesin bu dergide yazmasının iyi olacağını düşündük ve bu şekilde yola çıktık. Hikâyenin teorik kısmı budur.

Peki, Hocam, dergide her zaman yeri olan Cedit Hareketi'nden bahseder misiniz; ?

Cedit Hareketi bizim akademik formasyonumuzla alakalıdır. Cedit Hareketi bilindiği gibi Kırımlı İsmail Gaspıralı'nın sadece Kırım'da değil tüm Rusya Müslümanlarının yaşadığı Türkistan'dan Azerbaycan'a kadar başlattığı bir harekettir. Tercüman Gazetesi ile yayılır fakat aynı zamanda Cedit Okulları vardır bildiğim kadarıyla 1918'de falan sayısı 5000 i bulan Sovyet egemenliğindeki bölgelerdeki Müslümanların yaşadığı yerlerdeki 5000'e yakın okul kurulmuştur. Cedit ismini yeni manasına geldiği

için tercih ettik. Cedit ismini muhtemelen Mustafa Çalık teklif etti. Bu hem bir geleneğe atıfta bulunması hem eskiyi ve kadim olanı çağrıştırması hem de Cedit kelimesi yeni anlamına gelmesi açısından tercih edilmiştir. Diğer bir değişle, hem modern hem klasik bir anlamı olsun diye tercih ettik. Tabi bu münasebetle Mustafa'nın başını çektiği özellikle rahmetli Özal ile bir takım mesai işbirliği söz konusu oldu.

Hocam bu Türkiye Günlüğü Dergisi'nin oluşum aşamasında, birçok kişi Turgut Özal'ın Mustafa Çalık ile Turgut Özal'ın münasebetinden ve Turgut Özal'ın yarattığı dönüşümün etkisinden ve 1980 sonrası yaşanan reformcu dönemin etkilerinden bahsetti. Turgut Özal'ın varlığının ne gibi etkileri oldu, dergiye ya da öncesinde ve sonrasında Turgut Özal'ın vefatından sonraki şekillenmede etkileri olmuş mudur?

Açıkçası derginin Turgut Özal ile bu kadar münasebet kurması çok hoşuma giden bir şey değildi. Ama netice olarak Turgut Özal pragmatist biriydi ve diyaloga açık biri olunca burada şahsi özelliklerinin bir önemi oldu. Süleyman Demirel ile diyalog kurulamaz mesela, Süleyman Demirel istese anlatır her şeyi ama Turgut Özal ile diyalog kurabilirseniz o size anlattığı gibi siz ona anlattığınız zaman o size dinleyebilir. Muhtemelen bu diyalogun kurulmasında ve Mustafa Çalık'ın şahsi özelliklerinin önemli olduğunu düşünüyorum. İşte o şekilde Gazi Üniversitesi'nde hatırladığım kadarıyla Özal'ın oturum başkanlığını yaptığı bir panel düzenlemiştik. (Onu söylemişlerdir sana) Ondan sonra Özal'ın vefatına kadar ilişkiler aynı şekilde devam etti.

Peki, şimdi biraz güncel konulara Türkiye Günlüğü Dergisinin aydınlarının nasıl baktığını ele alalım. Örneğin Kürt Sorunu, Türkiye'nin gündemini bence çok fazla meşgul etti, çoktan çözülmesi gereken bir problem iken, Kürt Sorununa nasıl bakıyorsunuz?

Kürt sorunu, Kürt meselesi "sorun" kelimesini hiç sevmediğim için hiç kullanmam. Kürt meselesi dediğimiz meseleler çözülemeyecek meseleler değil, ama mesele önemsiz bir mesele. Meselenin gerisinde tabi birkaç faktör var. Bir; anayasal faktörler, yani Kürt meselesine bakarken millet kavramından ne anladığımıza dair bir kavramsal tanımla yola çıktıktan sonra, Kürt meselesini burada bir yere oturtmamız lazım. Millet dediğimiz zaman biz etnik sitelerin işgal ettiği, etnik sitelerin etkilediği toplumsal bir

örgütlenmeden mi bahsediyoruz. Yoksa etnik kökenlere ikincil üçüncül olup onun üstündeki bir toplumsal alana mı millet diyoruz.

Kürt dediğimiz zaman evet Kürt'ün bir etnik manası vardır. Kürt etnik kökenini Kürt kavminden gelenleri niteler. Fakat Kürt kelimesinin ikinci bir anlamı daha vardır. Millet kimliğini. Millet kimliği dediğimiz şey, özellikle Anadolu'da bin yıldır değişik etnik sitelerin harmanlanmasıyla iç içe geçmesiyle oluşturdukları bir üst alandır. Bunun içinde sadece Kürtler, Çerkezler, Gürcüler, Boşnaklar gibi Müslüman olanlar değil, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler gibi bu topraklarda yaşamış insanlardır. Yani millet dediğimiz şey işte (x) etnik sitesi artı (y) etnik sitesi artı (z) etnik sitesi eşittir millet diye bir şey yoktur. Çünkü etnik aidiyetin toplumsal örgütlenme biçimi aşirettir kabiledir. Fakat millete baktığımız zaman bunlardan bahsedemeyiz, aşiret tipi örgütlenmelerin çözüldüğü farklı sitelerden insanların bir birleriyle evlendiği, bir birlerinin cenazelerine gittiği, bir Rum'un Türk'e beste yaptığı (çok örnekleri vardır) bütün bunlar millet olmanın getirdiği bir özelliktir. Kürt meselesine geldiğimiz zaman: Kürt meselesi bir demokrasi problemidir. Kürt meselesi Türkiye'de demokrasi ne zaman askıya alındıysa o zaman oluşmuş bir meseledir. İkincisi Türk sosyolojisi ve Türk siyasal kültürünün ülkenin geri kalanına entegresi sonucunda yaşanan problemlerdir. Burada ne demek istiyorum; Kürt etnik sitesinin belirleyici olduğu Kürtlerin yaşadığı bölgelerde hâkim örgütlenme deminde dediğim gibi kabile örgütlenmesidir. Siyasal kültür bu kabile içi ilişkilerden üreyen bir kültürdür ve burada da tabi millet ile bütünleşmeyi engelleyen bir ilişkiler ağı söz konusudur. Diğer ülkelerden geri kalma, diğer bölgelerle entegrasyonun yavaşladığı ama bu değişmiştir günümüzde göçler falan söz konusu olmuştur. Dolayısıyla Kürt meselesinin çözümü sadece demokrasiyle olacaktır, iki bin yıldır millet olmanın getirdiği ortak kardeşlik duygularıyla çözülecektir.

Hocam, liberalizmin dergi üzerinde etkileri nasıl oldu?

Türkiye'de liberalizm meselesi daha öncede bahsettiğimiz demokrasi meselesiyle alakalı bir şeydir. Türkiye'nin demokrasisi askeri darbelerle intifaya uğradığı için siyasal özgürlükçülük anlamındaki liberalizm, Türkiye demokrasisinin askeri darbelere maruz kalmasında ve darbelere duyulan doğal tepkiden ileri gelmiştir. Yani şunu diyebiliriz; Türkiye'de insanları bir şekilde liberal davranmaya iten, liberal felsefeden

haberi olmaksızın, liberal felsefenin diliyle konuşmaya yatkın kılan şey Türkiye'deki askeri darbeler ve devletin millet üzerindeki egemenlik alanının geniş olmasıdır. Bizim milliyetçilik tanımımız milleti öne almıştır. Çünkü milliyetçilik millettir. Dolayısıyla milliyetçiliğin ilk çıkış noktası millettir, devlet değildir. Neden? Devletin varlığı ancak o milletle olan organik bağlılığının devlet ile millet arasındaki ilişkinin demokratik bir ilişki olup olmaması ölçüsünde devlet meşru olmuştur. Milliyetçilik bizatihi milletin iradesinin belirleyici olmadığı demokrasiyi içerir. Dolayısıyla bu tanımdan hareket edersek milliyetçiliğin devlet karşısındaki tanımı da bu devletin bu milliyetçi anlayışa uygun olup olmadığıdır. Hem ideolojik hem örgütlenme olmak noktasında karşımıza çıkar hem de liberalizm buradan gelmektedir. Yoksa bireyden hareketle salt bireyi merkeze koyup oradan liberalizm yapmak bana çok anlamlı gelmez. Çünkü bu bireyin özgür olduğu bir ortamda liberalizm biter, ama bireyin özgür olduğu anlarda problem başlar ve liberalizm bireyin özgür olduğu noktada başlayan probleme bir alternatif oluşturmaz.

Hocam bir derginin aynı yazı kurulunda başından beri var olan hocalar genel olarak aynı görüştedir. Ancak Mehmet Öz ile Nezih Turan hocam ile sizinle Mustafa Çalık Hocam ile hepinizden farklı bir görüş ve dergiye de farklı bir bakış açısı aldım.

Türkiye Günlüğü'nün ben 12 Eylül öncesi ve sonrası, bizim öğrenci olarak ve militan olarak ikili bir kimliğimiz vardı demeye getirdim. Esasen Türkiye Günlüğü'ne ve bize daha geniş bir perspektiften baktığınız zaman, bizde şunu görebilirsiniz: Taşradan gelip okuyan insanların milliyetçiliği akademinin diliyle ifade etme çabası. Yani taşradan gelen değerlere akademik bir ifade kazandırmak, milliyetçiliği entelektüel bir dile dönüştürme çabasıdır diyebiliriz ki böyle bakarsak birinci meclise kadar Demokrat Parti'ye kadar gideriz. Yani Demokrat Parti'den itibaren toplumun sahne alması diyebileceğimiz yani devlet aktörlerinin değil toplumun sahne alması, toplumsal modernleşme dediğimiz modernleşme bizi bu noktaya getiren şeydir. Baktığımız zaman bizim büyük çoğunlumuzun hani babaları ilkokul mezunu biz üniversite mezunuyuz. Şöyle diyebiliriz, en büyük ölçüde İslami hassasiyetlerimiz tarafından harekete geçirilen en temelde hangi hassasiyet var dersiniz İslami hassasiyetler ve bu İslami hassasiyetlerinde milliyetçiliğin içinde bir yeri olduğudur. Kemalizm'deki milliyetçilikten farklı olarak, Türkiye Günlüğü'ndeki milliyetçiliğin pozitivizmi değil,

İslami hassasiyetleri İslami kültürel değerleri savunmayı ve onları öne çıkarmaya yöneliktir. Biz sürecin gerisinden bakınca 1950’de başlayan bir sürecin devamıyız.

Türkiye Günlüğü Dergisi’ni Türk aydın serüveninde nereye yerleştirirsiniz? Türkiye Günlüğü’nü diğer aydın hareketlerinden farklı kılan nedir?

Aslında bunu hiç düşünmemiştim. Ama Toplumsal ve politik hareket olarak değil de aydın hareketi olarak dersin kendimizi muhtemelen II. Meşrutiyet dönemi Türk milliyetçileri ile bağlantı kurarak ifade edebiliriz. Bunlarda Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu’dur. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise, Cemil Meriç, Erol Güngör, Şerif Mardin gibi isimleri sayabiliriz. Bu isimler bizim entelektüel olarak fikirlerimizi şekillenmesinde etkili olmuşlardır ve şaşırtıcı bir şekilde biz Marksizm’le bir Liberalizmden daha çok ilgilenmiş, okumuşuzdur. Rejim olarak Sovyet rejimi hoşumuza gitmese de, marksizmin kimi yönlerini eleştirerek ama Marx’ı önemli görerek incelemiştir. Özellikle Aydınlık Yayınlarında tercümeleri çıkan “eleştirel teori” dediğimiz teoriler, (bizimle aynı görüşten olmaları önemli değil) bunlar bir şeyler söylüyor ve bu söylenenleri önemsemek, okumak, incelemek gerektiği şeklinde bir bakışla ele almaktayız.

Yani dergi çerçevesi genel itibari ile eleştirel bir bakış açısına sahiptir diyebiliriz?

Evet. Zaten dergide her fikirden kişinin de yazıyor olması bunun bir göstergesidir.

Teşekkür ederim hocam...

Mülakat 6

Ahmet Nezihi TURAN 12.05.2007

Derginin ortaya çıkışı ve amaçları;

Bu dergi, 12 Eylül’ün sonuçlarından biridir. Zaten Türkiye’de 12 Eylül’ün sonucu olmayan hiçbir şey yoktur. 12 Eylül’den bugüne yani 2007’ye kadarki Türkiye tarihi, Türkiye’nin siyaseti, Türkiye’nin entelektüel hayatı, Türkiye’nin düşünce tarihi hep 12 Eylül darbesine atıfla açıklanabilir. Türkiye Günlüğü de bu çerçevede 12 Eylül darbesi ile doğrudan ilişkilidir. Şimdi 12 Eylül darbesi ile Türkiye Günlüğü arasındaki ilişki nedir sorusunun cevabı benim açımdan şu: 12 Eylül Türkiye Günlüğü’nün asıl motor

gücü olan küçük çevrenin, darbe sonucu yaşadıkları dağılmanın ne olduğunu anlama çabasına girmelerinin bir sonucudur. Burada benim bildiğim kadarıyla onu söylüyorum. Çünkü benim çevrenin içerisine katılmam Ankara'da olmadığım için biraz geç oldu. Ankara'ya 1985 sonunda geldim. Benim kendi bireysel tecrübemden, hayatımdan yola çıkarak fark ettiğim şey; 1983'ten 1986'ya ve 1989'a kadar altı yıllık devrede bu küçük çevrenin içinde, bu küçük çekirdeğin içerisinde yanlış söylersem arkadaşlar beni affetsinler Mustafa Çalık var, Mümtaz'er Türköne var, Naci Bostancı var, Kemal Görmez var, Vedat Bilgin ve belki iki arkadaş daha var. Bu arkadaşların ortak noktası hepsinin ülkücü hareket ya da herhangi bir ideolojik, politik bir hareketin içerisinde geliyor olmaları ve her birinin bu hareket içerisinde mühim rollerinin olmasıdır. Bu rollerden kastım, 12 Eylül gençlik hareketlerinin içerisindeki rollerdir. Fakat galiba Türkiye Günlüğü çerçevesinde bu roller esas itibarıyla okumak, düşünmek, kafa yormak, bir şeyleri merak etmek ve daha çok da bu okumalarını, düşüncelerini ve meraklarını Türkiye perspektifine oturtarak düşünmektir. Fakat öbür taraftan bu arkadaşların genel olarak ülkücü hareketten ve ülkücü hareketin diğer okur-yazar kadrolarından farklılaşan ve içinde bulundukları hareketi çok sıcak ortamlarıyla yaşamalarına rağmen, o sıcak günlerde bile kendini içinden sorgulayan tarafları vardır. Ben bu küçük çevrenin bir iki yıl sonrasına mensubum. Onları ilk tanıdığımda "acaba" sorusunu sık sık kendilerine soruyor olmalarını, entelektüel dünyalarının ve derinliklerinin zenginliğini, meraklarını biraz geniş, biraz kendime yakın hissetmişim yani iki duyguyu birden yaşamıştım.

Mesela bu arkadaşlardan bir tanesi bana şu soruyu sormuştu, "sen Jack London'u okudun mu? "Hayır, okumadım" dedim. Ankara'ya üniversite birinci sınıfta gelmişim. Dil-Tarih - Coğrafya Fakültesi, Tarih bölümünde karşılaşmıştık ve bana bu soruyu sormuştu. Bana, Jack London'ı, okumayan ülkücü olamaz, dedi. Bu durum, benim için şaşırtıcı ama güzeldi. Bunlar çok kendine mahsus sorular ve düşünce biçimleridir.

Aslınsa kendimden ziyade Türkiye Günlüğü'nden bahsetmek için yapıyorum bu konuşmayı, ama bunlardan bahsetmediğim takdirde Türkiye Günlüğü'nün 1989 ve sonrasındaki hali çok iyi anlaşılamaz diye düşündüğüm için söylüyorum. Her dönemin böyle farklı değişik merakları, eğilimleri vardı ve entelektüel enerjileri, entelektüel bilgileri çok renkli ve kendi çapında çok derindi. Ve çok genç yaşlarda, inançları olan

üniversite öğrencileriydi hepsi. Dolayısıyla Türkiye Günlüğü'nün daha sonraki doğuşunda asıl etkinin, merak, ilgi zenginliği, derinlik olduğunu düşünüyorum. Bu ilgi ve derinlik kılı kırk yararcasına her şeyi ölçme arama, merak etme belki her çevrede olabilecek şeylerdir. Peki, nasıl, kubbeden fiile çıkan Türkiye Günlüğü adı altında somut bir teşebbüs haline dönüştü? Ben bunun nedeni olarak, bu çevrenin yine kendine mahsus dinamizmini görüyorum. Yani sadece düşünmekle kalmayan, muhakkak eylem arayan bir tecrübeden geliyor oluşları, eylemsiz düşünce onların hayatında zaten daha sonraki bireysel hayatlarında da mesleki hayatlarında da hiç ayrıştırılamamıştır. Bakarsınız hepsi bir şey düşünürler ve bir şey yapmak isterler ve halada her biri bir yerde bir şey yapmaktadır. Rahat edemezler bir şey yapmadan bir şey düşünmeden, bir konuda eylem ortaya koymadan rahat edemezler. Bir araya gelip, konuştuklarında çok samimi ortamlarda onların çok farklı mizaçlarda olduklarını farklı çevre, gelenek ve tecrübeden geldiklerini görürsünüz. Kimisi okumuş aile çocuğudur. Kimisi köylü aile çocuğudur. Kimisi orta Anadoluludur kimisi batı Anadoluludur ve her biri kendi tecrübesiyle gelmiştir. Ankara potasında bir araya gelmişlerdir. İkinci bir pota da ülkücü hareket potasıdır. Şimdi bu iki potada onlar kendi yetenekleri kendi zekâları, kendi meraklarıyla buluşmuşlardır. Dolayısıyla Türkiye Günlüğü'ne dinamoyu oluşturan şey, bence bir bu kırsal kesim insanının, taşralı gencin, delikanlının, üniversite hayatına giren insanın arayışı, merakı, cesareti, atılganlığı, yırtıcılığı vardır. Bir de Çalık'ında kendi doktora tezinde işlemeye çalıştığı buna karşılık gelen ideolojik, politik bir hareketle buluşması vardır. 1983'ten itibaren konuşmaya başlamalarını bir dönüm noktası olarak alacak olursak, bu dönemde yirmili yaşlarının ikinci periyodunu yaşamaktadırlar ve bu devreden itibaren de 1980 -83 arasındaki üç yıllık darbe travmasını çözmeye çalışmaktadırlar. Bu travma bireysel bir travmadır. Yani herkesin kendi içinde yaşadığı doğrudan doğruya darbeye maruz kalmaz. İkincisi bu travmanın sadece bireysel bir travma olmayışı kolektif bir travma oluşudur. Topyekun, Türk gençliğinin yaşadığı bir travma oluşudur. Çünkü 1980'e kadarki özellikle 1974-1980 arasındaki dönem dersek altı yıllık dönemde Türk gençliği darbeye maruz kalmıştır, muhatap olmuştur bu darbeye ve muhtelif ideolojik renklerdeki insanlar ortak olarak yaşamışlardır. Diğer bir ifade ile darbeyi bu memleketin solcusu da yaşamıştır, sağcısı da yaşamıştır. İslamcı da çok diyemiyorum kalıcı fikirlerle çünkü daha sınırlı bir maruz kalmaz. onları 1997- 2007 arası bir sınırlı maruz kalmaz.

1983 sonrasında aynı zamanda hareketlerin ne şekilde seyredeceği, devam edeceğine dair belirsizlikler vardır. Yeni bir partimi olacaktır Milliyetçi Hareket Partisinin devamı olarak? Ülkücü hareket artık anlamını kayıp mı etmiştir? Dolayısıyla bu belirsizlik ve aynı zamanda var olan empati ile topyekûn bu ülkenin gençlerinin maruz kaldığı bir hareket olması bir darbe olması dolayısıyla, farklı seslere de zaten açık olan zihinleri o seslerde karşılığını bulmuşlardır. Bu yüzden de dergide yer vermişlerdir. 1989'da Türkiye Günlüğü çıkmaya başladığında aynı ideolojik politik çizgiden gelen insanlarla farklı ideolojik çizgiden gelen insanlar bir araya toplanmışlardır. Bu insanlar şunu fark etmişlerdir: Daha önceden zaten varolan müşterek referansları bulmaktadırlar. Müşterek referanslar nedir? İşte siyaset biliminin müşterek referanslarıdır. Müşterek referanslar nedir? Edebiyatın, estetiğin müşterek referanslarıdır. Yani aynı şarkıları dinlemektedirler aynı türkülerden zevk almaktadırlar ve aynı ortak kültürden gelmektedirler. Aynı toplumun ferdi olan ailelerin çocukları olduklarını görmüşlerdir. Bunların dışında daha çok sayıda müşterekleri olduğunu hatta kendilerine ait zannettikleri şeylerin aslında hiçte öyle olmadığını ama kendi içlerinde nasıl özümstediklerini görmüşlerdir. Gorki okumaktadırlar da bunu sadece solcular okur zannedilmektedir. Hâlbuki solcularda fark etmişlerdir ki ülkücülerde Gorki okumaktadırlar. Ülkücüler de zannetmektedirler ki bunları sadece ülkücüler okur.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Ortak noktalarımız bizi buluşturuyor ve galiba bu ortak noktalarımızın en başına ortak birliğimizi ve samimiyetimizi almak lazım yani bir birimize karşı samimiyetimizi. Bu birçok şeyi aşmamıza sebep oluyor, bizi bir arada tutuyor. Bu her zaman bir arada olduğumuz anlamına gelmiyor. Tabî ki her düşünce her tecrübenin bir tarihi var. Türkiye Günlüğü'nün genel tarihine baktığımızda 1989'dan 2007'ye kadar baktığımızda bazı dönüm noktaları vardır. Bu dönüm noktalarından bir tanesi Türkiye Günlüğü'nün bu genel tarihine baktığımızda 1993'ü yani, Özal'ın vefatını bir dönüm noktası olarak görüyorum. 1993 ve 1993'ten sonra bu samimiyetimizi bütün içtenliğimizle sürdürmemize rağmen birlikte eylemde bulunmak ve bu eylemi artık bir ideolojik politik eylem olarak değil de bir kültürel eylem olarak anlamak ve

uygulamakta buluşurken ve dolayısıyla farklı renklerle beraber bunu yaparken ve o farklılıklarında aslında tarihi farklılıklar olduğunu görürken, 1993'ten sonra Türkiye'nin de genel olarak içine düştüğü boşluğun sonucu olarak aynı performansı devam ettiremedik. Dolayısıyla ayrıştık biraz, yani daha az bir araya gelmeye başladık daha az konuşmaya başladık. Bizim dışımızdan buraya gelen, konuşmaya gelen arkadaşlar da bizim bu çekirdek grubumuzu bırakıp gittiler adeta. Ben bırakıp gitmelerinin sorumluluğunun bize ait olduğunu düşünüyorum. Gitmemelerini sağlamalıydık. Dolayısıyla 1993'ten sonraki Türkiye Günlüğü'nün tarihi biraz daha farklı şekillenen bir tarihtir. Türkiye Günlüğü 1993'ten sonra tekrar o genel harekette buluşturan o yukarda ortak değerler ve ortak Türkiye'nin istikbaline yönelik Özal'ın değindiği dört eğilim bir araya getirme fikrinden bahsetmiştir. İşte o dört eğilim manasında her biri kendi içerisinde bir anlam taşımaktadır. Şimdi o ortak değerler içermesi tekrar söndü ve tekrar eğilimlerin kendisi su yüzüne çıktı. Dolayısıyla eğilimler tekrar eğilim olarak tanınmış oldular. Türkiye Günlüğü bu eğilimlerden birisi olarak görülmeye başlandı. Yani dışarıda bırakılan imaja ilişkin benim anladığım o dolayısıyla Mustafa Çalık ile Türkiye Günlüğü çevresi bu dört eğilimden bir tanesini temsil eden hareketmiş gibi daha fazla görülmeye başlanmıştır. Hâlbuki 1993'e kadar dört eğilimi içinde barındıran bir entelektüel hareket olarak değerlendiriliyordu ve dolayısıyla Türkiye Günlüğü'nün bu dört eğilimden okuyucusu vardır. Bu dört eğilimden takipçisi vardı. Bu dört eğilimden katılımcısı vardı. Bu katılım doğrudan katılım şeklindeydi. Yani yazı göndererek bu dergide yayınlanmasıyla yazısının daha prestijli bir yazı olacağına inanmakla oluşan bir katkı şeklindeydi. Okuyucusu olarak katkı, derginin yazıhanesine gelerek sohbete iştirak ederek bir katkı, kendi fikir ve düşünceleri de tabii ki hem aynı metinden hem de farklı metinden olarak katkıydı. Yani çok genç insanlar geliyorlardı mastır yapan doktora yapan öğrenciler geliyordu. Ama milliyetçilik üzerine hiç bir şey bilmiyorlardı. Buraya geldikleri zaman sağ kutbun insanlarını tanımış oluyorlardı. Dolayısıyla o insanlarla milliyetçilik arasında tecessüm etmiş bir yapı görmüş oluyorlardı. Bizler farklı düşünüyoruz, iyi ki de farklı düşünüyoruz. 1993'ten 2007'e kadarki dönemi belki kendi içinde evrelere ayırmak lazım. 1993'te aniden biz eskiye dönmedik. Dönüşüm biden bire olmadı. Özal'ın bıraktığı boşluğu doldurma çabaların bir sonucu diyebiliriz belki. Özal'ın genel havasıyla beraber ortaya çıkan yeniden o dört eğilimli entelektüel hayatın

canlanmasına karşı bunu kompanse etmek üzere bunun devamını isteyen bir arayış da vardı. Fakat Türkiye'deki siyasi hayat ne yazık ki yeniden koalisyonlar şekline dönüşünce yani işte generallerle o İnönü koalisyonu ondan sonra diğer DOĞRUYOL – ANAP koalisyonları olunca bu çatışmalı taban kaçınılmaz olarak bütün Türkiye'ye bütün düşünen insanlara ve bu düşüncelerini eyleme geçirmeye çalışan insanlara yansıdığı kadar Türkiye Günlüğüne de yansıdı. Benim gördüğüm 2000'lerden itibaren yani 27 Şubat 1997'den sonraki dönemde Türkiye Günlüğü yeniden kendisini sorguladı. Bu kendini yeniden sorgulayışta da Türkiye Günlüğünün 1997'den 2007'e kadarki 10 yıllık periyottaki 93-97 arasındaki ve 97-2007 arasındaki farklılığı da zaten neşriyatta görülür. Ve bu neşriyatta da zannediyorum şu ana çizgiler fark edilir. Bu gibi durumlarda Türkiye Günlüğü sert bir tavır gösterir yani 28 Şubatta sert bir tavır göstermiştir. Nitekim 2007'de de 27 Nisan bildirgesine sert bir tavır gösterdi. Dolayısıyla bu sert tavırların içinde kaldı yani bu sert tavırların üstüne çıkan bir hava oluşturamadı diye düşünüyorum. 1993'e kadar bir entelektüel hareket iken, hep üstünde duran hep gelişmelere tabi kalmayıp gelişmeleri biçimlendiren yönlendiren bir hareket iken, belki Türkiye'nin genel tarihi içerisinde genel duruma tabi olmaya başlayan ve dolayısıyla da bu zor ve çelişkili anlarda ancak sert çıkarak itiraz ederek kendi var oluşunu gösteren bir hareket olmuştur.

Süreç içerisinde Türkiye gündeminde olan tartışmalar her zaman var olmuş olan tartışmalar için Türkiye Günlüğü ne yorum yapıyor? Mesela Kemalizm, Laiklik, Türk-Kürt sorunu, özellikle gündem de kalıcı yere sahip bu konular hakkında?

Türkiye Günlüğü'nün bu konulara doğrudan doğruya, etrafında dolaşmadan gördüğü doğrudan doğruya işaret ettiği, doğrudan doğruya müdahale etmek istediği dönemler olmuştur. Yani mesela bunlardan en somutu, Türkiye Günlüğü Cedit çevresinin Büyük Ankara Oteli'nde yaptığı toplantıdır. Bu toplantının olduğu dönem PKK meselesinin çok aşırı boyutlara ulaştığı bir dönemdir. Bu dönemde Kürt sorunun çözümüne dair projeler ve raporlar çıkıyordu. Türkiye Günlüğü kendi fikrini açıklama ihtiyacını hissetmiştir. Görüş alışverişi yapıldıktan sonra bir rapor kaleme alındı ve bu raporun başlığı "Kürt Sorunu ve Sosyal Çözüm" idi. Yani Türkiye Günlüğü bugüne kadarki dönemlerde ufak bir şey söyledi. Kürt sorununun doğrudan doğruya etrafında dolaşmadan Kürt sorununun aslında bir sosyal sorun olduğuna işaret etti. Hâlbuki

bugüne kadar Kürt sorununun bir siyasi sorun olduğu düşünülüyordu. Siyasi hareket bir ayrılıkçı hareket bir bağımsızlık arama yani devlet kurma hareketi, bunun şiddet yoluyla gerçekleştirilmesi teşebbüsü ve dolayısıyla üniter Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu ayrılıkçı harekete karşı müdahalesi şeklinde algılanıyordu. PKK ve PKK önderlerinin dile getirdiği çözüm itibariyle bir siyasi çözüm vardır bir de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kendi siyasi çözümü vardır. Bu iki siyasi çözüm çalışıyordu dolayısıyla bu çalışmadan da anarşi doğuyordu yani anarşi dediğim terör doğuyordu. Terör daha doğru bir tabirdir. Çünkü karşı tarafı yoktu yani PKK hareketinin karşısında bir hareket yoktu doğrudan devlet vardır. Dolayısıyla Türkiye Günlüğü bunun bir toplumsal sorun olduğuna işaret edince yeniden düşünölmeye başlanmıştır. Böyle durumlarda dolayısıyla tavrını çok net koyan bir şeyi oldu. 28 Şubat ve 27 Nisan'da Türkiye Günlüğü Dergisi çok net bir biçimde demokrasiden yanadır ve bunu çok net bir şekilde ifade etmiştir. Hâlbuki kendi geleneği devletçi bir gelenektir. Çünkü milliyetçilik, devletçiliktir. Türkiye'de, tarihi itibariyle aşağıdan yukarı çıkarken bir değişim bir dönüşüm diyebiliriz. Milliyetçi ideolojik politik hareketten farklı kılan tarafı budur belki o bakımdan 27 Nisanda Türkiye Günlüğü açısından bir dönüm noktası olabilir. İlk defa devletçi-milliyetçi olmadığını ilan etmiş olmuştur. Yani daha önce de söylüyordu ama bu kadar anlaşılır bu kadar açık bir şekilde söyleyemiyordu, söyleyebileceği bir vasıta yoktu. 27 Nisan müdahalesiyle bir vasıta doğdu. 27 Nisan müdahalesi için ben darbe tabirini kullanıyorum. Milliyetçi bir gelenekten geliyoruz ve milliyetçi bir devletçilik istiyoruz devletçi bir milliyetçilik istemiyoruz. Ve dolayısıyla doğrudan doğruya demokrasiyle ilişkisini kuran bir milliyetçilik ifade etmiş oldu.

Mülakat 7

Erman Topbaş 16.06.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemden ve dönemin dergiye etkilerinden bahseder misiniz?

Türkiye Günlüğü Dergisi, 12 Eylül süreci öncesini, 12 Eylül sürecini yaşayan ve daha önceden birbirlerini tanıyan, düşünce faaliyetlerini birlikte yürüten çok küçük bir grubun gayretleriyle ortaya çıkmış bir düşünce dergisidir. Derginin mevcut haliyle şekillenmesinde ve çizgisini devam ettirmesinde, dergiyi çıkartan küçük grubun düşünsel deneyimleri etkili olmuştur. "Başka Türkiye yok!" anlayışından hareket ettiği

anlaşılan dergi, dönemin şartları çerçevesinde sağa-sola savrulmuş, değişik fikir hareketleri içerisinde yer almış fakat hiçbir zaman düşünce bağınazlığına düşmemiş aydınlar için kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam olmuştur. Türkiye gündemini meşgul eden en hassas meseleler, düşünce güzergahları çok farklı kişiler tarafından eni konu tartışılmıştır.

12 Eylül öncesi birbirlerinin doğrularına kulak tıkayan, hatta bir birlerinin canına kasteden insanlar, 12 Eylül sürecinde kendi fikirleri ve diğer fikirler üzerinde düşünme imkanı buldular. Kendi yanlışlarını ve "öteki"nin doğrularını görme fırsatı yakaladılar, fakat bir araya gelebilmek için vesile bulamadılar. Eski dergiler, çizgilerini değiştirmede ve sayfalarını "öteki"ne açmada rahat değillerdi. "Bizimkiler" in ve "ötekiler" in eşit şartlarda buluşabileceği bir zemin arayışının düşünsel düzlemdeki zorlaması Türkiye Günlüğü dergisini ortaya çıkardı diye düşünüyorum.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin kuruluş amaçları nelerdir?

Bu soruya net bir cevap veremem. Zira kuruluş aşamasındaki tartışmalardan hiç birisine katılmadım. Bu soruyu, sanıyorum, Mustafa Bey enikonu cevaplandırmıştır. Ancak, benim dergiyi benimsemem ve imkanlarım ölçüsünde desteklememde yaşadığımız sorunları ele alış biçimi olmuştur. Ben bu bağlamda iki temel amaç algıladım: Birincisi, düşünsel düzeyde parçalanmış beyinler için ortak zemin olmak, ikincisi de ele aldığı konuda okuyucuya doyurucu bilgi sunmak.

Kuruluşundan bu güne derginin kuruluş amaçları/hedefleri ve çizgisinde ne gibi değişimler olmuştur?

Benim algıladığım amaçlarda ve çizgide belirgin bir değişme görmüyorum. Biçimsel yapısında, çok sınırlı sayıda, değişiklikler olmasına rağmen hedeflerinde belirgin bir değişme gözlenmemektedir.

Sizce Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan nedir?

Çıktığı dönemde model olmayı başarmış bir dergidir. Uzun soluklu olmasalar da Türkiye Günlüğü dergisini, biçimsel ve muhteva olarak taklit eden dergiler oldu. Diğer taraftan kapalı toplulukların dergilerini ve bu dergilerde hep aynı konuları, hatta hep aynı yazarları okumak zorunda kalan okuyucular için yeni bir tat, yeni bir çeşni

olmuştur. Temel meselelerin başkalarına saldırmadan nasıl ele alınabileceğini ortaya koymuştur. En önemlisi üç aylık dönemlerle yayımlanmasına rağmen her sayıda “manşet” atması belirgin farklılıklardan biridir. Bunda, Mustafa Bey’in günlük gazete çıkartma deneyiminin etkisi olduğunu düşünüyorum.

Türkiye Günlüğü Dergisi’ni Türk aydın serüveninde nereye yerleştirirsiniz? Türkiye Günlüğü’nü diğer aydın hareketlerinden farklı kılan nedir?

Dergi üzerinde bu bağlamda düşünme ihtiyacı hissetmedim. Ancak şu andaki haliyle dergiyi “Türkiye Günlüğü Çevresi” gibi bir aydın hareketi şeklinde ele almak henüz erken gibi görünüyor. Zira mevcut durum, yöntem açısından bakıldığında, eklektik bir özellik taşıyor. Sabit bir yazar kadrosuna ihtiyaç duyulmaması, dosya konusu doğrultusunda yazı sipariş edilmesi ya da dergiye kendiliğinden gelen yazılar arasından seçimler yapılması vb durumlarından hareketle Türkiye Günlüğü’nün kendine özgü bir aydın çevresi oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Makalelerin tamamı dergi sayısının olduğu senelere paralel bir şekilde konularını işlemiştir. Bu süreçte Türkiye’nin yaşadığı siyasi dönüşümler yazılarda da kendini göstermiştir. Bu durumun Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri nasıl olmuştur?

Dergi bu özelliği ile bir yandan medyada yüzeysel bir biçimde tartışılan konuların kavramsal boyutunun ortaya konmasını sağlamış ve diğer yandan da okuyucunun dikkatini çekmeyi başarmıştır. Toplumsal sorunları işleyen bir dergi olması nedeniyle, toplum gündemine gelen ve zihinsel yarılmalara yol açan konuları doğal mecrasına oturtma görevini üstlenmiştir. Derginin bu yöntemi amacıyla örtüşmektedir, diye düşünmekteyim.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Bu konuyla ilgili derinlemesine bir bilgiye sahip değilim. 19. asırda ortaya çıkmış yenilikçi bir harekettir. Her yeni hareket gibi bu hareket de mevcut sistemin işlevselliğini yitirdiği bir dönemde ortaya çıkmıştır, diye düşünüyorum.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

İnsanın hak ve hürriyetini merkeze alan, ama bu hakkı ülkenin aleyhine olabilecek hiçbir durumda kullanmaya razı olmayan bir milliyetçilik anlayışı.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Liberalizm hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz? Liberalizmin Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Liberalizm, kendisini oluşturan temel ilkeler çerçevesinde uygulandığında bireyin ve dolayısıyla toplumun gelişmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca bu ilkelerin hayata geçirilebilmesi için de toplumun belli bir kalkınmışlık düzeyini yakalamış olması gerekmektedir. Ekonomik ve kültürel açıdan güçlü olanlara toplumsal alan açan bir uygulamadır.

Kemalizm İdeolojisi ve Türkiye'deki Laiklik tartışmaları hakkında hem Türkiye Günlüğü Dergisi çerçevesinde hem de kişisel görüşleri nelerdir?

Tamamıyla iktidar mücadelesine yönelik bir tartışmadır. Tartışanların büyük çoğunluğunun tartıştıkları konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi oldukları kanaatinde değilim.

Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Küresel sermayenin ve küresel hakimiyet kurma peşinde olan güçlerin etnik, dinsel ve mezhep farklılıkları üzerinden giderek amaçlarını gerçekleştirme çalışmaları olarak görüyorum. Milletlerarası mücadelede etkili bir biçimde kullanılan bir yöntemdir. Sosyal farklılıkların sorun haline gelmesi ve terör boyutuna ulaşmasını Türkiye'nin yönetim yetersizliği olarak görüyorum. Ankara, siyaset bağlamında toparlandığında, yasal düzenleme ve yasayı etkili bir biçimde uygulama düzeyinde bireysel özgürlükleri garanti altına alabildiğinde Türkiye'nin etnik yapılardan kaynaklanan bir sorunu kalmayacaktır.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti-Politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim gündemini kısaca yorumlar mısınız?

AKP hükümeti küresel sermayenin Türkiye temsilcisi gibi hareket etmiştir. Tüm ekonomik düzenlemeleri küresel sermayenin istediği gibi yapmıştır. Kadrolaşmada liyakatten daha çok sadakati esas almıştır. Kan bağı esas alınmak suretiyle, devlet imkanları kullanılarak yeni zenginler yaratılması sağlanmıştır. Yaptıkları yanlışları meşrulaştırmak için de önceki iktidarların yanlışları örnek gösterilmiştir. Bütün bunlara rağmen, muhalefette yer alan partilerin yetersizlikleri nedeniyle AKP seçimi önde tamamlayacak gibi görünmektedir.

Mülakat 8

Mümtaz'er Türköne 12.07.2007

Türkiye Günlüğü'nün çıktığı dönem içinde İslamcılar ve İslamcılık biraz moda, milliyetçilik biraz daha geri planda, solculuk tamamıyla gündemden kalkmış. Bu şartlar altında Türkiye Günlüğü oldukça geniş bir yelpazeye hitap eden çok fazla ideolojik takıntısı, siyasi etiket merakı olmayan bir dergi olarak boş bulduğu alana yerleşiyor ve oldukça geniş bir alanın boş olduğu, derginin gördüğü karşılıktan anlaşılıyor.

Dergiye biz 1989'da ilk başladığımız zaman, Mustafa Çalık'ın bir tanımı vardı. Bir manifesto gibi bir şey yayınlamıştı. O manifesto çok önemlidir (kuruluş bildirgesi). Buna bakmanızı tavsiye ederim. Yerlilik ve evrensellik arasında bir denge formülü vardır. Yani Türkiye'nin sorunlarına karşı Türkiye'de yaşayan, Türkiye'de yaşamaya kararlı, yüzde yüz yerli, ayaklarını doğrudan bu topraklara basan bir vizyonu, bir düşünce yelpazesini temsil etmek, biraz hakikat arayışına girişim, seviyeli düzeyli bir hakikat arayışına girişmek, fikre, fikrin sahibine saygı göstermek gibi amaçları vardı, Türkiye Günlüğü'nün.

Kuruluşundan bugüne derginin kuruluş amaçları ve hedeflerinde ne gibi değişiklikler olmuştur?

Aslında Türkiye Günlüğü Dergisi büyük ölçüde kurulduğu dönemdeki anlamını kaybetmiştir. Çünkü Türkiye Günlüğü Dergisi'nin benzeri başka dergiler çıktı. Örneğin, "Doğu-Batı"yı bu konuda zikretmek lazımdır. Biraz daha sol versiyonu ile "Cogito" ondan sonra, "Düşünen Siyaset" ve başka yine İslamcı taraftan "Teskire"...gibi.

Türkiye Günlüğü Dergisi de ana eksen olarak milliyetçi kökenli fakat daha evrensel değerlerle karışık, demokratik, evrensel değerlerle barışık, kesimin kendisini ifade ettiği bir fikir aracı olarak ortaya çıkmıştır.

Yani, size göre Türkiye Günlüğü Dergisi'nin anlamını kaybetmesine, kendisine denk dergilerin çıkması mı neden oldu?

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin üzerine oturduğu zemin biraz orijinallliğini kaybetti. Türkiye Günlüğü Dergisi orijinaldi o şartlarda. 90'lı yıllarda Türkiye bu sefer farklı şeyler yaşadı. Yani o ideolojik fluluk, ideolojik belirsizlik yerini siyasetin her şeyin önüne geçtiği 90'lı yıllardaki kavgaya bıraktı malum. Siyasi arka planı dikkate alırsanız Türkiye Günlüğü Dergisi'nin dünya üzerinde aslında durduğu yer daha "eğreti" yer olduğu Türkiye Günlüğü Dergisi büyük ölçüde başlangıç misyonuna devam etti. O misyondan sapmadan yoluna devam etti. Ama tabi Türkiye değişmişti, dünya değişmişti. Bu tür dergilerin aslında dört, beş yıllık bir soluğu vardır. Ama Türkiye Günlüğü Dergisi devam etti. Büyük ölçüde kişisel bir gayretin eseridir bu. Mustafa Çalık'ın doğrudan doğruya kişisel gayretlerinin eseridir. Yoksa Türkiye Günlüğü Dergisi de diğer dergiler gibi ömrünü tamamlayabilirdi. Ben özellikle 90'lı yılların ortalarından itibaren çıkan Türkiye Günlüğü Dergisi'nin; doğrudan doğruya şahsi irade, şahsi inisiyatif, şahsi çabalarla çıktığını, oradaki ideolojik zenginliğin, liberal perspektifin, serbest düşünce atmosferinin birleştiği o 89'daki orijinallliğini büyük ölçüde kaybettiğini düşünüyorum. Yahya Sezai Sezerin yazması, Mehmet Ali Kılıçbayı'nın yazması, 1989'da bir orijinallikti. Fakat 1995'de değildi. Çünkü Türkiye de artık onları aşmıştı.

Sizin yazı kurulundan bir müddet sonra ayrıldığınız görülüyor. Sizin yazı kurulundan ayrılış sebebinizde bu var mı? Sizin görüş farklılığınızın etkisi oldu mu, ayrılmanızda?

Dergi çevresinin siyasi bir birlikteliği yoktur. Hepimiz farklı siyasi kamplardaydık. Mustafa Çalık çok önemli ve Türkiye Günlüğü Dergisi ile mutlaka özdeş olarak anılması gereken bir isim. Mustafa Çalık birkaç yere girdi, çıktı, değiştirdi. Yani Türkiye Günlüğü Dergisi aynı zamanda siyasi odak olmadı, hatta bir ideolojik odakta olmadı. Çok geniş bir yelpazede fikirlerin ifade edildiği bir genel ortak payda, bir buluşma noktası olarak kaldı. Zaten siyasetin içine girseydi hiç yaşamazdı. Tabi ana kadro çekirdek kadro eski ülkücülerdi, eski MHP'lilerdi. Yani bu haliyle de Türkiye

Günlüğü Dergisi'ni MHP çizgisine eleştirel yaklaşabilen bir fikir, bir düşünce arayışı olarak kabul etmek mümkündür.

Fakat hepsinin bir ortak paydası vardı oda; Bu topraklara bağlı olmak, bu ülkeye sadakat duymak gibi değerleri hala devam ettiriyorlar. Yani bugün bakarsanız hiçbirini ideolojik olarak farklı bir yere savrulmuş değildir. Bunların içinden solcu olan çıkmadı, İslamcı olan çıkmadı, hatta ve hatta liberal olan bile çıkmadı, yani bunları hatırlatırsam Vedat Bilgin, Ahmet Turan Alkan, Mehmet Öz, Mehmet Özden ondan sonra ben, Mustafa Çalık, Nezihi Turan, yani hep aynı çizgiyi takip eden insanlar. Sadece milliyetçilikleri biraz daha yumuşak, yani sertlikten uzaktır.

Dergi'nin İslami bir ortak paydası olduğunu düşünmüyorum. Yani muhafazakârlığa çok uzak değil, ama İslami motifi kullanmayan. Mesela yazılarında bulamazsınız İslami motifleri.

Bu süreç esasında bütün 1970'li yıllar boyunca MHP milliyetçiliğinin içeriğidir, söylemidir. Onun dışındaki çizgi zaten çok marjinal, biraz kural dışı bir milliyetçilik olarak kaldı. Türkiye'de ulusalcılıkla yani sol milliyetçilik ve sağ milliyetçilik arasındaki ayırım da zaten İslamiyet'tir. Laikçi milliyetçiler ulusalcıdır, biraz daha muhafazakâr milliyetçilerde sağ milliyetçilerdir. Yani milliyetçilik ve ulusalcılık arasındaki fark çok önemlidir.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Ben biraz fantezi olarak kaldığını düşünüyorum. Cedit Hareketi, Mustafa Çalık'ın orijinal bir buluşuydu ama Türkiye Günlüğü Dergisi çevresinden bir hareket doğmadı. O yüzden Cedit Hareketi'nin mevcudiyetinden de bahsetmek bence çok doğru değildir.

Peki, eğer olsaydı temel amacı ne olacaktı? Yani Cedit Hareketi'nin çıkış aşamasında hedefi neydi?

Sanırım biraz liberal ölçekte milliyetçi, demokrat, yani liberal anlamda demokrat, özgürlükçü bir demokrasi ile milliyetçiliği telif eden bir şey olurdu.

Dergiden hareketle, Milliyetçilik hakkında ne düşünüyorsunuz?

Milliyetçilik bir duygu, bir eğilim olmaktan çıkıp bir düşünce, bir siyasi çizgi ve bir ideoloji haline geldiği zaman çok ciddi problemler ortaya çıkıyor. Genellikle duygu

dünyasında var olan duygusal mekanizmalarla hareket eden bir alanı, bir düşünce alanına taşıdığınız zaman çok ciddi problemler doğuyor. Milliyetçiliğin bir mensubiyet, bir duygusal bağlılık, insanın kendisini bir yere ait hissetmesi, başkalarıyla kurduğu ortaklık duygusu gibi şeylerle sınırlı olduğunu düşünüyorum. Mesela milliyetçiliğin bir ideoloji olduğunu düşünmüyorum. Milliyetçilik bir ideoloji haline geldiği zaman mantıki sonuç olarak faşizme ulaşır. Eğer bunu otoriter bir ideolojiye dönüştürmek istiyorsanız, otomatik olarak otokratik hiyerarşik bir toplum düzeni ve devletin putlaştırıldığı, devlete tapınmayı da içeren bir faşizm ortaya çıkıyor. O yüzden ben milliyetçiliğe bir fikir hareketi, bir ideoloji olarak bakmıyorum. Ama sorarsanız bu topraklara ait olmak, bu ülkeyi sevmek, bu ülke için bu insanlara fedakârlıkta bulunmak. İşte bu toplumun, bu halkın düzelmesi için çaba harcamak diyorsanız o anlamda milliyetçiyim.

Şimdi ben milliyetçiliği özellikle sosyolojik bir gerçeklik olarak algılıyorum. Milliyetçilik, Türkiye’de çok güçlü bir toplumsal tabana dayanan milliyetçilik, bir entegrasyon projesi olarak kuruldu. Yani merkeze uzak çevreleri merkezle bütünleştiren kaynaştıran bir entegrasyon projesi olduğunu düşünüyorum. Milliyetçilik öyle bir ideoloji ki, bir uçan halı gibi üzerine insanlar çıkıyorlar ve onları kenardan alıp merkeze seçkinlerin olduğu yere taşıyor. Çok hızlı bir mobilizasyon aracı o yüzden bunun da çok kuvvetli olduğunu düşünüyorum.

Liberalizm konusunda; bence liberalizm, Türkiye’de çok yanlış anlaşılmış bir fikir. Aslında liberalizm tek başına kullanılabilecek bir düşünce veya ideoloji değil, bütün siyasal sorunlara özgürlükçü bir yaklaşımdır. Aslında referans olarak herhangi bir fikri herhangi bir ideolojiyi değil insanları referans alır. Yani insanları özgür bıraktığınız zaman, bundan çok iyi sonuçlar çıkar varsayımına dayanır liberalizm. Buna ben de inanmıyorum. Ancak özgür bireylerin var olduğu bir toplumdan iyi şeyler çıkar, bu özgürlüklerin de o yüzden garanti altına alınması lazım. Demokratik hakların özellikle teminat altına alınması lazım ve bireyin kendi bireysel var oluşunu kuvvetlendireceği, onu güvenli kılacağı bir düzen içinde yaşaması lazım. Bu söylediğim çerçeveyi aslında milliyetçilikle birleştirdiğiniz zaman Türkiye Günlüğü Dergisi’nin perspektifi çıkıyor ortaya.

Ben laiklik konusunda Türkiye Günlüğü Dergisi'nde çok yazı yazdım ve Türkiye'de laiklik ile laikçilik arasındaki ayrımı ilk formüle eden aydınlardan biri olarak anılıyorum. Bir ideoloji olarak laiklik, yani laisizmi bir felsefi inanç olarak laikliği, laiklik prensibinden yani devletin dinler karşısında eşit mesafede durması tarafsızlığı prensibinden mutlaka ayrı düşünmek gerektiğini ve bu farkı Türkiye'de gerçekleştiremediğimiz takdirde laiklik ile ilgili çok ciddi problemler yaşamaya devam edeceğimizi söylüyorum. Anayasada da bir sıkıntı yok. Anayasanın 10. maddesi eşitlikler konusunu düzenleyen madde laiklik ile çok yakından ilgilidir. Devletin hem mezhepsel hem de felsefi inançlar konusunda tarafsızlığına ilişkin gerekli yasal düzenleme zaten mevcuttur.

Evet, yani bir felsefi inançtan bahsediyoruz. Türkiye'de laiklik diye tartışma konusu olan şey anayasal prensip değil bir felsefi inanç, pozitivist rasyonalist bir felsefi inanç tartışılıyor. Bu anlamda Türkiye'deki sorunun aşılmasını çok önemli bir sorun bu Türkiye'yi geriyor, bundan çok fazla kavga çıkıyor. Bu sorunun aşılması yolunda ben, bu felsefi inancın laiklikten ayrılmasını ve devletin bunu, gerçekten dinler karşısında din ve vicdan özgürlüklerini garanti altına alarak sağlaması gerektiğini düşünüyorum. Bunu da Türkiye Günlüğü Dergisi'nde çok detaylı olarak yazdım.

Peki, o zaman başörtüsü sorununa bu şekilde bir çözüm yolu gelecek mi?

Şimdi başörtüsü sorununun da içinde yer aldığı sorun Türkiye'de hukuk devleti sorunu. İnsanların özgürlüklerine sınırlama getiriyorsanız, bunu ancak hukukla yaparsınız. Hukuka uygun olmayan bir sınırlama getiremezsiniz. Başörtüsü sorunu hukuka aykırı bir sınırlama anlamına geliyor Türkiye'de. Yani insanların dini kıyafetlerine hiçbir şekilde karışılmaz. Buradaki temel kriterde zaten üniversitelerdeki başörtüsü sorunu. Üniversitedeki öğrenciler, devlet memuru değiller, devleti temsil etmiyorlar. Devletin onlara müdahale etme, karışma kıyafetleri ile ilgili adab-ı muaşeret kaidelerine aykırı olmamak kaydıyla her hangi bir zorlamada bulunma hakkı yok. Bu tamamıyla hukukla ilgili bir sorun. Bunun ben laiklik ile ilgili sorun olduğunu da düşünmüyorum. Laikliğin neresine koyacaksınız? Mesela başörtüsü meselesini yok koyabileceğiniz bir yer yok. Laik bir ülkede devlet başörtüsünü yasaklar yani yok böyle bir şey. Bu hukukla ilgili, bireysel hak ve özgürlükler ile ilgili. İnsanları özgür kıldığınız takdirde

insanların kendi tercihleri ne ise ona uygun yaşayacaklar. Aslında laikliğin gereği olarak devletin başörtüsüne karışmaması gerekiyor.

Kürt Sorunu için düşüncelerinizden bahseder misiniz?

Türkiye Günlüğü Dergisi'nde, Kürt sorunu ile doğrudan bağlantılı bir yazım yok. Fakat ben bu Kürt sorunu ile ilgili de çok fazla yazı yazdım. Mesela milliyetçi bir geçmişim hatta, MHP'li bir geçmişim olmasına rağmen ben Türkiye'nin üniter yapısını devam ettirme sorununu Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünü devam ettirmesinin Kürtlerden gelen bir tehlike ile karşı karşıya olunmadığını ve bunun ancak Türkçüler tarafından bir tehlikeye dönüştürülebileceğini düşünüyorum.

Türkçülerin Kürtleri iterek Kürtleri dışlayarak onlara karşı düşmanlık göstererek Türkiye'yi bölünmeye zorladıklarını düşünüyorum. Hala da bunu düşünüyorum. Azınlık olanlar mutlaka sıkıntı çekerler, bunu ifade ederler. Etkilerini kayarlar. Burada sorun çoğunluğun azınlığı kendisi ile kaynaştırmasıdır. Kaynaştırmanın yolu da bugünün dünyasında onun haklarına, özgürlüklerine saygı göstermektir. Bu saygıyı göstermesi gerekenler de Türkler, yani çoğunluktur. Bunun yanında tam tersine de Türkiye'de şiddeti, kutuplaşmayı, kavgayı, kamplaşmayı kim üretiyorsa bu aynı zamanda Türkiye'nin birliğine bütünlüğüne yönelik tehlikenin de kaynağıdır. Ben Türkiye'de zıvanadan çıkmış bir Türkçülüğün, Türk olmayandan nefret eden bir Türkçülüğün Türkiye için en ciddi tehlike olduğunu düşünüyorum.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti-Politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim gündemini kısaca yorumlar mısınız?

Türkiye Günlüğü Dergisi adına 2007 seçimleri ile ilgili konuşamam.

Türkiye'nin belki Türkiye Günlüğü Dergisi ile bağlantısını kurabileceğim gündemi "istikrar". Türkiye'nin istikrara ihtiyacı var. Siyasi partiler 2007 seçimlerinde toplumun istikrar beklentisine karşılık vermek gibi bir endişeyi, bir çabayı taşıyor. Bu yüzden uçlara saldıran bir rekabet yerine merkeze bütün dikkatini veren yumuşak ve ılımlı bir rekabet geçiyor. Yani Türkiye'de bugün seçim havasının bir türlü oluşmadığından şikâyet ediliyor. Aslında söylenilen çok fazla kavganın olmaması bu

da doğrudan doğruya ılımlı bir rekabetin siyaset tarafından dayatılmasından kaynaklanıyor. Merkeze yönelen rekabet de yumuşak oluyor. Türkiye'nin uçlara savrulan, macera arayan, radikal unsurları besleyen bir siyasi iklimi, atmosferi yok. 2007 seçimlerinde belki en fazla dikkat çeken bence bu. Diğer seçimlere göre ben Türkiye Günlüğü Dergisi'nin Türkiye'de özellikle farklı fikirlerin bir arada yaşaması, birbirinden beslenmesi, alış verişe girmesi, işte bir birine düşman kampların birbirini anlamaları gibi özellikle demokratik usullerle ilgili adabı muaşeret kaideleri ve nezaket ile ilgili Türkiye'ye çok ciddi bir mesafe aldığını düşünüyorum. Türkiye Günlüğü Dergisi'ni herhangi bir ideolojiyle her hangi bir düşünce ile özdeşleştiremezsiniz. Ama bu derginin demokratik düşüncenin, demokratik nezaketin, demokratik hoşgörünün gelişeceği bir ortama çok ciddi bir katkısı olmuştur. Bunun dışında mesela bugün Türkiye'de milliyetçiliğin durumuna bakarsanız bugün milliyetçiliğin kullandığı argümanlarla Türkiye Günlüğü Dergisi'nin konuştuğu şeyler arasında hiçbir ilişki yoktur. Evet, Türkiye Günlüğü Dergisi bugünün milliyetçilerine her hangi bir mesaj verememiş veya bugünün milliyetçileri Türkiye Günlüğü Dergisi'nden herhangi bir mesaj almamış. Bu şu anlama geliyor: Türkiye Günlüğü Dergisi misyonunu tamamlamış ve ideolojik olarak Türkiye'de herhangi bir karşılığı bulunmayan dönemsel bir düşünce çerçevesinin, grubunun ismi olarak anılabilir. Bugün geçmiş olan, geleneği olan bir dergi olmasının ötesinde Türkiye Günlüğü Dergisi'nde yer alan yazıları incelediğim takdirde her hangi bir ortak payda bulamam.

Çok teşekkür ederim hocam. Yalnız, Kürt meselesine ilişkin, azınlık ya da kendini dışlanmış hissetmesinin en büyük sebebi doğuda olması ve doğunun coğrafi ve ekonomik şartları, coğrafi şartların getirdiği ekonomik yetersizlikler. Asıl olarak kesinlikle Türkçülük, Türkiye'yi bölecek bir şeydir. Çünkü çok kırılğan mozaik bir yapıya sahip olan bir devleti ve kültür, gelenek görenek, Osmanlı etrafında bileşilmediği sürece bu milletin bir arada olmasını sağlayacak elle tutulur somut bir şey olmaz. Dil, din, kültür fakat o zaman Kürtler, kendini ayıran oluyor. Yani aslında Kürtler ötekiler ayırımını yapıyor. Bunu sizin geçmiş tarihli bir yazınızda da okudum.

İdeolojik tartışmanın cephanesi olarak söylediklerinizin hepsi kullanılabilecek argümanlar ama bizim galiba biraz daha soğukkanlı ve topyekûn bakmamız lazım. Şimdi söylediğiniz şu açıdan yanlış. Güneydoğunun iklim şartlarına, doğa şartlarına

uyan Anadolu'nun değişik yerlerinde benzer yerler var. Yani yoksulluksa yoksulluk, yani Kastamonu'nun köylerine gittiğiniz zaman, Erzurum'un, Artvin'in, Karadeniz'in köylerine gittiğiniz zaman da benzer şeylerle karşılaşılabilir. Hatta Güneydoğu'nun bazı bölgeleri Kürtlerin meskûn olduğu bazı bölgelerin oralara göre daha da verimli olduğu yerler vardır Harran gibi. Öbür taraftan şöyle bir hataya düşmememiz lazım; Türkiye'de yaşayan Kürt'lerin yarıdan çoğu %60'ı Ankara'nın batısında yaşıyor. Ve asıl dinamizm yani bu ayrılıkçılık dediğimiz bu separatist eğilimler bunlar arasında çok yaygın. Şimdi bir de tabi Cumhuriyetin başına kadar ulus devletin kuruluşuna kadar inen bir macera var orda. İşte Kürtlere getirilmiş yasaklar, anadil ile ilgili yasaklar var. En son 1983 yılında giderayak cuntanın çıkardığı bir kanun var: Anadil konuşma ve yayın yasağı. Şimdi ulus devlet yaratma oluşturma projeleri çerçevesinde Kürt'lerin dışlandığını, aşağılandığını, hakarete uğradığını, onurlarının zedelendiğini, en doğal özgürlüklerini yaşayamadıklarını teslim etmemiz lazım. Türkiye'de Kürt sorununun çözümünde en önemli aşamalardan biri bu olmalı. Yani bu adamlar ana dillerini konuşamadılar, anadillerini konuşamadıkları için hakarete maruz kaldılar. Bu adamlar çok basit talepleri ile yola çıktıkları zaman çok ağır muamelelere maruz kaldılar. Bir de terör çıktı 1984'te. Terörde bunlar üzerindeki devlet baskısını yoğunlaştırdı. Şimdi bütün bu konularda ciddi bir özeleştiriye ihtiyaç var. Türkiye'yi tek parça halinde tutmanın birliğini, bütünlüğünü sağlamanın üniter yapıyı sağlamanın bir tek şartı var o da Kürt'lerin gönüllü olarak bu ülkenin onurlu ve eşit vatandaşları olarak hissetmelerini sağlamak. Bu gerçekleştiği takdirde Kürtlerdeki separatizm yani bağımsız bir devlet kurma, bağımsız bir idare gerçekleştirme eğilimleri ortadan kalkar. Çünkü Türkiye'nin Güneydoğusunda bir devlet kurmanın artık bugün hiçbir anlamı yok. Yani Kuzey Irak ile birleşen büyük Kürdistan'ın hiçbir anlamı yok.

Mülakat 9

NEVZAT KÖSEOĞLU 07.07.2007

Şimdi benim bu konudaki telakkilerim biraz farklı mümkün olduğu kadar kısa tutmaya çalışarak özellikle aydın meselesini anlatmaya çalıştım.

Esasında münevver dediğimiz bu kavram bize batıdan falan girmiş değil. Cemiyetin okumuşlarını, önde olanlarını, yön göstericileri, bizde aydını tarihi maceramız içerisindeki kültürel değişmelerimizle birlikte buna paralel olarak başka ülkeler

aydınlarından belki farklı bir macerası, farklı bir gelişme sürecine sahiptir. Bu da şu; Osmanlı toplumu derken de özellikle Osmanlı-Müslüman toplumu kastediyorum. Bu toplum içerisinde halkın önde geleni, yön göstereni, öğüt vereni, hem düşünceleri ile hem davranışları ile halka örnek olan bir insandır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şu; bu örnek olma ve önder olma niteliği sadece bilgi açısındandır. Aydın daha çok okuyan, daha çok bilen birisidir. Fakat inanç ve değerler açısından dünya görüşü açısından aydınla halk arasında hiçbir fark yoktur. Aynı kibleye dönüktürler, aynı inanç dünyasını paylaşmaktadırlar. Bu inanç dünyası derken de sadece dini anlamı kastetmiyorum. Devlet hakkındaki, insan hakkındaki, varlık hakkındaki her konudaki inançları örtüşür. Ama bu örtüşme içerisinde aydın dediğimiz kesim daha çok okumuş daha çok bilen, toplum meseleleri ile daha yakından ilgilenen ve düşünen insandır. Sonra bildiğimiz gibi Osmanlı içerisinde problemler biriktiği zaman Osmanlı artık kendi problemlerine kendi bakış açılarından çözümler üretmez duruma geldiği zamanlarda bizim aydınlarımızda bir kırılma bir değişme olmaya başlamıştır. Katip Çelebi, Koçibey gibi aydınlarımız çözümü yine kendi geleneksel kültürlerinden ve geleneksel değerlerine bağlı olarak aramışlardır. Ama çözüm üretememişlerdir. Bundan sonra kültürümüzde yaşanan psikolojik gelişme kendi harp meydanlarındaki malubiyetlerle başlayan bir sonuçtur bu. Biriken sorunlarına çözümler bulamayan kendi kültürüne karşı şüpheler uyanmaya başlamıştır.

Katip Çelebi, Koçibey gibilerden sonra bu şüphe ve tereddütler giderek çözümlerin kendi kültürlerinin dışında aranmasına yöneltmiştir aydınlarımızı ve bizim aydınlarımızın, (benim sevdiğim bir ifadeyle) “kıblesi yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Çözümleri batı kültüründe aramaya başlamışlardır. Şimdi kısa geçiyorum. Çözümleri batı kültüründe aramaya başlayan yani kıblesini batıya çevirmiş olan aydın ile halk arasında burada kendiliğinden bir farklılaşma doğmaya başlamıştır.

Halk dediğimiz sorunlar üzerine düşünün, onları çözmek için sorumluluk duyan insanlar değil. Onlar aydınlar, okumuş kesim. Halk geleneksel yapılara göre ve aydın örneğine göre hayatını tanzim edip devam ettirendir. Şimdi halk orada geleneksel değerleri ve tavırları içerisinde hayatını devam ettirmeye çalışırken aydının yavaş yavaş kıblesi batı’ya dönmeye başlamıştır.

Kendi kültürüne karşı güvensizlik, şüpheden başlayan duygu güvensizliğe kadar ulaşmış, ondan sonra Abdullah Cevdet gibilere geldiğimizde nefrete dönüşmüştür. Tabi hepsinde değil.

Çözümü batıda aramaya yönelen aydınlarımızın da tabi ta meşrutiyet dönemlerine, Tanzimat dönemi geçiyor, ondan sonra meşrutiyete geliniyor. Bu değişim psikolojik süreç içerisinde bulunan kademe kademe yani kendinden şüpheden başlayıp Abdullah Cevdet'te kendinden nefrete kadar ulaşan bir süreç yaşanmıştır. Ve bu sürecin tamamı aydını halkından koparmıştır. Aydın bayta dönük, halkı terk etmiş halk nerede bırakılmış ise orada devam ediyor problemlerini çözemiyor, sorunlarıyla başa çıkamıyor ama geleneklerine bağlı kalmış, bakış açılarına, dünya görüşüne davranış kalıplarına da bağlı kalmış ve bir geleneksel katılma olmuş, tavırlarda düşüncede, artık yaratıcılığını kaybetmiş. Zaten halktan çok fazla bir şey yararlanmayı da bekleyemezsiniz ama olanı da kaybolmuş. Asıl yaratıcılık bekleyeceğimiz aydın kesim ise kiblesini batıya yöneltmiştir.

Şimdi burada konumuz bakımından önemli olan şudur; belli bir noktadan sonra kiblesini batıya çevirmiş olan aydınlarımız artık bu milletin aydını olarak çok zor telakki edilir. Niye? Çünkü bu millet olan inanç ve kültür bütünlüğü kaybolmuştur. Bakış açıları farklıdır, değerlendirmeleri farklıdır, ölçüleri farklıdır, bütün ölçüleri farklılaşmıştır. Eskiden neydi? Eskiden inanç yapısı itibariyle halk ve aydın arasında hiçbir fark yoktu. Aydın daha çok okumuş, daha çok bilen, daha çok düşünen insandır. Sorumluluk duyan insandır. Artık bu yeni okumuş kesim halkın kültürel imanından kopmuştur. Yani halk padişahına bağlı, aydın padişahıdan da şüpheleniyor. Halk devletine sadık. Aydın devletinden şüphe ediyor. Hayatın her alanında halk ile aydın arasında böyle bir güven farklılığı var. Onun güvendikleriyle halkın güvendikleri farklıdır. Onun bakış açıları, ölçüleri, ölçütleri bakımından farklılaşmaya başlamıştır. Ben mücerret bir aydının varlığını kabul etmem. Bu mümkün de değildir. Mücerret aydın diye bir şey yoktur. Bir kültürün aydını vardır. Yaşadığı toplumun aydını vardır. Mücerret bir aydın, Rusya'da da aydın, Amerika'da da aydın. Hayır. Ama Rus aydını vardır. İngiliz aydını vardır, Türk aydını vardır. Bu aydının temel özelliği de kendi kültürel imanına bağlı olmasıdır. Kendi kültürel imanından sapmış olan bir insan artık o kültürün aydını değildir. Çünkü insanların düşünceleri, davranışları vesairesi

bilgilerinden çok inançlarına dayanır. İnançlarına göre belirlenir. Yani insan ilişkilerindeki inançları değerleri, devlete bakışı, topluma bakışı bütün hayata bakışındaki inançları ve değerleri insanın asıl düşünce ve davranışlarını belirleyen kodlardır. Yoksa bir kişi çokbilmiş o ayrı bir şey.

Bir ülkenin aydını olmak da bu ülkenin kültürüne iman etmekle başlar. O kültürün değerlerine ölçütlerine ölçülerine, bakış açılarına sahip olmakla başlar. Eğer bir insan bu çizginin dışına çıkmışsa o çok okumuş olabilir. Ama bu ülkenin aydını değildir. Bunun için mesela ben batılılaşmada kendi kültüründen nefret eden noktaya gelmiş insanları bu kültürün aydını olarak saymam. Onlar okumuş insanlardır. Bu kültürün aydını olanlar, yani bu kültürün bu milletin imanını paylaşan bu milletin kültüründün bakış açılarına değerlerinden, ölçülerinden hareketle düşüncesini yola çıkaran insandır. Ve bu kültürün aydını ile bu kültürün halkı arasında hiçbir farklılık yoktur. Birisi 15 kitap okumuştur, 100 kitap okumuştur. Öbürü daha az kitap okumuştur. Birisinin zevkleri daha bir incedir, öbürünün biraz farklı bu kadar. Ama istikamet aynıdır. Kible aynıdır. Şimdi bizim hayatımızda söylediğimiz kısa geçtiğimiz o gelişme o kültürel süreç dolayısıyla böyle bir ayrışma kopma meydana gelmiştir. Aydının kiblesi değişmiştir. Ziya Gökalp'ten beri aydın halk ikiliği üzerinde durulmaktadır. Ziya Gökalp de durur. Ondan sonra Mümtaz Turhan da durur, Erol Güngör de durur. Herkes bu aydın halk ikileşmesini değişik açılardan vurgularlar. Bu ikileşme bu farklılaşma doğrudan doğruya duruştaki, kibledeki farklılaşmadır. Kimisinin kiblesi batıya dönük, kimisinin kendi değerlerine dönüktür.

Şimdi Cumhuriyete geldiğimiz zaman da yeni kültürde bir süreklilik vardır. Bu kültürel süreç içerisinde 1950'lere kadar aydın ile halk yabancılaşması okumuşların kendi kiblesinden sapıp (ben aydınları kendi kitaplarımda okumuş diye isimlendiririm) kendi kültüründen, kendi değerlerinden, kendi hayat üslubundan kendi yaşama tarzından nefret eder boyutlara gelmesi devam etmiştir. O kadar devam etmiştir ki, Türk musikisinden nefret edilmiştir, radyolardan, eğitimden, her yerden nefret edilmiştir. Dildeki olay, dilde yaşanan olay aslında milliyetçilik gibi görülür. Yani dilde sadeleştirme, Türkçe olmayan kelimelerin çıkarılması hiç ilgisi yoktur. Dilin özleştirilmesi gayretleri doğrudan doğruya kültürel yabancılaşmanın bir aracı olmak üzere kullanılmıştır. Bunu Nurullah Ataç çok net söylemiştir. Yani dilde

sadeleştirmenin amacı milliyetçilikle hiçbir ilgisi yoktur. Maksat kültürde Avrupalılaşmaktır. Çünkü dil kültürdür. Bunu değiştirdiğiniz zaman kültürü değiştirmiş oluyorsunuz ve geleneksel kültürümüzden de bu Arap kokan, Fars kokan şeylerden nefret edilmiş. Nefret o boyutlarda, dilin değiştirilmesine kadar gitmiştir. Nurullah Ataç'ın mümkün olsaydı Latinceyi resmi dil yapardım biz ancak böyle adam oluruz diye yazılarına kadar gitmiştir.

Ankara'da, İstanbul'da Latince okutan liseler açılmıştır bir dönem. Fazla devam edememiş ama açılmıştır. Şimdi bu, aydının kendi halkına ve kültürüne karşı yabancılaşması 1950'lere kadar şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Ondan sonra siyasi değişmelerin ve muhtemelen dünyadaki değişmelerin etkisiyle yavaş yavaş yeniden aydınlarımızın yani okumuşlarımızın kendi geleneksel değerlerine dönüşü gayretleri başlamıştır. Yani; Allah Allah! Burada da bir şeyler var, kendimize de bakalım, kendimizi de tanıyalım, kendimizi de görelim falan diye yavaş yavaş kendi değerlerine dönme gayretine başlamıştır. Ve giderek batı medeniyetinin tek medeniyet olmadığı tek çözüm olmadığı söylemleri gelişmeye başlamıştır bu demektir ki; bizde var, bizim de bir medeniyetimiz var, batının dışında da bir medeniyet olabilir, gibi Türkiye'de kendine has bir üslupla uzun yıllar devam etmişlerdir.

Bir yanda kendi değerlerine ve kendi kültürüne dönmek isteyenlerin gayretleri, bir yanda batıcılığı dayatmaya çalışan o kendi kültüründen kopuşun gayretleri bunlar. Kültür hayatımızda hatta siyaset hayatımızda çatışmalar halinde devam etti. Şimdi bu çatışmaların kültür hayatında da büyük ölçüde devam etmekte olduğu bir zamanda Mustafa Çalık Türkiye Günlüğü'nü çıkarmaya başladı. Mustafa Çalık çıkarma niyetinde olduğunu yaptığı bir toplantı vardı o toplantıya ben de katılmıştım. Orada niyetlerini, ne yapmak istediğini falan anlatmıştı. Mustafa Çalık menşei itibariyle kendi değerlerine dönmek isteyen okumuş kesimdendir. Yani en azından kendi değerlerine kendi kültürüne yönelmiş bir kesimdendir. Fakat bu kendine yönelme hareketi ile batıyı dayatma arasındaki ilişkide o yaşadığımız yıllarda mesela 70'li yıllarda falan bir bakıma fiili kavgaya dönüşmüş, seviye düşüklüğüne uğramış insanların siyasi düzeyde tartıştığı, bir düzleme girmiştir. Benim şimdi aklımda kaldığı kadarıyla Mustafa burada bu tartışmalara ve o kendimize dönüş diye nitelendirdiğim harekete bir seviye kazandırmak istemiştir. Yani bunu belli bir düzeye çekmek için

böyle bir gayretin içine girmiş işin doğrusu bana o zaman biraz platonik görünmüştü. Mustafa'nın hesabına biraz da üzölmüştüm. Tabi onun heyecanını kırmakta o zaman istemedim. Biz de elimizden geldiğı kadar destek oluruz falan dedim o zaman ama hiç ümidim yoktu. Çok büyük bir başarıyla bu güne kadar geldi. Bu tartışmalara düzey kazandırmak iddiası her şeyden evvel bir hoşgörüyü gerektirir. Yani kavganın ötesinde karşısındakini de anlamak. Anladığınız zaman zaten hoşgörölü olursunuz. Bu Türkiye Günlüğü'nün temel çizgisi o günden bu güne bana göre birincisi bu hoşgörölü olmak yani kendisi esas itibariyle belki batı kültürü tek çıkış değildir. Milli olana dönüş gereklidir dese de geniştir rahattır, tartışmalara açıktır ve bu üslubuyla da bana göre hakikaten o gündün bu güne tartışmalara epeyce seviye kazandırmış bir noktadadır. Ben Türkiye Günlüğü'nü o dediğim geniş aydın içerisinde bugün o kendine dönüşün yolların arayan kendine dönüşle ilgili bir düşünce hareketi bina etmeye çalışan bunun gayretleri içerisinde olan ama bunu yaparken de bağınaz olmayıp rahat ve geniş bir gayret olarak düşünüyorum. Çünkü Türkiye Günlüğü bu tarif ettiğim kendi imanına, kendi kültürüne sadık okumuş aydın sınıfı temsil etmektedir.

Mülakat 10

Naci Bostancı 23.06.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin ortaya çıktığı dönemden ve dönemin dergiye etkilerinden bahseder misiniz?

Türkiye Günlüğü dergisi 1980'li yılların sonunda çıktı. 1980 ihtilalini takiben Türkiye yeni bir döneme girmişti. Siyasetin yerleşik kadastroları alt üst olmuş, dört eğilimi birleştirme iddiasına da sahip olan Anavatan partisi hayli farklı bir siyaset anlayışıyla iktidar koltuğuna oturmuştu. Türkiye, tüm dünyanın içinde yer almaya başladığı küreselleşme rüzgârlarından etkilenmeye başlamış, dışa açık ekonomik büyüme programı tabiatıyla sadece ekonomiyle sınırlı kalmamış, toplumsal ve kültürel hayatta da büyük değişiklikler yaratmıştı. Türkiye'nin milli kimliği, bu kimliğin kurucu unsurları, toplumsal hayatın referansları, vatandaşın hukuku, toplum içindeki farklı kesimlerin yeri, kimliklerini nasıl koruyacakları, dile getirecekleri, demokrasi ve özgürlükler konusunda atılacak adımlar gibi sorun alanlarının yanı sıra bir tür ekonomik indirgemecilik de kişisel ilişkilerden tutun toplumsal hayatın dinamiklerine kadar her yerde kendisini etkin kılmıştı. O dönemin önemli kavramlarından birisi

değişimdi. Bu kavramın siyasi dildeki iddialı ama aynı zamanda içeriği tartışmalı yanından daha önemlisi, iyi ya da kötü gibi bir değer atfından bağımsız olarak her bakımdan bir alt üst olma halinin ifadesi olarak öne çıkmasıydı. Türkiye'deki ve dünyadaki gelişmeleri, toplumsal hayatın yeni görünümelerini, siyasetin git gide ilginçleşen dilini, kolektif kimliğe ilişkin haşın tartışmaları seksen öncesine ait bildik kavramlarla ve analiz araçlarıyla anlamak mümkün değildi. İnsanlar elbette tek tek kendi kulvarlarında okuyor, yazıyor, tartışıyor, konuşuyordu, ancak en temelde Türkiye'ye ilişkin hassasiyetlerde ortak olan, problemleri okuma, çözüm yolları teklif etme bakımından farklı düşünen ancak bu farklılığı tabii olarak teşekkül etmiş bir bağlam ortaklığı içinde değerlendiren insanlar için bir zemin, bir adres, bir mahfil olması isteği ve dileği etrafında Türkiye Günlüğü dergisi doğdu. Mülkiye'de birlikte okuduğumuz ve bir dönem DPT'de önemli görevler üstlenmiş olan, sadece teorik düşünce özgürlüğü lafları etmeyen, bu özgürlüğü aynı zamanda hayatına taşımış bulunan, entelektüel birikimi, kudretli dili, hayatın ironisi kadar ciddi yanlarını da aynı kalendarane meşrep ile karşılama olgunluğuna genç yaşta erişmiş kardeşimiz Mustafa Çalık bu işin öncülüğünü üstlendi. Dergiler bilirsiniz kolektif çalışmalar gibi görülürler fakat gerçekte tüm yükünü bir kişi çeker, Türkiye Günlüğü için de bu kişi Mustafa Çalıktır. Dergiler kitaplara göre her bakımdan daha tarihsel bir türdür. O yüzden dönemin iklimi ile derginin dünyası arasında bir mütekabiliyet vardır. Herhalde bunların arasında en önemlisi Türkiye'nin hakikaten laftan öte bir gerçeklik olarak toplumsal ve siyasal hayatına taşımaya başladığı fikir özgürlüğü değeridir. Türkiye Günlüğü bu manada fikir özgürlüğünün somut bir mekânı olmuştur.

Türkiye Günlüğü Dergisi'nin kuruluş amaçları nelerdir?

Türkiye Günlüğü, adı üzerinde Türkiye'ye ilişkin bir günlüktür, bir Türkiye tanıklığıdır. Dergi en temelde yaşadığı dönemin siyasi ve entelektüel soluşunu yansıtmaya gayretindeydi. Gündemde öne çıkan konuları çeşitli yönleriyle incelemek ve okuruna, satıhtaki ilk kat kazındığında tüm olup bitenlerin altında var olanları aktarmak önemliydi. O yıllar televizyon yayıncılığında kamu tekelinin sürdüğü ancak gazete, dergi alanında hayli renkli, farklı yayınların kamuoyuna seslendiği bir dönemdi. Özellikle gazeteler dilleri ve yaklaşımları itibarıyla her türlü olayı magazin ve eğlence üslubu içinde sunmaya çalışıyorlar, arka plandaki ideoloji, egemenlik, iktidar

ilişkilerine dair tek laf etmiyorlardı. Türkiye Günlüğü biraz da bu işlerin arka planındakini öne çıkartmak, nedenlere inmek, gündelik polemğin ötesinde bir kavrayışı dile getirmek iddiasındaydı. Şüphesiz aynı zamanda Türkiye Günlüğü'nün yerli ve milli bir duruşu vardı. Bu yerlilik ve millilik kavramlarının ülkemizde hayli spekülâtif olduğunu biliyoruz, o yüzden bunların hemen yanı başına eklenmesi gereken başka sözler de var. Yerlilik kendi topraklarına hapsolmak, millilik ise fantastik bir kolektif kimlik fetişizmi yapmak anlamına gelmiyor. Bir yerde durmak, dünyayı oradan görmek, ait olduğu maddi ve manevi coğrafyanın değerlerini hep muhasebesinin içinde tutmak biçiminde bu değerleri açıklayabilirim. Yerlilik ve millilik değerlerinin ne olduğunu esasen Türkiye'nin tarihi müktesebatı gayet iyi ortaya koyar. Türkiye Günlüğü buna biraz da kendi yayıncılığıyla bir şeyler eklemiştir. Ne eklediğini dile getirmekten çok derginin kendisinde görmek ve ekleneni oradan çıkartmak gerekir.

Kuruluşundan bu güne derginin kuruluş amaçları\hedefleri ve çizgisinde ne gibi değişmeler olmuştur?

Yirmi yıla yaklaşan bir süreden bahsediyoruz. Türkiye'ye tanıklık etme amacı kendisini aynen muhafaza ediyor, yerlilik millilik değerleri de. Tanıklık daha nötr bir durum, ama yerlilik ve millilik konusunun daha dinamik bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Küreselleşme süreçleri karşısında derginin her zaman eleştirel bir tavrı oldu, bugün belki bunun daha baskın bir karakteristik olduğunu söyleyebiliriz. Bunda küreselleşmenin kimi sonuçlarını görmek, küreselleşme sözcülerinin dile getirdikleri vaatlerle gerçekleşenler arasındaki hayal kırıklıklarına şahit olmak, ayrıca dünya ölçeğinde çok ciddi bir birikim sağlayan küreselleşme eleştirisinden haberdar olmak gibi hususların etkisi olmalı. Ülkenin konuları değişti, malum AB, Kıbrıs, terör öne çıktı. Güncel olan ile tarihi olan arasında bağlar kurarak okuyucuyla buluşmaya çalışan bir derginin ülke gündemine bağlı bir değişim yaşayacağı muhakkak. Bir amaç değişikliğinden söz edebilir miyiz? Hayır, derginin manifestosunda zikredilen amaçlar güncelden bağımsızdır, değerlere ilişkindir ve zaten dergiyi var eden niteliklerdir. O yüzden bir amaç değişikliği söz konusu değildir.

Sizce Türkiye Günlüğü Dergisi'ni farklı kılan nedir?

Arkasında iz bırakan her dergi kendine has bir duruşa, yaklaşıma, olayları okuma biçimine sahiptir. Türkiye Günlüğü siyasi bağnazlıktan uzak, ikna edici, yeterli delillerle ortaya konulan görüşlere açık, insanlığın ortak bilgi dağarından faydalanmak manasında hiçbir kompleksi bulunmayan, yazarları arasında ideoloji değil, hayır, muhakeme etmede ve ifadede bir bağlam ortaklığı arayan bir dergidir. Anadolu'da birçok yere gittiğimde, bilgiye ilişkin birçok kaynaktan mahrum insanların Türkiye Günlüğü okuduğunu ve oradaki yazılar, kaynaklar ve mihmandarlıklar üzerinden kendi okuryazarlıklarını geliştirmeye çalıştıklarını gördüm. Kimi dergiler için ekol denilir, okul manasında, Türkiye Günlüğü de bu ülkede üstü açık bir okul kurmuştur diyebilirim. Bu ülkede Türkiye Günlüğü okuru diye bir insan karakterinden bahsedebiliriz. Bir derginin kendi okur kitlesini oluşturması çok önemli ve herhalde onu değerli kılan özelliklerin başta gelenlerinden birisi de bu.

Türkiye Günlüğü Dergisi'ni Türk aydın serüveninde nereye yerleştirirsiniz? Türkiye Günlüğü'nü diğer aydın hareketlerinden farklı kılan nedir?

Türkiye Günlüğü'nü özel türden bir aydın hareketi olarak göremeyiz. Burada yazı yazan insanların ortaklıkları biraz önce de belirttiğim gibi bağlama ilişkindir. Yoksa birçok konuda aralarında anlaşma sağlamak mümkün olmayabilir. En önemli ortaklık bağnazlığı karşı olmak, karşılıklı konuşmayı temin edici bir dil ve muhakeme biçimi ortaya koymak şeklindedir. Ayrıca okuryazarlık bir mahfil işidir, dergi, zamana tabi canlılığıyla dinamik bir mahfil olmuş, belki fildişi kuleye çekilecek olanları toplumun, hayatın içine çekmiştir. Çok genel manada ise Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal etmiş olan milli çizginin bugüne karşılık gelen ifade biçimini inşa etmeye çalışmıştır diyebiliriz.

Makalelerin tamamı dergi sayısının olduğu senelere paralel bir şekilde konularını işlemiştir. Bu süreçte Türkiye'nin yaşadığı siyasi dönüşümler yazılarda da kendini göstermiştir. Bu durumun Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri nasıl olmuştur?

Okuryazarlar kitap diline yakın duran varlıklardır, bir bakıma tarihsiz, soyut bir evrende konuşmaya çalışırlar. Dergi ise bu insanları eteklerinden yakalayıp bu dünyaya indirmeye uğraşır. Dergi güncel konuları ele alırken aynı zamanda ilgili

olduğu okuryazar çevresini güncel konularla ilişkili hale getirmiştir. Bunun birinci etkisi, Türkiye Günlüğü'nde yazan insanların dilinin güncelleşmesi, dünyevileşmesi doğrultusundadır. İkinci etkisi ise, kendinden bağımsız olarak biraz tarihin cilvesiyle teşekkül eden bir fikri süreci ortaya koymuştur diyebiliriz. Aristo, "Politika" kitabını uzun yıllar içinde yazdığı için orada Aristo'nun fikri değişimlerini takip etmek mümkündür. Herhalde Türkiye Günlüğü'nde yazan insanlar da yıllar içindeki yazılarına bakarak kendi değişim çizgilerini görebilirler. Bunun önemi, derginin temsil ettiği fikri damarın ortak değişiminin buradan mukayeseli bir şekilde izlenebilmesidir.

Cedit Hareketi hakkında görüşleriniz nelerdir? Size ne ifade ediyor, bahseder misiniz?

Dergi, içeriği itibariyle fikri çizgisi üzerinde yenileyici bir tavrın içindedir. Millilik çizgisinin ima ettiği anlamlar itibariyle gelecekte çok geçmişe dönük bir yüzü olduğu düşünülebilir. Çünkü kutsal ve otantik bir geçmişin muhafazası bu yaklaşımın çekirdeğini oluşturur. Fakat milliliğin hayatla sıkı bağları, güncel problemler üzerinden kendini ortaya koyması, sorumluluk duyduğu toplumu geleceğe taşıma iddiası ona kaçınılmaz olarak, adeta bir kader gibi, yenileyici bir tavrı kazandırır. Cedit hareketi denildiğinde, ben, geçmişten daha çok gelecek üzerine konuşan, düşünen, geleceği kurmaya çalışan, milliliğin geleceğe dönük yüzünü temsil eden bir bakış açısını anlıyorum. Bunun adı konmuş, programı yazılmış, ortak ilkeleri belirlenmiş bir hareket olduğu söylenemez, sürecin içinde kendiliğinden teşekkül etmiştir. Esasen en önemli özelliği de budur, kurgu değildir, hayatla kurulu diyalogun sahih bir ürünüdür.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Milliyetçilik hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz?

Türkiye Günlüğü dergisi milliyetçiliği bu ülkenin tarihinin ve coğrafyasının bir kaderi olarak görür. Bu milliyetçilik, imparatorluktan milli devlete geçmiş bir siyasi mirasın tüm renklerine sahiptir. Etnik çekirdeği değil, hayatın tecrübesini esas alır. Teşekkül etmiş olan milli kültürü otantik geçmişe değil, bu topraklarda yaşayan insanların sürekli güncelledikleri ortak üretime ait olarak değerlendirir. Milli devlet kutsal devlet değildir, devletin niteliğini tayin eden halkıyla, vatandaşıyla olan ilişkisidir. Bu manada milli devletin en önemli özelliği demokratik olması, halkın iradesi ve rızası dahilinde hayat bulmasıdır. Milliyetçiliğin çok zengin bir birikimi olduğunu biliyoruz. Burada kısaca ifade ettiğim hususlar kimi sınırlar ve kayıtlar ortaya koyar. Ben

kendimi burada görürüm, Türkiye Günlüğü için de bu niteliklerin önemli olduğunu düşünürüm.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de kendi görüşünüz olarak Liberalizm hakkındaki görüşlerinizden bahseder misiniz? Liberalizmin Türkiye Günlüğü Dergisi üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Liberalizm, üç yüz yıllık bir tarihi, muazzam bir tecrübesi, diğer fikirlerle olan ilişkilerinden kendisine taşıdığı yeni özellikler olan bir siyasi, fikri, iktisadi akımdır. Liberalizmin özgürlüklere yapmış olduğu vurguya karşı çıkmak mümkün değildir. Marks dahi nihai noktada insanın özgürleşeceği, maddi şartların tahakkümünden kurtulacağı bir dünya düşünmüyor mu? Özgürlüklerle serbest piyasa arasında kurulan paralelliklerde problemler olduğu kanaatindeyim. Burada bir ölçüde devletin ekonomi içindeki hakimiyetinin özgürlüklere sınırlamalar getirmesine ait geçmiş acı tecrübelerin de kışkırtıcı bir etkisi var. Kaldı ki tam bir serbest piyasa yok. Bugün serbest piyasa olarak adlandırılan alanın zalim spekülasyonlara, maddi ve moral istismarlara, tekelleşmelere, sermaye ve siyaset arasında karmaşık ve gayri meşru ilişkilere ne kadar açık olduğunu biliyoruz. Bunları serbest piyasanın firesi sayamayız. Ayrıca devletin en önemli işlevi, onun demokratik karakteriyle tahkim edilmiş ahlaki bir ödev olan orta sınıflaşma ve gelir adaletini sağlamadır. Devleti iğdiş ederseniz onu bu işlevinden de mahrum bırakırsınız. Dolayısıyla serbest piyasaya ilişkin liberal yaklaşımların biraz alacakaranlık alanda konuştuğunu unutmamak, eleştirilecek yönlerini ıskalamamak gerekiyor. Türkiye Günlüğü liberalizmin özgürlüğe ilişkin değerli katkılarını dikkate alan bir dergidir, ama liberal bir dergi midir, hayır! Türkiye'nin seksen sonrasında yaşadığı liberalleşmeden özellikle bu özgürlük bahsinin dergi üzerinde etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ekonomik konulara ilişkin yetmişlerdeki o sosyalistlere benzer devletçi söylemin eleştirilmesinde, kimi ihtiyat ve istifham paylarıyla birlikte serbest piyasaya yakın durulmasında, demokrasinin özel bir şekilde vurgulanmasında liberal birikimin dergi üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Kemalizm İdeolojisi ve Türkiye'deki Laiklik tartışmaları hakkında hem Türkiye Günlüğü Dergisi çerçevesinde hem de kişisel görüşleri nelerdir?

Atatürk'ün fikirleri şerhçilere gerek duyulmayacak kadar açık ve her okuma yazma bilen anlayabileceği kadar da yalın. Kemalizm ideolojisi, Türkiye'deki egemenlik ve

iktidar mücadelesinde kullanılmaya çalışılan elitist bir görüş olmuştur ve bu ideolojinin sözcüleri Atatürk'ün fikirlerine araçsal bir şekilde yaklaşmışlardır. Bunun en iyi örneklerinden birisi 1932-34 yılları arasında gündemde olan Kadro hareketidir. Sonradan altmışlı yıllardaki Yön çevresi de aynı çizgide yer alır. Bugün Kemalizm ideolojisinden bahsedenler, kendilerini yegane Atatürk temsilcileri olarak kabul ettirmeye ve buradan elde ettikleri meşruiyetle iktidar alanlarını genişletmeye çalışıyorlar. Bunların fikirleri değil ama niyetleri ve siyasetleri ciddiye alınmalıdır. Laiklik konusu Türkiye'de kültürün sert noktası haline gelmiştir. Laiklik denildiğinde hemen şartlı refleksler ortaya konulur. Laikliğin o basit tanımı din ve vicdan hürriyetidir. Devlet işlerinin din işlerinden ayrılmasıdır. Bu manada Türkiye'nin hiçbir sorunu yoktur. Meclis kararları çıkartırken fetva almaz, şeriat yorumları yapılmaz. Siyasi mücadele maddi ve moral tüm alanları kapsayan bir mücadeledir. Laiklik de bu manada gündelik hayat tarzlarına kadar sirayet eden bir mücadele stratejisi olarak ülkenin gündemindedir. Laikliğin ne anlama geldiğine ilişkin tartışmalara değil, laiklik üzerinden sürdürülmek istenen iktidar mücadelesine bakılarak ne olup bittiği anlaşılabilir. Zaten bu konuda ciddi bir eksen kayması olduğu için bugün bize normal gibi gelen ama yirmi sene sonra bu döneme ilişkin yapılp edilenleri okuyanların "Allah Allah" diyerek hayret bildirecekleri, nelerle uğraştığımıza hayret ederek bakacakları tezahürlerle karşı karşıyayız. Siyasi mücadelede yaşanan maskeli balo sona erdiğinde bu işler de yerli yerine oturacaktır.

Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden Kürt sorunu hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

İnsanların etnik kimliklerini başkaları tanımlayamaz, ancak kendileri tanımlarlar. Kendisini Kürt olarak görenler olduğuna göre başkalarının onları öylece kabul etmeleri olağan yaklaşımdır. Sorun Kürt olmanın beraberinde neler getirdiğine ilişkindir. Türkiye kendi sosyal gerçeklikleriyle yüzleşen, bu doğrultuda ciddi bir değişim yaşayan bir ülke. Son yirmi yıl içinde temel hak ve hürriyetler konusunda büyük adımlar atıldı. Demokratik, özgür, müreffeh bir Türkiye'de temel hak ve hürriyetlerine sahip olarak yaşamak Kürt Türk herkesin ortak hedefi olmalı. Bunun ötesinde ayrı bir devlet tahayyülüne giden yolun içine girilmesini kabul etmek mümkün değildir. Etnik kimlik konusu fantezilere çok açık bir konudur. Çözümün iki temel şartı olduğunu

düşünüyorum: Birincisi şiddet muhakkak ortadan kalkmalı. İkincisi ise, sosyal ve politik ilişkilere alan yaratılmalı. Çözüm kimsenin cebinde değil, çözümü sağlayacak yol bu iki şarttan geçiyor.

Hem Türkiye Günlüğü Dergisi hem de sizin 2007 seçimleri ve AKP Hükümeti-Politikaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Seçim mitinglerinin seçime etkileri nasıl olacaktır? Bizi yeni süreçte neler beklemektedir? Kısacası, Türkiye'nin seçim gündemini kısaca yorumlar mısınız?

AKP, politika yapıcılarının müktesebatlarına, tabanlarında yer alan insanların eğilimlerine nazaran çok daha fazla liberal ve küreselleşme süreçlerine daha fazla açık bir siyaset izliyor. Yüksek reel faizler spekülative sermayeye açık bir ekonomik yapı oluşturuyor. Öte yandan ise koalisyonların kısır siyasetine göre tek partinin uyumlu yönetimi Türkiye için daha iyi gibi görünüyor. Ama koalisyonların zayıflıklarının halkın dikkate alınmasına imkân sağladığını düşünüyorum. Partilerin daha halkçı (kimi zaman popülizme kayan) görünme çabaları bunu sağlıyor. AKP'nin eklektik bir yapısı ve icraat politikası var. Güçlü iktidarlar güçlü merkezi çekirdekler yaratıyor ve aşağıdan yukarıya itaat kültürünü pekiştiriyor. Bu ikisi yan yana gelince alacakaranlıkta yol alan bir AKP iktidarı görüyorum. Mitingler zaten seçimlerin sonucunu etkilemek için yapılır. Hem taraftarlara bir heyecan ve kudret duygusu verilir, hem de güç gösterilir. Çünkü Türkiye'de partilerin gücüne göre oy kullanan hatırı sayılır bir kesim vardır. Seçimlerden renkli bir Meclis çıkar. AKP'nin tekrar çoğunluğu yakalaması mümkün ama bu çoğunluk beş sene iktidarı götürmesi için yetecek bir çoğunluk olur mu, bundan emin değilim. Siyaset çatışma ve uzlaşma sanatı. Herhalde seçimlerden sonraki Meclise baktıkça bu sözü daha fazla hatırlayacağız.

Mülakat 11

İlber Ortaylı 21.07.2007

Türkiye Günlüğü Dergisi ve Dergi Çevresi üzerine bir değerlendirme yapar mısınız hocam?

Ben bu dergiye ilk olarak 1990'lı yılların başında Mustafa Çalık'ın daveti üzerine geldim. Derginin yeri o zaman Adakale sokağındaydı.

Bu derginin benim için en önemli yanı, 12 Eylül sonrası sağcı, solcu tüm siyasi görüşleri bir araya getirmiş olmasıdır. Türkiye Günlüğü Dergisi, kaliteli siyasi ve sosyal tartışmaların yapıldığı bir muhittir. Farklı görüşten olan birçok insan bu dergide bir aradadır. Ancak bunu söylerken dergide yazan insanlardan bahsediyorum, yazı kurulu için aynı şey geçerli değil tabii ki. Çünkü bir derginin yazı kurulunda belirli askeri müstereklerde buluşmak gerekir. Bu dergide buluşulan askeri müsterekler, Türkiye Cumhuriyeti'ne, Atatürk'e, geçmişimizde bu devlete emeği geçmiş (görüşlerinin bize uyması önemli değil) hiçbir devlet adamına, örneğin İsmet Paşa, Enver Paşa, Ali Fuat Paşa (dikkat ediniz bu isimler birbirlerinden çok farklı görüşlere sahiptir.)...vb, bu isimlerin hiç biri için kötü konuşulamaz bu dergide. Kısacası, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve demokrasiye karşı ağır bir suçlama veya propaganda yapılması dışında özgür düşünce ortamı hakimdir.

Bu dergide bir tarikat ya da bir grup propagandası yapılmadı yapılamazda, gelip görüşlerini söylerler tabi. Ama dergi, bir grup amacına hizmet etmez, kullanılamaz. Ayrıca bu dergide hiçbir ırk ya da kültür aleyhine konuşulmaz. Yapılan tartışmalar bilimsel niteliği bozacak seviyeye getirilmez.

Benim için en önemlisi Türkiye Günlüğü Dergisi Çevresi insanlarının "güvenilir" olması. Dergi çevresi özel ya da bilimsel her alanda güvenilir insanlardan oluşmaktadır.

Bilimsel alanda 1990'lı yıllarda yazılan ve herkesin imzalamış olduğu "Sivas Bildirgesi", Madımak Bildirgesi olarak da geçer Türkiye Günlüğü için önemlidir.

ÖZGEMİŞ

Dilşad TÜRKMENOĞLU 1983 yılında Ankara'da dünyaya geldi. İlköğrenimini İzmit ve İstanbul'da tamamladı. 2000 yılında Bursa'da, Bursa Kız Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl girdiği Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden 2004 yılında mezun olan Türkmenoğlu, hâlâ 2005 yılında giriş yaptığı Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimini sürdürmekte ve 2006 yılından beri araştırma görevlisi olarak Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığında çalışmaktadır. Yüksek lisans öğrenimini sürdürürken; Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Dergisi'nde "Tek Parti Döneminde Ulus- İnşa Politikalarının Eğitim Boyutu" adlı makalesi yayınlanmıştır. Ayrıca Sakarya Üniversitesi Endüstri Mühendisliğince düzenlenen USİS'de: "Rekabet İçin Küreselleşme Süreci Bir Amaç Mıdır Yoksa Bir Araç Mı?" ve "Kamuda İnovasyon'un Yerleşmesinde Stratejik Planlamanın Rolü" isimli iki bildirisi kabul edilmiştir. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığındaki çalışmaları arasında olan "Hizmette Önce Kalite" adlı "Leonardo da Vinci Projesi" çalışması kabul edilmiştir.